

MOBILNOST I UKLJUČIVANJE U VIŠEJEZIČNU EUROPU

PRIRUČNIK MIME

MIME
Mobilnost i uključivanje
u višejezičnu Europu
Mobilnost i uključivanje
u višejezičnu Europu

MIME

Mobilité et inclusion dans
une Europe multilingue

Dobiveno istraživanje financirano je iz Sedmog okvirnog programa Europske unije na temelju sporazuma o dodjeli bespovratnih sredstava br. 613344 (projekt MIME).

Izvorni dokument na engleskom jeziku dostupan na <http://www.mime-project.org/vademecum/>:

SRBIJA JEZIK (LATINICA)

ISBN 978 - 2-8399 - 2402 - 3

Projekt MIME

Mobilnost i uključivanje u višejezičnu Europu

www.mime-project.org

Slika na naslovnici:

Ferdinand Hodler, 1917., „Die Dents-du-Midi von Caux aus”,

Wikimedia Commons.

Eŭropo
Demokratio
Esperanto

Prijevod na francuski: Pierre Dieumegard za Europu – demokracija-esperanto

Prijevod nisu izradili prevoditelji koji su kvalificirani i financirani od strane Europske unije. Može sadržavati (vjerojatno, sigurno...) pogreške, ali ima i neka dodatna objašnjenja kako bi se olakšalo razumijevanje francuskih čitatelja.

Sve dok bolji prijevod od strane više stručnih osoba nije napravljen i provjeren, razborito je ovaj dokument smatrati samo privremenom verzijom, čiji je cilj olakšati razumijevanje i upućivanje na izvorni dokument na engleskom jeziku.

Svrha je ovog „privremenog” dokumenta omogućiti većem broju građana Europske unije da razumiju dokumente koji su izrađeni za Europsku uniju (i koji se financiraju iz njihovih doprinosa).

To je ilustracija potrebe za višejezičnošću u Europskoj uniji: bez prijevoda velik dio stanovništva isključen je iz rasprave. **Poželjno je da uprava Europske unije preuzme prijevod važnih dokumenata kako bi svi Europljani mogli razumjeti o čemu je riječ i zajedno raspravljati o svojoj zajedničkoj budućnosti.**

Za pouzdane prijevode međunarodni jezik Esperanto bio bi vrlo koristan zbog svoje jednostavnosti, pravilnosti i preciznosti.

Na internetu:

Europska federacija – Demokratio-Esperanto: <http://e-d-e.org/> ili <http://demokratio.eu>

Europa – demokracija – esperanto (Francuska): <http://e-d-e.hr/> contact@e-d-e.org

PRIRUČNIK MIME

Mobilnosti uključenost u višejezičnu Evropu

François Grin

Glavni urednik

Manuel Célio Conceição

Peter A. Kraus

László Marác

Žaneta Ozolina

Nike K. Pokorn

Anthony Pym

Urednici

Projekt MIME – kvantitativan opis

- Oko 1500 stranica znanstvenih izvješća i aktivnosti
- više od 260 prezentacija na znanstvenim skupovima i javnim događanjima
- više od 40 namjenskih konferencija i tematskih radionica
- više od 60 znanstvenih publikacija posebno posvećenih rezultatima projekta
- sudjelovanje oko 220 dionika, organizacija civilnog društva i uprava u projektnim aktivnostima
- 22 partnerske institucije u 16 zemalja
- oko 70 akademika, od doktorskih studenata do redovitih profesora
- 11 disciplina koje sudjeluju
- 4 godine istraživanja

i skup stručnjaka koji su Vam na raspolaganju, a koji se mogu kontaktirati za specijalizirani rad na evaluaciji i analizi na www.mime-project.org/expertise

Hvala.

Kroz projekt MIME (2014. – 2018.) istraživački timovi koji su sudjelovali imali su iskusan tim, uključujući Joe LoBianco, Amin Maalouf, Tove Malloy, Tom Moring i Tom Ricento. Željeli bismo izraziti zahvalnost na njihovoj podršci.

Posebno zahvaljujem profesoru Tomu Moringu, predsjedniku Savjetodavnog vijeća, čije su vještine u višejezičnosti i komunikaciji bile neprocjenjive u izradi ovog priručnika, te profesoru Wolfgangu Mackiewicz, posebnom savjetniku projekta, koji je s nama velikodušno podijelio svoje duboko iskustvo u europskim institucijama i svoju dugoročnu viziju višejezične Europe. Njihovi komentari i savjeti bili su ključni u formiranju ove knjige.

Tematska područja MIME discipline

 Analiza jezične politike	 Gospodarstvo
 Manjine, većina i jezična prava	 Edukativne znanosti
 Jezična raznolikost, mobilnost i integracija	 Financije
 Jezično obrazovanje, poučavanje i učenje	 Pravo
 Prevođenje, jezična tehnologija i alternativne strategije	 Politička filozofija
 Posebne teme	 Političke znanosti
	 Psihologija
	 Sociolingvistik
	 Sociologija
	 Prijevod
	 Urbana geografija

Konzorcij MIME

Sveučilište u Ženevi
GenÈve Ève, STwiss

Sveučilište u Amsterdamu
Amsterdam, Nizozemska

Univerza v Ljubljani
Ljubljana, Slovenija

Sveučilište u Augsburgu
Augsburg, Njemačka

Universidade do Algarve
Faro, Portugal

Sveučilište Rovira i Virgili
Barcelone, Španjolska

Sveučilište Latvijas
Riga, Letonija

**Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku**
Osijek, Hrvatska

Znanost Po Pariz
Pariz, Francuska

**MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont**
Budimpešta, Hongrie

Sveučilište u Bruselu
BRUxelles, Belgida

Sveučilište u Milanu-Bicocca
Milano, Italija

Sveučilište u Leipzigu
Leipzig, Njemačka

**Sveučilište u Reimsu Champagne-
Ardenne**
Reims, Francuska

Humboldt-Sveučilište u Berlinu
Berlin, Njemačka

Sveučilište Katholieke Leuven
Lval, Belgija

**Sveučilište u Limericku – Ollscoil
Luimnigh**
Limerick, Irska

Sveučilište u Edinburghu
Edinburgh, Škotska

Sveučilište Uppsalau
Uppsala, Švedska

Sveučilište u Oradei
Oradea, RoUmanie

Promatračka skupina za financije
GENève, Švicarska

SCIPROM Sàrl
Sv. sumpor, Suisse

Sadržaj

Uvod 13

Analiza jezične politike 28

- 1 Zašto se jezična pitanja ne mogu prepustiti sebi? 30
- 2 Je li zajednički jezik potreban za održivu demokraciju? 32
- 3 Može li „slobodno tržište” upravljati jezičnom raznolikošću? 34
- 4 Zašto je dobra tipologija korisna za odabir i oblikovanje jezičnih politika? 36
- 5 Kako prepoznati i izmjeriti jezični nedostatak? 38
- 6 Što je „složeni pristup” odabiru i oblikovanju jezičnih politika? 40
- 7 Zašto bi demojezične projekcije trebale biti temelj za odabir jezične politike? 42
- 8 Kako nastava stranih jezika utječe na troškove migracije? 44
- Koje se socioekonomske nejednakosti među govornicima različitih jezika moraju riješiti javnim politikama? 46
- 10 Na kojim jezicima treba osigurati zdravstvenu skrb? 48
- Jesu li troškovi jezične politike važni? 50
- 12 Zašto su računalne simulacije korisne u odabiru i oblikovanju složenih jezičnih politika? 52
- 13 Koje su opće pravne posljedice istraživanja MIME? 54

Manjine, većina i jezična prava 56

- 14 Ukoliko vlada usporiti pad manjinskih zajednica? 58
- 15 Treba li manjinske jezike podučavati govornicima većinskog jezika? 60
- 16 Jesu li „jedinstvene” i „nejedinstvene” manjine u sličnim situacijama kada su suočene s nacionalnom jezičnom dominacijom? 62
- 17 Koja je važnost demojezične koncentracije za opstanak manjinskih jezika u svijetu sve veće mobilnosti? 64
- 18 Koji principi pomažu u predviđanju konfliktnog potencijala etničkih i jezičnih razlika 66
- 19 Zašto nije dovoljno naučiti samo jedan od službenih jezika u višejezičnom kontekstu? 68
- 20 Kako kombinirati načela teritorijalnosti i osobnosti? 70
- 21 Kako hegemonija „vanjskog” jezika utječe na domaću politiku? 72
- 22 Kako bi susjedne države trebale surađivati u upravljanju raznolikošću? 74
- 23 Zašto je važno vidljivo prepoznavanje (npr. na prometnim znakovima itd.) manjinskog jezika? 76
- 24 Da li supsidijarnost omogućuje sveobuhvatnije jezične politike? 78
- 25 Kako možemo omogućiti mobilnim umirovljenicima da ispune svoje obveze i ostvare svoja prava? 80

Jezična raznolikost, mobilnost i integracija 82

- 26 Mogu li države nametnuti jezične zahtjeve za ulazak ili naturalizaciju migranata? 84
- 27 Mobilni europski građani smatraju li se Europljanima? 86
- 28 Koja načela trebamo koristiti za prilagodbu jezičnih politika? 88
- 29 Treba li države osigurati obrazovanje na materinjem jeziku migrantima? 90
- 30 Je li engleski dovoljan za dopiranje do pridošlica prije nego što nauče lokalni jezik/jezike? 92
- 31 Ukoliko države pružaju usluge migrantima na njihovom jeziku 94
- 32 Mogu li jezične politike poboljšati ishode zapošljavanja za imigrantice? 96
- 33 Kako jezična politika može poboljšati „motilnost” migranata? 98
- 34 Kako bi nacionalne jezične politike trebalo prilagoditi kontekstu pojedinih gradova? 100
- 35 Zašto bismo trebali kombinirati različite komunikacijske strategije? 102
- Kako bi općine trebale prikupljati i razmjenjivati podatke o jezičnim profilima svojih zajednica stanovnika? 104
- Dovodi li mobilnost do sve veće uporabe engleskog jezika na štetu lokalnih jezika? 106

38 Može li europska politika poboljšati socijalnu uključenost u lokalnim urbanim kontekstima? 108

39 Kako politike integracije stranih jezika odražavaju preferencije i stavove većine? 110

40 Treba li općine regulirati uporabu jezika u javnom prostoru? 112

Jezično obrazovanje, poučavanje i učenje 114

41 Kako uključivi školski sustavi najbolje mogu upravljati jezičnom raznolikošću? 116

42 Kako se mreže neformalnog i informalnog učenja mogu koristiti za potporu višejezičnosti? 118

43 Kako promicati mobilnost i uključenost putem višejezičnosti u visokom obrazovanju? (ES)? 120

44 Kako možemo pomoći u razmjeni učenika u učenju jezika zemlje domaćina? 122

45 Kako obrazovni sustavi mogu odgovoriti na dinamiku jezično složenih regija? 124

46 Koje su vještine nastavnika najpotrebnije za rješavanje jezičnih razlika u uključivim školama? 126

47 Kako najbolje procijeniti vještine neformalnog jezika? 128

48 Zašto je preporučljivo kombinirati „međunarodnu orijentaciju” i „regionalnu lokaciju” u jezičnu strategiju sveučilišta? 130

49 Kako vrednovanje jezika može promicati mobilnost i uključenost? 132

50 Kako nadležna tijela mogu podržati održavanje znanja stranih jezika odraslih? 134

51 Kako se postojeće jezične vještine migranata mogu iskoristiti kako bi im se pomoglo da nauče jezik zemlje domaćina? 136

52 Tko može imati koristi od prijemljivih jezičnih vještina? 138

53 Koja je uloga engleskog jezika u višejezičnim i multikulturalnim prostorima za učenje? 140

Prevođenje, jezične tehnologije i alternativne strategije 142

54 Hoće li strojno prevođenje zamijeniti ljudske prevoditelje? 144

55 Što je međurazumijevanje i čemu služi? 146

56 Umanjuju li se uslugama pismenog i usmenog prevođenja poticaji za učenje jezika domaćina? 148

57 Trebamo li promovirati planirani jezik kao što je Esperanto kao međunarodni lingua franca? 150

58 Treba li se strojno prevođenje koristiti u javnim službama? 152

59 Treba li engleski, kao lingua franca, biti dostupan u nekoliko sorti? 154

60 Koji su odgovarajući jezični pristupi kako bi se zadovoljile jezične potrebe mobilnih umirovljenika? 156

61 Kako se međusobno razumijevanje može koristiti u profesionalnom kontekstu? 158

62 Koji su najbolji načini rada s strojnim prevođenjem? 160

63 Tko bi trebao raditi kao prevoditelj ili prevoditelj? 162

64 Kako i kada treba pružiti usluge pismenog i usmenog prevođenja novopristiglim migrantima? 164

Posebne teme 166

65 Kako primijeniti koncept uključivanja na mobilne umirovljenike? 168

66 Jesu li višejezični ljudi kreativniji? 170

67 Kako zaštita višejezičnosti funkcionira u zakonodavstvu EU-a o zaštiti potrošača? 172

68 Kako možemo spriječiti manipulaciju etničkim podjelama u geopolitičke svrhe? 174

69 Da li jednojezičnost u svjetskoj trgovini utječe na podučavanje i praksu financija? 176

70 Uključuje li romski pristup učenju jezika korisne lekcije za politiku poučavanja jezika? 178

71 Što se može učiniti kako bi se pomoglo mobilnim umirovljenicima kojima je potrebna institucionalna skrb? 180

72 Kako promicati višejezičnost u europskom zakonodavstvu o zaštiti potrošača? 182

Kako koristiti ovu knjigu?

1. **Pročitajte uvod,**
dobiti prvi pogled na MIME projekt
2. **Idi na „Glavni rezultati”**
da biste dobili naše glavne zaključke i otkrili
3. **Šetnja u 72 poglavlja**
prema vašim potrebama i interesima.

Tekst četvrtog korice tiskanog izdanja:

Ovaj je priručnik praktičan alat iz projekta MIME „Mobilnost i uključenostu višejezičnu Europu”, koji financira Europska komisija. Koristeći se inovativnim pristupom koji kombinira jedanaest različitih disciplina, ovaj priručnik nudi inovativan i integriran odgovor na izazove jezične politike koji se obično uzimaju odvojeno. Namijenjena je onima koji zbog svojih profesionalnih ili političkih aktivnosti rade na problemima višejezičnosti, zauzimaju stajalište o tim pitanjima i, izravno ili neizravno, donose odluke o jezičnoj politici na lokalnoj, nacionalnoj ili nadnacionalnoj razini.

Uvod

Priručnik MIME: uvod

François Grin, koordinator projekta MIME

MIME znači „mobilnosti uključenost u višejezičnu Europu”. Riječ je o istraživačkom projektu o višejezičnosti koji financira Glavna uprava Europske komisije za istraživanje i inovacije. Tijekom četiri godine rada (2014. – 2018.) projekt je generirao velik broj publikacija, kao što su znanstveni članci, poglavlja knjiga i posebna izdanja periodičnih publikacija, kao i redovita izvješća o radu.

Ovaj *priručnik MIME* jedan je od glavnih proizvoda projekta. Međutim, razlikuje se od ostalih rezultata MIME-a, kao što su uobičajene znanstvene publikacije kao što su članci u znanstvenim časopisima, knjigama ili poglavljima knjiga. Priručnik MIME razlikuje se po svojim ciljevima, strukturi i formatu.

MIME je istraživački projekt o višejezičnosti (2014. – 2018.) koji financira Europska komisija u okviru Sedmog okvirnog programa

Ovaj priručnik nudi niz alata i rezultata pretraživanja.

Ovaj je priručnik prije svega alat za osobe koje obično nisu uključene u sveučilišna istraživanja, ali čije profesionalne ili političke aktivnosti dovode do toga da uzmu u obzir probleme višejezičnosti, da zauzmu stajalište o tim problemima te da izravno ili neizravno vode odluke o jezičnoj politici na lokalnoj, nacionalnoj ili nadnacionalnoj razini. Stoga u tim zadaćama često moraju odvagati prednosti i nedostatke političkih mjera koje su predložili različiti socijalni i politički akteri u pogledu višejezičnosti. Priručnik MIME osmišljen je kako bi im pomogao da se nose s ovom vrstom situacije.

Ovaj uvod ima tri cilja:

1 U njemu se razmatraju bitne značajke projekta MIME. To pomaže u rješavanju ostatka Priručnika uz dublje razumijevanje izazova jezične raznolikosti;

2 predstavlja strukturu Priručnika u kojem se objašnjava što se u ovom dokumentu predlaže (ali i, bez manje važnosti, ono što senjime ne namjerava pružiti);

3 sadrži praktične upute o korištenju ovog Priručnika.

MIME nudi inovativan pristup s i. kutom analize politike ii. interdisciplinarnom perspektivom u kojoj se kombinira jedanaest različitih disciplina, iii. okvirom za upravljanje raznolikošću kojim se integriraju uobičajena jezična pitanja koja se zasebno razmatraju.

Cilj je projekta MIME *višejezični izazov za europske građane*. Kao odgovor na zahtjev Europske komisije, razmatra vrlo širok raspon aspekata višejezičnosti, čime se ukidaju uobičajeno velik projekt. MIME je odgovorio na sljedeća pitanja:

- ▶ Kako Europljani mogu uravnotežiti potrebe mobilnosti u integriranom, tehnološki naprednom modernom društvu s potrebom za održavanjem europske jezične i kulturne raznolikosti i njezinim iskorištavanjem?
- ▶ Što taj izazov podrazumijeva u smislu komunikacijskih praksi, upotrebe jezika i jezičnih prava, poučavanja jezika i učenja jezika?
- ▶ Kako se to prevodi u politike koje se odnose na nacionalne jezike, jezike manjina i jezike imigranata ili tradicionalne jezike?

Ta pitanja znatno nadilaze ono što se obično odnosi na većinu pristupa jezičnoj politici. Stoga je projekt MIME osmišljen i za poticanje inovacija u jezičnoj politici na tri glavne razine.

Kao prvo, njegov pristup temelji se na analizi javnih politika. To ga razlikuje od drugih istraživanja o jeziku i višejezičnosti, koja se uglavnom usredotočuju na promatranje jezičnih praksi određenih područja. Umjesto toga, projekt MIME nudi integrirani okvir u kojem se iz političke perspektive može dogovoriti širok raspon percepcija, od nedavnog sociolingvističkog rada na mikrorazini procesa do razmatranja na makrorazini o jezičnoj pravdi iz političke teorije.

Drugo, projekt MIME je vrlo interdisciplinarn. Projektni partneri predstavljaju jedanaest različitih disciplina, uključujući političke znanosti, filozofiju, sociolingvistiku, prevođenje, sociologiju, obrazovne znanosti, povijest, ekonomiju, geografiju, pravo i psihologiju. Međutim, svi voditelji timova imaju prethodno iskustvo u određenoj disciplini u jezičnoj i/ili kulturnoj raznolikosti. U osnovi, te su disciplinske smjernice široko raspoređene u projektu, čime se omogućuje uravnotežen i sveobuhvatan pristup upravljanju jezičnom raznolikošću.

Treće, u okviru projekta MIME zajednički se razmatra širok raspon jezičnih problema koji se obično proučavaju odvojeno, čime se omogućuje sveobuhvatan pristup upravljanju jezičnom raznolikošću. Istodobno se uzimaju u obzir problemi kao što su:

- ▶ zaštita i promicanje regionalnih i manjinskih jezika u Europi;
- ▶ prisutnost i vidljivost službenih jezika drugih država članica u jednoj državi članici EU -a (kao rezultat mobilnosti unutar Europe);
- ▶ izazovi učenja drugog ili stranog jezika u obrazovnim sustavima, što posebno otvara problem posebne uloge velikih jezika, uključujući jedan ili više jezika;
- ▶ jezične probleme povezane s predstavljanjem drugih (često

neuropskih) jezika koji prate migracijske tokove;

► problem učinkovite i pravedne komunikacije u višejezičnim organizacijama, a ne samo same europske institucije;

► niz posebnih pitanja povezanih s upravljanjem višejezičnošću, kao što su jezične dimenzije zaštite potrošača ili posebne jezične potrebe umirovljenika s poslovnim nastanom u drugoj državi članici EU-a.

Moramo ponovno razmotriti jezično planiranje kao odgovor na korjenite promjene uzrokovane globalizacijom i tehnološkim razvojem.

Do danas se različiti izazovi tradicionalno proučavaju odvojeno od drugih, primjenjujući pristupe kojima se daje prednost određenom kutu (posebno primijenjenoj lingvistici ili obrazovnim znanostima, često političkim znanostima, ponekad međunarodnom pravu, rjeđe drugim disciplinama). Međutim, iz perspektive određene discipline pozornost na određeni problem može ostaviti jednako važna pitanja i izgled u tom pogledu.

Rascjepkani pristup upravljanju jezičnom raznolikošću sve je razočaravajući zbog dvaju glavnih trendova. Prva je globalizacija, koja povećava učestalost međujezičnih kontakata. Jezična raznolikost postala je obvezna značajka suvremenih društava, bilo na radnom mjestu, u školi ili tijekom praznika, te se širi u gospodarski život (proizvodnja, potrošnja, trgovina). Drugi je veliki trend tehnološki razvoj, posebno u području informiranja i komunikacije, koji su usko povezani s jezičnim vještinama i upotrebom jezika.

Ovi trendovi zajedno naglašavaju činjenicu da društva prolaze kroz brze i temeljne promjene. Ta promjena utječe na jezik i višejezičnost na različite načine, često zbog zamagljivanja granica među vrstama jezičnih izazova. Iako je analiza i dalje korisna za sustavnu analizu suvremenih jezičnih problema, ta ih analiza također mora smatrati različitim aspektima globalnog pitanja: kakvu ulogu želimo dati višejezičnosti u suvremenom europskom društvu?

Mora se uzeti u obzir međusobna povezanost mikrorazine (pojedinaca), mezorazine (organizacija) i makrorazine (država ili društvo).

Izazov tih kombiniranih trendova jest sve veća međusobna povezanost razina u jezičnim problemima, pri čemu mikrorazina (pojedinci i kućanstva), mezo razina (za dobit ili ne, javna ili privatna, kao što su sveučilišta i poduzeća iz privatnog sektora) i makrorazina (društvo u cjelini, lokalno, nacionalno ili globalno) utječu jedni na druge. Taj trend nije specifičan za jezik, ali u svom slučaju postavlja pitanja posebne složenosti. Na primjer, zaštita manjinskog jezika više se ne može strogo predvidjeti u granicama određene regije: sudbina jezika ovisi i o njegovoj vidljivosti na internetu i njegovoj dostupnosti drugdje, primjerice u gradovima u kojima mladi članovi zajednice pohađaju visoko obrazovanje. Jezična integracija migranata vjerojatno može biti složeniji i višejezičniji proces nego prije.

U prošlosti je „integracija” često bila ekvivalent stjecanja lokalnog jezika. Međutim, kao rezultat tehnoloških i kulturnih promjena, danas je vjerojatnije da će proces učenja biti povezan s različitim oblicima održavanja „naslijeđenog jezika”: zbog nižih troškova međunarodnog putovanja i telekomunikacija jezik zemlje podrijetla lako je dostupan u svakodnevnom životu ljudi. Geopolitički trendovi utječu na domaće aktivnosti, a osobna mišljenja mogu imati globalnu rezonanciju putem društvenih mreža. Snaga i modaliteti tih interakcija među razinama mogu se razlikovati od slučaja do slučaja, uspoređujući donositelje odluka o politikama sa širokim rasponom lokalnih uvjeta.

Ukratko, ponovno promišljanje jezičnog izazova zahtijeva od nas da preuzmemo kontrolu nad znatnom razinom složenosti i manipuliramo njome iz sustavne perspektive. Prihvaćene ideje o jezičnoj politici nisu uvijek prikladne za rješavanje tog zadatka. Temeljna je misija projekta MIME osigurati analitički okvir za rješavanje te složenosti. Opći cilj projekta sada nije pružiti detaljnu jezičnu analizu komunikacijskih procesa u određenim kontekstima (kao što je učinjeno u prethodnim istraživačkim projektima), nego razviti pristup kojim se na općenitijoj razini stvaraju usklađeni odgovori politika na izazove jezične raznolikosti te ilustrirati te odgovore aplikacijama za određene situacije. Naposljetku, projektom MIME nastoji se predložiti:

Europa kao socijalni i politički projekt zahtijeva i mobilnost i uključenost, ali više od jednoga često znači manje od drugoga, i obrnuto.

► skup međusobno povezanih i međusobno kompatibilnih analiza jezičnih problema koji pomažu u svladavanju širokog raspona pitanja (političkih, društvenih, obrazovnih, komunikacijskih itd.), ali i pomažu u učinkovitom kretanju između mikro, mezo i makro razina na kojima se odvijaju jezični procesi;

► skup alata usmjerenih na politiku koje analitičari, tvorcii politika i građani u cjelini mogu prilagoditi i primjenjivati na određene koncepte, uzimajući u obzir i brze promjene koje utječu na te kontekste.

Analitička referenca jezgre projekta MIME kompromisni je model koji pruža jedinstveni okvir. Projekt polazi od ideje da se jezičnim problemima s kojima se suočavaju europski građani i njihove vlasti može pristupiti kroz prizmu zajedničkog problema. Taj zajednički problem predstavlja problem napetosti između dvaju ciljeva, odnosno mobilnosti i uključenosti.

Kompromisni model klasičan je alat za analizu politika. Može se primijeniti na svaki problem u kojem društvo mora donositi odluke, a posebno treba uravnotežiti poželjne, ali nekonvergentne ciljeve. Višejezičnost je izazov upravo zato što je povezana s dva različita cilja koji se ne mogu lako pomiriti:

S jedne strane, Europa znači postati visoko integrirana unija čiji se građani mogu slobodno kretati među državama članicama radi posla, studiranja, raznovidne ili umirovljenja. Tose naziva mobilnost, koncept koji označava širi raspon procesa od fizičke migracije i uključuje sve veći broj motivacija i modaliteta povezanih s geografskim, ili ponekad virtualnim kretanjem ljudi. Mobilnost zahtijeva jednostavnu komunikaciju među ljudima iz različitih jezičnih sredina. To se može postići odgovarajućom kombinacijom strategija koje uključuju učenje jezika i različite načine korištenja jezika. Mobilnost, međutim, dovodi u pitanje tradicionalno povezivanje određenog jezika i određenog zemljopisnog područja;

► S druge strane, „višejezični izazov” otvara pitanja uključivanja, u kojima jezici imaju temeljnu ulogu. Raspon jezika koji se govore u Europi ključan je za definiranje njezine raznolikosti, koja je prepoznata kao središnja vrijednost Unije. Ta se raznolikost očituje u jezičnoj specifičnosti različitih dijelova EU-a u kojima države članice imaju različite službene jezike (ponekad više od jednog, s različitim odredbama, na nacionalnoj i/ili podnacionalnoj razini, za rješavanje te raznolikosti). Uključivanje, dakle, odnosi se na osjećaj pripadnosti i povezanost s mjestom prebivališta – možda zato što smo rođeni ondje, ili smo se preselili i odabrali živjeti tamo. Taj osjećaj pripadnosti može se izraziti osobito sudjelovanjem u društvenom, političkom, gospodarskom i kulturnom životu zemlje, regije ili lokalnog područja prebivališta. To podrazumijeva poznavanje lokalnog jezika. Stoga uvjeti potrebni za održavanje i/ili nastanak osjećaja pripadnosti i povezanosti zahtijevaju priznavanje i konsolidaciju mnogih jezika i kultura koje čine europsku raznolikost. Njegovanje povijesno ukorijenjene raznolikosti, kao i prepoznavanje jedinstvenosti elemenata, malih ili velikih, koji čine tu raznolikost, ne rezultiraju bilo kakvim odbijanjem ili isključivanjem drugoga. Naprotiv, očuvanje jezičnog okruženja omogućuje starijim stanovnicima da

se osjećaju sigurnim u svoju sposobnost proširenja uključenosti na pridošlice. To je važno s obzirom na važnost koju ljudi pridaju jeziku i kulturi u procesima izgradnje identiteta. No, iako uključivanje uključuje integraciju pridošlica u lokalne uvjete, ne zahtijeva od pridošlica da napuste jezična i kulturna obilježja koja donose sa sobom te se može uzeti u obzir pojava višeslojnih identiteta.

Napetost između mobilnosti i uključenosti posebno je izražena u području jezika.

Projekt MIME zatim objedinjuje ideju da dolazi do kompromisnog problema između „mobilnosti” i „inkluzije”. S jedne strane, ako društvo odluči inzistirati isključivo na potrebama uključivanja na određenom mjestu u EU-u, to bi moglo dovesti do materijalnih ili simboličkih prepreka mobilnosti građana. Drugačijim predstavljanjem, ekskluzivno inzistiranje na „uključivanju” učinilo bi mobilnost skupljom za ljude, u materijalnom ili simboličkom smislu. Veća uključenost obično dovodi do manje mobilnosti. S druge strane, isključivi naglasak na mobilnosti može negativno utjecati na uključenost jer zahvaljujući jedinstvenim silama koje potiče može narušiti osjećaj pripadnosti, specifičnosti i ukorijenjenja povezanih s različitim mjestima u EU-u. U najgorem slučaju, ako se smatra da taj naglasak na mobilnosti potkopava lokalne jezike i kulture, to može negativno utjecati na neke građane koji se možda osjećaju lišeni osjećaja pripadnosti (u mjestu prebivališta). Neradna mobilnost može ometati procese uključivanja.

Temeljna je misija MIME-a utvrditi jezične politike kojima se može poboljšati kompatibilnost između mobilnosti i uključenosti u područjima kao što su jezična prava, upotreba jezika u javnoj sferi, jezičnoobrazovanje i komunikacija u posebnim aranžmanima.

Ukratko, nous imaju tipične sastojke kompromisa, u kojem dva cilja, oba valjano usmjerena, često uključuju smjernice koje mogu biti suprotne jedni drugima. Kako bi se riješio kompromis, projekt MIME ima dva cilja:

Socijalna kohezija na europskoj razini zahtijeva uravnoteženu kombinaciju mobilnosti i uključenosti, među ostalim u pogledu upotrebe jezika, jezičnih prava i jezičnih vještina. Višejezičnost je od ključne važnosti u vrijeme kada EU kao društveni i politički projekt treba preispitati uvjete za svoju privlačnost za građane.

► Utvrditi, u okviru postojećih ograničenja (koja, zbog prethodno navedenih razloga, ograničavaju opseg mobilnosti koja se može postići uz očuvanje određene razine uključenosti i obrnuto), najbolju ravnotežu između mobilnosti i uključenosti;

► Utvrditi političke smjernice koje mogu pomoći u olakšavanju tog ograničenja – posebno formulirati mjere (ili nove kombinacije mjera) kojima se može povećati mobilnost bez sprečavanja uključenosti i poboljšati uključenost bez ograničavanja mobilnosti. Vodeće je načelo povećati kompatibilnost između mobilnosti i uključenosti.

G.IME ponovno razmatra tradicionalne jezične probleme u skladu s tim kompromisnim modelom kako bi istaknuo prilagodbe postojećih odredbi koje mogu povećati kompatibilnost između mobilnosti i uključenosti u različitim područjima (ustavne odredbe, svakodnevni život u različitim četvrtima, obrazovni sustavi itd.), a ponekad predlaže radikalno nove odredbe. Mobilnost i uključenost ključni su za uspjeh Europe kao socijalnog, gospodarskog i kulturnog projekta. One su važne za sebe, ali i kao dvije strane istog novčića jer zajedno stvaraju temelje kohezivnog europskog društva: kohezija na europskoj razini ovisi o uravnoteženoj kombinaciji mobilnosti i uključenosti. Ta je ravnoteža, naravno, nešto dinamično što se s vremenom mijenja, ali opća perspektiva dugoročne kohezije može se sažeti na sljedeći način: Europa će biti kohezivna:

► Ako se njezini građani mogu lako kretati među državama članicama i nisu ograničeni na jednu državu u kojoj su rođeni ili bi studirali. To zahtijeva potporu odredbama i institucijama kojima se olakšava mobilnost za rad, studiranje, slobodno vrijeme i umirovljenje. Takva potpora može se odnositi na pravno pružanje jezičnih prava, oblikovanje školskih kurikuluma, regulaciju višejezičnosti u pakiranju robe široke potrošnje, uvjete pod kojima se jamči pristup javnim uslugama itd.;

► i ako su građani, koristeći u potpunosti obrazovne, stručne i druge mogućnosti koje nudi mobilnost, uključeni u lokalnu zajednicu u kojoj su osnovani, na kratko ili dulje razdoblje. To zahtijeva potporu vitalnosti različitih zajednica, velikih ili malih, koje se razlikuju od drugih i pokazuju svoju jedinstvenost, posebno zbog svojih specifičnih jezičnih značajki. Kohezija stoga podrazumijeva i obraćanje pozornosti na zabrinutost onih koji su se odlučili ne preseliti ili nemaju poseban razlog za to, ali koji su u ulozi društva domaćina. Njihov osjećaj pripadnosti ne smije biti ugrožen, već obogaćen dolaskom mobilnih europskih građana, jezično i kulturno drugačijim.

MIME se ne odnosi na određeni aspekt višejezičnosti, već na upravljanje višejezičnošću na integrirani način, kao obilježje koje prolazi kroz različite situacije.

Ta količina pruža koncepte, modele, načela, reference i primjere uspješnih praksi.

MIME se bavi pitanjima koja su ključna za Europu kao politički, društveni, gospodarski i kulturni projekt jer upravljanje višejezičnošću može znatno doprinijeti njezinoj koheziji (ili, ako se njome pogrešno upravlja, može je ozbiljno otežati). Način na koji se Europska unija postavlja u odnosu na raznolikost svojih jezika utječe i na način na koji građani mogu imati odnose s tim poduzećem. U vrijeme brzih promjena, kada snažni signali iz izborne glasačke kutije u nekoliko država članica pokazuju da se Europska unija kao institucija treba ponovno uključiti u značenje Europe kao zajedničkog projekta, važnost kompetentnog upravljanja višejezičnošću ne može se precijeniti.

S obzirom na svoje tematsko područje primjene, projekt MIME ne odnosi se na poseban aspekt višejezičnosti, kao što je kako bolje pripremiti nastavnike za jezične različite razrede ili osmisлити sustave za zaštitu jezičnih prava nacionalnih manjina ili fluidne prevoditeljske usluge za EU ili osigurati jezičnu integraciju odraslih migranata. To je za sva pitanja od samog početka, ali na prvom mjestu je razviti integrativan pristup koji izričito identificira međusobnu povezanost tih pitanja i omogućuje nam da zajednički razmišljamo o njima. MIME je zabrinut zbog toga kako se sva ta pitanja spajaju u međusektorski izazov i što možemo odgovoriti na taj izazov integrirane jezične politike. Ti se prioriteti odražavaju u ovom Priručniku.

Ovaj priručnik namijenjen je kao alat za razmišljanje o višejezičnosti kao širokom problemu te za pružanje čitateljima koncepata, referenci i, u konačnici, inspiracije za osmišljavanje vlastitih političkih odgovora na praktične probleme koje višejezičnost predstavlja u određenim kontekstima. Neki korisnici, bilo u svojim nacionalnim ili nadnacionalnim misijama javne službe, ili u svojem političkom sudjelovanju (na lokalnoj, nacionalnoj ili nadnacionalnoj razini) moraju razmišljati o zadivljujućim različitim jezičnim pitanjima. One bi mogle uključivati odgovarajući iznos financijske pomoći za kulturne centre koji pružaju tradicionalnu jezičnumanjinu. Drugi korisnici moraju znati prednosti i nedostatke alternativnih pristupa jezičnoj integraciji odraslih migranata. Mnoga pitanja postavljena u vezi s takvim temama, za koja se na prvi pogled čini da su jasno ograničena, nemaju nužno jasan i nedvosmislen odgovor: na primjer, odabir strategija za potporu učenju jezika domaćina ovisit će, među ostalim, o osobnim profilima dotičnih imigranata, tradicijama društva domaćina prema jezičnoj raznolikosti, stupnju percipirane međujezične udaljenosti između službenih jezika zemlje domaćina i jezika kojima se koristi dotična imigrantska skupina itd. Drugim riječima, ne postoje jedinstvena rješenja.

Zbog svih tih razloga ovaj priručnik ima jasnu orijentaciju koja se temelji na (spornom) konceptu „najbolje prakse”. Ono što je najbolje uvijek je specifično, a ono što negdje funkcionira nije nužno relevantno drugdje. Štoviše, u razdoblju ubrzane promjene, ono što je najbolje u određenom trenutku možda više nije prikladno nekoliko godina kasnije. S druge strane, ovaj priručnik daje prednost alatima koje čitatelji mogu usvojiti i prilagoditi svojim ciljevima. U predstavljanju tih alata naš je prioritet dosljednost: osiguravamo da odgovaraju integrativnoj perspektivi upravljanja jezičnom raznolikošću kao međusektorskom socijalnom pitanju, što je uvjet za dobru javnu politiku. Međutim, ilustriramo ih i primjerima uspješnih praksi - pojmu koji smatramo mnogo plodonosnijim od „najbolje prakse”. Pokazati kako je problem riješen negdje ne znači da se ista strategija mora kopirati drugdje; međutim, solidna analiza jezičnog problema i ciljane informacije o tome kako je uspješno riješen u određenom kontekstu mogu čitatelju pružiti korisne alate i poticajnu inspiraciju.

Ukratko, ovim Priručnikom želi se, umjesto objavljivanja preporuka ili sveobuhvatnih recepata, pomoći korisnicima da se suoče s izazovima jezične raznolikosti kao velikog društvenog problema te da im se osiguraju alati s pomoću kojih mogu utvrditi temelje političkog plana za vlastitu jezičnu politiku, u vlastitom kontekstu, koji zadovoljavaju vlastite potrebe.

Univerzalno rješenje ne postoji. Ne dajemo recepte ili preporuke za problem.

Ako u radu dužnosnika u nacionalnoj ili nadnacionalnoj upravi, u političkoj aktivnosti izabranog člana lokalnog, nacionalnog ili međunarodnog zakonodavnog tijela ili u javnim raspravama koje uključuju medije, ljude ili građane u cjelini, postoje sve vrste situacija u kojima je potrebno usmjeravanje.

Ovaj će priručnik pomoći korisnicima da razviju svoju autonomiju u raspravama opitanjima upravljanja raznolikošću, pri čemu će se odvagnuti prednosti i nedostaci različitih prijedloga koje su iznijeli drugi dionici ili interesne skupine. Naš fokus na koncept alata koje naši čitatelji mogu usvojiti također odražava našu svijest o brzim i sveprisutnim promjenama. Rješenja koja sada mogu biti mudra možda više neće biti dovoljna – sve veća vidljivost problema migracijskih tokova posljednjih godina vjerojatno je najočitiiji primjer toga. Specifična rješenja su prolazna, ali alati imaju mnogo duži životni vijek. Pomažući korisnicima da preuzmu kontrolu nad ključnim elementima jezične politike, nadamo se da ćemo čitateljima pružiti uslugu koja će se dugoročno pokazati korisnom.

Ovaj priručnik, koji nije namijenjen automatskom generiranju planova politike, potiče čitatelje da postanu aktivni sudionici u odabiru, osmišljavanju i ocjenjivanju jezičnih politika. Pojednostavljeni rada na analizi politika tada se mogu povjeriti radnoj skupini specijaliziranoj za jezičnu politiku, ali sljedeće stranice pomoći će izabranim dužnosnicima ili političarima s odgovornostima u tom području da razviju mnogo jasniji pojam o tome što žele dobiti i zašto. Bez sumnje, odabir i prethodno oblikovanje jezične politike, kao i njezina naknadna evaluacija, vrlo su složeno poduzeće koje zahtijeva stručni rad, zbog čega su potrebni i stručnjaci za jezičnu politiku. No, kao što ovaj priručnik pokazuje, ti stručnjaci trebaju biti istinski interdisciplinarna radna skupina, koja uključuje stručnjake iz cijelog niza društvenih i humanističkih znanosti. Razlog je, jednostavno, da je jezična raznolikost stvarnost koja obuhvaća različite dimenzije svakodnevnog života ljudi, organizacija i društva u cjelini.

Ovaj je priručnik alat kojim korisnici mogu utvrditi prioritete za vlastite projekte politike u vlastitom kontekstu.

Jezični problemi su povezani i tvore sustav. Jezična politika postoji kako bi utjecala na taj sustav, o čemu također možemo misliti kao o našem „jezičnom okruženju”, jer su razvijene druge javne politike za upravljanje našim prirodnim okolišem. Jezično okruženje je vrlo raznoliko. To se nastavlja u posebnim područjima kao što su „međukulturna osviještenost u višejezičnim školama”, „usluga javnog usmenog prevođenja na sudovima”, tečajevi jezika za odrasle u društvenim centrima itd., a mi ih vidimo kao aspekte globalnog jezičnog okruženja. Potonje stoga obuhvaća sva jezična obilježja koja obilježavaju okoliš našeg svakodnevnog života. Uključuje jezična prava, jezične vještine, upotrebu jezika i jezične reprezentacije u različitim „područjima” (kao što su škole, rad, administracija itd.) u kojima ljudi komuniciraju putem jezika.

Iako se projekt MIME bavi višejezičnošću kao integriranim sustavom, također je promatrao vrlo širok raspon specifičnih jezičnih problema kao posebne aspekte našeg jezičnog okruženja. Problemi koji se razmatraju u MIME-u kreću se od ustavno definiranih jezičnih prava nacionalnih manjina do napretka u strojnom prevođenju, od uloge neformalnog obrazovanja u jezičnoj izobrazbi do matematičkog modeliranja jezične dinamike, ili od jezičnih dimenzija zaštite potrošača do jezičnih potreba međunarodno mobilnih umirovljenika, do samo nekoliko problema razmatranih u ovom projektu. Detaljno ispitivanje svakog od njih zahtijevalo bi mnogo veći pothvat – zapravo sveobuhvatan istraživački program, što je rezultiralo nekom vrstom enciklopedije višejezičnosti. Takva tvrtka zahtijevala bi mnogo više od četverogodišnjeg projekta.

Ova knjiga nije ni enciklopedija ni priručnik, ali nudi široku i praktičnu pokrivenost jezičnog okruženja na koje jezične politike pokušavaju utjecati.

Opća načela i zaključci primjenjuju se i na pitanja jezične politike koja nisu obuhvaćena ovim Priručnikom.

Kao rezultat toga, ovaj priručnik nije enciklopedija. Unatoč svojoj usredotočenosti na alate, nije ni specijalizirani priručnik. Naš pristup ovdje je drugačiji, a ovaj Vademecum je prilično uvodna knjiga, jer se usredotočuje na pružanje čitateljima brzog pristupa dobro ciljanim instrumentima koje mogu koristiti za sebe. Tako smo napravili izbor od 72 teme koje smatramo posebno važnima, a koje su raspoređene u šest skupina:

- ▶ Analiza jezične politike (pitanja od 1. do 13.)
- ▶ Minorities, većina i jezična prava (pitanja 14 – 25)
- ▶ Jezična raznolikost, mobilnost i integracija (pitanja 26. – 40.)
- ▶ Jezično obrazovanje, poučavanje i učenje (pitanja od 41. do 53.)
- ▶ Prijevod, jezične tehnologije i alternativne strategije (pitanja 54 – 64)
- ▶ Posebne teme (pitanja od 65. do 72.).

U okviru svake skupine odabrani su unosi iz priručnika kako bi se pružila opsežna pokrivenost praktičnim pitanjima, a unosi u ovaj priručnik mogu se upotrijebiti kao koraci za rješavanje drugih pitanja.

Čitatelji mogu primijetiti da, iako u velikoj mjeri nedostaje, ovdje se ne raspravlja o nekim aspektima upravljanja jezičnom raznolikošću. Na primjer, nismo proučavali korpus jezika (kao što su pravopisna reforma, inovacije terminologije ili izbor abecede); ne raspravljamo o kulturnim manifestacijama jezika u književnosti i umjetnosti; također se ne bavimo (ili samo marginalno) temama u jezičnom gospodarstvu, kao što su stope povrata jezičnih vještina na tržištu rada. Ta pitanja nisu istaknuta u pozivu Europske komisije na podnošenje prijedloga te ih je MIME stoga ostavio po strani, čiji je opseg već veći od opsega većine projekata višejezičnosti, kako u pogledu analitičkih izazova tako i u pogledu političke provedbe. Međutim, to učvršćivanje Priručnika u analizi politika, u kojem se ocjenjuju prednosti i nedostaci različitih scenarija jezične politike, pruža prirodni most nekim gospodarskim dimenzijama višejezičnosti, a literatura navedena u različitim unosima pruža pokazatelje u tom konkretnom smjeru.

Svaki se unos otvara s naslovnim pitanjem na koje se daje odgovor. Naš prioritet svugdje je učinkovitost: svaki unos odgovara dvostrukoj stranici. Postupanje sa 72 pitanja koja se razmatraju u ovom priručniku temelji se na našem analitičkom okviru i uvijek se odnosi, izravno ili neizravno, na kompromis između mobilnosti i uključenosti.

Neće svi čitatelji biti zainteresirani za svako od pitanja koje postavljamo. Potrebe naših čitatelja vjerojatno su različite, ako samo zbog prirode njihovih aktivnosti (kao javni službenici, političari, medijski ljudi ili zainteresirani građani), a neće svatko tražiti istu vrstu informacija. Neki pogoni će htjeti ići izravno na nekoliko odabranih unosa. Međutim, plovidba kroz druge odjeljke, posebno ona posvećena općim pitanjima jezične politike, može se upotrijebiti za postavljanje posebnih pitanja u širi kontekst upravljanja raznolikošću u cjelini i pomoći čitateljima da iskoriste više koristi od ovog priručnika.

72 unosa omogućuju brz, učinkovit i usmjeren pristup ključnim pitanjima jezične politike

Svi su prijave organizirani na sličan način: nakon kratkog komentara na uvodno pitanje, objašnjavajući zašto je ovo pitanje važno, pregledavamo važne rezultate istraživanja ("Što nam istraživanje kaže? obuhvaćanje prethodnih radova i njihovo povezivanje s napretkom koji proizlazi iz projekta MIME. Nakon toga slijedi odjeljak („Ilustracija i dokazi”) koji se bavi činjenicama i brojkama te odjeljak za zaključke posvećen „političkim implikacijama”. Naposljetku, u svakom pojedinom slučaju navodimo neke reference koje se mogu upotrijebiti ne samo za detaljnije proučavanje određenog pitanja, već i za pristup temama povezanim s jezičnom politikom.

Glavni rezultati

François Grin, Manuel Célio Conceição,
Peter A. Kraus, László Marác, Žaneta Ozolina,
Nike K. Pokorn, Anthony Pym

Projekt MIME generira širok raspon rezultata istraživanja, pružajući smjernice za odabir i oblikovanje jezičnih politika u Europi. Počnimo s isticanjem četiri glavna zaključka iz kojih se mogu izvući opće političke smjernice.

1

Višejezičnost ne može biti prepuštena sebi neka... kako to nije opcija. Jezične politike neizbježan su aspekt vlasti; potrebni su i opravdani. Jezik je duboko isprepleten s političkim, društvenim, gospodarskim i kulturnim procesima koji utječu na pojedince i skupine. Različiti odgovori na raznolikost ne samo da proizlaze iz viših ili nižih razina dobrobiti u društvu, već uključuju i pravedniju raspodjelu resursa. Osim toga, dokazi upućuju na to da politike kojima se promiče individualna višejezičnost i obuhvaćaju društvo donose materijalne i simboličke koristi koje premašuju njihove troškove te promiču veću jednakost u društvu. Potrebno je širiti i sustavnije širiti informacije o pozitivnim učincima politika kojima se prilagođava i podupire raznolikost na društvo u cjelini.

2

Mobilnost i uključenost su za sve; iz toga slijedi da se politike moraju temeljiti na sveobuhvatnoj viziji mobilnosti i uključenosti. Takva sveobuhvatna vizija potrebna je kako bi se osiguralo da jezičnu raznolikost pozitivno osjećaju i građani koji za nju nisu zainteresirani ili ih ona ne zabrinjava. Stoga potpora mobilnosti ljudi diljem Europske unije mora biti popraćena odredbama kojima se olakšava uključivanje mobilnih osoba i skupina u lokalni jezik (jezike) i kulturu (kulture). Uključivanje u lokalne uvjete pomaže u mobilnosti drugih osoba koje ne ugrožavaju; time se stvara osjećaj sigurnosti koji stanovnicima omogućuje stvaranje prostora za pridošlice, uključujući raznolikost koju ti pridošlice mogu donijeti lokalnom društvu.

3

Dobro osmišljene politike koje kombiniraju mobilnost i uključenost često su složene, ali su nužne i moguće. Kombiniranje mobilnosti i uključenosti nije jednostavno i postoji čak i napetost među njima jer bi se samo olakšavanjem mobilnosti moglo ugroziti uključenost u lokalno društvo, s njegovim posebnim jezičnim i kulturnim značajkama; s druge strane, inzistiranje samo na uključivanju zanemaruje se izazovi mobilnosti, čija je važnost sve veća zbog globalizacije. Stoga bi odabirom mjera kojima se promiče uključenost prednost trebalo dati onima koje ne ometaju sposobnost građana da se kreću diljem Europe – Unija za rad, obrazovanje, slobodno vrijeme ili umirovljenje. Simetrično, odabirom mjera kojima se olakšava mobilnost, prednost treba dati onima koje jamče potrebne uvjete za procvat jezičnih i kulturnih značajki svakog mjesta, s njihovom specifičnom dinamikom i jedinstvenošću (često višejezično).

4

Socijalna kohezija proizlazi iz uravnotežene kombinacije mobilnosti i uključenosti. Mobilnost povećava raspon mogućnosti dostupnih građanima; uključenost jača osjećaj pripadnosti građana i čuva specifičnost različitih mjesta u Europi. Postizanje te ravnoteže i oblikovanje inteligentnih jezičnih politika u tu svrhu možda je jedan od uvjeta koji se moraju ispuniti kako bi se projekt europske integracije obnovio u vrijeme globalizacije i promjena.

Ova četiri zaključka temelje se na rezultatima istraživanja koje čitatelj može pronaći u sljedeća 72 unosa. Ti su rezultati razvrstani u šest tematskih kategorija.

1

Jezična politika kao javna politika, čiji je cilj unaprijediti poznavanje načela koja bi trebala usmjeravati odabir, oblikovanje i evaluaciju jezičnih politika kako bi one postale učinkovite, troškovno učinkovite i pravedne jer se bave „višejezičnim izazovom europskih građana” (1. – 13.).

2

Jezična politika, u kojoj posebno ispituje kako se postojeće ustavne, pravne i regulatorne odredbe mogu poboljšati kako bi se osigurala bolja kohezija putem dobro regulirane ravnoteže prava i praksi među različitim jezicima (ulozi od 14. do 25.).

3

Postupanje s **jezičnom raznolikošću kao društvenim problemom**, što je ključno za definiranje položaja ljudi koji govore različite jezike. U projektu se ističe kako suvremene promjene utječu na izbor ljudi u odnosu na upotrebu jezika, kako se jezične karakteristike usklađuju s formiranjem grupnog identiteta te kako se to odražava u vidljivim karakteristikama prostora u kojem živimo (ulaznici 26 – 40).

4

Načela kojima bi se trebalo regulirati **upravljanje i jezične prakse obrazovnih sustava**, uključujući one na višoj razini, kako bi se zadovoljile jezične potrebe Europljana i pružili im potrebni alati za mobilnost, ali i kako bi se osiguralo da mobilnost ne bude disruptivna te kako bi se, u kombinaciji s mjerama za jačanje uključenosti u lokalna društva, poboljšala kohezija Europe kao rezultat toga (od 41. do 53.).

5

Optimalno korištenje međusobno komplementarnih strategija za komunikaciju u višejezičnim situacijama, koje obuhvaćaju klasike kao što su prevođenje i usmeno prevođenje, ali i strojno prevođenje, korištenje različitih jezika sporazumijevanja i razvoj vještina prijema na jezicima koji su usko povezani s prvim jezikom (ulozi 54 – 64).

6

Istraživanje **granica višejezičnosti** kroz niz pilot studija o posebnim temama koje nisu istražene. Te teme uključuju sigurnosne (geopolitičke) implikacije raznolikosti, jezične zahtjeve zaštite potrošača, potencijal povijesnog iskustva Roma s jezičnom raznolikošću da predlože neočekivane pristupe izazovima višejezičnosti, posebne jezične potrebe međunarodno mobilnih umirovljenika, veze između individualne višejezičnosti i kreativnosti te implikacije jezične raznolikosti u odgovoru na financijske krize (od 65. do 72.).

Analiza jezične politike

- 1 Zašto se jezična pitanja ne mogu prepustiti sebi? 30
- 2 Je li zajednički jezik potreban za održivu demokraciju? 32
- 3 Može li „slobodno tržište” upravljati jezičnom raznolikošću? 34
- 4 Zašto je dobra tipologija korisna za odabir i oblikovanje jezičnih politika?
36
- 5 Kako prepoznati i izmjeriti jezični nedostatak? 38
- 6 Što je „složeni pristup” odabiru i oblikovanju jezičnih politika? 40
- 7 Zašto bi demojezične projekcije trebale biti temelj za odabir jezične
politike? 42
- 8 Kako nastava stranih jezika utječe na troškove migracije? 44
- Koje se socioekonomske nejednakosti među govornicima različitih jezika
moraju riješiti javnim politikama? 46
- 10 Na kojim jezicima treba osigurati zdravstvenu skrb? 48
- Jesu li troškovi jezične politike važni? 50
- 12 Zašto su računalne simulacije korisne u odabiru i oblikovanju složenih
jezičnih politika? 52
- 13 Koje su opće pravne posljedice istraživanja MIME? 54

1 Zašto se jezična pitanja ne mogu prepustiti sebi?

François Grin, Marco Civico Sveučilište u Ženevi

S obzirom na složenost jezičnih pitanja, primamljivo je da vlade kažu da će se problemi s jezikom riješiti samostalno da izbjegavaju donošenje jezičnih odluka. Međutim, to zapravo nije opcija, iz jednostavnog razloga što države ne mogu funkcionirati bez jezika. Kada provode pravosuđe, naplaćuju poreze ili oslobađaju obrazovanje, države upotrebljavaju jedan ili više jezika, ali ne i druge jezike; po definiciji, donose odluke o jeziku. Nikada ne postoji nedostatak jezične politike, pa se čak i te neizbježne odluke moraju temeljiti na pravednom ponderiranju prednosti i nedostataka konkurentskih opcija. Međutim, dva dodatna razloga često dolaze u igru. Prva je činjenica da mnoge države smatraju da im je dužnost štiti male jezike; drugi je da kada nekoliko jezika koegzistiraju u istom prostoru, Države često trebaju arbitrirati između svojih potraživanja protiv materijalnih simboličnih resursa. Iz svih tih razloga države se moraju uključiti u jezičnu politiku.

Štopišeu istraživanju?

Kako bismo u potpunosti razumjeli potrebu da se države uključe u jezičnu politiku, moramo početi s dvama očitim paradoksima o jezičnoj raznolikosti. Prvi je da se u isto vrijeme raznolikost smanjuje i raste. Objektivno se smanjuje jer mali jezici propadaju ili čak nestaju zbog složene interakcije nekoliko društvenih, političkih i gospodarskih procesa, što dovodi do određenog stupnja homogenizacije. Istodobno se povećava raznolikost usubjektivnoj percepciji milijuna ljudi, posebno onih koji žive u velikim gradovima sa znatnom imigracijom.

Drugi paradoks, koji odjekuje prvi, je da se raznolikost može smatrati prijetnjom i prijateljom. Kao što smo upravo vidjeli, nekim jezicima prijete izumiranje ili su već nestali, a mnoge države s pravom smatraju jednom od svojih dužnosti da zaštite te jezike. Istodobno, prisutnost različitih jezika u istom prostoru nije nužno mirna stvarnost. Postoji svibanj biti konkurencija za materijalne i simboličke resurse, i države su često pozvani na arbitražu između različitih jezika. Dakle, bilo za zaštitu i promociju (jer su neke komponente raznolikosti *ugrožene*) ili za arbitražu i razgraničenje (jer su neke komponente raznolikosti pogrešno ili s pravom percipirane kao *prijeteće* drugima), države se moraju uključiti u jezičnu politiku.

Ilustracije i dokazi

Gotovo svi slučajevi jezične politike mogu se opisati

uglavnom kao „zaštita i promocija” ili „arbitracija”, iako se te dvije funkcije često kombiniraju.

Uglavnom zaštita i promidžba:

* pružanje usluga na irskom jeziku u okviru *jezičnog programairske vlade*¹;

* priznavanje, u finskom Zakonu o jeziku, pravagovornikadagakoriste kod nadležnih tijela².

Uglavnom arbitraža i razgraničenje:

* Uredba o korištenju francuskim i nizozemskim na sudovima briselske regije³;

* pružanje neobveznih tečajeva materinskog jezika u javnim školama u Hamburgu⁴;

* uspostava kastilijanskog kao službenog jezika španjolske države⁵;

* ustavno priznavanje stabilnih jezičnih granica jezičnih regija u Švicarskoj⁶.

Zaštita i arbitraža:

* ustavna zaštita obrazovnih i kulturnih prava mađarskih govornika u Rumunjskoj⁷;

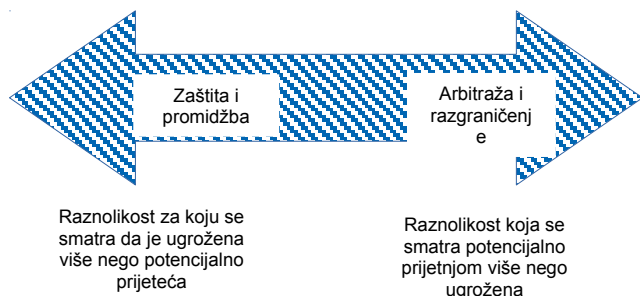
* izuzeće danske manjine od praga od pet posto zastupljenosti u Landtagu njemačke savezne zemlje Schleswig-Holstein⁸.

Ipolitičke implikacije

Nemoguće je da zemlja nema jezičnu politiku. To se odnosi na nadnacionalne subjekte kao što je Europska unija i obuhvaćasvaku strukturu koja ima nadležnost nad ljudima u određenim područjima te mora

- 1 www.taoiseach.gov.ie/eng/Irish_Language_Policy/Official_Languages_Scheme_2016-2019.pdf
- 2 www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20031086.pdf
- 3 www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1935/06/15/1935061501/justel
- 4 www.diver.uni-hamburg.de/-images/08122016-bericht-hube-ev.pdf
- 5 www.congreso.es/consti/constitucion/indice/titulos/articulos.jsp?ini=1&fin=9&tipo=2
- 6 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf
- 7 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf
- 8 www.verfassungen.de/de/sh/verfassung08-i.htm

komunicirati na unutarnjoj ili vanjskoj razini. Nakon što se utvrdi potreba za jezičnom politikom, ona se mora odabrati, osmisliti i evaluirati na temelju dobrih načela razvijenih u općem području analize politika i odgovarajuće prilagoditi jezičnoj politici. Među tim *su načelima glavna načela učinkovitost i pravednost*, koja su obrađena u drugim unosima u ovom priručniku.

Reference i produbljenje

Arzoz, X. (Ed.) (2008.). *Poštovanje jezične raznolikosti u Europskoj uniji*. Amsterdam: Tko je John Benjamins?

Bayley, R., Cameron, R., & Lucas, C. (Eds.) (2013). *The Oxford Handbook of Sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press.

Smiješak, F. (2003.). Raznolikost kao što su Paradigm, analitički uređaj i cilj politike. U W. Kymlicka & A. Patten (Eds.), *Jezična prava i politička teorija* (str. 169.-188.). Oxford: Oxford University Press.

2 Je li za održivu demokraciju potreban zajednički jezik?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Sveučilište Katholieke Leuven

Većina stručnjaka za podijeljena društva i institucionalno koncepciju uvelike se slaže daje teže uspostaviti i održavati stabilnu i funkcionalnu demokraciju u zemlji s više jezika i jezično rascjepkanim javnim sferama nego u homogenijim zemljama. Britanski filozof iz 19. stoljeća, John Stuart Mill, napisao je da, „međuljudima bez suosjećanja, pogotovo ako čitaju i govore različite jezike, jedinstveno javno mnijenje, potrebno za funkcioniranje predstavničke vlade, ne može postojati.” Posljednjih godina istraživači su potvrdili ovu tezu. Suvremeni politički filozof Philippe Van Parijs, primjerice, tvrdi da je pojava zajedničkih demonstracija, koja se smatra nužnim uvjetom za demokraciju, omogućena dostupnošću zajedničkog jezika. On tvrdi kako ne može postojati „održiva demokracija bez jezičnih ujedinjenih prosvjeda” (Van Parijs, 2000., 236).

Što nam istraživanje govori?

Moramo prepoznati da je duboka jezična raznolikost izazov za demokraciju. Ali to nije nepremostivo. Švicarska je primjer. To je višejezična zemlja bez lingua franca, rascjepkana na 26 kantona od kojih su svi osim četiri službeno jednojezični. Zemlja ima četiri nacionalna jezika (njemački, francuski, talijanski i rimski) i četiri jezično različite javne sfere. Ipak, smatra se jednom od najstabilnijih i najuspješnijih demokracija u suvremenom svijetu. Akademici obično uzimaju zdravo za gotovo uspjeh švicarskog modela demokracije. Općenito, oni su mnogo manje zainteresirani za uspjehe i radije se usredotočuju na teške slučajeve. Međutim, jedna jestvar imati demokraciju koja radi samo na dva ili tri službena jezika. Postizanje istog cilja u prisutnosti mnogih drugih jezika problematičnije je.

Konkretno, kako bi EU postao održiva demokracija, mora se pozabaviti pitanjem višejezičnosti jer ima 24 službena jezika i nema službeno lingua franca.

Ilustracije i dokazi

Duboko višejezične zemlje poput Kanade i Belgije posljednjih su desetljeća naišle na znatne poteškoće (vidi referendum o suverenitetu u Quebecu 1995., institucijski zastoj i porast flamanskog nacionalizma u

Belgiji od 1970-ih). Argument bi se mogao proširiti na zemlje kao što su Ujedinjena Kraljevina (s Škotskom), Španjolska (s Katalonije i Baskije) ili Indija, ali u tim društvima postoji barem jedna lingua franca – engleski, španjolski, hindski – da većina ljudi govori ili barem razumije, što nije slučaj u Belgiji i Kanadi. Istraživači koji su istražili slučaj Švicarske u pogledu upravljanja etnolingvističkom raznolikošću općenito pripisuju njezin uspjeh federalizmu i/ili takozvanoj „društvenoj” prirodi njezinih institucija na temelju podjele vlasti, autonomije skupine, proporcionalne raspodjele zastupničkih mjesta i javnih radnih mjesta te veta manjina (Lijphart, 1977.). Iako se slažemo da je federalizam važna institucija, on ne može sama po sebi objasniti stabilnost švicarske demokracije. Savezne zemlje trebaju odgovarajuće institucije kako bi se uravnotežili centrifugalni trendovi. Tu ravnotežu ne nude, kao što tvrdimo, konocijativne *institucije*, već *centripetalne* institucije (vidi Horowitz 1985.; Stojanović 2009.).

Zaključno, vjerujemo da društva koja ne dijele zajednički jezik franca trebaju druge institucije – ne samo federalizam i konocijacionalizam – da postanu i/ili ostanu održive demokracije. Posebno su im potrebne *centripetalne institucije* koje se temelje na pravilu većine. (Naravno, trebalo bi ih nadopuniti sustavom provjere i ravnoteže, posebno sudovima, kako bi se izbjegao „većinski tranny” i zaštitila prava manjina.)

Ipolitičke implikacije

Među centripetalnim institucijama i mehanizmima razmišljamo o izravnom i popularnom izboru predsjednika i čestoj uporabi izravnih demokratskih instrumenata „odozdo prema gore”, kao što su popularne inicijative i referendumi, te mogu doprinijeti skladnom upravljanju jezičnom raznolikošću unutar država članica i, implicitno, u Europskoj uniji u cjelini. Takve institucije mogle bi promicati nastanak jedinstvenog sustava i partija koji temelje na višejezičnim strankama, a ne na jednojezičnim strankama. Nedavne reforme uvedene u EU Ugovorom iz Lisabona 2009. – neizravni izbori za predsjednika Europskog vijeća i uvođenje europskih građanskih inicijativa – upravo su u tom smjeru. No vjerojatno su nedostatni (građani EU-a ne biraju izravno

predsjednika; uspješne europske građanske inicijative nisu obvezujuće i ne potiču glasanje javnosti) za promicanje istinski višjezičnog sustava europskih stranaka i centripetalne demokracije. Još jedna obećavajuća ideja, koju je nedavno (travanj 2017.) pokrenula talijanska vlada i koju su podržali francuski predsjednik Emmanuel Macron i vođa njemačkog socijaldemokrata Martin Schultz, jest dodijeliti 73 britanska mjesta u Europskom parlamentu, koja će ostati slobodna nakon Brexita, jedinstvenoj izbornoj jedinici na razini EU-a. Nada se da bi to moglo pružiti dostatne poticaje strankama da predstave nadnacionalne višjezične liste na izborima za Europski parlament ili čak da postanu istinski europske i višjezične stranke.

Reference i produbljenje

Lijphart, A. (1977.). *Demokracija u Pluralnim*

društvima. New Haven: Yale University Press.

Reilly, B. (2012.). Institucionalni dizajn za različite demokracije: Consociationalism, Centripetalism i Komunalizam Usporedi. *Europska politička znanost*, 11, 259 – 270.

Stojanović, N. (2009.). Je li demokracija moguća u višjezičnoj zemlji? Švicarsko iskustvo i paradoks izravne demokracije. U D. Sinardet & M. Hooge (Eds.) *Je li demokracija održiva bez jedinstvenog javnog mišljenja?* Bruxelles: Ponovno Bel e-knjiga 3.

Van Parijs, P. (2000.). Mora li Europa biti Belgijanka? O demokratskom građanstvu u višjezičnim poljima. U I. Hampsher-Monk & C. McKinnon (Eds.) *Zahjevi za državljanstvo* (str. 135 – 153). London: Kontinuum.

3 Može li „slobodno tržište” upravljati jezičnom raznolikošću?

Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Torsten Templin, Humboldt-Sveučilište u Berlinu

Općenito, ne postoje dobri razlozi za ometanje spontanih interakcija među pojedincima kada rezultati tih interakcija utječu samo na uključene pojedince. To je osobito slučaj kada se robom i uslugama trguje na tržištima. Međutim, za mnoge proizvode i usluge to nije slučaj. Za određene proizvode kao što su zračni prijevoz ili nacionalna obrana općenito ne postoji tržište. Čak i ako postoje tržišta, potrošnja pojedinca ili proizvodnja određene robe od strane jednog poduzeća može utjecati na dobrobit drugih ili na dobit drugih poduzeća. U takvim slučajevima nekoordinirane pojedinačne odluke rijetko su optimalne za društvo i potrebna je određena koordinacija. Ta razlika između rezultata individualnog ponašanja i kolektivnog optimizma opravdava kolektivno djelovanje.

Štonam istraživanje govori ?

U takvim slučajevima ekonomisti govore o „tržišnom neuspjehu”. Tržišni nedostaci imaju različite oblike, uključujući nuspojave tržišnih transakcija, asimetrične sudionike na tržištu i tržišta koja nedostaju ili su nepotpuna za određenu robu. Ovaj fenomen ima zajedničko daje izračun osobe pojedinačno vaganje koristi i troškova zanemaruje učinak koji njegovi postupci imaju na druge. Zbog toga su kumulativne koristi za sebe i sve ostale svoje aktivnosti podcijenjene („pozitivna eksternalija”) ili precijenjene („negativan eksternalitet”). U prvom slučaju ne poduzima određene mjere koje donose više koristi od troškova za društvo u cjelini; u drugom slučaju poduzima mjere čiji troškovi premašuju koristi za društvo koje iz toga proizlaze. Ako se odluka odnosi na isporuku robe ili usluga, to dovodi do nedovoljne ponude u prvom slučaju i prekomjerne ponude u potonjem slučaju. Kao opće pravilo, individualno ponašanje ne rezultira kolektivnim optimalnim.

Ilustracije i dokazi

Ono o čemu ovdje raspravljamo je specifična vrsta „vanjske” (pozitivne) koja se javlja u slučaju takozvanih kolektivnih – ili javnih – dobara. Kolektivno dobro je dobro koje može konzumirati ili cijeliti bilo koji pojedinac bez smanjenja mogućnosti drugog pojedinca da konzumira istu robu. Klasični primjeri su televizijski programi ili estetski užitek koji proizlazi iz divljenja umjetničkog djela. Slično tome, javna dobra povezana s jezikom uključuju dostupnost javnih

dokumenata ili uličnih znakova na manjinskom jeziku. Doprinos osobe u pružanju dvojezičnih uličnih znakova bio bi koristan svima onima kojima bi znakovi pomogli, ali bi ta osoba pri odlučivanju o svojem doprinosu uzela u obzir samo vlastitu korist te bi stoga iznos njezina doprinosa bio manji od ukupne ostvarene koristi. Ako svaka osoba sama odluči, to bi dovelo do niskih dobrovoljnih doprinosa (ako postoje). Djelujući zajednički, s druge strane, ljudi su se lako mogli dogovoriti o drugom boljem ishodu. Budući da bi potrebni pregovori mogli biti prilično skupi, donositelj odluka možda će morati djelovati kao koordinator.

Uzmimo jednostavan primjer: Apollon („A”) upravlja grčkim restoranom, a Daphne („D”) noćnim barom u istoj grčkoj četvrti. Kako bi privukli kupce, postavili su plakate koji usmjeravaju turiste u njihovo susjedstvo. Što je veći novac potrošen na znakove, to će više ljudi biti obaviješteno. Trošenjem 5000 EUR privlače ljude iz središta grada; 10 000 eura, osobe koje žive u srednjem gradskom krugu; 15000 EUR, za sve iz vanjskih područja; a za 20 000 eura, ljudi iz cijelog grada.

Apollon i Daphne mogu odlučiti hoće li dati nikakav doprinos ili za 5000 EUR ili 10 000 eura svaki; ukupno bi bilo dostupno 0, 5000, 10 000, 15 000 ili 20 000 eura. Oboje dodjeljuju određene vrijednosti znakovima. Daphne vrijednosti znakova u središtu iznosi 4000 EUR, u prosječnom iznosu od 8 000 EUR itd., a društvo Apollo smatra da znakovi u centru iznose 3 000 EUR, unutar prosječnog prstena od 6 000 EUR itd. Bruto naknade (u tisućama eura) obračunate za svaku od njih navedene su u lijevom dijelu prethodno navedenog iznosa za različite razine njihovih doprinosa.

Doprinosi se moraju oduzeti od bruto davanja kako bi se ostvarile neto naknade, kako je prikazano na desnoj strani iznosa. Ako društvo Apollo plati 5000 eura, jasno je da Daphne ostvaruje svoje najveće neto koristi (u protuvrijednosti od 440 eura) time što ništa ne donosi. To se primjenjuje na sve doprinose Apolla. Apollo ponašanje je simetrično. U tom slučaju, nijedan znak neće biti instaliran.

Koordiniranim djelovanjem mogao bi se poboljšati doprinos od 5000 EUR ili 10 000 EUR, Daphne 10 000 EUR i Apollo 5 000 EUR. Najviša ukupna neto vrijednost postiže se ako svaki doprinosi 10 000 eura postavljanjem panela svugdje.

Javne isprave još su jedan primjer jezične robe čija uporaba u biti stvara simboličnu vrijednost. Međutim, za mnoge su vrlo važna pravila o simboličkim aspektima kao što su službeni naziv zemlje ili važne institucije na različitim jezicima.

Političke posljedice

Zbog vanjskih učinaka koji proizlaze iz pojedinačnih odluka o pružanju mnogih jezičnih dobara, jezičnu politiku ne bi trebalo prepustiti spontanoj interakciji pojedinaca. Potrebno je koordinirano djelovanje, a javni sektor ima važnu ulogu.

		A		
		0	5	10
D	0	0	3	6
	5	0	4	8
	10	3	6	9
	10	4	8	12
		A		
		0	5	10
D	0	0	-2	-4
	5	0	4	8
	10	3	1	-1
	10	-1	3	7
		A		
		0	5	10
D	0	0	3	6
	5	0	4	8
	10	3	6	9
	10	4	8	12

Bruto pojedinačna dobit (lijevo) i neto pojedinačna dobit (pravo)

Reference i dodatna očitavanja

- Smiješak, F. (2003.). Ekonomija i jezično planiranje. *Aktualna pitanja u jezičnom planiranju*, 4, 1 – 66. [Reprinted In Ricento, T. (Ed.) (2015.). *Jezična politika i planiranje: Kritički koncepti u lingvistici*. New York: Routledge.]
- Hindriks, J. & Myles, G. D. (2006.). *Srednja javna ekonomija*. Cambridge: MIT Press.
- Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (nadalazeći). Ekonomski pristup jezičnoj politici i jezičnoj pravdi. U predmetu M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *Jezična politika i jezična pravda: Gospodarski, filozofski i sociojezični pristupi*. Heidelberg: Što je sa Springerom?

4 Zašto je dobra tipologija korisna za odabir i oblikovanje jezičnih politika?

François Grin, Marco Civico, Sveučilište u Ženevi

Kao i svaka druga politika, jezične politike dolaze u mnogo različitih oblika ovisno o njihovu kontekstu, ciljevima i načinu rada. To postavlja pitanje kako ih opisujemo i klasificiramo. Međutim, jednostavne tipologije nisu uvijek dovoljne. Pri izradi integriranog plana jezične politike može biti korisna detaljnija klasifikacija jer nas obvezuje da navedemo mnoge značajke politike koje bi inače bile zanemarene. Umjesto da se usredotoči na jednu dimenziju, istinski korisna tipologija trebala bi kombinirati nekoliko dimenzija, a svaku mjeru politike trebalo bi opisati u skladu sa svakom dimenzijom.

Štonam istraživanje govori?

U jezičnoj politici ne postoji popis zatvorenih ili a priori dimenzija. Koje su dimenzije važne ikako fino ukorijeniti sociolingvističku stvarnost u svakoj dimenziji ovisit će o lokalnim uvjetima. Međutim, osam dimenzija (neke klasike, druge novije) općenito je relevantno u posebnim situacijama za izradu integriranog plana jezične politike:

1. Domena je konvencionalna kategorizacija ljudske aktivnosti u kojoj se posebno koriste jezici. Domene se mogu identificirati manje ili više sitno. Kao polazište, možemo početi s glavnim područjima kao što su „obrazovanje”, „pravosudni sustav”, „administracija i javne usluge”, „mediji”, „kultura”, „gospodarska aktivnost” i „društveni život”.
2. Sfera, kojarazlikuje politike usmjerene prvenstveno na korištenje jezika u privatnoj, javnoj ili državnoj sferi.
3. Učinci na dobrobit, u kojima se razlikuju mjere koje su prvenstveno usmjerene na učinkovitu raspodjelu sredstava ili pravednu raspodjelu sredstava.
4. Variable ciljeve, tj. varijable kojima bi politika trebala funkcionirati: većina mjera jezične politike usmjerena je na sposobnost ljudi da se koriste jezikom (tj. njihove vještine), mogućnosti koje imaju za korištenje jezikom (na primjer, koliko područja to možete učiniti?) i pokazatelj stvarne želje ljudi da se koriste manjinskim jezikom.
5. Gospodarska neurapredmeta politike. Ta se gospodarska priroda može podijeliti na poddimenzije kao što su „roba” v. „usluge”, „davanja” v. „troškovi” ili „ulazni podaci” protiv „izlaska” v. krajnjih „rezultata” mjere politike). Gospodarska priroda širok je pojam koji ne obuhvaća samo materijalne ili financijske vrijednosti, već i simboličke vrijednosti.

6. Instrument, u kojem se razlikuje „narudžba i kontrola”, koji karakteriziraju obveznepolitike (npr. kada je potrebno osigurati prijevođe sudskih postupaka) i „poticaje” u kojima se aktere potiče da se koriste određenim jezicima (npr. ako dužnosnici dobiju bonus ako postanu dvojezični).

7. Type, u kojoj se razlikuje planiranje korpusa i planiranje statusa (propisi o položaju različitih jezika u međusobnom odnosu, npr. u smislu službenog priznavanja, upotrebe u obrazovnom sustavu, na tržištu rada itd.).

8. Unutarjezična orijentacija intervencije (npr. oralna uporaba v. pisana; izborsustava pisanja, pravopisna reforma, leksikografski ili terminološki razvoj itd.).

Ilustracije i dokazi

Zbog prisutnosti velikog stanovništva rođenog u inozemstvu i društveno-gospodarskiraznolikog stanovništva, Ženeva je vrlo višejezična, iako je njegov jedini službeni jezik francuski. Gradska politika je podizanje svijesti djece o predškolskom obrazovanju (koje podupire grad). Politika se provodi u okviru *projekta Jezik* buđenja, koji uključuje plakate, priče, pjevanje i druge aktivnosti koje djeci omogućuju otkrivanje jezika koji se prepričavaju u učionici (Candelier, 2003.).

Kao mjera jezične politike *projekt jezičnog buđenja može se opisati* kako slijedi:

1. Područje: obrazovanje (predškolska)
2. Sfera: uglavnom država („buđenje jezika” pruža se u objektima koji primaju općinsku potporu)
3. Pa... biti efekti: uglavnom distribucija (priznavanje jednakog dostojanstva jezika)
4. Ciljna varijabla: prvenstveno usmjerena na stavove djece prema jezičnoj raznolikosti
5. Gospodarska priroda: pružanje netržišnih usluga
6. Instrument: uglavnom „red i kontrola” (osoblje se snažno potiče da se koristi jezičnim buđenjem; djeca ili roditelji ne mogu se povući)
7. Vrsta: jezični status
8. Unutarjezična orijentacija: uglavnom oralni, alternativno pisani prijemni

Političkeposljedice

Korisno je opisati mjere politike koristeći skup dimenzija koje su dovoljno velike za:

- ▶ utvrditi posljedice predložene mjere i izbjeći nedosljednosti u njoj;
- ▶ osigurati dosljednost između različitih mjera, a time i dosljednost jezične politike u cjelini;
- ▶ točno utvrditi manifestacije složenosti koje treba uzeti u obzir;
- ▶ olakšati utvrđivanje usporedivih prethodnih mjera za relevantnije praćenje učinaka nove politike;

Jezici su vidljivi postavljanjem višejezičnih znakova dobrodošlice, pisanjem višejezičnih informativnih letaka za roditelje i poticanjem djece da podijele određene riječi na materinjem jeziku.

Jezici se čuju kroz pjesme i rime (koje se osoblje potiče na prikupljanje od roditelja)

Jezici se pjevaju: slušanje i pjevanje pjesama na različitim jezicima, djeca postupno uče kako ih prepoznati

Jezici senazivaju „s”, koristeći dvojezične povijesne knjige koje omogućuju korištenje riječi iz različitih jezika.

Jezici su napisani, a pozornost djece privlači se, bilo u razredu ili tijekom izlaska, na tekstualne elemente napisane na različitim jezicima, po mogućnosti koristeći različite abecede.

Jezici cirkuliraju između škole i roditelja, kao i između djece, posudbom knjiga i CD-ova na različitim jezicima.

PRIMJERI STRATEGIJA ZA OSVJEŠĆIVANJE JEZIKA U VRTIĆIMA U ŽENEVI.

Izvor: ville-geneve.ch/themes/petite-enfance-jeunesse-loisirs/petite-enfance/eveil-langues

- ▶ Priznati ulogu različitih aktera, unutar uprave i civilnog društva, te olakšati njihovo sudjelovanje u oblikovanju i provedbi politika.

Trebalo bi osnovati interdisciplinarni tim koji bi svaku mjeru politike opisao u širem akcijskom planu.

Reference i produbljenje:

Candelier, M. (2003.) (Ed.). *Buđenje jezika u osnovnoj školi. Evlang: revizija europskih inovacija*. Bruxelles: Od Boeckla.

Cassels Johnson, D. (2013.). *Jezična politika*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Gazzola, M. & Grin, F. (2017.). Komparativna jezična politika i evaluacija. U predmetu G. González Núñez & R. Meylaerts (Eds.), *Prijevod i javna politika* (str. 83. – 112.). London: Što se događa?

Hult, F. & Cassels Johnson, D. (2015.). *Metode istraživanja u jezičnoj politici i planiranju: Praktični vodič*. Chichester, Ujedinjena Kraljevina: Wiley-Blackwell.

5 Kako prepoznati i izmjeriti jezični nedostatak?

Brian Carey, Andrew Shorten, Sveučilište u Limericku

Velik je izazov za javne politike za promicanje mobilnosti i uključenosti pronaći načine za rješavanje socijalnih poteškoća zbog jezičnih vještina građana. Ponekad je lako prepoznati kada su osobe u nepovoljnom položaju zbog jezičnih razloga, primjerice kada imigranti koji ne govore dominantni jezik ne mogu sudjelovati u javnom životu. Međutim, s obzirom na to da neke jezične nedostatke nisu odmah vidljive, postoji potreba za širokim dogovorom o tome kako ih prepoznati i mjeriti.

Štonam istraživanje govori?

Teoretski rad proveden u okviru projekta MIME upućuje na to da postoje različiti načini za utvrđivanje i mjerenje jezičnih nedostataka (Carey, u pripremi; Skraćena, 2017.). Intuitivan pristup je ispitati broj ljudi s kojima netko može učinkovito komunicirati. To nazivamo modelom prilika za komunikaciju i on može biti koristan pokazatelj za donositelje odluka jer su socijalni nedostaci i potencijalne mogućnosti komunikacije često u negativnoj korelaciji. Međutim, taj model također može biti obmanjujući jer se netko može zadovoljiti svojom situacijom čak i ako može komunicirati s relativno malo ljudi. Kako bismo riješili taj problem, umjesto toga mogli bismo koristiti model zadovoljstva povlastica, koji kaže da je osoba u jezičnom nepovoljnom položaju ako ne može učiniti ono što želi iz jezičnih razloga, kao što je to kada osoba ne može dobiti zadovoljavajući posao u željenom području zaposlenja jer nema znanje stranog jezika. Međutim, taj bi pristup također mogao biti obmanjujući jer upućuje na to da oni koji su zadovoljni ograničenim opcijama nisu u nepovoljnom položaju.

S druge strane, taj se problem može riješiti usporedbom ljudi prema njihovoj sposobnosti da pristupe popisudruštveno prihvaćenih resursa ili ishoda. Na primjer, u skladu s modelom pristupa resursima, ograničene mogućnosti zapošljavanja iz jezičnih razloga oblik su jezičnog nepovoljnog položaja, neovisno o preferencijama ili mogućnostima komunikacije, s obzirom na to da je osoba u nepovoljnom položaju u usporedbi s dobivanjem općenito vrijednog resursa – prihoda. U isto vrijeme, model pristupa sposobnosti odvija se na isti način, ali umjesto da pita što osoba ima ili je sposobna za dobivanje, pita što je sposobna biti i raditi. Stoga se njegov popis sastoji od rezultata kao što su dobro zdravlje ili kontrola okoliša i ukazuje na to da se jezični

nedostatak javlja jer osoba, iz jezičnih razloga, nema stvarnu slobodu da to čini.

Ilustracije i dokazi

Tablica sažima neke od atrakcija i nedostataka svakog modela. Razlike među njima mogu se ilustrirati razmatranjem imigranata koji ne govori dominantni lokalni jezik, ali je ipak zadovoljan svojim životom i radom. Iako se prva dva modela razlikuju u pogledu toga je li riječ o jezično nepovoljnijem položaju, potonji će doći do različitih zaključaka ovisno o resursima i rezultatima koji se upotrebljavaju za usporedbu ljudi. Na primjer, ako se uključe resursi kao što je politički glas ili ishodi poput mogućnosti sudjelovanja u javnom životu, mogli bismo zaključiti da je on u nepovoljnom položaju unatoč nedostatku nezadovoljstva.

Ipolitičke implikacije

Različiti modeli mogu biti prikladni za različite namjene. Na primjer, u modelu mogućnosti komunikacije upotrebljavaju se lako dostupne informacije i stoga može biti primjereno odlučiti gdje će se usmjeriti na programe učenjavećine jezika. S druge strane, pristup temeljen na kapacitetu zahtijeva više informacija, ali bi mogao pomoći u boljem razumijevanju potreba ranjivih skupina, kao što su stariji imigranti koji ne govore lokalni jezik. Istodobno, jedna od atrakcija modela zadovoljstva povlastica jest ta da bi se njime mogla obeshrabriti provedba politika čiji ciljevi nisu široko podržani, ali to može učiniti samo ako donositelji odluka imaju pristup pouzdanim i sveobuhvatnim informacijama o stvarnim preferencijama građana. Naposljetku, modeli pristupa dodjeli resursa i kapacitetu najkorisniji su za procjenu opće pravednosti jezičnih rješenja društva.

Iako može biti teško postići širok društveni konsenzus o resursima ili ishodima koje treba uključiti i o tome kako ih klasificirati, ipak može biti moguće uspostaviti socijalni minimum postizanjem konsenzusa o nekima od njih.

Reference i produbljenje:

Carey, B. (naredba) Model zadovoljstva povlasticama jezične prednosti. *Kritički osvrt na međunarodnu socijalnu i političku filozofiju*. doi.org/10.1080/13698230.2016.1270905

Predložak	Definicija	Naknade	Nedostaci
Mogućnosti komunikacije	A ima jezičnu prednost nad B kada A može komunicirati s više ljudi.	Intuitivno i stoga široko prihvaćeno. Jednostavan za primjenu.	Ponekad protuintuitivno.
Zadovoljavanje preferencija	Osoba A uživa jezičnu prednost u odnosu na osobu B ako su iz jezičnih razloga u većoj mjeri ispunjene preferencije osobe A.	Intuitivno i stoga široko prihvaćeno. Moćno moralno opravdanje.	Ponekad protuintuitivno. Teško je primijeniti.
Pristup resursima	A ima jezičnu prednost nad B kada mu jezični repertoar A nudi bolji pristup važnim resursima.	Ljudi se uspoređuju prema istim kriterijima, moralno značajni i dostupni javnosti.	Socijalno neslaganje o relativnoj važnosti resursa. Može biti teško primijeniti.
Pristup temeljen na kapacitetu	A ima jezičnu prednost u odnosu na B, gdje jezični registar A olakšava obavljanje vrijednih ljudskih funkcija.	Ljudi se uspoređuju prema identičnim, moralno značajnim, javno dostupnim i široko prihvaćenim kriterijima.	Socijalno neslaganje o relativnoj važnosti operacija. Može biti teško primijeniti.

6 Što je „složeni pristup” odabiru i oblikovanju jezičnih politika?

Marco Civico, François Grin, Sveučilište u Ženevi

Usvajanje složenog pristupa znači proširenje tradicionalnog pristupa povezanosti između „odluka o politikama na početkuproizvodnoglanca” i njihovih „silaznih” ishoda. Dok su prvi osmišljeni da utječu na potonje (politike i dalje imaju određene ciljeve), veza između njih općenito je složenija nego što pretpostavljaju konvencionalne teorije. U isto vrijeme, realnosti polja mogu biti vrlo različite. Zbog tih dvaju razloga ne postoji jedinstvena politika, a složeni pristupi odgovor su na taj izazov. To se odnosi na sve vrste politika. Zapravo, „Smjernice za procjenuučinka” koje je 2009. objavila Europska komisija već su vrlo izričite, u kojima se navodi da bi se pri provedbi i evaluaciji politika uvijek trebali uzeti u obzir okolišni, gospodarski i socijalni učinci, kao i svi vanjski čimbenici koji mogu imati pozitivne ili negativne učinke na politiku. Međutim, iako tvorcii politika često prepoznaju složenost, rijetko joj se daje formalna definicija, a kamoli analitički okvir.

Što nam istraživanje govori?

Istraživanje teorije složenosti pokazuje da jezična pitanja zadovoljavaju niz posebnih kriterija te se stoga smatraju složenim pitanjima. Među ostalim, jezični problemi imaju nelinearnu dinamiku (npr. procesi kao što su stjecanje jezika, jezični pad, a zadržavanje jezika može ubrzati ili usporiti, a ponekad i obrnuto). Karakteriziraju ih povratne petlje (razmišljanje o korištenju jezika koji se samohranjuje) i imaju različite značajke na različitim razinama agregacije (na primjer, komunikacijske potrebe osobe i potrebe tvrtke su različite).

Definicija složenog intervencijskog plana podrazumijeva, među ostalim, prepoznavanje da jezična pitanja uvijek otvaraju pitanja povezana s drugim područjima kao što su obrazovni sustav, pravne odredbe, demografska kretanja i kretanja na tržištu rada. Jezične politike uvijek imaju učinke prelijevanja izvan jezične sfere. Teorija složenosti govori nam da dobro usmjerena i učinkovita politika mora prepoznati složene mreže koje povezuju jezične probleme s nejezičnim uzrocima i posljedicama.

Ilustracije i dokazi

Jezične politike ponekad zbog nedostatka složenosti ne uspijevaju ostvariti svoje ciljeve; složene integrirane politike općenito su bolje. Na primjer, smatra se da je politika irskog jezika nakon neovisnosti općenito imala razočaravajuće rezultate jer je bila previše usmjerena na

školski kontekst i uglavnom zanemarene neobrazovne varijable (kao što su stavovi prema irskom jeziku). S druge strane, promicanje Euskere u Baskiji pokazalo se uspješnijim jer plan jezične politike ne uključuje samo školske mjere, već i tečajeve za odrasle, stvaranje ad hoc institucija i kampanje za podizanje svijesti.

Političke posljedice

Opće je načelo da moramo razviti politike „kao složene kao pitanja koja se njima rješavaju”. To se prenosi u neke praktične smjernice za politike koje uključuju jezik.

Tijekom faze odabira i projektiranja:

- ▶ Jezična pitanja nikada nisu „samo” jezični problemi. Prije izrade strategije intervencije potrebno je osnovati interdisciplinarnu skupinu kako bi se procijenilo u kojoj mjeri predmetno pitanje obuhvaća različita područja, procijenila potrebna razina suradnje i utvrdio skup složenih pokazatelja potrebnih za praćenje i evaluaciju.
- ▶ Akcijski plan ne bi se trebao temeljiti isključivo na jezičnim disciplinama. Tim zadužen za njegov razvoj mora biti interdisciplinaran, pri čemu stručnjaci rade na jezičnom pitanju iz različitih kutova.

Tijekom i nakon faze provedbe:

- ▶ politiku treba pratiti kako bi se provjerilo provodi li se program ispravno i kako bi se provjerilo postoji li odgovarajući protok informacija između različitih službi kako bi se osigurala stalna prilagodba. Istraživanja o složenosti pokazuju da se promjene ne događaju redovito. Duga razdoblja bez promjene mogu se izmjenjivati s iznenadnim i dramatičnim promjenama (na „tipping point”).
- ▶ ex post evaluacija mora biti dio cjelokupnog plana. Trebala bi procijeniti izravan učinak politike i njezine učinke na varijable koje nisu jezične kako bi se sustavnije utvrdili neočekivani ili neželjeni učinci (ili nepostojanje tih učinaka).

Postupak je sažet na dijagramu u nastavku.

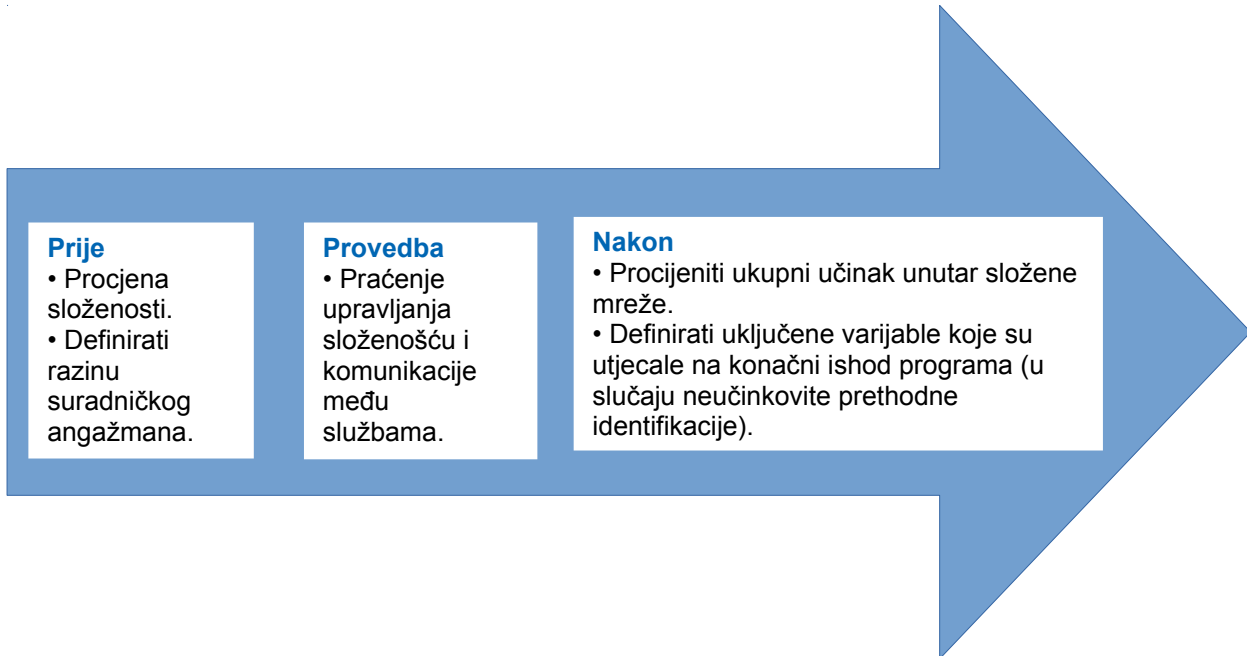
Reference i produbljenje:

Europska komisija (2009.). *Smjernice za procjenu učinka*. SEC (2009.) 92.

Geyer, R. & Cairney, P. (Eds.) (2015.). *Priručnik o složenosti i javnoj politici*. Cheltenham: Edward Elgar.

Gazzola, M. & Grin, F. (2017.). Komparativna jezična politika i evaluacija. U predmetu G. González Núñez & R. Meylaerts (Ed.). *Prevođenje i javna politika* (str. 83.-112.). London: Što se događa?

Soba, G. (2011.). *Složenost, institucije i javna politika*.

Agilno donošenje odluka u turbulentnom svijetu.
Cheltenham: Edward Elgar.

7 Zašto bi demojezične projekcije trebale biti temelj za odabir jezične politike?

László Marác, Sveučilište u Amsterdamu

U velikom dijelu europskog akademskog i javnog diskursa čini se očitim da lingua franca mora dominirati i da će biti engleski. Osim problematičnih značajki bilo kojeg oblika jezične hegemonije (bez obzira na dominantni jezik), geopolitičke konstelacije koje mijenjaju moć ne idu nužno u prilog tom scenariju, uključujući nastavak širenja engleskog jezika na globalnoj razini. Hegemonska pozicija engleskog jezika proizlazi iz rastućeg utjecaja zemalja engleskog govornog područja u 20. stoljeću (Phillipson, 2009.). Međutim, 21. stoljeću očekuje se da će se ta politička i gospodarska dominacija smanjiti, a nije jasno da će uloga engleskog jezika ostati neosporna.

Što nam istraživanje govori?

20. stoljeće potaknulo je političko i komercijalno širenje zemalja engleskog govornog područja. Komentatori su tvrdili da će položaj engleskog biti doveden u pitanje zbog činjenice da je svjetska dominacija SAD-a premašila svoj vrhunac početkom 21. stoljeća (Moul and Morris, 2003 Ostler, 2006). Ostler (2010.) također upućuje na to da će razvoj jezičnih tehnologija, posebno strojnog prevođenja, oslabiti relevantnost globalnog lingua franca. Time će se otvoriti mogućnost da drugi širi jezici komunikacije dobiju globalni status lingua franca ili da barem zadrže svoj položaj kao važnog čimbenika u komunikaciji lingua franca na regionalnoj razini, uključujući područje Europske unije (EU). Postupni razvoj ravnoteže geopolitičke moći vjerojatno će dovesti do povećanja utjecaja na svjetska pitanja određenih država ili konzorcija država.

Demokratska važnost EU-a smanjuje se, ali i dalje je važan gospodarski akter. Druge skupine država, kao što su Šangajska organizacija za suradnju ili Euroazijska unija, vjerojatno će steći veći utjecaj. Sve veći utjecaj tih organizacija u svjetskim pitanjima također podrazumijeva da će njihovi koncepti jezične politike i jezične politike vjerojatno dugoročno postati važniji.

Ilustracije i dokazi

Niz širih jezika komunikacije već se natječe s globalnim engleskim jezikom za status lingua franca (regionalni). U bivšim regijama Sovjetskog Saveza, ruski se još uvijek koristi kao regionalni jezik Franca. Zemlja poput Kazahstana u sadašnjoj bivšoj sovjetskoj i ruskoj orbiti usvojila je službenu trojezičnu politiku koja promiče

jednako važan status za kazahstanski, engleski i ruski. Dva službena jezika Šangajske vojne suradnje koja pokrivaju područje istočnog dijela euroazijskog kontinenta su ruski i mandarinski kineski. S gotovo 900 milijuna, mandarinski kineski je daleko najoriginalniji govornik (oko tri puta više od engleskog u ovom trenutku). Francuski je i dalje glavna lingua franca u većini bivših francuskih kolonijalnih država na afričkom kontinentu, s demografskim projekcijama u kojima je broj govornika francuskog jezika do 2060. iznosio između 370 i 770 milijuna; a španjolski kao lingua franca ima ključnu komunikacijsku ulogu diljem američkog kontinenta, uključujući, nakon migracija i demojezične evolucije, u Sjedinjenim Američkim Državama. Drugi važni jezici šire komunikacije, kao što su hindski, malajski i portugalski, također bi se mogli dodati na popis regionalnih konkurenata na globalnom engleskom jeziku.

Političke posljedice

Ukratko, globalna geopolitička kretanja trebala bi nas navesti na predviđanje upotrebe nekoliko regionalnih ili globalnih lingua franca, uključujući engleski, ali i niz drugih jezika, uključujući mandarinski kineski, španjolski, arapski, hindski, ruski, bengalski, malajski, portugalski, urdu, japanski, francuski, njemački, perzijski i javanski. U gornjoj tablici, ovi jezici su klasificirani prema ukupnom broju govornika, jasno je da je broj „govornika lingua franca”, a time i „ukupnih govornika”, vrlo približan.

Osim broja različitih kategorija govornika, računaju se i zemljopisna rasprostranjenost i koncentracija konkurentskih jezika, kao i njihov ugled i status. Složena interakcija političkih, gospodarskih i demografskih čimbenika koji oblikuju jezičnu dinamiku upućuje na to da je u europskoj jezičnoj politici usmjerenoj na budućnost potrebno uzeti u obzir širok raspon jezika.

Države članice EU-a mogle bi dati više prostora za prethodno navedene jezike u školskim kurikulumima, posebno ne ograničavajući svoju politiku jezičnog obrazovanja samo na poučavanje materinskog i engleskog jezika. Taj otvoreniji pristup u skladu je s preporukom iz COM-a (2008/566: 7) da je podučavanje širih jezika komunikacije relevantno za poticanje konkurentnosti i poboljšanje mogućnosti u globalnim trgovinskim sferama.

Reference i produbljenje

Komisija Europskih zajednica (2003.). Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija, 2003. - *Promicanje učenja jezika i jezične raznolikosti: Akcijski plan 2004. – 2006.* COM (2003) 449 final.

Komisija Europskih zajednica (2008.). Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija: Višejezičnost: prednost za Europu i zajednička obveza. Com (2008) 566 završna verzija. Bruxelles: 18.9.2008.

Europska komisija (veljača 2006.). Europljani i njihovi jezici, posebno istraživanje Eurobarometra 243 <https://webgate.ec.europa.eu/ebsm/api/public/deliverable/download?doc=true&deliverableId=37732>

Europska komisija (lipanj 2012.). Europljani i njihovi jezici, posebno istraživanje Eurobarometra 386 <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Moul, J. & Morris, M. A. (2003.). *Jezici u globaliziranom svijetu*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ostler, N. (2006.). *Carstva Riječi: Jezična povijest svijeta*. London: Harper Perennial.

Ostler, N. (2010.). *Posljednja Lingua Franca: Do povratka Babela*. New York: Što je to?

Phillipson, R. (2009.). *Jezični imperijalizam se nastavlja*. New York: Što se događa?

Jezik	Ukupno govornika (O)	Govornici materinskog jezika (O)	Govornici lingua franca (M)
1 Engleski jezik	1143	331	812
2 Kineski mandarinski	1051	873	178
3 Španjolski	389	329	60
4 Arapski jezik	346	206	140
5 Hindski jezik	302	182	120
6 Ruski jezik	254	144	110
7 Bengalski	250	181	69
8 Malezijski/Indonezija	202	55	147
9 Portugalski	193	178	15
10 Urdu	154	61	93
11 Japanski	126	125	1
12 Francuski	118	68	50
13 Njemački	118	90	28
14 Perzijski	109	36	73
15 Javanski	85	85	0

Klasifikacija jezika prema ukupnom broju govornika (prilagođeno iz Ostlera, 2017:227)

8 Kako podučavanje stranih jezika utječe na troškove migracije?

Michele Gazzola, Torsten Templin, Bengt-Arne Wickström, Humboldt-Sveučilište u Berlinu

Gospodarstvo sugerira da mobilnost kapitala i radne snage doprinosi boljoj raspodjeli resursa, a time i gospodarskoj učinkovitosti. Mobilnost radne snage osobito pomaže u smanjenju razlika u stopama strukturne nezaposlenosti među regijama. Međutim, u jezično različitim kontekstima, kao što je EU, nedostatak odgovarajućeg znanja stranih jezika može otežati mobilnost radne snage. Učenje novog jezika skupo je i može utjecati na odabir mobilnosti. Jezična politika može pomoći pojedincima da smanje te troškove uz promicanje uključenosti.

Što nam istraživanje govori?

Ekonomska teorija općenito je modelirala izbor osobe da migrira nakon usporedbe koristi i troškova. Te koristi i troškovi nisu nužno financijski i mogu uključivati nefinancijske aspekte, kao što su blizina članova obitelji ili prijatelja ili sigurnije okruženje za djecu, ali za potrebe ove rasprave usredotočimo se na financijski dio usporedbe (ne govorimo o ekstremnim slučajevima izbjeglica i tražitelja azila, niti o slučaju kratkoročne mobilnosti). Ljude se potiče da se presele u drugu zemlju ako je *razlika* između očekivanog dohotka, bez poreza i socijalnih naknada (i prilagođena razlikama u troškovima života) u zemlji odredišta i u zemlji podrijetla veća od zbroja različitih troškova migracije. Naknade mogu uključivati besplatno zdravstveno osiguranje ili odgoj djece. Ti troškovi mogu uključivati eksplicitne putne troškove ili troškove prihvata utvrđene migracijskom politikom odredišne zemlje, kao i implicitne troškove kao što su udaljenost od rodbine i prijatelja, sklonost domu, psihološki troškovi i troškovi učenja jezika.

Ilustracije i dokazi

Empirijski podaci iz različitih zemalja OECD-a pokazuju da su jezične vještine statistički značajna odrednica migracijskih obrazaca te da je jezično podrijetlo migranata važno pri odabiru odredišne zemlje (Chiswick i Miller, 2015.). Općenito, poznavanje službenog jezika zemlje domaćina (bilo kao prvi ili kao drugi jezik) važan je čimbenik koji objašnjava sastav i opseg migracijskih tokova. Primjerice, u Europi se, na primjer, glavni jezik zemlje povećava za gotovo pet godina, što je vjerojatnost emigracije u tu zemlju. Jezična politika može utjecati na troškove jezika. Jezična politika u zemlji podrijetla može povećati

izloženost službenom jeziku (ili jednom od službenih jezika) odredišne zemlje. Poučavanje stranih jezika u obrazovnom sustavu smanjuje prosječni trošak migracije u zemlje u kojima su ti jezici službeni ili se široko govore, bez obzira na to jesu li građani istinski zainteresirani za emigraciju u odrasloj dobi. Jezična politika u zemlji odredišta utječe na troškove migracije na dva različita načina. Njime se može poboljšati izloženost jezika nakon useljavanja tako što će se migrantima osigurati pristupačni tečajevi jezika i integracije. Osim toga, može dopustiti određene iznimke u uporabi lokalnog službenog jezika u određenim administrativnim oblicima, u određenim javnim službama i u određenim sektorima tržišta rada. Na primjer, javna tijela mogu se koristiti uslugama pismenog i usmenog prevođenja za pružanje administrativnih obrazaca poreznom uredu na različitim jezicima te za zapošljavanje usmenih prevoditelja u bolnicama. Javna tijela mogu prihvatiti da određene skupine migranata (npr. visokokvalificirane osobe) imaju pravo raditi na jeziku koji nije službeni jezik zemlje domaćina tijekom određenog razdoblja. Primjerice, strani učitelji mogu se imenovati ovisno o razvoju odgovarajućih jezičnih vještina na lokalnom jeziku tijekom određenog razdoblja.

Nisu sve jezične politike jednake ili postižu iste rezultate u pogledu mobilnosti i uključenosti. Primjerice, u velikoj većini država članica EU-a engleski je prvi strani jezik koji se podučava u školama. Stoga je za građane EU-a jeftinije putovati u europske zemlje u kojima se govori engleski, posebno u Irskoj i Ujedinjenoj Kraljevini. To može dovesti do neočekivanih poremećaja u tokovima stranih radnika na europskom tržištu rada. Zemlje čiji se službeni jezik ne podučava u inozemstvu često potiču nacionalnu uporabu engleskog kao drugog jezika za određene profesionalne položaje, na primjer u visokom obrazovanju i u velikim poduzećima. Međutim, taj izbor može predstavljati druge probleme u pogledu uključivanja stranaca na lokalnoj razini jer smanjuje poticaj za učenje dominantnog jezika odredišne zemlje ili regije.

Političke posljedice

Potrebne su dodatne mjere na europskoj i nacionalnoj razini kako bi se smanjila napetost između mobilnosti i

uključenosti. Učenje jezika prije preseljenja u inozemstvo i/ili neposredno nakon dolaska u zemlju domaćina trebalo bi postati pristupačnije i jeftinije. Države članice mogu dijeliti troškove, npr. povećanom uporabom strukturnih fondova EU-a. Također se može podržati pružanje javnih obrazaca na više jezika te uporaba višejezičnih imenika na radnom mjestu.

Diversifikacijom različitih jezika koji se podučavaju u obrazovnom sustavu, umjesto da se usredotočuje na jedan jezik, dodatno bi se poboljšala mobilnost. Empirijska istraživanja pokazuju da se računa ne samo majstorstvo dominantnog jezika određene zemlje, nego i jezična udaljenost između tog jezika i jezika koji su već poznati migrantima. Razvoj jezičnih imenika koji uključuju jezike koji pripadaju različitim jezičnim obiteljima (npr. germanski, romanički i slavenski) umjesto jezika koji pripadaju istoj obitelji mogao bi potaknuti mobilnost i uključenost.

Reference i produbljenje

- Aparicio Fenoll, A. & Kuehn, Z. (2016). Potiče li znanje stranih jezika migraciju mladih pojedinaca unutar Europske unije? U predmetu Gazzola, M. & Wickström B.-A. (Eds.) *Ekonomija jezične politike* (str. 331. – 356.). Cambridge: MIT Press.
- Burckhardt, T. (u tisku). Jezično oduzimanje glasačkog prava i mobilnost radne snage u Europi. In Gazzola, M., Templin, T., & Wickström, B.A. (Eds.). *Jezična politika i jezična pravda: Gospodarski, filozofski i sociojezični pristupi*. Berlin: Što je sa Springerom?
- Chiswick, B. R. & Miller P. W. (2015.). Međunarodne migracije i ekonomija jezika. U predmetu B. R. Chiswick & P. W. Miller (Eds.) *Priručnik za ekonomiju međunarodnih migracija* (str. 211. – 269.). Amsterdam: Sjeverna Nizozemska.

9 Koje socioekonomske nejednakosti među govornicima različitih jezika treba riješiti javnim politikama?

Brian Carey, Andrew Shorten, Sveučilište u Limericku

Uključenost i mobilnost mogu biti ugrožene društvenim i gospodarskim nejednakostima koje nastaju zbog različitih jezičnih vještina. Na primjer, ako poslodavci nagrađuju poznavanje lokalnih dominantnih jezika ili globalnih jezika kao što je engleski, njihovi visoko kompetentni govornici često će imati bolje mogućnosti za zapošljavanje i promaknuće. Međutim, budući da nisu sve jezične nejednakosti društvena nepravda, potrebna su nam načela socijalne pravde kako bismo objasnili koje su nejednakosti važne, zašto su i koje su najvažnije.

Što nam istraživanje govori?

Empirijski istraživači prepoznali su mnoge nejednakosti zbog jezika. Na primjer, znanje nekih jezika može privući premiju plaće, izvorni govornici mogu imati bolje mogućnosti za promaknuće ako se na radnom mjestu pokažu manje neodlučnim ili suosjećajnim, a govornim jezikom koji se široko koristi može se otvoriti vrata institucijama koje nude pogodnosti kao što su sveučilišta i mreže za razvoj karijere (za sažetak vidjeti Shorten, 2017.). Osim toga, jezične vještine mogu utjecati i na sposobnost osobe da upravlja složenim društvenim, komercijalnim i javnim institucijama, izgradi odnose, pristup medicinskoj skrbi ili učinkovito ostvaruje građanska i politička prava (De Schutter i Ypi, 2012.).

Iako se nejednakost kao takva ponekad smatra nepriličnom, mnogi ljudi vjeruju da su barem neke nejednakosti zbog jezika moralno slobodne, kao što su profesionalne koristi koje osoba proizlazi iz izbora ulaganja u učenje jezika ili ograničene mogućnosti sudjelovanja u javnom životu radnika koji privremeno živi u drugoj zemlji.

Istodobno se gotovo svi slažu da bi se barem određene nejednakosti s jezičnom dimenzijom trebale rješavati u okviru javne politike. Stoga su nam potrebni razlozi utemeljeni na načelima kako bi nam pomogli razumjeti koje nejednakosti zahtijevaju korektivne mjere, a istraživanje političkih filozofa može nam pomoći da ih formuliramo.

Jedno od načela koje bismo mogli upotrijebiti u tu svrhu jest načelo dostatnosti, u kojem se ustraje u tome da javne politike moraju osigurati da što je moguće manje ljudi padne ispod određenog praga (Francfort, 1987.). Taj socijalni minimum može se definirati

upućivanjem na dobrobit osobe, dohodak, mjeru u kojoj se poštuju njezina ljudska prava ili nešto drugo. U svakom slučaju, važno je osigurati da svatko ima „dovoljno” stvari koje su nam važne. Još jedno potencijalno načelo je načelo prioriteta kojim se preporučuje da se javnim politikama prednost da zadovoljavanju potreba najnepovoljnijih (Parfit, 1998.). To se načelo ne temelji na ideji društvenog minimuma, već potvrđuje da je pomoć ljudima još važnija, moralno govoreći, jer su slabo razvijeni. Stoga upućuje na to da su skromna poboljšanja situacije malog broja osoba u nepovoljnom položaju od veće moralne važnosti od znatnih poboljšanja u položaju velikog broja osoba u povoljnijem položaju.

Ilustracije i dokazi

Kad je riječ o jezičnim nejednakostima, načelo dostatnosti potiče nas na rješavanje nejednakosti koje bi mogle dovesti do toga da neke osobe ostanu ispod praga.

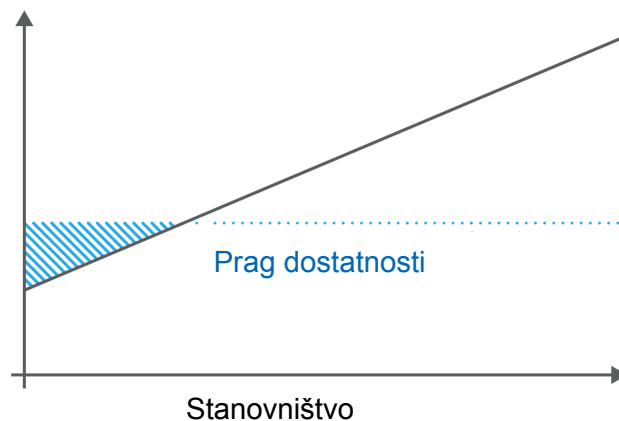
To bi, na primjer, moglo uključivati pružanje usluga prevođenja kako bi imigranti mogli pristupiti javnim uslugama ili programima jezičnog osposobljavanja kako bi im se omogućio pristup korisnom poslu. Kako bi ga proveli, građani će morati odlučiti o pragu za svoje društvo. Oni bi mogli dati prednost isključivo ekonomskoj definiciji, na primjer osiguravanjem da nitko iz jezičnih razloga ne može osigurati dovoljan dohodak. Kako bi se to postiglo, trebalo bi ponuditi programe učenja jezika za imigrante. Ili bi mogli preferirati širu definiciju, na primjer, osiguravanjem da svatko ima učinkovitu priliku za ostvarivanje svojih misli i mašte na jeziku koji im je poznat. To bi vjerojatno zahtijevalo subvencioniranje kulturnih proizvoda na jezicima manjina i pružanje prilika za zapošljavanje govornika manjinskih jezika.

Istodobno, načelo prioriteta zahtijeva da se usredotočimo na poboljšanje situacije onih koji su trenutačno siromašni, stavljajući njihove potrebe iznad potreba drugih skupina u povoljnijim položajima. To bi moglo značiti, na primjer, uvođenje programa jezičnog osposobljavanja za nedavne imigrante koji zbog jezika imaju loše izgleda za zaposlenje. Možda kontroverzno, ovo stajalište naglašava da se, u načelu, moramo suzdržati od provedbe politika u korist najpovlaštenijih skupina, kao što su govornici određenih autohtonih

jezika, ako možemo poboljšati situaciju u najnepovoljnijem položaju.

Političke posljedice

Svako bi načelo moglo biti relevantno u različitim scenarijima politike. Na primjer, načelo dostatnosti moglo bi biti posebno relevantno za odlučivanje o vrstama usluga prevođenja koje će se pružati i kome. Istodobno, načelo prioriteta moglo bi nam bolje pomoći u dodjeli ograničenih resursa među različitim skupinama s konkurentnim tvrdnjama, kao što su migranti i govornici manjinskih jezika. Ključno je da se ta dva načela često usklade sa sličnim preporukama u praksi jer je za osiguravanje da što je moguće više ljudi iznad praga dostatnosti često potrebno dati prednost potrebama najugroženijih osoba.

Reference i produbljenje

- De Schutter, H. & Ypi, L. (2012.). Jezik i sreća. *Politika, Filozofija & Ekonomija*, 11, 357 – 381.
- Frankfurt, H. (1987.). Jednakost kao moralni ideal. *Etika*, 98, 21 – 42.
- Parfit, D. (1998.). Jednakost i prioritet. U predmetu A. Mason (Ed.), *Ideals of Equality* (str. 1. – 20.), Oxford: Blackwell Publishing.
- Skraćenica, A. (2017.). Četiri koncepcije jezične nepogodnosti. *Časopis za višejezični i multikulturalni razvoj*, 38, 607 – 621.

10 Na kojim jezicima treba osigurati zdravstvenu skrb?

Brian Carey, Andrew Shorten, Sveučilište u Limericku

Osobama koje ne poznaju dominantan lokalni jezik može biti teško pristupiti zdravstvenoj skrbi ako im je teško identificirati i komunicirati s dotičnim zdravstvenim službama. Istodobno, govornicima na manjinskom jeziku možda će biti teško utvrditi i koristiti se relevantnim zdravstvenim uslugama na jeziku koji im je najpoželjniji. Kada osoba ima pravo, u pitanjima pravosuđa, na javno pružanje zdravstvenih usluga na određenom jeziku?

Što nam istraživanje govori?

Kvaliteta zdravlja osobe može biti ugrožena ako ima poteškoća u pristupu zdravstvenoj skrbi na jeziku koji razumije. Na primjer, u hitnoj skrbi nedostatak profesionalnih usmenih prevoditelja znatno utječe na razumijevanje pacijenata o njihovu stanju (Baker et al., 1996.). Štoviše, čak i za osobe koje poznaju dominantan jezik, komunikacija sa zdravstvenim djelatnicima je teška ako ne razumiju medicinske pojmove (Schuyve, 2007.) i kao rezultat toga, postoji veća vjerojatnost da će ljudi patiti od zdravstvenih problema ako im nedostaje povjerenja u dominantni jezik. Na primjer, australska studija pokazala je da je postnatalna depresija bila češća u kineskih majki nego u općoj populaciji iz tog razloga, iako je to stanje gotovo nepoznato u Kini (Chu, 2005), a komunikacijske poteškoće mogu biti dio objašnjenja. Stoga mogu biti potrebne različite jezične politike kako bi se zadovoljile zdravstvene potrebe pojedinaca, kao što su pružanje usluga pismenog i usmenog prevođenja, socijalne i zdravstvene usluge prilagođene manjinama te potpora u učenju jezika.

Osim što imaju pristup odgovarajućoj zdravstvenoj skrbi, važno je i da mnogi ljudi imaju pristup zdravstvenim uslugama na željenom jeziku, čak i ako su kompetentni govornici dominantnog jezika. Na primjer, razmotrite stanovnik Kerry Gaeltacht, irskog govornog područja jugozapadne Irske, koji smatra da mora koristiti engleski za komunikaciju sa svojim lokalnim liječnikom. Njezini su interesi ugroženi jer ne može pristupiti važnoj javnoj službi na svojem preferiranom jeziku, u regiji u kojoj se država obvezala na njezino promicanje. Može se činiti da je potonji interes manje moralno važan od prethodno navedenog, s obzirom na to da je manje štetno uskratiti pristup skrbi na preferiranom jeziku nego ne imati potpuni pristup skrbi. Međutim, pri odlučivanju o dodjeli ograničenih javnih sredstava ta dva interesa ne moraju se nužno međusobno uravnotežiti. Umjesto toga, bolji je pristup pokušati postići dogovor o standardima i načelima koji su primjereni za svaku vrstu interesa.

Ilustracije i dokazi

S jedne strane, svaka osoba ima znatan moralni interes za svoje zdravlje i taj je interes dovoljno važan da opravda pravo na zdravlje. Budući da će ostvarivanje tog prava biti ugroženo ako građani ne mogu pristupiti zdravstvenoj zaštiti na jeziku koji razumiju, postoje snažni razlozi za pravdu za smještaj govornika manjinskih jezika pružanjem usluga pismenog i usmenog prevođenja. S druge strane, pružanje usluga pismenog i usmenog prevođenja ne odgovara onome što neki govornici manjinskog jezika zahtijevaju, odnosno pružanje zdravstvenih usluga bez posrednika na vlastitom jeziku.

Ako nije moguće pružiti zdravstvenu zaštitu na svakom od jezika koji se govore u društvu, građani moraju odlučiti koje će jezike koristiti u tu svrhu. U tim se odlukama govornici različitih jezika moraju poštovati kao ravnopravni i ne bi trebali govornicima manjinskih jezika uskratiti pristup zdravstvenim uslugama na vlastitom jeziku isključivo iz ekonomskih razloga. Jedan od načina da se prema govornicima različitih jezika postupa jednako jest ponuditi jednaku razinu prilagodbe po glavi stanovnika za različite jezike koji se govore u društvu (Grin & Vaillancourt, 2015.), na primjer pružanjem zdravstvenih usluga na manjinskim jezicima u skladu s načelom „kada-the-broj-justify” (Patten, 2014.). To se može učiniti na regionalnoj osnovi, primjerice ako je manjina geografski koncentrirana ili na generičkoj osnovi, tako da govornici mogu imati pristup zdravstvenoj skrbi na vlastitom jeziku, bez obzira na to gdje žive u zemlji.

Političke posljedice

U načelu nepostoji razlog zbog kojeg se dva prethodno opisana interesa ne mogu istodobno ispuniti. Međutim, ako su resursi oskudni, građani će morati odlučiti koje interese treba pogodovati. Budući da se manje moćne skupine lako zanemaruju u postupku donošenja politika, važno je zapamtiti da ranjivo stanovništvo migranata često ima složene zdravstvene potrebe povezane s jezikom. Istodobno je važno podsjetiti da jezične manjine imaju legitimno pravo na pravedan udio sredstava javne zdravstvene skrbi, što može uključivati pružanje zdravstvenih usluga na jeziku po vlastitom izboru. Stoga bi donositelji odluka trebali jasno navesti razloge zbog kojih odlučuju o određenim prioritetima kako bi građani imali priliku razumjeti i osporiti odluke države.

Zdravstvene usluge koje traže govornici na manjinskom jeziku

Pismeno i usmeno
prevođenje

(opravdano a)
Pravo na
zdravstvenu
službu

Pružanje usluga na
manjinskom jeziku

(opravdano a)
Pravo na
priznavanje jezika

Reference i produbljenje

Baker, D. W., Parker, R. M., Williams, M. V., Coates, W.C., & Pitkin, K. (1996.). Korištenje i učinkovitost

usmenih prevoditelja u hitnoj službi. *Časopis American Medical Association*, 275, 783 – 8.

CHU, C. (2005.). Postnatalna iskustva i zdravstvene potrebe kineskih migrantica u Brisbaneu, Australija. *Etnička pripadnost i zdravlje*, 10, 33 – 56.

Smiješak, F. & Vaillancourt, F. (2015.). Jezična politika ekonomije: Uvod u evaluacijski rad. U F.M. Hult & D. Cassels Johnson (Eds.), *Istraživačke metode u jezičnoj politici i planiranju: Praktični vodič* (str. 118. – 129.), Boston: Wiley-Blackwell.

Patten, A. (2014.) *Jednako priznavanje: Moralne zaklade za manjinska prava*. Oxford: Princeton University Press.

Schyve, P.M. (2007.). Jezične razlike kao prepreka kvaliteti i sigurnosti u zdravstvenoj skrbi: Perspektiva Zajedničke komisije. *Časopis za opću internu medicinu*, 22, 360 – 361.

11 Jesu li troškovi znatni u smislu jezične politike?

Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Torsten Templin, Humboldt-Sveučilište u Berlinu

Kako bi se razborito raspravljalo o jezičnoj politici, potrebno je analizirati posebne mjere planiranja grupirane u različite kategorije. Različite strukture troškova za mjere jezične politike zahtijevaju različita pravila za donošenje odluka za različite kategorije. Ovdje se usredotočujemo na troškove provedbe, ostavljajući po strani (koji mogu biti znatni) troškovi donošenja odluka koji dovode do predmetne mjere. S obzirom na to da su korisnici raspoređeni na određeno područje, troškovi se mogu razlikovati ovisno o broju korisnika i veličini područja. U demokratskom kontekstu javne politike ocjenjuju se u smislu koristi i nedostataka. Jezična politika može se smatrati javnom politikom osmišljenom kako bi se uzelo u obzir jezične preferencije svih pojedinaca u društvu, uravnotežujući percipirane koristi s povezanim troškovima. Ekonomisti se bave uskim problemom usporedbe koristi i ukupnih troškova s konceptom „učinkovitosti”, koji se temelji na metodi poznatoj kao „analiza troškova i koristi”. Istodobno, politike bi trebale pravedno postupati prema pojedincima. Taj drugi kriterij, ne manje važan, često podrazumijeva veće troškove i potrebno je pronaći kompromis. Ekonomisti tom pitanju pristupaju različitim pojmovima „pravosuđe”. Troškovi imaju ključnu ulogu u oba aspekta.

Što nam istraživanje govori?

Različite mjere jezične politike dovode do različitih struktura troškova. Troškovi se mogu razlikovati više ili manje s obzirom na broj korisnika i veličinu predmetnog područja. Radi jasnoće raspravljamo o četiri arhetipska slučaja, prikazana u tablici na suprotnoj stranici, iako su svi međukoraci mogući.

Ilustracije i dokazi

Slučaj I. To je općenito slučaj s usvajanjem službenog jezika kako se prakticira u EU-u. To uključuje izradu službenih dokumenata i u osnovi simbolične (ali često vrlo važne) uporabe kao što je kratica Europske središnje banke na različitim jezicima na novčanicama. Ovdje, svi troškovi su fiksni troškovi.

Sudjelovanje S obzirom na to da su troškovi stalni i da ukupne koristi ovise o broju korisnika, kriterij racionalne odluke trebao bi se temeljiti samo na broju korisnika koji je povezan s brojem govornika jezika. Stoga je sa stajališta učinkovitosti i pravde teško opravdati neprihvatanje službenog statusa katalonskom ili ruskom u EU-u ako su jezici s mnogo manje

govornika, kao što su latvijski ili malteški, službeni.

Slučaj II. Dobar primjer je imati ulične znakove na nekoliko jezika. Troškovi ne ovise o broju ljudi koji čitaju znakove, već o broju znakova – a time i o troškovima – povećava se s veličinom predmetnog područja. Može se pretpostaviti da su naknade razmjernе broju korisnika.

Sudjelovanje Ovdje je za kriterij racionalne odluke potreban niz korisnika po području. Kriteriji za donošenje odluka temeljeni na učinkovitosti i pravosuđu podrazumijevaju da bi prostorna gustoća jezične skupine trebala regulirati jezična prava u ovoj kategoriji. Jedna od posljedica je da se prava manjina te vrste ne bi trebala smanjivati ako je manjina sve manji dio stanovništva zbog migracije većinskog stanovništva u regiju. Nedavne politike u nekim zemljama srednje Europe očito su u suprotnosti s tim.

Slučaj III. Pozivni centri na različitim jezicima, koji građane informiraju o pitanjima povezanim s njihovim poreznim obvezama, ilustriraju ovaj slučaj. Troškovi su neovisni o veličini područja, ali su razmjerni broju osoba koje traže informacije na određenom jeziku. (Uštede u pozivnom centru na većinskom jeziku moraju se oduzeti zbog poziva premještenih u paralelno središte.)

Sudjelovanje Opet, budući da su troškovi neovisni o veličini područja poslovnog nastana, potreban nam je dovoljan broj pojedinaca kako bismo opravdali troškove provedbe. Pravilo odlučivanja trebalo bi ovisiti samo o broju korisnika.

Slučaj IV. Približan je primjer četvrtog slučaja pružanje socijalnih usluga kod kuće starijim osobama na njihovom materinjem jeziku. Troškovi ovise o veličini državnog područja i broju korisnika. Također, potrebno je uzeti u obzir uštede u paralelnom sustavu na većinskom jeziku.

Sudjelovanje Slijedeći isti argument kao i u slučaju II., razumno pravilo odlučivanja trebalo bi se temeljiti na gustoći manjinskog stanovništva.

Političke posljedice

Slučajevi o kojima se ovdje raspravlja su arhetipni slučajevi. Postoje mnogi posrednici u kojima bi pravilo odlučivanja moglo biti kombinacija pravila koja se temelje na ukupnom broju pojedinaca u jezičnoj skupini

i njihovoj gustoći života na predmetnom području. Opći je zaključak da zbog strukture troškova ne može postojati jednolična vrsta pravila odlučivanja i stoga ne postoji jedinstvena vrsta jezične politike. Ne može se razumjeti u smislu jedne dimenzije, kao „službeno” v „nije službenina”. Umjesto toga potrebna je diferencirana politika. Neka jezična prava treba razvrstati u jednu kategoriju, a druga u drugu. Za svaku kategoriju potreban je drugačiji kriterij za donošenje odluke. Razumna jezična politika nužno je višedimenzionalna.

Klasifikacija mjera jezične politike prema svojstvima robe ili usluge koja iz toga proizlazi

Reference i produbljenje

Wickström, B.A. (2016.). Jezična prava: Pristup koji se

KLASIFIKACIJA MJERA JEZIČNE POLITIKE PREMA SVOJSTVIMA ROBE ILI USLUGE KOJA IZ TOGA PROIZLAZI

Troškovi provedbe mjere [...]	ne ovisi o veličini područja	povećanje razmjerno veličini državnog područja
ne ovisi o broju pojedinaca	Slučaj I.	Slučaj II.
povećanje u odnosu na broj pojedinaca	Slučaj III.	Slučaj IV.

temelji na socijalnoj ekonomiji. U predmetu V. Ginsburgh & S. Weber (Eds.), *Priručnik za ekonomiju i jezik Palgrave* (str. 659 – 688.). Pješačke mlinice: Palgrave Macmillan.

Wickström, B.A. (2017.). *Teorija troškova jezičnog planiranja i politike*. Izvješće o istraživanju 17 – 2. Berlin: Istraživačka skupina „Ekonomika i jezik”.

Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (sljedeće). Ekonomičan pristup politici lagune i jezičnoj pravdi. U predmetu M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *Jezična politika i jezična pravda: Gospodarski, filozofski i sociojezični pristupi*. Heidelberg: Što je sa Springerom?

12 Zašto su računalne simulacije korisne u odabiru i oblikovanju složenih jezičnih politika?

Marco Civico, Sveučilište u Ženevi

Budući da je često nepraktično, ako ne i nemoguće, prikupiti podatke o nekoliko tisuća promatranja, a kamoli provesti (i ponovno izvršenje) velikih društvenih eksperimenata kako bi se dobili podaci iz prve ruke, modeli temeljeni na agentima (ABM-ovi) posebno su korisni kada je riječ o razvoju politika odozgo prema dolje čiji su učinci neizbježno određeni procesima odozdo prema gore. Jezična politika može imati koristi od upotrebe ABM-ova jer mogu lako simulirati složene procese kao što su dinamika propadanja i opstanka jezika ili komunikacijskih modela koji proizlaze iz individualnih jezičnih izbora. Osim toga, ABM-ovi mogu učinkovito replicirati složene prilagodljive sustave jer se odluke agenata mogu modelirati kako bi prilagodile svoje ponašanje informacijama prikupljenima tijekom vremena.

Što nam istraživanje govori?

ABM je jedan od glavnih alata za analizu teorije složenosti i dio je opće filozofije modeliranja u društvenim znanostima: modeli nisu namijenjeni da nalikuju stvarnosti; naprotiv, koristeći stilizirane činjenice, oni su alati koji nam pomažu razmišljati o složenim procesima. Računalnom simulacijom pomaže se, među ostalim, procijeniti učinak različitih mjera politike. ABMS može uključivati i različite razrede varijabli: one na koje mogu utjecati političke i kontekstualne varijable na koje politika ne utječe (ili samo djelomično) na koje politika ne utječe. Stoga ABM-ovi također mogu pomoći donositeljima odluka da simuliraju ishod različitih mjera politike u vrlo različitim uvjetima, bez obzira na to jesu li one prirodne, društvene, političke, gospodarske itd. ABM-ovi su mogli objasniti i predvidjeti nekoliko pojava u prirodnim znanostima (npr. širenje tumora u tijelu), društvene znanosti (npr. dinamika segregacije) i humanističke znanosti (npr. promjene u rječniku i obrascima govora).

Osim toga, ABM -ovi mogu generirati vrlo intuitivne vizualizacije uključene dinamike, bez potrebe za razumijevanjem tehničkih aspekata koda na kojem se temelje.

Ilustracija i dokazi

Razmotriti političke mjere predložene u *Europskoj povelji o regionalnim ili manjinskim jezicima*. Model simulira komunikaciju unutar populacije gdje se govori većinski Y jezik i jedan manjinski jezik X. Pojedinci se sastaju i komuniciraju s drugim pojedincima koji

pripadaju većinskom stanovništvu (samo ovladaju većinskim jezikom Y) ili manjinskom populacijom (koji vladaju većinskim jezikom Y i imaju različite vještine u manjinskom jeziku X). Kada se sastaju, određuju je li jezik komunikacije Y ili X. Taj stilizirani lanac sastanaka odražava stvarni problem mogućnosti govornika jezika X da koristi manjinski jezik i poboljša svoje vještine na tom jeziku, s obzirom na kontekst u kojem živi. Razmotrimo politiku kojom se osigurava da djeca manjina u dobi od 6 do 15 godina primaju nastavu na jeziku X, čime se poboljšavaju njihove vještine na tom jeziku. Simulacije pokazuju da prije provedbe politike manjinski jezik X na kraju nestaje u većini slučajeva, gotovo neovisno o početnom udjelu manjinskih govornika. Prosječne X vještine također se brzo smanjuju. Međutim, ako se politika provede, apsolutni broj osoba koje mogu govoriti X obično ostaje stalan tijekom vremena. Posebno je zanimljivo napomenuti da u mnogim slučajevima nije prekasno ispraviti situaciju primjenom politike u kasnijoj fazi.

Rezultati su prikazani na prethodno navedenim brojkama. Jasno je da se model može usavršiti tako da uključuje druge kontekstualne varijable, kao što je percepcija da manjinski govornici imaju vlastiti jezik u smislu statusa ili sposobnost govornika većinskog jezika da se izražavaju na manjinskom jeziku. Osim toga, kod se može prepraviti tako da automatski provodi politiku kada udio manjinskih govornika padne ispod određenog praga. Međutim, općenito je preporučljivo izbjegavati dodavanje previše komplikacija modelu, jer to na kraju može prikriti varijable interesa.

Političke posljedice

Za potrebe politike, ABM-ovi se mogu koristiti za simulaciju:

1. postojeće pojave kako bi se utvrdila njihova obilježja (npr. kako se različite komunikacijske strategije razvijaju unutar različitih zajednica);
2. mogući učinak različitih intervencija, prilagođavanje varijabli uključenih u model (npr. kako egzogena promjena u razinama jezične sposobnosti utječe na broj govornika tijekom vremena);
3. promjene unutar određenog socijalnog sustava kao odgovor na vanjske šokove (npr. imigracijski valovi).

Za posebne potrebe jezične politike i planiranja, računalne simulacijemogu pomoći u predviđanju jezičnih potreba i osmišljavanju pružanja jezičnih

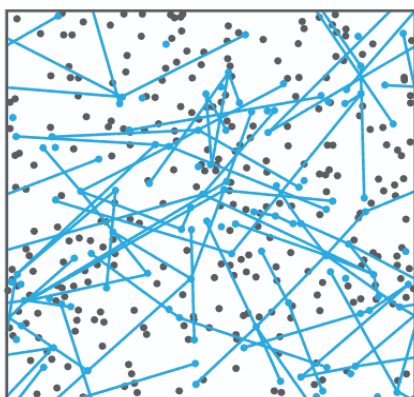
usluga u skladu s time. Njima se pružaju dugoročne projekcije i olakšavaju usporedbe različitih scenarija u kojima se provode različite mjere (ili se ne provode). Te aplikacije mogu pomoći tvorcima politika i zakonodavcima koji moraju donijeti informirane odluke. Web-mjesto ABM-a zahtijeva dobro poznavanje pitanja koja tvorci politika žele riješiti, ali ne i kodiranje.

(2013). *Upravljanje složenošću: Praktična razmatranja u razvoju i primjeni ABM-ova na suvremene političke izazove (studije u računalnoj obavještajnoj djelatnosti)*. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag.

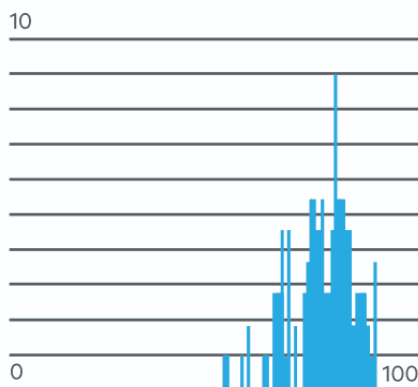
Wilensky, U. & Rand, W. (2015). *Uvod u modeliranje temeljeno na agentima: Modeliranje prirodnih, društvenih i projektiranih složenih sustava s NetLogo*. Cambridge: MIT Press.

Reference i produbljenje

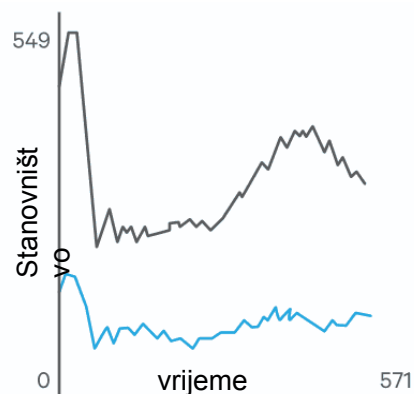
Hadžikadić, M., O'Brien, S., & Khouja, M. (Eds.)

Animacija SIMULACIJE
(manjinski govornici u plavoj boji, većina govornika u sivoj boji)

RASPODJELA GOVORNIKA MANJINSKIH JEZIKA
manjina (Y_i os) prema razini fluidnosti na ljestvici od 0 do 100 (os x) nakon 500 iteracija

TRENDOVI U APSOLUTNOM BROJU GOVORNIKA. Udio manjinskih govornika nakon 500 iteracija = 0,12
↓ manjina i većina

13 Koje su opće pravne posljedice istraživanja MIME-a?

Robert Dunbar, Sveučilište u Edinburghu

Mnoge političke smjernice ovog priručnika mogle bi se provesti političkim promjenama na podnacionalnoj, nacionalnoj ili europskoj razini te ne zahtijevaju nužno promjene u formalnom pravnom režimu Europske unije. Međutim, neke bi se promjene mogle bolje ostvariti.

Što nam istraživanje govori?

Važna novonastala tema istraživanja MIME-a temeljna je važnost višejezične kompetencije u promicanju mobilnosti i uključenosti. Neodgovarajuće poučavanje stranih jezika može otežati mobilnost radne snage te je prepreka uključivanju kada se građani EU-a presele u drugu državu članicu. Neka istraživanja MIME-a također pokazuju važnost višejezičnosti u promicanju europskog identiteta i razvoju zajedničkog demokratskog političkog prostora.

Još jedna važna tema jest mjera u kojoj nedostatak jezičnih vještina na službenom jeziku/službenim jezicima države domaćina predstavlja prepreku za migrante iz EU-a (i druge) u pristupu javnim uslugama, a posebno javnim uslugama kao što su zdravstvena skrb, hitne službe i neke ključne socijalne usluge. Osim što obeshrabruje mobilnost, nedostatak pristupa kvalitetnim uslugama sličnim onima koje su dostupne građanima s potrebnim jezičnim vještinama otvara važna pitanja jednakosti i također predstavlja prepreku potpunog socijalnog uključenosti.

Ilustracija i dokazi

U članku 3. stavku 3. *Ugovorao Europskoj uniji* (UEU) navodi se da EU „poštuje bogatstvo svoje kulturne i jezične raznolikosti te osigurava očuvanje i unapređenje svoje kulturne baštine”.

U članku 22. *Povelje Europske unije o temeljnim pravima* („Povelja o pravima”) navodi se da EU poštuje kulturnu, vjersku i jezičnu raznolikost.

Obrazovanje je ključno za jačanje višejezičnih vještina i metajezične svijesti. Člankom 165. stavkom 1. *Ugovorao funkcioniranju Europske unije* (UFEU) predviđeno je da EU doprinosi razvoju kvalitetnog obrazovanja poticanjem suradnje među državama članicama te, prema potrebi, podupiranjem i dopunjavanjem njihova djelovanja uz puno poštovanje odgovornosti država članica za sadržaj obrazovanja i organizaciju obrazovnog sustava te njihovu kulturnu i

jezičnu raznolikost. Stavkom 2. predviđa se da je cilj djelovanja EU-a u području obrazovanja razvoj europske dimenzije obrazovanja, posebno podučavanjem i širenjem jezika država članica. Jezična raznolikost EU-a mnogo je važnija od 24 službena jezika država članica EU-a, a istraživanje MIME-a pokazalo je da takva raznolikost ima znatne posljedice i na mobilnost i na uključenost te zahtijeva političke odgovore.

Važnost poučavanja jezika već je prepoznata u zakonodavstvu EU-a, posebno u Direktivi Vijeća 77/486/EEZ, u kojoj je istaknuto da je podučavanje jezika djeci migranata iz EU-a važno za promicanje mobilnosti osoba unutar EU-a. Stoga se njome predviđa da države članice poduzimaju odgovarajuće mjere kako bi osigurale poučavanje službenog jezika ili jednog od službenih jezika države domaćina, kao i poučavanje djetetovog materinskog jezika i kulture države podrijetla.

Ta bi se direktiva, koja je i sama pogođena općenito lošom provedbom, mogla ažurirati i proširiti.

Ograničene jezične vještine migranata iz EU-a i drugdje na jeziku države domaćina stvaraju prepreke za uživanje određenih javnih usluga. Europsko zakonodavstvo bilo je vrlo ograničeno kao odgovor na taj problem. Kad je riječ o zdravstvenoj skrbi, Direktivom 2011/24/EU o primjeni prava pacijenata u prekograničnoj zdravstvenoj skrbi predviđa se da države članice EU-a mogu odlučiti pružati informacije (ali ne i usluge) na drugim službenim jezicima EU-a osim na službenom jeziku države. Međutim, u postupcima azila (Direktiva 2013/32/EU) i u kaznenim postupcima (Direktiva 2010/64/EU) potrebno je osigurati pismeno i usmeno prevođenje.

Političke posljedice

U svakom od četiriju područja koja su upravo ispitana mogu se razmotriti izmjene postojećih pravnih tekstova. Izmjena članka 3. stavka 3. UFEU-a kojom se upućuje na poboljšanje i jačanje višejezičnih kompetencija svih građana EU-a pravna je promjena koju treba uzeti u obzir; važno je da svako priznavanje višejezičnosti i višejezičnosti u pravnom poretku EU-a sadržava aktivni element čiji je cilj poboljšanje.

Izmjene stavka 2. UFEU-a mogle bi se predvidjeti kako

bi se priznalo da jezici država članica ne uključuju samo službene jezike, već i autohtone jezike, kao i, u određene obrazovne svrhe, jezike koje su države članice unijele u novije valove imigracije. Direktiva Vijeća kojom se od država članica zahtijeva da podučavaju jezik države domaćina mogla bi se proširiti s djece migranata na same migrante i na uzdržavane osobe u pratnji.

Što je još važnije, moglo bi nastojati pretočiti u pravnu obvezu dugogodišnji politički cilj EU-a, koji potječe iz zaključaka Predsjedništva Europskog vijeća u Barceloni iz 2002., da podučava dva jezika uz glavni jezik nastave od rane dobi. To, naravno, otvara pitanja supsidijarnosti, ali se može tvrditi da ciljeve predloženog djelovanja u području poučavanja jezika ne mogu dostatno ostvariti države članice i da se oni na bolji način mogu ostvariti na razini EU-a.

S obzirom na temeljnu važnost određenih javnih usluga, uključujući zdravstvenu skrb i hitnu skrb, interesi o kojima je riječ vjerojatno će biti barem jednako važni kao i interesi o kojima je riječ u postupku azila ili kaznenom postupku te važnost komunikacijske

sposobnosti za pristup odgovarajućoj kvaliteti tih usluga, europsko zakonodavstvo moglo bi se razviti tako da se u najmanju ruku zahtijeva pružanje usluga pismenog i usmenog prevođenja za pristup tim uslugama. Pitanja jednakosti dodatno podupiru zakonodavne mjere EU-a u tim područjima.

Reference i produbljenje

- Creech, R. L. (2005.). *Pravo i jezik u Europskoj uniji: Paradoks Babel „Ujedinjeni u raznolikosti”*. Groningen: Europa Law Publishing.
- Dunbar, R. (2006.). Postoji li dužnost zakonodavstva za jezične manjine? *Časopis za pravo i društvo*, 33., 181.-198.
- Foster, N. (2016.). *Ugovori i zakonodavstvo EU-a Blackstone za razdoblje 2016. – 2017.* Oxford: Oxford University Press.
- van der Jeught, S. (2015.). *Jezično pravo EU- a*. Groningen: Europa Law Publishing.

Manjine, večina i jezična prava

- 14 Ukoliko vlada usporiti pad manjinskih zajednica? 58
- 15 Treba li manjinske jezike podučavati govornicima većinskog jezika? 60
- 16 Jesu li „jedinstvene” i „nejedinstvene” manjine u sličnim situacijama kada su suočene s nacionalnom jezičnom dominacijom? 62
- 17 Koja je važnost demojezične koncentracije za opstanak manjinskih jezika u svijetu sve veće mobilnosti? 64
- 18 Koji principi pomažu u predviđanju konfliktnog potencijala etničkih i jezičnih razlika 66
- 19 Zašto nije dovoljno naučiti samo jedan od službenih jezika u višejezičnom kontekstu? 68
- 20 Kako kombinirati načela teritorijalnosti i osobnosti? 70
- 21 Kako hegemonija „vanjskog” jezika utječe na domaću politiku? 72
- 22 Kako bi susjedne države trebale surađivati u upravljanju raznolikošću? 74
- 23 Zašto je važno vidljivo prepoznavanje (npr. na prometnim znakovima itd.) manjinskog jezika? 76
- 24 Da li supsidijarnost omogućuje sveobuhvatnije jezične politike? 78
- 25 Kako možemo omogućiti mobilnim umirovljenicima da ispune svoje obveze i ostvare svoja prava? 80

14 Treba li vlada usporiti pad manjinskih zajednica?

Bengt-Arne Wickström, Torsten Templin, Michele Gazzola, Humboldt-Sveučilište u Berlinu

U pravilu bi pojedinačne odluke koje ne utječu izravno na dobrobit drugih osoba trebalo prepustiti samim pojedincima; ekonomisti govore o „let-how” situaciji. Međutim, u mnogim slučajevima djelovanje pojedinca izravno utječe na dobrobit drugih. U ovom slučaju, optimalne odluke za pojedinca rijetko su optimalne i za društvo. Ta razlika između individualnog racionalnog ponašanja i kolektivnog optimizma važno je opravdanje za kolektivno djelovanje. Primjer za to je govornici manjinskog jezika koji dobrovoljno prestanu koristiti taj jezik. Naravno, postoje komunikacijske prednosti postojanja zajedničkog jezika u društvu, ali postoje i troškovi za govornike manjinskog jezika, ako su na kraju prisiljeni prestati koristiti jezik svojih predaka. U ovom slučaju postoje dobri argumenti za potporu dvojezičnim manjinskim zajednicama.

Što nam istraživanje govori?

Općenito, pri razmatranju različitih smjerova djelovanja, osoba odmjerava svoje individualne prednosti u odnosu na svoje individualne troškove i zanemaruje učinak svojih postupaka na druge. Ti „vanjski” učinci, koji utječu na druge, nazivajuse „vanjskim”. Općenito, pojedinac će zanemariti korisne (pozitivne eksternalije) ili štetne (negativne eksternalije) učinke svojeg djelovanja na ostatak društva (društveno blagostanje). Važan vanjski učinak povezan s uporabom jezika je „vanjski mrežni učinak”. Kada Jane odluči naučiti jezik, stvara prednosti za sebe jer može komunicirati s drugim govornicima tog jezika. Jane će u svojoj razumnoj odluci o učenju usporediti te koristi s različitim troškovima učenja i temeljiti svoju odluku na toj usporedbi.

Ono što ne smatra je da ona također stvara prednosti za druge govornike koji bi željeli komunicirati s njom na tom jeziku. Ovaj „najbolji” dobitak od govornika jezika je eksternalitet mreže. (Drugi govornici također bi mogli cijeniti puko znanje koje drugi ljudi uče i koriste svojim jezikom; međutim, ovo je „normalna” eksternalija koja nije povezana s mrežnim učinkom.) Pretpostavimo sada da je Jane odlučila ne učiti dotični jezik. U ovom slučaju, moglo bi biti prilika da se učini bolje za nju i sve ostale: govornici jezika koji žele razgovarati s njim na tom jeziku mogu ga, materijalno ili simbolički, odlučiti nagraditi za njegovo učenje. Ako korist koju bi svatko od njih dobio od nje premašuje troškove za njih zbog nagrade, a ako nagrada uvjeri Jane da nauči jezik, onda će svi biti bolji. U gospodarskom smislu to društvo čini učinkovitijim.

Međutim, nije vjerojatno da će takve nagrade organizirati spontane akcije manjinskih govornika i stoga, ako postoji eksternalija mreže, laissez — faire pristup znači da će premalo pojedinaca ulagati u učenje određenog jezika. Neučinkovite pojedinačne odluke mogle bi se „ispravljati” javnim djelovanjem. To je, na primjer, argument za obvezno poučavanje jezika u školi.

Ilustracija i dokaz

Isti argument vrijedi i kada osoba odluči napustiti manjinsku jezičnu zajednicu, a iz te perspektive mogu se tumačiti stvarne povijesti opadanja i jezične promjene.

Kada jedan ili više govornika prestane koristiti jezik manjine, preostali govornici imaju manje ljudi s kojima mogu komunicirati na manjinskom jeziku. Ako cijene takvu komunikaciju, postoji gubitak dobrobiti za skupinu i taj gubitak nije dio individualne procjene situacije od strane osobe koja napušta zajednicu. Argument da bi pojedinac koji napušta manjinsku zajednicu stvorio pozitivnu mrežnu eksternaliju u većinskoj zajednici bio bi pravedan samo ako prijede s jednojezičnosti na jednom jeziku na monolingualizam u drugom. Međutim, ako su govornici manjinskog jezika dvojezični, kao što je općenito slučaj s baskijskim ili velškim govornicima, taj argument ne vrijedi: govornici na većinskom jeziku nemaju dodatnog sugovornika jer su već mogli komunicirati s odlazećim jezikom na jeziku većine. Neto učinak je gubitak za govornike manjinskih jezika.

Osoba koja napušta zajednicu vjerojatno će dobiti dobitak, inače ne bi donijela odluku. Kao što je gore spomenuto, preostali govornici manjinskog jezika bili bi spremni u određenoj mjeri nagraditi odlazeće jezike i bilo bi bolje ako, stoga, konačno odluči ostati. Za neke potencijalne odustajanja, nagrada bi ih poboljšala ako promijenese svoju odluku i odluče nastaviti koristiti manjinski jezik. Nagrada će onda poboljšati sve.

Kada osoba napusti manjinsku zajednicu, naknadna uporaba jezika postaje manje privlačna onima koji ostaju. U pojedinačnom izračunu vjerojatnije bi bilo donošenje odluke u korist napuštanja zajednice. Proces promjene jezika može započeti – ili ubrzati. To s vremenom smanjuje uporabu manjinskog jezika u mnogim područjima i može dovesti do potpune jezične promjene. Vanjski utjecaj negativne mreže stoga ubrzava promjenu jezika u kontekstu laissez-faire.

Političke posljedice

Eksternalitet se može suprotstaviti jezičnoj politici koja pogoduje manjinskom jeziku, čime se stvaraju poticaji za pojedince da ga više koriste. To će pak oslabiti poticaje za pojedince da napuste zajednicu i promijeniti pojedinačne odluke da odu u korist boravka. Javna politika preuzima ulogu nagrada u iskustvu razmišljanja gore i, pod poticajima koje stvara politika, individualne racionalne odluke će se promijeniti i odsad dovesti do kolektivnog optimalnog.

Izravna posljedica tog nalaza jest da je javna potpora manjinskom jeziku društveno učinkovita politika sve dok govornici manjinskog jezika cijene njegovu uporabu¹.

Reference i produbljenje

Church, J. & King, I. (1993.). Dvojezičnost i mrežni vanjski učinci. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d' économie*, 26., 337.-345.

Wickström, B.A. (2016.). Jezična politika isključivo na engleskom jeziku: Put do provincijalizma? *ACTAuniversitatis sapientiae, europske i regionalne studije*, 9, 71 – 76.

Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (nadolazeći). Ekonomičan pristup politici lagune i jezičnoj pravdi. U predmetu M. Gazzola, T. Templin, & B.-A. Wickström (Eds.), *Jezična politika i jezična pravda: Gospodarski, filozofski i sociojezični pristupi*. Heidelberg: Što je sa Springerom?

---

1 Činjenica da se vrijednost koju govornici pripisuju jezičnoj uporabi može povećati zbog politike potpore još je jedna vrsta argumenta, čime se dodatno pojačava argument o eksternalizaciji mreže koji je istaknut u tom doprinosu.

15 Treba li jezike manjina podučavati govornicima većinskog jezika?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Sveučilište Katholieke Leuven

Pitanjese bavi problemom jezične **dominacije** rizika od jezične asimilacijemanjineod strane većine jezika u jezično mješovitim društvima. Ovdje se raspravlja o situaciji političkih subjekata u kojima različite jezične skupine „davno uspostavljene” ili „autohtone”živezajedno, dijele gradove i četvrti. Primjeri su Katalonija, Galicija i Baskija u Španjolskoj; Bruxelles u Belgiji; Wales i dijelovi Škotske u Ujedinjenoj Kraljevini; Korzika, Brittany i francuska Baskija u Francuskoj; dijelovi Transilvanije s mađarskim govornim zajednicama; ili sjeverna Skandinavija sa Sami manjinama.

Što nam istraživanje govori?

Ta društva imaju jasno dominantan jezik, često u smislu moći i demografije, u kojoj je gotovo svatko ugodno ili u praksi prisiljen biti kompetentan. Manjinski jezici imaju različite stupnjeve službenog priznanja (bilo od strane nacionalne države, vladine podjedinice ili oboje). Međutim, takvo je priznavanje posebno usmjereno na govornike manjinskih jezika i ne utječe na većinu. Manjinski govornici su oni koji uživaju određena jezična prava, kao što je podučavanje na manjinskom jeziku. Međutim, takva prava možda nisu dovoljna za izbjegavanje jezične dominacije, koja se može smatrati oblikom jezične nepravde.

Koncept dominacije dolazi iz političke filozofije. Ukorijenjena je u tradiciji republikanske misli, koja nastoji smanjiti nepravdu koja proizlazi iz dominacije. Pojedincima ili skupinama dominiraju kada ovise o odnosu u kojem treća strana ili skupina može proizvoljno intervenirati (ili izvršavati proizvoljnu moć) nad njima bez njihova pristanka ili ne uzimajući u obzir njihove legitimne preferencije (Pettit, 1997.).

Tu ranjivost ili ovisnost o nečijoj proizvoljnoj moći trebalo bi ukloniti kako bi se izgradilo društvo slobodnih građana. Jezična dominacija nastaje kada su govornici jezične skupine X dovedeni do „uključenog jezičnog” jezika na Y jezik. Gotovo se uvijek trebaju prebaciti na dominantni jezik u javnosti, a ponekad čak iu privatnoj sferi, ali ne i po želji da to učine. Takva prilagodba gotovo nikada nije napravljena u drugom smjeru i, općenito, pripadnici manjina su dvojezični, ali većina članova nisu. Velika vjerojatnost komunikacije s

govornicima većinskog jezika (ili još gore, osjećaj inferiornosti) potiče manjinske govornike da se koriste jezikom većine u većini područja. To dovodi do oblika „diglossy”, sheme u kojoj se jezici dodjeljuju različitim funkcijama, a manjinski jezik u velikoj je mjeri isključen iz određenih aktivnosti. Diglossia je općenito asimetrična, budući da se dominantni jezik koristi u svim područjima, dok je manjinski jezik ograničen na ograničene funkcije.

Sa stajališta političke filozofije može se reći da „jezična dominacija” zahtijeva tri uvjeta: (1) činjenicu da se jedna od skupina mora jezično prilagoditi drugoj, ali ne i suprotno (to je vidljivije u asimetričnom učenju jezika); (2) učestalo ponavljanje ovog modela na dnevnoj osnovi; i (3) činjenica da članovi dominantne skupine zapravo nemaju alternativu, osim što u potpunosti izbjegavaju interakciju s većinskim govornicima.

Temeljna načela normativne političke teorije sugeriraju da je jezična dominacija oblik nepravde i da, stoga, pravosudna razmatranja zahtijevaju kompenzacijske mjere.

Ta načela stoga opravdavaju sljedeću preporuku: obrazovni sustav trebao bi učiniti obveznim učenje svih priznatih jezika kako bi govornici većinskog jezika stekli određeni stupanj stručnosti na manjinskom jeziku. Znanje drugog jezika trebalo bi omogućiti svim građanima, bez obzira na materinji jezik, da *razumijudrugi jezik*. Tim se zahtjevom mogu poticati politike poštovanja koje omogućuju razvoj složenih i hibridnih identiteta, čime se pomaže u uspostavljanju zajedničkog temelja za demokratski dijalog. Istodobno, može pomoći u rješavanju kompromisa između uključivanja (sve autohtone jezične skupine mogu se bolje poštovati i stoga su uključene u zajednicu) i mobilnosti (svaka bi naučila barem jedan od drugih jezika nadržavnom području).

Ilustracija i dokaz

Empirijska istraživanja potvrđuju relevantnost preporuke. Programi uranjanja mogu se zagovarati i u smislu dugoročnog obrazovnog uspjeha i postizanja dvojezičnosti i bi-Lettrisma „gdje se studentiL1 većinskog jezika podučavaju uglavnom putem L2, obično manjinskog jezika, kako bi postali dvojezični i

biliterarni na tom jeziku, kao i na većinskom jeziku". To može biti još korisnije ako se organizira kao dvosmjerni program u kojem govornici oba jezika dijele istu učionicu, a ne jednosmjerni model uranjanja (svibanj 2010., 296). Studija koju su proveli Thomas i Collier (2002) više od 210.000 studenata jezičnih manjina u američkim javnim školama potvrđuje da programi uranjanja u opće bolje rade za studente, osobito kada se uspoređuje akademski uspjeh učenika koji pohađaju škole uranjanja i učenike koji sudjeluju u prijelaznim školskim programima koji seprvenstvenoprovode na engleskom jeziku.

Političke posljedice

Iako je glavna preporuka potaknuti, iz temeljnih razloga jezične pravde, učenje manjinskog jezika od strane članova većine, također se primjenjuju razmatranja *proporcionalnosti*. Zamislite društvo od 1000 članova, s 10 govornika X, „davno uspostavljenog”aboridžinskog manjinskog jezika i 990 govornika Y. Ova situacija može dovesti do jezične dominacije ako su ispunjena naša tri uvjeta. Međutim, zahtijevanje od svih govornika Y-a da uče X bilo bi nerazmjerna mjera, osim ako se neka dodatna razmatranja ne pojave (npr. ako se X široko govori drugdje u svijetu). Povezano je razmatranje djelotvornosti. Dobra javna politika zahtijeva učinkovitu upotrebu oskudnih resursa. U ovom primjeru može biti teško opravdati znatno ulaganje u vrijeme, trud i novac kako bi se 99 % stanovništva prisililo da uče jezik koji se govori za 1 %. Oba uvjeta mogu se

smatrati kriterijem „ako brojke to opravdavaju” (svibanj 2014.: 386 – 388).. Međutim, ako je taj uvjet ispunjen, nametanje višejezičnosti većini može biti opravdano iz razloga jezične pravde. Naposljetku, važnu ulogu ima i broj uključenih jezika. Što je veći broj jezika, to će biti teže provesti takvu politiku. U usporedbi s drugim kontinentima, Europa nema posebno velik broj autohtonih jezika. Dakle, decentralizacija jezičnih politika na višejezične podjedinice (kao što su, u Rumunjskoj, Județe [žudețe] u kojima se govori mađarski) znatno ublažava problem izvedivosti.

Reference i produbljenje

- Svibanj, S. (2010). Kurikulum i obrazovanje kulturnih i jezičnih manjina. In B. McGraw, E. Baker, & P. Peterson (Eds.), *Međunarodna enciklopedija obrazovanja (3. izdanje)*, sv. 1. (str. 293. – 298.). Oxford: Elsevier.
- Svibanj, S. (2014.) Natjecanje javne višejezičnosti i Diglossia: Promišljanje političke teorije i jezične politike za višejezični svijet. *Jezična politika*, 13., 371. – 93.
- Pettit, P. (1997.). *Republikanstvo: Teorija slobode i vlade*. Oxford: Oxford University Press.
- Thomas, W. & Collier, V. (2002.). *Nacionalni studij učinkovitosti škole za dugoročno akademsko postignuće učenika jezičnih manjina*. Santa Cruz: Centar za istraživanje obrazovanja, raznolikosti i izvrsnosti (CREDE).

16 Jesu li „jedinственe” i „nejedinственe” manjine u sličnim situacijama kada su suočene s nacionalnom jezičnom dominacijom?

Astrid von Busekist, Jean-François Grégoire, Sciences Po Paris

Domaća jezična dominacija može se definirati kao situacija u kojoj skupina koristi svoju demografsku prednost kao političku polugu za ponavljanje određenih institucionalnih praksi. Te prakse mogu nastaviti nejednakosti koje proizlaze iz jednostavnog broja ljudi i mogu ugraditi nepravednu raspodjelu moći između većine i manjine. Politička zviježđa kojima se nastoji zaštititi jezična raznolikost i održati ravnopravnu razinu političke jednakosti među svojim članovima moraju ozbiljno shvatiti nacionalnu jezičnu dominaciju i u skladu s tim razmotriti te aspekte.

Što nam istraživanje govori?

Učinci nacionalne jezične dominacije u multinacionalnim državama obično se razlikuju ovisno o tome utječu li na jednu manjinu ili više njih. Međutim, općenito se primjećuje da jezična pitanja postaju složenija u slučaju višerazinskog upravljanja ili federalizma. Na primjer, jezična situacija i prava Francofona raštrkanih diljem engleske Kanade vrlo se razlikuju od njihove situacije u Quebecu, kao i situacije aboridžinskih naroda i jezika. Slično tome, katalonski govornici podijeljeni su regionalnim granicama unutar Španjolske, a oni koji žive u Valenciji suočavaju se s uvjetima koji se razlikuju od onih s kojima se suočavaju osobe koje žive u Kataloniji. U kontekstu višerazinskog upravljanja ili federalizma, jezična dominacija potiče manjinske jurisdikcije da razviju vlastitu jezičnu politiku. Budući da je jezik glavno sredstvo identiteta, često uključuje emocionalni sadržaj, zaštitu i promicanje manjinskih jezika često prati opći osjećaj otuđenja od šireg (nacionalnog) entiteta; to je slučaj u Kanadi i Španjolskoj.

Stoga jezična dominacija izaziva reakcije u obliku visoko intervencionističkih manjinskih jezičnih politika, što utire put drugimsnažnimoblicima nacionalne izgradnje. Taj je trend izraženiji u slučajevima jezične dominacije „jedinственe” manjine od strane velike većine govornika, što je vjerojatnije da će dovesti do porasta secesionističkih pokreta. To pak otežava socijalnu koheziju te federalno ili nadnacionalno upravljanje.

Ilustracija i dokaz

Razmotrite kontekste koji se smatraju u osnovi jednom

jezičnom manjinom. U takvim slučajevima vidimo da način na koji sudovi upravljaju kompromisom između mobilnosti (između različitih dijelova zemlje) i uključenosti (u lokalnim zajednicama) obično odražava neravnotežu moći među jezičnim skupinama. Dominantna skupina bit će mnogo uspješnija u provedbi jezičnih prava svojih članova u manjinskoj jurisdikciji nego obrnuto. Usporedite, na primjer, pokrajine Alberta i Quebec¹. Podaci ukazuju na opći trend u Kanadi, gdje anglofoni polako asimiliraju Francofone i izjednačavaju „alofone” imigrante (one s materinim jezikom koji nije engleski ili francuski) po mnogo većoj stopi. S obzirom na to da te brojke proizlaze iz interakcije politika i praksi, može se zaključiti da savezne politike ne smanjuju dovoljno privlačnost većine jezika i da nije vjerojatno da će federalna jezična politika osigurati stabilnu ravnotežu između mobilnosti i uključenosti diljem zemlje.

Na mjestima s više jezičnih manjina, kao što je Indija, politički učinci odvijaju se drugačije. Ako su ljudi navikli živjeti u višejezičnom okruženju, poticaji za inicijative za izgradnju nacija koje se temelje na jeziku mnogo su slabiji. U isto vrijeme, takvi konteksti nisu imuni na rizik da grupa gurne na istaknutost svog jezika (na primjer, pokušavajući njihov jezik učiniti jezikom lingua franca unutar političke konstelacije, kao što je Gandhi učinio tvrdeći da hindskiuništava službeni jezik Indije). U takvim slučajevima nastaju drugi politički učinci: (I) mnoštvo inicijativa politike na lokalnoj ili regionalnoj razini, koje može biti teško kontrolirati i koje mogu pogoršati kulturne podjele; (II) virtualnu nemogućnost, s obzirom na velik broj manjinskih situacija, ujednačenu primjenu službene (nacionalne) jezične politike protiv izražavanja lokalnog otpora; (III) ozbiljne prepreke pravilnom funkcioniranju demokratske politike na nekoliko vrlo teških razina, posebno stvaranjem snažnih i trajnih secesionističkih pokreta. Ukratko, jezična dominacija u političkim konstelacijama s više jezičnih manjina vjerojatno će stvoriti nepredvidive obrasce i podjele koje čine demokratsko upravljanje raznolikošću vrlo teškim.

1 Alberta je izabrana za pokrajinu s najvišom pozitivnom međupokrajinskom migracijskom bilansom, kao i pokrajinu s najvećim jazom između jezičnih varijabli koje se govore kod kuće i materinskog jezika.

Izveštaje PERSONS-a s ANGLAIS-om ili FRENCH za MAISON BY IZVJEŠĆE o PERSONSima s ANGLAIS-om ili FRENCH kao MATERNALNI LANGUAGE (izvor: Popis stanovništva Kanade 20.11.)

	Engleski jezik	Francuski
Alberta	1,13	0,36
Quebec	1,28	1,02
Kanada (ukupno)	1,38	0,97

Političke posljedice

U većini slučajeva, upravljanje jezičnom raznolikošću, u kombinaciji s arbitražom većinsko-manjinskih odnosa, intenzivno je politički. Kako bi se stvorili povoljni uvjeti za domaću mobilnost i uključenost, preporučuje se sljedeće:

► *Priznati manjinske jezike* i usvojiti stroge jezične politike kako bi se promicala njihova upotreba u lokalnim institucijama, kao što su regionalni parlamenti i škole, kao i u saveznim institucijama, kako bi se potaknuo osjećaj pripadnosti među pripadnicima

jezičnih manjina.

► Središnje tijelo mora primjenjivati pravila koja pripadnicima manjinskih skupina nude jednake mogućnosti za mobilnost i uključivanje kao i oni koje uživaju članovi većine zbog njihova utjecaja na politiku.

► Opća načela koja se primjenjuju na višejezične zemlje odražavaju se, *mutatis mutandis*, u jezičnim politikama koje donose nadnacionalne organizacije.

Reference i produbljenje:

Dubreuil, B. & Marois, G. (2011). *Imaginarni lijek: Zašto imigracija neće spasiti Quebeca*. Montreal: Što je to?

Magnet, J.E. (1998.). *Teorija prava jezika u kanadskoj perspektivi*. In T. Ricento & B. Burnaby (Eds.), *Jezik i politika u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi: Mitovi i realnosti* (str. 185. – 206.), Routledge: U New Yorku.

17 Koja je važnost demojezične koncentracije za opstanak manjinskih jezika u svijetu sve veće mobilnosti?

Torsten Templin, Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Humboldt-Sveučilište u Berlinu

U različitim zemljama ljudi prestaju govoriti manjinskim jezicima i obraćaju se širim jezicima komunikacije. Nekoliko država članica EU-a ima jedan ili više „regionalnih ili manjinskih jezika”,¹ a mnoge gube govornike. Mobilnost unutar Europe i migracije izvan EU-a dodatno opterećuju jezike manjina i dodatno otežavaju njihovo očuvanje. Time se postavlja pitanje kako, na općoj razini, uzeti u obzir interakciju čimbenika koji određuju vitalnost i opstanak manjinskih jezika u svijetu koji se mijenja ili, drugačije rečeno, koje pristupe možemo koristiti kako bismo identificirali jezične politike koje mogu pomoći u zaštiti regionalnih i manjinskih jezika kako bi preživjeli bez ugrožavanja mobilnosti.

Što nam istraživanje govori?

Jezici teritorijalnih manjina uglavnom se upotrebljavaju u određenim zemljopisnim područjima država članica EU-a. U tim je područjima određeni dio lokalnog stanovništva dvojezičan i govori dominantan jezik države, kao i manjinski jezik. Geografska koncentracija čimbenik je za koji je poznato da podupire dugoročnu vitalnost manjinskog jezika: velik broj govornika u nekoj jurisdikciji olakšava opravdanje jezičnih politika u korist jezika, a jezični sastav područja utječe na dinamiku prijenosa, učenja i upotrebe jezika. Obitelji s oba roditelja govore manjinskim jezikom vjerojatnije će ga prenijeti na svoju djecu. Istodobno, što je veći udio govornika manjinskih jezika u regiji, to je veći broj tih obitelji, a to je veći poticaj za prijenos tog jezika zbog relativno širokog raspona komunikacije.

Osim toga, velik broj govornika u određenom području osigurava da ga ljudi mogu čuti i koristiti u svakodnevnom životu. Drugim riječima, visok udio govornika manjinskog jezika na određenom području znači korisnost i izloženost tom jeziku. No, koliko je to važno ikakodjeluje s povećanom mobilnošću?

Ilustracija i dokaz

Razmotrite tri vrste jezika teritorijalnih manjina: (1) osobe koje se govore u jednoj državi članici, kao što je lužičkosrpski jezik u Njemačkoj; (2) osobe koje se

govore u više od jedne države članice, kao što je baskijski u Španjolskoj i Francuskoj; i (3) one koje su manjinski jezik u državi članici, ali dominantan i službeni jezik u susjednoj državi, kao što su slovenski u Austriji i Italiji. Dolazna mobilnost može na različite načine stvoriti dodatan pritisak na sve vrste jezika teritorijalnih manjina. Ako pridošlice već imaju jezik lokalne manjine kao prvi jezik, npr. za Mađare koji se nastanjuju u okrugu Székely u Rumunjskoj, mobilnost čak može ojačati manjinski jezik u predmetnom području. Međutim, pridošlice često ne govore jezik lokalne manjine i možda čak ne poznaju većinski jezik države domaćina. Ovisno o snazi i prisutnosti manjinskog jezika u javnosti, u obrazovanju i gospodarstvu, pridošlice bi mogle naučiti većinski jezik države, a ne manjinski jezik. Ako je broj pridošlica velik, taj proces smanjuje udio govornika manjinskih jezika i s vremenom može oslabiti jezik. Modeli jezične dinamike (npr. Templin i dr. 2016.) mogu pomoći u analizi učinka migracijskih kretanja na održavanje manjinskog jezika na rigorozan i logičan način.

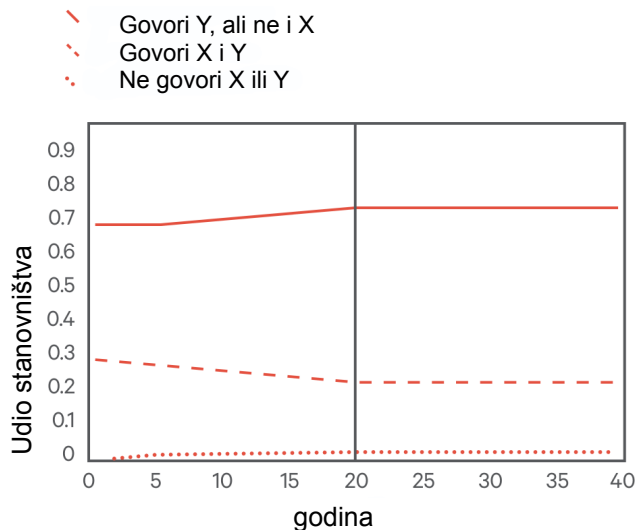
Njima se omogućuje produljenje uočenih trendova u budućnosti i simuliranje učinaka mjera jezične politike, barem u određenoj mjeri. Budući da omogućuju uključivanje dodatnih varijabli koje utječu na relevantna pitanja, mogu se primijeniti i na razmatranje povezanih pitanja kao što su promjene troškova i koristi konkurentskih opcija politike.

Važan rezultat takvih simulacija je taj da, s obzirom na minimalan udio govornika, spremnost obitelji da prenesu manjinski jezik, kao i uporabu manjinskog jezika u obrazovanju, manjinski jezik može dugoročno preživjeti unatoč stalnom priljevu migranata. Simulacije pokazuju i da je podučavanje manjinskog jezika pridošlicama i njihovoj djeci posebno važno i može se suprotstaviti mogućoj prijetnji koju predstavljaju za manjinski jezik.

Jezična dinamika simulira se (vidi sliku) u kontekstu s relativno velikim manjinskim jezikom X, jezikom većine Y i priljevom govornika različitih jezika. Tijekom godine odlaska, 30 % stanovništva je dvojezično u Y i X, a 70 % je jednojezično u Y. Zbog sklonosti pridošlicama da uče Y, a ne X, postotak zvučnika X se smanjuje.

¹ U skladu s *Europskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima*, mislimo na jezike koje na određenom teritoriju države tradicionalno koriste državljani te države koji čine skupinu brojčano manju od ostatka stanovništva države".

UDIO GOVORNIKA VEĆINSKOG JEZIKA (Y) I MANJINE (X)

Pretpostavimo da se nakon 20 godina uvode mjere politike za jačanje podučavanja X-a novopridošlim osobama i njihovoj djeci. Kao rezultat toga, smanjenje postotka zvučnika X može se ograničiti.

Političke posljedice

Iako mobilnost stvara dodatan pritisak na manjinske jezike, većina već uspostavljenih jezičnih mjera za zaštitu manjinskih jezika i dalje je ključna. Ako se želi mobilnost u dolasku, važno je stvoriti prilike i poticaje za novopridošle osobe da uče jezik manjina te ukloniti protupoticajne mjere kao što su visoki izravni ili neizravni troškovi učenja.

Reference i produbljenje

- Fishman, J.A. (1991.). *Promjena u jezičnoj smjeni: Teoretski i empirijski temelji pomoći ugroženim jezicima*. Clevedon: Višejezična pitanja.
- Smiješak, F. (2016.). Izazovi manjinskih jezika. U predmetu V. Ginsburgh i S. Weber (Eds.), *Priručnik za ekonomiju i jezik Palgrave* (str. 616. – 658.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Templin, T., Seidl, A., Wickström, B.A., & Feichtinger, G. (2016.). Optimalna jezična politika za očuvanje manjinskog jezika. *Matematika Društvene znanosti* 81, 8 – 21.

18 **Quel principi pomažu predvidjeti potencijal sukoba etničkih i jezičnih razlika?**

Edgár Dobos, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budimpešta

Etničke, jezične ili vjerske razlike mogu dovesti do sukoba kada se pojedinci i skupine natječu za moć, materijalne i simboličke resurse. Međutim, sam jezik (ili bilo koja sastavnica kulture) ne uzrokuje sukob. Umjesto toga, riječ je o „pogrešnoj crti” duž koje se sukobi mogu kristalizirati kada jezične ili kulturne razlike rezultiraju neusklađenim političkim zahtjevima ili nejednakim pristupom društveno-gospodarskim prilikama unutar država. Ovaj je unos usmjeren na uzročno-posljedične čimbenike koji dovode do razvoja sukoba na etnolingvističkim linijama.

Što nam istraživanje govori?

Pravila i prakse kojima se uređuje jezik u upravi, pravu, obrazovanju, medijima, javnom signalizaciji i komunikaciji s nadležnim tijelima i pružateljima javnih usluga utječu na interese i identitete pojedinaca. Jezik se stoga neizbježno politizira u višejezičnim društvima.

Sukobi između većine i jezičnih manjina potaknut su logikom teritorijalne nacionalne države i asimetrijom moći kodirane tamo. Moderne nacionalne države, osobito od 19. stoljeća, gotovo su sustavno pogodovale etničkoj većini („vlasničkih naroda”). Stajališta većine i manjina često su u sukobu s tumačenjem stvarnosti i/ili željenim modelom odnosa između države i manjina.

Dinamika sukoba varira zbog razlika u povijesno oblikovanim administrativnim strukturama, konstelacijama moći i relacijskom položaju manjina i većine na različitim razinama. Samopercepcija mnogih europskih društava i jednojezičnih nacionalnih država i dalje oblikuje političke odluke, a čak ni službena višejezičnost ne uklanja nužno sukobe među jezičnim zajednicama.

Makrookoliš nije uvijek koristan: međunarodni standardi prava manjina često su dovedeni u pitanje i podređeni geopolitičkim interesima; bez snažnog i zajedničkog europskog režima prava manjina države članice EU-a ne moraju izvješćivati o neprovođenju obveza zaštite manjina; a nadređenost nacionalne stranačke politike često nadmašuje utjecaj uvjetovanosti EU-a.

Ilustracija i dokaz

Obrasci sukoba razlikuju se među državama i unutar njih. Terenska istraživanja u vojvođanskoj srpskoj regiji pokazuju da neka mjesta imaju skladan suživot etničkih i jezičnih zajednica, a višejezičnost u praksi prevodi se

u gotovo neprimjetne odlomke s jednog jezika na drugi (npr. Belo Blato/Nagyzerzsébetlak/Biele Blato). S druge strane, sukobi su izbili u drugim regijama, nakon priljeva velikog broja srpskih izbjeglica iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine nakon ratova ranih 1990-ih. Manifestacije sukoba uključivale su povećanje etnički motiviranih incidenata (graffiti, šteta na privatnoj imovini, vjerski i prigodni objekti, kao i verbalni i fizički napadi) na manjine. Generaliziranjem tih rezultata i uzimajući u obzir napetosti uočene u drugim kontekstima, možemo utvrditi nekoliko proturječnih procesa. Sažeti su u priloženoj tablici.

Političke posljedice

Multietnički i višejezični povijesni sastav europskih država trebao bi se na odgovarajući način odražavati u zakonodavstvu. Etnokulturna jednakost i odanost zajedničkoj državi zahtijevaju kombinaciju neutralnih i grupnih propisa i politika, uključivanje identiteta nacionalnih manjina u zajedničke koncepte (npr. uključivanje njihova jezika u javne institucije) i institucijska jamstva za njihovu kulturnu reprodukciju. Nesecesionističke manjinske tvrdnje moraju se smatrati legitimnim elementom u osporavanju uvjeta političke uključenosti u multietničku demokraciju.

Etnički i jezičnopluralizam trebao bi se odražavati u političkim rješenjima kojima se iskorištavaju različite razine vlasti (nacionalne, regionalne i lokalne), poboljšati podjelunadležnosti među tim tijelima i stvoriti asimetrije u korist jezika kojima je najpotrebnija zaštita. Politička rješenja povezana s višejezičnošću također bi trebala odražavati komplementarni („aditivni”) pristup, umjesto „subtraktivan” pristup kojim se omogućuje učenje službenog jezika države kao drugog jezika ključnog za zapošljavanje i socijalnu mobilnost, uz istodobno jačanje materinskog jezika kao prvog jezika koji je ključan za potrebe identiteta, psihološke i sigurnosne potrebe.

Reference i produbljenje:

Csergő, Z. (2007.). *Razgovor o narodu: Jezik i sukob u Rumunjskoj i Slovačkoj*. Ithaca, NY & London: Cornell University Press.

Smiješak, F. (2005.). Jezična ljudska prava kao izvor političkih smjernica: Krićka procjena. *Časopis za sociolingvistiku*, 9 (3), 448 – 460.

Kontra, M., Phillipson, R., Skutnabb-Kangas, T., &

- Várady, T. (Eds.). (1999). *Jezik: Pravo i resurs. Približava se jezičnim ljudskim pravima*. Budimpešta: Srednjoeuropski sveučilišni tisak.
- Varenes, F., (2011.). Jezik, etnički sukobi i međunarodno pravo. *Časopis za narodne znanosti*, 65, 8 – 35.
- Vizi, B., Tóth, N., & Dobos, E. (Eds.) (2017.). *Izvan međunarodne uvjetovanosti. Lokalne varijacije predstavnništva manjina u središnjoj i jugoistočnoj Europi*. Baden-Baden: Što je s Nomosom?

PROCES POTICANJA SUKOBA U SLUČAJU ETNIČKIH I JEZIČNIH „PRAVNIH LINIJA”

1. Neopravdana sigurnost etničkih i jezičnih pitanja: tumačenje od strane većine elita kulturno oblikovanih zahtjeva manjina kao prijetnje integritetu države; nepovjerenje u institucije odvojene od manjina kao mjesta protudržavnog nacionalizma; s gledišta manjina, pojam zajedničkog identiteta koji je osmislila država koja nacionalizira te nametanje etnokulturne neutralnosti i neutralne regulacije za skupinu postaju sumnjivi kao kodeksi asimilacije. Drugi primjeri uključuju Estoniju, Francusku, Grčku, Rumunjsku i Slovačku.
2. Kršenje, ograničavanje korištenja ili smanjenje opsega stečenih (jezičnih) prava manjina: neprikrivena devalvacija statusa manjinskog jezika u administraciji, obrazovanju itd. Primjer: Ukrajina.
3. Etnički mandat: preraspodjela granica upravnih ili izbornih okruga kako bi se podijelilo manjinsko stanovništvo koncentrirano na državnom području, preokrenuo status većinske manjine i/ili smanjila glasačka moć manjinskih zajednica i/ili njihove šanse za uživanje njihovih prava. Na primjer, u Slovačkoj (administrativna reorganizacija, 1996.).
4. Oспорavane identifikacijske oznake između većine i manjinskih naroda koji zajedno postoje na zajedničkom području: suprotstavljeni naponi za povezivanje teritorija s jezikom i nametanje umjetnog teritorijalnog kontinuiteta u označavanju fizičkog prostora i funkcioniranju javnih institucija (uz moguće pretjeranu važnost jezika kao oznake nacionalnog identiteta u odnosu na jezik kao sredstva komunikacije). Na primjer, u Bosni i Hercegovini, Kosovu i Makedoniji.
5. Jednostrani aktivizam matičnih država i prakse izgradnje izvanteritorijalne nacije: naponi za jačanje veza s matičnom državom na način kojim se svodi na najmanju moguću mjeru osjećaj pripadnosti manjina njihovoj zemlji prebivališta. Na primjer, u Bugarskoj, Mađarskoj, Rumunjskoj, Srbiji (u odnosu na susjedne države).
6. Konkurentski naponi za izgradnju nacije izlažu takozvanim koetničkim/sudržavljanima ili „posredničkim” manjinama nepomirljivim pritiscima lojalnosti. Na primjer, Bunjevci, Čams, Csángós, Goranci, Pomaks, Torbeši, Valaques (jugoistočna Europa).

19 Zašto nije dovoljno naučiti samo jedan od službenih jezika u višejezičnom kontekstu?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Sveučilište u Augsburgu

Općenito se priznaje da je učenje službenog ili nacionalnog jezika zemlje domaćina središnji element u integraciji imigranata u društvo zemlje domaćina. U *Akcijском planu za 2016. o integraciji državljana trećih zemalja Europske komisije* navodi se da je „učenje jezika odredišne zemlje ključno za uspjeh državljana trećih zemalja u procesu njihove integracije” (Europska komisija, 2016.: 7). Sve veći broj europskih zemalja primjenjuje jezične zahtjeve za migrante koji žele dobiti boravišni status ili državljanstvo.

Zanimljivo je da se zemlja odredišta implicitno smatra jednojezičnim okvirom, iako brojne države članice EU-a imaju više od jednog službenog jezika ili priznaju različite regionalne i/ili manjinske jezike. Zašto u nekim slučajevima migranti mogu ili bi trebali naučiti više od jednog jezika koji se govori u tim višejezičnim kontekstima?

Que nam govori istraživanja ?

Opseg jezičnih zahtjeva u višejezičnim kontekstima prije svega povećava napetost između promicanja mobilnosti migranata i njihove integracije u društvo zemlje domaćina. Davanje prednosti mobilnosti, a ne uključivanju značilo bi nametanje minimalnih jezičnih zahtjeva migrantima i očekivati od njih da prema potrebi uče samo jedan od službenih jezika zemlje domaćina. S druge strane, davanje prednosti uključivanju značilo bi nametanje većih jezičnih zahtjeva migrantima i očekivanje da migranti u višejezičnoj zemlji nauče dva ili više službenih jezika kako bi mogli u potpunosti sudjelovati u društvenom, kulturnom i političkom životu.

Broj jezika koje migranti moraju naučiti u službeno višejezičnom okruženju ovisi i o odnosima moći u jezičnom konstelaciji društva domaćina. Mnoge višejezične države ili regije karakterizira asimetrija između većinskog i manjinskog jezika. S obzirom na to da manji broj govornika upotrebljava manjinske jezike i da se često upotrebljavaju samo na dijelu teritorija, njihova percepcija gospodarske koristi i privlačnosti može biti manja i dovesti do toga da migranti radije uče većinski jezik. Za istraživače u multikulturalizmu (kao što je Will Kymlicka, poznati kanadski politički filozof koji se specijalizirao za prava i obveze u etnički raznolikim društvima), nacionalne manjine morat će zaštititi svoj kulturni i jezični identitet uz prihvatanje migranata, što može biti legitimni razlog za nametanje jezičnih zahtjeva na manjinskom jeziku uz jezične

zahtjeve na službenom jeziku države (Kimlicka, 2011.). U višejezičnim zemljama u kojima je jezična konstelacija manje asimetrična i u kojima natjecanje ili jezični sukobi nisu glavna značajka društvene i političke situacije, zahtjevi u pogledu jezika na jednom od službenih jezika mogu se, s druge strane, smatrati dostatnima za integraciju migranata u društvo domaćina.

Ilustracije i dokazi

U tom smislu, različite regionalne vlasti suočene s asimetričnom jezičnom konstelacijom smatrale su da je potrebno primijeniti jezične zahtjeve specifične za migrante kako bi se zaštitio status manjinskog jezika na njihovu državnom području. Na primjer, u Kataloniji su 2010. regionalne vlasti uvele testove katalonskog jezika za migrante koji borave u Kataloniji kao dio procesa integracije.

S druge strane, u Luksemburgu, u kojem je jezična konstelacija manje asimetrična, „ugovor o prihvatu i integraciji” koji je izdala agencija za prihvatanje i integraciju luksemburške vlade predviđa da migranti mogu odabrati jezični tečaj „na jednom ili više od tri administrativna jezika Luksemburga, to jest luksemburškom, francuskom ili njemačkom¹”. Slično tome, u Švicarskoj se „dobro znanje jednog od nacionalnih jezika” smatra dovoljnim za dobivanje dozvole stalnog boravka.

Ipolitičke implikacije

Zaključno, u asimetričnom višejezičnom kontekstu od migranata se može očekivati da uče ne samo većinski jezik, nego i drugi službeni ili regionalni jezik kako bi se nacionalnim manjinama omogućilo da zaštite svoj jezični identitet i spriječe prijelaz s jezika na dominantni jezik. Kompromis između mobilnosti i uključenosti te napetosti između zaštite kulturnih i jezičnih prava manjina i osobne slobode migranata mogu se posredovati političkim dogovorima.

Povoljne odredbe mogu ovisiti o stvaranju poticaja za migrante da uče jezik (jezike) društva domaćina

- 1 www.olai.public.lu/en/accueil-integration/mesures/contrat-accueil
- 2 Savezni zakon o strancima od 16. prosinca 2005. www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/20020232; međutim, to obilježje odražava i strogo teritorijalnu raspodjelu službenih jezika u zemlji.

poboljšanjem pristupa jezičnim tečajevima na jezicima zemlje domaćina po niskoj cijeni, a ne izricanjem sankcija. Naposljetku, zahtjevi u pogledu jezika trebali bi se usredotočiti na tečajeve jezičnog osposobljavanja, a ne na određenu razinu stručnosti: iako se od migranata može očekivati da nauče jedan ili više jezika društva domaćina, to ne znači da će svi oni to moći učiniti s istim uspjehom.

Reference i produbljenje:

Europska komisija (2016.). *Aksijski plan za integraciju državljana trećih zemalja*. Com(2016) 377 final.

Smiješak, F. (1996.). Etnički i politički jezični sukob, *međunarodni odnosi*, 88, 381 – 396.

Kymlicka, W. (2011.). Multikulturno građanstvo u multinacionalnim državama, *Etnicite* 11, 281 – 302.

Woehrling, J. (2008.). Jezični zahtjevi za imigrante, posebno s obzirom na jezike koji uživaju službeni

status u dijelu teritorija. U *predmetu Mundialització, zahtjev za vezivo circulació i Immigració, i ligència d'una llengua com* (str. 133.-172.). Barcelona, Institut d'Estudis Autònoms.

SLUŽBENI VIŠEJEZIČNI OKVIR

Asimetrična jezična konstelacija

Jezični zahtjevi **i na** manjinskim i na većini službenih jezika

Primjer: migranti moraju učiti katalonski i španjolski u Kataloniji.

Simetrična jezična konstelacija

Jezični zahtjevi **na jednom** službenom jeziku

Primjer: migranti mogu učiti francuski, njemački **ili** luksemburški u Luksemburgu.

20 Kako kombinirati načela teritorijalnosti i osobnosti?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Sveučilište Katholieke Leuven

Za dodjelu jezičnih prava u jezično raznolikim društvima često se upotrebljavaju dva glavna modela: teritorijalnost i osobnost (De Schutter, 2007.). U skladu s načelom jezične teritorijalnosti (LTP), jezici se moraju održavati na teritorijalnoj razini. Država je podijeljena u nekoliko teritorijalnih zona, a unutar svake zone jezik većine je službeni. Predložene su tri verzije LTP-a¹.

► U strogoj i najpopularnijoj verziji samo je jedan jezik prihvatljiv na određenom području u pogledu (među ostalim) javne uprave, političkog života, sudskih postupaka i obveznog obrazovanja koje financira država. Dobar primjer je Flandrija (Belgija).

► U slabijoj verziji, teritorijalna jedinica može proširiti priznanje na više od jednog jezika, ali s jasnim prioritetom na jedan jezik nad drugima (Grin, 2006), kao u Quebec obrazovnom sustavu pod svojim poznatim Zakonom 101, gdje se jezična prava dodjeljuju Anglophones u obliku odvojenih, državnih financiranih engleskih škola, ali gdje se očekuje da imigranti i Francofoni pohađaju francuske javne škole, ograničavajući škole engleski samo na engleski.

► U dinamičnoj verziji načelo teritorijalnosti sugerira da se, iako su kriteriji za dodjelu prava stabilni, njihova provedba razvija tako da odražava razvoj demojezičnih podataka (npr. Finska) (Stojanović, 2010.).

U skladu s načelom jezične osobnosti (LPP), jezična prava mogu ostvarivati osobe bez obzira na to gdje žive u državi ili podržavi. To je model slobodnog izbora.

Dobar je primjer Bruxelles: građani mogu dobiti dokumente, zdravstvene usluge ili obrazovne ustanove na nizozemskom ili francuskom jeziku. Drugi je primjer Mađarska, koja određenim manjinama dodjeljuje kulturnu i jezičnu autonomiju diljem zemlje, bez obzira na njihovu teritorijalnu situaciju u Mađarskoj.

Mogu li se načela teritorijalnosti i osobnosti kombinirati kako bi se poboljšala mobilnost i uključenost? Načelo osobnosti može olakšati mobilnost unutar države, ali ne bi unaprijed ojačalo uključenost. Načelo teritorijalnosti, a posebno njegova snažna verzija, unaprijed bi pogodovalo uključivanju, ali bi ometalo mobilnost.

Što nam istraživanje govori?

Međutim, ta dva načela imaju nedostatke. Načelo teritorijalnosti može ograničiti mobilnost, dok načelo osobnosti može ugroziti uključivanje. Međutim, moguće je utvrditi moguća proširenja i kombinacije tih dvaju načela koja se mogu upotrijebiti za poboljšanje kompatibilnosti između mobilnosti i uključenosti (Morales-Gálvez, 2017.).

► Jednako priznavanje aboridžinskih jezika: umjesto da se jedinstveni jezik odredi kao „stanje” teritorija, što može dovesti do dominacije najvećih jezičnih skupina, potrebno je dati veću potporu slabijim autohtonim jezicima (čak i ako čine lokalnu većinu) na temelju načela obrnutog raspodjeljivanja resursa po glavi stanovnika dostupnih za jezičnu politiku. Što manje jezika ima ukupan broj govornika, to više sredstava mora primiti. Cilj je ponuditi usporedive usluge svim jezičnim skupinama bez obzira na njihovu veličinu (De Schutter 2017.; Patten 2014.; Smiješak i Vaillancourt 2015.). Ovo načelo slijedi slabu verziju načela teritorijalnosti (jer daje veću podršku jeziku) i uvodi element osobnosti.

► Politike nesegregacije iz jezičnih razloga unutar teritorija kako bi se ljudi okupili umjesto odvajanja: jedinstvene javne usluge (zdravstvo, obrazovanje) nude se na svim priznatim jezicima umjesto da ih fizički odvajaju. Ovaj princip, koji je u velikoj mjeri povezan s osobnošću, promiče učenje jezika drugih ili drugih skupina. Time se promiče zajednički osjećaj pripadnosti i veća socijalna solidarnost i pravda (Miller, 1995.). Provedbom te politike u obveznim školama primicalo bi se dvojezičnost/višejezičnost na lokalnim jezicima.

Ilustracija i dokaz

Katalonija je poznati slučaj primjene jednakog priznavanja na sve autohtone jezike, uz davanje prednosti manjinskom jeziku i bez segregacije građana na temelju jezika. U ovom slučaju, španjolski (kastiljan) nije samo L1 većine katalonskih stanovnika (55 %), ali je također opće poznat od strane katalonskih govornika kao L1 (31,3 %). Međutim, znanje katalonskog poboljšalo se tijekom razdoblja od 30 godina. Trenutačna jezična politika pokrenuta je 1983. Temeljio se na jednakom priznavanju obaju jezika u javnoj upravi, pri čemu je katalonskom teritorijalnom prioritetu dano njegovo širenje (na primjer, katalonski je glavni jezik školovanja).

1 Neke zemlje, kao što je Švicarska, uglavnom koriste strogu verziju, ali neki određeni dijelovi zemlje koriste slabije ili dinamičke verzije.

Političke posljedice

Globalna normativna implikacija gore navedenog je da se mobilnost i uključenost mogu bolje kombinirati u društvima u kojima svatko ima pravo govoriti svoj jezik i dužnost razumjeti druge jezike teritorija. Upravo iznesena načela mogu pomoći u promicanju politika koje poštuju hibridne identitete i uspostave zajedničkog temelja za demokratski dijalog i socijalnu pravdu. One pogoduju uključivanju (jer se sve autohtone jezične skupine mogu osjećati dosljedno uključenima u zajednicu) i mobilnosti (jer bi svi razvili barem prihvatljive vještine na relevantnim jezicima teritorija, čime bi se olakšalo putovanje unutar i između podjedinica unutar državnog područja)

Referenci i produbljenje:

De Schutter, H. (2007.). Jezična politika i politička filozofija. O novoj jezičnoj raspravi o pravosuđu. *Jezični problemi & Jezično planiranje*, 31, 1 – 23.

De Schutter, H. (2014.). Testiranje za jezičnu nepravdu: Teritorijalnost i pluralizam. *Dokumenti o državljanstvu: Časopis za nacionalizam i etničnost*, 42, 1034.-1052.

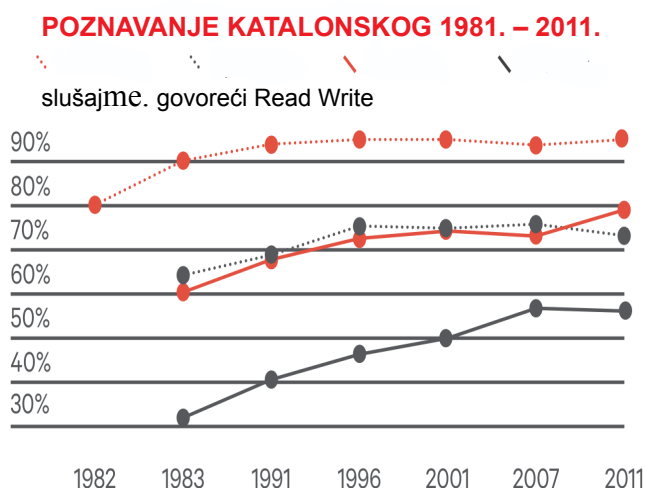
De Schutter, H. (2017.). Dva načela priznavanja jednakih jezika. *Kritički pregled međunarodne socijalne i političke filozofije*, 20, 75 – 87.

Smiješak, F. (1996.). Etnički sukobi i jezična politika. *Međunarodni odnosi*, 88, 381 – 396.

Miller, D. (1995.). *Mi smo nacionalnost*. Oxford: Oxford University Press.

Moral-Gálvez, S. (2017.). Živjeti zajedno kao jednakost: Jezična pravda i dijeljenje javne sfere u višejezičnim postavkama. *Etničke pripadnosti*, 17, 646 – 666.

Stojanović, N. (2010). Dinamična koncepcija načela jezične teritorijalnosti. *Zakon o jezicima kantona Grisinova. Politika i društva*, 29, 231 – 259.

21 Kako hegemonija „vanjskog” jezika utječe na domaću politiku?

Astrid von Busekist, Jean-François Grégoire, Sciences Po Paris

Dominacija (ponekad čak i hegemonija) engleskog jezika proteže se na mnogo više zemalja od onih u kojima se govori kao prvi jezik velikim dijelom stanovništva. To se može dogoditi i u zemljama koje povijesno nemaju zajednicu engleskog govornog područja. Britanski kolonijalizam, sada zamijenjen neokolonijalnim karakteristikama suvremenih komercijalnih operacija, još uvijek ima trajne političke učinke, o kojima se ovdje raspravlja s obzirom na slučaj Indije.

Što nam istraživanje govori?

Dodjeljivanje statusa engleskog jezika na istoj razini kao i lokalni jezici stvara dva glavna politička rizika:

(a) Sukobi između jezičnih skupina u velikim zemljama s visokim stupnjem pluralizma čine engleski jezik prikladnim i ponekad navodno neutralnim rješenjem za izbjegavanje jezične dominacije. Međutim, moglo bi se tvrditi da se time jedan oblik dominacije (većina nad manjinama) jednostavno zamjenjuje drugim, posebno u zemlji u kojoj je engleski jezik nekadašnje kolonijalne vlasti.

... 2. veljače 1835, Thomas Babington Macaulay's minute na indijskijezikpolitike je predstavljen. Kaže: „Sada moramo dati sve od sebe da formiramo klasu koja može poslužiti kao tumač između nas i milijuna ljudi kojima upravljamo... klasom indijskog naroda krvi i boje, ali engleski u ukusima, mišljenjima, moralima i intelektu”. Ovaj zapisnik podrazumijeva da je engleski uveden u indijski obrazovni sustav kako bi dobili sluge sa znanjem engleskog jezika.” (Sarah Jayasundara 2014).

Međutim, politike koje se ne bave pitanjem jezične dominacije jer daju službeni status vanjskom jeziku (ili ne ograničavaju njegov utjecaj) izravno ili neizravno smanjuju socioekonomsku i političku vrijednost lokalnih jezika u korist govornika tog vanjskog jezika. U slučaju Indije, to koristi anglofoni iznutra ili izvana koji mogu „legitimno” prikazati ono što belgijski filozof Philippe Van Parijs naziva „kolonijalnim stavom” (2011:139 – 141). Stoga, kada postoji visok stupanj pluralizma, zakonodavci moraju biti oprezni

kada traže ravnotežu između potrebe za učinkovitošću i potrebe za očuvanjem jezične raznolikosti.

(B) Izabrani zastupnici u demokratskim parlamentima obično su odgovorni za izlaganje u ime svojih birača, a jedan od učinkovitih načina za to jest govoriti na svojem jeziku/jezicima. U tom su pogledu Indija i EU uspješno odobrili službeni status širokom rasponu jezika i tako omogućili predstavnicima da to učine. Međutim, u praksi prevladavanje engleskog jezika otvara ozbiljan problem političke legitimnosti, odnosno u ime onih koji govore izabrane političare.

Ilustracija i dokaz

U slučaju Indije, prikaz neokolonijalnih stavova politički je legitimiziran činjenicom da postoje mnogi drugi jezici (ukupno 22) koji imaju službeni status u indijskom Ustavu. Politička dinamika koja iz toga proizlazi varira od slučaja do slučaja, ovisno o broju tih „drugih” jezika koji su tako marginalizirani i njihovoj demojezičnoj važnosti; u Indiji, engleski je materinski jezik oko 0,2 % stanovništva.

Anglicizacija elita, kao i u Indiji, uklanja lokalne zajednice vanjskim akterima, povijesno stranim silama i današnjim (multinacionalnim) tvrtkama. Moglo bi se tvrditi da kada parlamentarci govore dominantan vanjski jezik (možda engleski ili hibrid engleskog i lokalnog jezika, što u Indiji često znači hindski), riskiraju zastupanje interesa manjine anglofona više od interesa birača čiji materinski jezik nije engleski. Općenitije, povećana upotreba dominantnog vanjskog jezika stoga može stvoriti jezičnu razliku između političke klase i njegovih konstitutivnih skupina. Odupiranje jezičnoj dominaciji putem politika koje promiču vrijednost i javnu uporabu lokalnih jezika može doprinijeti osjećaju osnaživanja građana.

Političke posljedice

Iskustvo Indije upućuje na to da je odobravanje službenog statusa vanjskom jeziku problematično i može ugroziti temeljne vrijednosti na kojima se obično temelji demokratski politički život. Ovoj točki treba posvetiti posebnu pozornost ako i. kolonijalna poduzeća uvedu dominantan ili hegemonski vanjski jezik i ii. ako

postoji visok stupanj pluralizma, kao u EU-u. Iz toga slijedi da se upotreba dominantnog vanjskog jezika u društvenim i političkim područjima u kojima sudjeluju građani ne može smatrati optimalnom strategijom. Umjesto da se potiče, upotreba dominantnog jezika e xterne trebalabise razmatrati samo za funkcije ograničene na jasno definirane kontekste.

Reference i dubine:

Jayasundara, S.N. (2014.). Razvoj politike jezičnog obrazovanja: Indijska perspektiva; a View from

Tamil Nadu, *International Journal of Scientific and Research Publications (Međunarodni časopis za znanstvene i istraživačke publikacije)*, 4: 11, 1 – 3.

Ramachandran, V. (2011.). Indijski federalizam u transitory fazi: Od asimetrije do multikulturalizma. U predmetu Gopa Kumar (Ed.), *vanjska politika, federalizam i međunarodni ugovori* (str. 68. – 77.). New Delhi: Publikacije iz Novog stoljeća.

Van Parijs, P. (2011.). *Jezična pravda za Europu i svijet*. Oxford: Oxford University Press.

22 Kako bi susjedne države trebale surađivati u upravljanju raznolikošću?

Edgár Dobos, Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budimpešta

Tradicionalno viđenje nacionalnih država kao jezično homogenih društava nikada nije bilo vrlo realistično te postaje sve manje i manje u vrijeme mobilnosti u kojem ljudi često prelaze nacionalne granice. Novi pristup upravljanju raznolikošću ne uključuje samo međunarodnu zaštitu prava manjina, već i bilateralnu suradnju među državama.

Tada se postavlja pitanje kako susjedne države mogu surađivati u tom području, a posebno kako se obilježja „reciprociteta” mogu „integrirati” u bilateralnu suradnju kako bi se proširila jezična prava manjinskih etnolingvističkih zajednica.

Što nam istraživanje govori?

Formiranje homogenizirajućih država, kretanja granica, dobrovoljne ili obvezne razmjene stanovništva, asimilacija državnih politika i asimetrije međudržavne i unutardržavne vlasti stvorilo je kontekst u kojem su manjine često u nepovoljnom položaju. Osim režima međunarodnih prava manjina, trostrani odnos između „matičnih država”, „država domaćina” i nacionalnih manjina dobra je polazna točka za razumijevanje susjedskih odnosa u tom pogledu. Prvo, pojam „roditeljskog stanja” mora se primjenjivati s oprezom, izbjegavajući „osnovno” čitanje jezika i identiteta. To ima smisla, na primjer, u slučaju mađarskih govornika koji žive u Transilvaniji, njemačkih i danskih govornika koji žive na sjeveru i jugu Schleswiga. S druge strane, to nema smisla za francofone, Talijane ili Nijemce koji žive u Švicarskoj, koji se ne smatraju francuskim, talijanskim ili njemačkim, ili koji ne smatraju Francusku, Italiju ili Njemačku svojim „roditeljskim državama” (zajednički jezik ne znači nužno zajedničku povijest i isti identitet).

Ukratko, pojam etnolingvističkog srodstva politički je nabijen i teško ga je nositi, ali se često vraća i zahtijeva vješto liječenje. Susjedne države općenito surađuju na političkim pitanjima na temelju reciprociteta. Kada su pitanja identiteta i prava manjina na dnevnom redu između „roditeljske države” i „države domaćina”, bilateralna suradnja i uzajamnost mogu biti posebno problematični.

U bilateralnim odnosima reciprocitet u ovom slučaju može se shvatiti ili kao skup uzajamnih, ali jednostranih mjera kojima se podupiru odgovarajuće „roditeljske manjine” ili kao pravni reciprocitet sadržan u bilateralnim sporazumima. U skladu s međunarodnim pravom jednostrana potpora države roditelja njezinim

manjinama -roditeljkojižive u inozemstvu može se prihvatiti samo u iznimnim slučajevima (u području kulture, obrazovanja ili jezičnih usluga – vidjeti Venecijansku komisiju 2001.). Posebni bilateralni ugovori o manjinama rijetki su, ali ugovori o dobrosusjedskim odnosima često uključuju odredbe o pravima manjina – u većini slučajeva na ravnopravnoj osnovi.

Ilustracija i dokaz

Neki su slučajevi simetrični (npr. u slučaju danske manjine u sjevernoj Njemačkoj i njemačke manjine u južnoj Danskoj), čime reciprocitet postaje prirodna strategija za dotične nacionalne vlade, kako je prikazano u Zajedničkom sporazumu Bonn-Kopenhagen iz 1955. Usred narodno-državnih ratova u bivšoj Jugoslaviji i sve većih etničkih napetosti u istočnoj i srednjoj Europi, slovensko-mađarski ugovor o manjinama iz 1992. također je bio dobar primjer istog uzajamnog pristupa.

Međutim, kako pokazuju oba slučaja, reciprocitet funkcionira samo u slučajevima u kojima su zajednice „roditeljske manjine” koje žive na obje strane granice slične demografske veličine. Međutim, u mnogim je situacijama reciprocitet teže provesti zbog demojezične asimetrije. Na primjer, postoji mala hrvatska manjina, uglavnom asimilirana, koja živi u Italiji, dok u Hrvatskoj živi važna talijanska manjina. Nakon raspada Jugoslavije Italija je s Hrvatskom mogla potpisati ugovor o pravima manjina (1996.), gdje je ta asimetrija vidljiva (većina odredbi odnosi se na obveze Hrvatske prema talijanskoj manjini). U drugom sličnom kontekstu, odredbe bilateralnih ugovora iz 1995. o manjinama u Slovačkoj i Mađarskoj formulirane su na potpuno recipročnom jeziku, iako je mađarska manjina u Slovačkoj oko 20 puta veća od slovačke manjine u Mađarskoj. Kao i u svim međudržavnim odnosima, ravnoteža moći, pristup šire međunarodne zajednice i drugi nepravni elementi mogu biti ključni za bilateralnu suradnju u području prava manjina. Kao što je pokazala Vojvodina (srpska regija koja graniči s Mađarskom gdje žive razne manjinske zajednice), jezik može biti posebno važan u tom pogledu. Većina svakodnevnih borbi odnosi se na korištenje jezika u javnosti. Zapravo, postoji snažna korelacija između javne uporabe mađarskog i demografskog omjera Mađara – želja za odabirom manjinskog jezika negativno je povezana sa simboličkom dominacijom jezične većine. S druge

strane, bliska povezanost s Mađarskom, migracijski trendovi i pristup mađarskom državljanstvu mogli bi povećati društveni ugled manjinskog jezika u određenim situacijama.

Političkeposljedice

Suradnja među državama u susjedstvu samo je djelomično obuhvaćena međunarodnim sporazumima. Važne su i jednostrane mjere koje su usvojile matične države kako bi poduprle svoje „roditeljske manjine“, kao što su financijska potpora ili izvanteritorijalno državljanstvo. Države bi trebale bolje voditi računa o posebnim potrebama i situacijama različitih manjinskih zajednica, odbijajući automatski reciprocitet. Istodobno, jednostrane politike matične države trebale bi se bolje koordinirati s „državama domaćinima“ kako bi se pružila smisljena potpora manjinama. U tom kontekstu izvanteritorijalno državljanstvo može pomoći pripadnicima roditeljskihmanjina u stvaranju konteksta koji se uglavnom odnose na migraciju i međunarodnu mobilnost u kojima se mogu očitovati (identificirati i kategorizirati) kao pripadnici prekogranične nacije.

Reference i produbljenje:

- ARP, B. (2008.). *Međunarodne norme i standardi za zaštitu nacionalnih manjina*. Haag: Što je sa Brillom?
- Brubaker, R. (1996.). *Nacionalizam Reframed*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halász, I. (2006.). Modeli zaštite Kin-Minority u srednjoj i istočnoj Europi. U O. Iedi (Ed.) *Izvan suverenosti: Od zakona o statusu do transnacionalnog državljanstva?* (str. 255. – 280.). Sapporo: Sveučilište Hokkaido.
- Venecijanska komisija (2001.). *Izvešće o povlaštenom postupanju s nacionalnim manjinama od strane njihove države Kin-State*, koje je Venecijanska komisija usvojila na svojoj 48. plenarnoj sjednici (Venecija, 19. – 20. listopada 2001.) CDL-INF(2001)019-e.

23 Zašto je vidljivo prepoznavanje manjinskog jezika (npr. na prometnim znakovima itd.) važno?

Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budimpešta

Vizualni prikaz jezika dio je jezičnog krajolika. U većini slučajeva on odražava relativnu moć i status različitih jezika. Jezični krajolik područja može imati informacijsku funkciju i simboličku funkciju. Prisutnost manjinskog jezika i način na koji je jezik vidljiv u javnom prostoru važni su za govornike manjinskih jezika: Uporaba jezika u službenim i privatnim znakovima utječe na percepciju građana o statusu različitih jezika i utječe na jezično ponašanje govornika.

Što nam istraživanje govori?

Trenutačna istraživanja o jezičnom krajoliku proučavaju široku paletu i načine korištenja vizualnog jezika. Pojam je prvi put razvijen za proučavanje etnolingvističke vitalnosti francuskog u Quebecu. Kasnije su Scollon i Scollon uspostavili osnovnu metodu za kvalitativna i geosemiotska istraživanja natpisa i znakova. Njegov temeljni doprinos socio-lingvističkom opisu određene zajednice, regije ili grada bio je procijeniti prikaz i interpretaciju različitih manjinskih jezika u jezičnom okruženju. Danas se naglasak na istraživanju može proširiti na digitalne platforme kojima upravljaju javna tijela: također može pružiti vrijedne informacije o vizualnom prikazu jezika.

Postoje dva važna i međuovisna pristupa. Sociolingvistima pruža uvid u moguće razlike između politike službenih jezika (kako pokazuju nazivi ulica, nazivi službenih zgrada i administrativnih ureda itd., tj. dimenzija politike „odozgo prema dolje”) i stvarni utjecaj politike na uporabu jezika od strane pojedinaca, posebno u privatnim jezičnim znakovima, koji mogu ili ne moraju biti regulirani, ovisno o slučaju o kojem je riječ.

Ako to nije slučaj, uporaba različitih jezika u komercijalnim znakovima, vidljiva u javnom prostoru, pruža tragove o dimenziji „odozdo prema gore”, tj. onome što stanovnici sami pripisuju tim jezicima. S pravnog stajališta, „službeni” jezični krajolik (službena toponimija, nazivi ulica, imena javnih zgrada itd.) može pružiti informacije o standardima koji uređuju službenu oznaku i provedbu tih standarda.

Ta dva stajališta korisna su za rasvijetliti stvarnu uključenost manjina u društvo. Općenito (uz iznimku teritorijalnih jezičnih režima s vrlo razgraničenim jezičnim regijama, kao u Švicarskoj), većina nacionalnog jezika vjerojatno će se češće koristiti u javnoj sferi, čak i u područjima u kojima manjine žive u

velikom broju, jer u većini slučajeva većinski jezik ima povlašteni status i može čak biti jedini priznat kao dužnosnik. Pravni status jezika ključan je u tom pogledu: očekuje se da će se službeni jezici upotrebljavati u javnim institucijama i odražavati na javnim znakovima (imena institucija, ureda itd.). U nekim regijama manjinski jezici mogu biti ravnopravni s većinskim jezikom (npr. u regiji Južni Tirol u Italiji).

Države imaju znatnu diskrecijsku ovlast u određivanju pravila za uporabu javnog jezika. Međunarodni standardi ljudskih prava priznaju pravo na slobodno korištenje jezika u pisanom i usmenom komuniciranju u privatnoj sferi (članci 26.-27. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima). U europskom kontekstu, ugovorima sklopljenima pod pokroviteljstvom Vijeća Europe, kao što su Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (FCNM) i Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (ECRML), priznaje se pravo govornika manjinskih jezika da se koriste svojim jezikom u privatnim znakovima dostupnima javnosti (članak 11. stavak 2. i članak 7. stavak 1. točka (d) ECRMM-a).

U određenim okolnostima to se pravo odnosi na uporabu manjinskog jezika na službenim znakovima (članak 11. stavak 3. FFCNM-a i članak 10. stavak 2. točka (g) ECRML-a). U tom je pogledu ključna pravilna provedba međunarodnih standarda o uporabi manjinskih jezika jer nakon potpisivanja i ratifikacije ne slijede uvijek odgovarajuće vladine mjere.

Ilustracija i dokaz

U regijama u kojima se službeno koristi manjinski jezik, provedba postojećih zakona gotovo će sigurno utjecati na službeni krajolik. Drugačija situacija javlja se u područjima u kojima žive govornici manjinskog jezika, ali u kojima se njihov jezik ne koristi službeno – u takvim slučajevima njegova će vidljivost mnogo više ovisiti o sociojezičnim čimbenicima (vidjeti ilustracije).

Osim pravnog priznavanja, društveno-povijesna hijerarhija jezika također može imati ulogu: manjinski jezik koji je službeni nacionalni jezik u drugoj državi može biti bolje zastupljen, posebno u pograničnim područjima. Govornici regionalnih manjinskih jezika mogu imati poteškoća u traženju vizualnog prepoznavanja „jedinstvenog” jezika. Nadalje, provedba relevantnih pravnih propisa o uporabi jezika u javnom prostoru može se razlikovati ovisno o društveno-

gospodarskom statusu govornika tih različitih jezika. Ne samo ono što vidimo već i ono što ne vidimo može biti informativan, na primjer, romski jezik može biti manje vidljiv od drugih manjinskih jezika čak i u područjima gdje svi manjinski jezici uživaju jednako službeno priznanje (vidi Bartha-Laihonen-Szabó 2013: 14).

Političke posljedice

Na jezično okruženje utječe složena interakcija socijalnih i pravnih čimbenika te su u većini slučajeva potrebne posebne političke mjere kako bi se osigurala potpuna provedba pravnih odredbi i olakšala uporaba manjinskih jezika u javnom prostoru. Takvim političkim djelovanjem mora se uzeti u obzir društveni kontekst u kojem žive govornici manjinskog jezika. Također je važno da političko djelovanje bude usklađeno. To ponekad znači izdvajanje mjera politike od lokalnih političkih razloga i podsjećanje na to da proračunska ograničenja općenito nisu uvjerljivi argumenti protiv njih (dodatni troškovi prelaska s jednozičnog na dvojezičnu oznaku općenito su minimalni). Tvorci politika u obzir će uzeti novi razvoj, posebno digitalne javne usluge, kao nova područja u kojima se jednaka zastupljenost različitih jezika lako može postići bez teritorijalnih ograničenja. Zaštita manjinskog jezika usvajanjem javne oznake koja ga čini vidljivim promiče se međunarodnim standardima, a može dovesti i do bolje integracije manjinskih i većinskih zajednica na lokalnoj razini.

Reference i produbljenje

- Bartha, C., Laihonen, P., & Szabó, T. P. (2013.). Nyelvi Tájékp kisebbségben es többségben. *Pro minoritate*, 9, 13 – 28.
- Cenoz, J. & Gorter, D. (2006.). Jezični pejzaž i manjinski jezici, *Međunarodni časopis za višejezičnost*, 3, 68 – 80.
- Landry, R. & Bourhis, R.Y. (1997.). Jezični krajolik i etnojezična vitalnost: empirijska studija, *Journal of Language and Social Psychology*, 16, 23 – 49.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. (2003) *Rasprava na mjestu: Jezik u materijalnom svijetu*. London: Routledge
- Shohamy, E. & Durk, G. (Eds.) (2009.). *Jezični krajolik: Proširenje Scenery*. London: Što se događa?

Na lijevoj strani: višejezični paneli bez odgovarajućeg prijevoda u Vojvodini, Srbija: natpisi na srpskom, slovačkom i mađarskom ćirilici u Belo Blatu/Nagyersébetlak/Osnovnoj školi Biele Blato, ali bez prijevoda imena škole i imena sela. U sredini: potpuno dvojezični znak na željezničkom kolodvoru Bolzano/Bozen u Italiji. Desno: Dvojezični znakovi u Dunajská Streda/Dunaszerdahely u Slovačkoj (različite veličine i boje, odražava hijerarhiju službenih jezika).

24 Omogućuje li supsidijarnost sveobuhvatnije jezične politike?

Edgár Dobos, Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budimpešta

Supsidijarnost se može koristiti kao opće načelo za poboljšanje koordinacije među razinama vlasti (lokalna, regionalna, nacionalna, nadnacionalna [EU]). Njime se može usmjeravati i međurazinska suradnja u području jezične politike.

Političke strukture država članica EU-a razlikuju se po stupnju decentralizacije u skladu s njihovim državnim tradicijama i jezičnim režimima oblikovanima povijesnim kretanjima i institucionalnim aranžmanima, tj. povijesnim i institucionalnim temeljima njihova upravljanja raznolikošću. Općenito, većina struktura ima tri razine (nacionalne; regionalni/pokrajinski; lokalni/općinski). Stvarni problem je podjela nadležnosti između tih razina i način na koji ta podjela nadležnosti odgovara na trenutačne izazove (uključujući asimetriju moći, uključenosti i dinamike) te doprinosi koheziji sudjelovanjem (lokalne) uključenosti i mobilnosti. Postavlja se pitanje ukazuje li iskustvo iz studija slučaja da neka vrsta distribucije bolje funkcionira od drugih za učinkovite jezične politike i, ako jest, pod kojim uvjetima. Treba imati na umu da se pitanja koja se razmatraju, a time i odgovori, mogu razlikovati ovisno o vrsti jezičnih politika o kojima govorimo (zaštita „jedinственог regionalnog ili manjinskog jezika”, dodjela jezičnih prava nacionalnoj manjini, integracija migranata itd.

Što nam istraživanje govori ?

Temeljno pitanje supsidijarnosti, kako bi se integriralo u europski kontekst, jest podjela nadležnosti između država članica (koje ih zatim mogu prenijeti na regije i općine) i institucija EU-a u okviru cjelokupnog projekta europske integracije.

To temeljno pitanje ima određeno značenje kada se primjenjuje na jezična pitanja.

Razumijevanje jezičnih prava i višejezičnosti utemeljeno na supsidijarnosti trebalo bi se temeljiti prvenstveno na lokalnom tijelu koje je u stanju dati smisao i učinak jezičnim pravima te dati ovlasti i odgovornost većim i sveobuhvatnijim organizacijama da interveniraju kako bi pomogli u ostvarivanju jezičnih prava. Supsidijarnost je donekle paradoksalno načelo jer nadilazi kruti dualizam država i međunarodne zajednice, čime se ograničava intervencija i zahtijeva.

Ta je dvojnost još uvijek vidljiva u primjetnoj dvosmislenosti oko pozivanja na načelo i velikog dijela neslaganja oko njegove pravilne primjene i prijevoda u praksu jezičnih prava.

Ilustracije i dokazi

Odabir jezične politike i upravljanje jezičnom raznolikošću razlikuju se od slučaja do slučaja, ovisno o povijesnoj putanji, oblikovanoj različitim kombinacijama etničke demografije, teritorijalne koncentracije, administrativne strukture, lokalnih praksi i primjene međunarodnih standarda, ograničenih i vođenih implicitnim ili izričitim državnim tradicijama u političkim institucijama, pripisivanja moći i državnih intervencija u različitim jezičnim društvima. Federalističke i unitarne države utjelovljuju različite jezične ideologije i jezične hijerarhije koje odražavaju različite odnose moći i poglede na odnos između nacije, države i raznolikosti.

Razlike od službeno jednojezičnih država (npr. Francuska, Grčka, Rumunjska, Slovačka) uvišejezične savezne države (npr. Belgija, Kanada, Švicarska) ilustriraju raznolikost državnih tradicija, kao i nedosljednosti i razlike između jezičnih politika i sociolingvističkih stvarnosti.

Kad je riječ o problemu asimetrije moći, čini se da je primjereno rješenje razlika između manjinskih i ugroženih jezika u fleksibilnom teritorijalnom pristupu koji pogoduje višejezičnosti i primjeni „aditive” višejezičnosti. Aditivni pristup komplementaran je (i donekle pozitivan) pristup kojim se promiče održavanje raznolikosti, za razliku od „subtraktivne” višejezičnosti koja isključuje. Njime se omogućuje učenje službenog jezika države kao drugog jezika (ključno za zapošljavanje i socijalnu mobilnost) uz istodobno jačanje materinjeg jezika kao prvog jezika (osnovnog za identitet, psihološke i sigurnosne potrebe). Primjenjuje se asimetrično postupanje s nejednakim slučajevima, čime se govornicima manjinskih i ugroženih jezika daje veća moć i utjecaj od njihova broja. To je dio relativnog pogleda na jednakost, prema kojem ljudska bića koja žive u različitim okolnostima i uvjetima nisu slična i zahtijevaju, u nekim aspektima, različito političko, pravno i socijalno postupanje. Aditivna višejezičnost stoga može uskladiti razlike u statusu jezika s

jednakošću u svijetu u kojem su prava većine implicitna i u kojem se prava manjina smatraju „posebnima” i moraju biti opravdana. Kad je riječ o problemu uključenosti, veća decentralizacija teritorijalnosti mogla bi se pokazati prikladnim odgovorom na položaj manjina u manjinama. Kad je riječ o problemu dinamike, promjene etno-demografskog sastava i stalnih migracijskih tokova mogu dovesti u pitanje legitimnost jezičnog režima.

Političkosudjelovanje

Odstupanjem od strogog tumačenja načela teritorijalnosti i uvođenjem asimetrija koje promiču raznolikost i toleranciju možemo primijeniti fleksibilne oblike teritorijalnosti koji nemaju nikakve veze s jezičnom segregacijom i koji se zapravo mogu uskladiti s jezičnom raznolikošću iskorištavanjem različitih razina vlasti, poboljšanjem podjele nadležnosti među tim tijelima, stvaranjem asimetrija u korist jezika koji se smatraju slabijima i kojima je potrebna zaštita te korištenjem decentralizacije kao jednog od najboljih jamstava demokracije. Jezične politike koje se temelje na teritorijalnosti također su povezane s pojmom uključenosti. Primjerice, u Walesu bi uključivanje pridošlica (govore li engleski ili poljski) u velško društvo (npr. u regijama kao što su Ceredigion ili

Dyfed) imalo velike koristi od snažne teritorijalne zaštite i promicanja Welsha.

Reference i produbljenje:

- Burckhardt, T. (2016.). Preoblikovanje teritorijalnosti. Višejezična izrada zakonodavstva i konceptualizacija švicarskog jezičnog režima. Dokument je dostavljen na Općoj konferenciji ECPR-a 2016. (Prag, 8. – 10. rujna).
- Kardinal, L. & Sonntag, S. K. (Eds.) (2015.). *Državne tradicije i jezični režimi*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Smiješak, F. (1995.). Kombiniranje prava imigranata i autohtonih jezika: Teritorijalni pristup višejezičnosti. U predmetu T. Skutnabb-Kangas & R. Phillipson (Eds.), *jezična ljudska prava: Prevladavanje jezične diskriminacije* (str. 31. – 48.). Berlin: Gruyterova ovca.
- Wouters, J., Van Kerckhoven, S., & Vidal, M. (2014.). Dinamika federalizma: Belgija i Švicarska U usporedbi. Radni dokument br. 138 (Leuven Centar za studije globalnog upravljanja, travanj 2014.)

25 Kako možemo omogućiti mobilnim umirovljenicima da ispune svoje obveze i ostvare svoja prava?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo, Sveučilište Uppsalau

Ključni čimbenik u olakšavanju mobilnosti i uključenosti jest da mobilne osobe mogu ostvarivati svoja zakonska prava i ispunjavati svoje pravne obveze. U slučaju migracije umirovinu unutar Europe mnogi mobilni umirovljenici nisu dovoljno informirani o svojim pravima i dužnostima zbog stražnjeg dijelajezika. Možda će im biti potrebne i posebne informacije o svojim pravima i obvezama kao migranti unutar Europe i europski građani. Što bi tvorci politika trebali učiniti kako bi im pružili takve informacije i koje su jezične inicijative potrebne u tom pogledu?

Što nam istraživanje govori?

I u znanstvenoj literaturi i u javnoj raspravi postoje različiti koncepti uključivanja migranata. Određeni koncepti usmjereni su na kulturu i zahtijevaju da se imigranti asimiliraju s kulturom zemlje domaćina ili da društva domaćini usvoje multikulturalne politike kojima se priznaju podupiru manjinske kulture. Drugi se usredotočuju na jednaka prava i građanske obveze za autohtone i imigrante u smislu kulturnih navika kao pitanje osobnog izbora. Taj se pristup obično naziva građanskom integracijom.

Iz perspektive građanske integracije ključno je da migranti imaju dovoljno informacija o svojim pravima i obvezama u novoj zemlji podrijetla. U slučaju međunarodne migracije umirovljenika važna područja uključuju uvjete zakonitog boravka, poreze i naknade, zdravstvenu skrb i prava na socijalno osiguranje, politička prava i pitanja lokalnog stanovanja. Međutim, istraživanja pokazuju da mnogim starijim osobama koje se kreću u potrazi za boljom kvalitetom života nedostaju važne informacije o lokalnim zakonima i propisima.

Jedan od razloga je činjenica da umirovljeni migranti često imaju ograničeno znanje lokalnog jezika. Drugi je razlog to što tijela zemlje domaćina često smatraju da su međunarodne migracije umirovljenika dio turističke industrije i da migrante doživljavaju kao posjetitelje, a ne kao imigrante i nove građane. Stoga pravne i građanske informacije ove skupine nisu prioritet.

Ilustracija i dokaz

Istraživanje iz projekta MIME ukazuje na to da je građanska integracija najrealističniji pristup uključivanju u kontekstu međunarodne migracije umirovljenika. Pristupi uključenosti usmjereniji na kulturu nametnuli bi nerealne zahtjeve migrantima ili

društvima domaćinima te bi zapravo mogli ograničiti oblik mobilnosti koji velikom broju starijih Europljana daje bolju kvalitetu života.

Istraživanje MIME-a ističe nekoliko mogućih načina promicanja građanske integracije mobilnih umirovljenika. Organizacije u inozemstvu koristan su kanal za širenje društvenih informacija umirovljenim migrantima. Velika odredišta za umirovljenje često imaju dobro razvijenu infrastrukturu u etničkim klubovima, udrugama i crkvama gdje se umirovljeni stanovnici susreću i susreću sa svojim sunarodnjacima. Te organizacije često pružaju informacije o lokalnim pitanjima na materinskom jeziku umirovljenika. Lokalna tijela mogu nastojati surađivati s tim organizacijama na širenju relevantnih informacija. Međutim, etničke organizacije ne dolaze do svih stranih umirovljenika. Službeni podaci (tiskani ili na internetu) prevedeni na materinski ili engleski migrantski jezik koristan su dodatak.

Neke općine s velikim brojem umirovljenih migranata otvorile su urede stranih stanovnika s višejezičnim osobljem kako bi u praksi pomagale i olakšale kontakte s drugim lokalnim dužnosnicima.

Konkretnija rješenja mogu se pronaći na lokalnoj razini. Na primjer, informacije o lokalnim pravilima o registraciji – važno pitanje u španjolskom predmetu koji je ispitan u studiji MIME – mogle bi se pružiti kada stranci registriraju kupnju kuće ili stana od javnog bilježnika.

Studija MIME pokazuje da su prava potrošača posebno važna za strane umirovljenike koji ne poznaju lokalni jezik. Na primjer, postoje izvješća o neodgovornoj telefonskoj prodaji strancima s lošim jezičnim vještinama. Zbog jezičnih problema starijim osobama može biti teško koristiti telefonske telefonske linije za pomoć, posebno interaktivne sustave za govorne reakcije.

Pitanje prava i obveza također ima europsku, a time i transnacionalnu dimenziju. Migracija umirovljenika unutar Europe odvija se u okviru slobodnog kretanja i „europskog građanstva”. Na njega utječu i različiti nacionalni pravni i institucijski okviri, a ponekad i bilateralni sporazumi.

Konkretno, sposobnost kretanja unutar različitih poreznih sustava i sustava socijalne sigurnosti i među njima ima znatne praktične i gospodarske posljedice za mobilne umirovljenike. Ta navigacija može biti teška i u određenoj mjeri ovisi o jezičnim vještinama

umirovljenika.

Političke posljedice

Nadležna tijela zemlje domaćina smatraju umirovljene migrante rezidentima sa zakonskim pravima i obvezama, a ne turistima ili privremenim posjetiteljima. Kao rezidenti, umirovljenici migranti zasigurno su odgovorni tražiti informacije koje su im potrebne o svojim pravima i dužnostima, ali nadležna tijela zemlje domaćina imaju dobre razloge za olakšavanje tog postupka. Korisne inicijative uključuju prevođenje relevantnih informacija na jezike migranata, urede stranih rezidenata s višejezičnim osobljem i suradnju s lokalnim iseljeničkim organizacijama. Nacionalna i lokalna tijela za zaštitu potrošača trebaju obratiti posebnu pozornost na situaciju umirovljenih imigranata. Postoji i posebna potreba za informacijama i savjetima koji uzimaju u obzir

transnacionalnostanjemigranata unutar Europe. Bilateralnim sporazumima o porezima i pravima na zdravstvenu skrb može se dodatno poboljšati život mobilnih umirovljenika.

Reference i produbljenje

Ackers, L., & Dwyer, P. (2004.). Fiksni zakoni, tekući životi: Status državljanstva migranata nakon umirovljenja u Europskoj uniji. *Dob i društvo*, 24, 451 – 475.

Coldron, K., & Ackers, L. (2009.). Europsko građanstvo, pojedinačna agencija i izazov za sustave socijalne skrbi: Studija slučaja o migraciji u mirovinu u Europskoj uniji. *Politika i politika*, 37, 573.-589.

Gustafson, P. & Laksfoss Cardozo, A. E. (2017.). Upotreba jezika i socijalna uključenost u međunarodne mirovinske migracije. *Socijalna uključenost*, 5, 69 – 77.

PRISTUPI UKLJUČIVANJU I NJIHOVOJ UKLJUČENOSTI I PRIMJENJIVOSTI NA MIGRACIJU U MIROVINU

Asimilacija	Potpuna kulturna i jezična asimilacija u društvu domaćinu Nerealni zahtjevi za migrante
Multikulturalnost	Proširena kulturna i jezična prava za imigrantske skupine Nerealni zahtjevi za društva domaćina
Građanska integracija	Jednaka prava i građanske obveze za domorodce i imigrante Realističniji pristup

Jezična raznolikost, mobilnost i integracija

- 26 Mogu li države nametnuti jezične zahtjeve za ulazak ili naturalizaciju migranata? 84
- 27 Mobilni europski građani smatraju li se Europljanima? 86
- 28 Koja načela trebamo koristiti za prilagodbu jezičnih politika? 88
- 29 Treba li države osigurati obrazovanje na materinjem jeziku migrantima? 90
- 30 Je li engleski dovoljan za dopiranje do pridošlica prije nego što nauče lokalni jezik/jezike? 92
- 31 Ukoliko države pružaju usluge migrantima na njihovom jeziku 94
- 32 Mogu li jezične politike poboljšati ishode zapošljavanja za imigrantice? 96
- 33 Kako jezična politika može poboljšati „motilnost” migranata? 98
- 34 Kako bi nacionalne jezične politike trebalo prilagoditi kontekstu pojedinih gradova? 100
- 35 Zašto bismo trebali kombinirati različite komunikacijske strategije? 102
- Kako bi općine trebale prikupljati i razmjenjivati podatke o jezičnim profilima svojih zajednica stanovnika? 104
- Dovodi li mobilnost do sve veće uporabe engleskog jezika na štetu lokalnih jezika? 106
- 38 Može li europska politika poboljšati socijalnu uključenost u lokalnim urbanim kontekstima? 108
- 39 Kako politike integracije stranih jezika odražavaju preferencije i stavove većine? 110
- 40 Treba li općine regulirati uporabu jezika u javnom prostoru? 112

26 Mogu li države uvesti jezične zahtjeve za ulazak ili naturalizaciju migranata?

Robert Dunbar, RóisínMcKelvey, Sveučilište u Edinburghu

S porastom kretanja stanovništva u Europi, jezik se sve više koristi, simbolički i doslovno, za upravljanje i ograničavanje pristupa boravištu i državljanstvu, pri čemu se jezik koristi kao „institucionaliziraničuvar“, čime se učinkovito ograničava mobilnost. Isto tako, dokazano je da poznavanje službenog jezika nove države poboljšava gospodarske i društvene mogućnosti te da stoga uvođenje zahtjeva za poznavanje jezika može poboljšati uključivanje. Granična kontrola i pristup državljanstvu smatraju se ključnim aspektima suverenosti, a međunarodno pravo državama je općenito nametnulo relativno malo obveza, iako je, u kontekstu EU-a, pravo na slobodno kretanje znatno promijenilo situaciju, barem za građane EU-a u pogledu ulaska i boravka u drugim državama članicama EU-a.

Što nam istraživanje govori ?

Uvođenje jezičnih zahtjeva u različitim fazama kretanja unutar države (ulazak u državu, stjecanje radne dozvole, stjecanje državljanstva) postalo je sve češće u Europi, što upućuje na to da mnoge države članice EU-a postupno postaju preskriptivnije u području imigracije. Godine 1998. samo je šest europskih država uvelo jezične zahtjeve i/ili testove državljanstva; taj se broj povećao na 18 država 2010., a 2013. na 23 države. U 2014. 23 europske države nametnule su zahtjev za poznavanje jezika kako bi dobile boravišnu dozvolu, a devet država zahtijevalo je od migranata da ispune uvjet poznavanja jezika prije ulaska na njihovo državno područje (Bauböck i Wallace Goodman, 2012.; Wodak i Boukala, 2015.).

Jezične zahtjeve koji su uspostavljeni kako bi se regulirao ulazak ili kao uvjeti za dobivanje državljanstva europske države države često predstavljaju kao jednostavan pokušaj pomoći migrantima promicanjem integracije. Doista, sada postoji znatan broj dokaza koji upućuju na to da je stjecanje službenog jezika (ili jednog od službenih jezika ili jezika sporazumijevanja) države ključno za uspješnu integraciju, a dokazi iz mnogih imigracijskih zemalja jasno pokazuju da je vladanje nacionalnim jezikom (jezicima) ključno za gospodarski uspjeh (Hansen, 2003.: 34 – 35). Sami migranti obično su svjesni toga i općenito žele steći dovoljno znanje državnog jezika kako bi u potpunosti iskoristili mogućnosti koje nude migracije i uspješna integracija.

Za migrante koji su državljani države članice EU-a pravom na slobodu kretanja zabranjuje se nametanje bilo kakvih jezičnih zahtjeva za ulazak ili boravak (iako ih države i dalje mogu nametnuti ako građanin druge države članice EU-a podnese zahtjev za državljanstvo u zemlji domaćinu). Državljanici trećih zemalja („državljanici trećih zemalja“) koji imaju poslovni nastan kao osobe s dugotrajnim boravištem u jednoj državi članici EU-a mogu podlijegati zahtjevima u pogledu poznavanja jezika ako se presele u drugu državu članicu EU-a – člankom 5. stavkom 2. Direktive Vijeća 2003/109/EZ o statusu državljanca trećih zemalja, predviđa se da države članice EU-a mogu zahtijevati od državljanca trećih zemalja da poštuju uvjete integracije, u skladu s nacionalnim pravom države članice, ali ti uvjeti moraju biti razmjerni te je predloženo da se jezični testovi koji se primjenjuju na određene kategorije migranata, kao što su starije osobe ili osobe s ograničenim formalnim obrazovanjem, ne primjenjuju na test proporcionalnosti (Böcker i Strik, 178 – 9).

Ilustracija i dokazi

Bit će važno pitanje u kojoj su mjeri zahtjevi „razmjerni“; općenito, to načelo zahtijeva da mjera koja utječe na interese pojedinca to učini u najvećoj mogućoj mjeri kako bi se postigao legitiman politički cilj mjere. Na primjer, mogu postojati manje uvjerljivi argumenti za nametanje jezičnih zahtjeva u fazi u kojoj migrant ulazi u državu migranta u državu nego u fazi državljanstva. Također je vjerojatno da će biti uključene odredbe o jednakosti glavnih ugovora o ljudskim pravima. Imaju li, primjerice, jezični zahtjevi različit učinak na različite kategorije migranata, zbog čega je vjerojatnije da će određene kategorije ispunjavati (ili ne ispuniti) zahtjeve? Zahtjevi u pogledu jezičnih vještina općenito zahtijevaju od migranata da se uključe u formalno učenje jezika, što je općenito lakše mladim migrantima, bogatijim migrantima i migrantima s većim formalnim obrazovanjem. Primjenjuju li se ti zahtjevi s postupovnog stajališta – na primjer, test stvarno testira jezične vještine ili postoje li nejezični razlozi zbog kojih bi neki kandidati mogli imati više poteškoća u ispunjavanju zahtjeva od drugih?

Političke posljedice

Kada države nameću zahtjeve u pogledu jezične sposobnosti, oni bi općenito trebali biti manje strogi u fazi ulaska nego u fazi u kojoj migrant traži status osobe s dugotrajnim boravištem ili pri podnošenju zahtjeva za državljanstvo. Trebalo bi ublažiti zahtjeve za određene kategorije migranata, posebno pri ulasku i po mogućnosti u fazi podnošenja zahtjeva za dugotrajni boravak, kao što su starije osobe i osobe s niskim stupnjem formalnog obrazovanja. Potpora, uključujući financijsku potporu, trebala bi biti dostupna kako bi se migrantima pomoglo da nauče službeni jezik te bi trebalo razviti odgovarajuće tečajeve za migrante te ih učiniti široko i lako dostupnima.

Reference i produbljenje:

Bauböck, R. & Wallace Goodman, C. (2012.). Sažetak

politike EUDO-a o građanstvu 2: *Naturalizacija*.
Firenca: Europski sveučilišni institut.

Böcker, A. & Strik, T. (2011). Testovi jezika i znanja za prava stalnog boravka: Pomoć ili prepreka za integraciju? *Europski časopis za migracije i pravo*, 13, 157 – 184.

Rainey, B., Wicks, E., & Ovey, C. (2014.). *Europska konvencija o ljudskim pravima, šesto izdanje*. Oxford: Oxford University Press.

van der Jeught, S. (2015.). *Jezično pravo EU-a*. Groningen: Europa Law Publishing.

Wodak, R. & Boukala, S. (2015.). Nacionalni identitet i jezik: Preispitivanje nacionalnih i europskih migracijskih politika i jezične integracije migranata. *Godišnji pregled primijenjene lingvistike*, 35, 253 – 273.

27 Smatraju li se mobilni europski građani „Europljani“?

Rudi Janssens, Sveučilište Vrije, Brussel

U vrijeme političkog nepovjerenja, kada se dovodi u pitanje uzajamna solidarnost i podjela među različitim skupinama društva, važno je stvoriti osjećaj pripadnosti među građanima. U kontekstu nacionalne države to se postiže usmjeravanjem na zajedničku kulturnu baštinu, zajednički jezik i zajedničku sudbinu u okviru nacionalnog identiteta. U europskom kontekstu tvorcima politika pokušavaju postići slično značenje pojma „europskanita“, primjerice poticanjem razmjena u području obrazovanja i kulture te očuvanjem jezične raznolikosti. Neki će to opisati kao „europski identitet“. Jedno od temeljnih prava na državljanstvo jedne od država članica jest sloboda kretanja na rad i boravak u drugoj državi članici EU-a. Jedno od pitanja koje se postavlja jest da li se korištenjem tog prava također jača identifikacija građana u „Europsku“. Razvija li se lokalni identitet ili se ti mobilni radnici pridržavaju identiteta zemlje podrijetla? Koja je uloga poznavanja lokalnih jezika u tom postupku identifikacije?

Što nam istraživanje govori?

Identitet je generički pojam koji se koristi i zloupotrebljava u političkom diskursu. Istraživanje se slaže sa složenošću ovog pojma, kako s pojedinačnom komponentom (izbor) tako i sa zajedničkom komponentom (usmjerenost grupe). Građani se ne poistovjećuju prvenstveno s „Europa“, ali mogu igrati ulogu u određenom kontekstu (za pregled vidi Europska komisija, 2012.). Recchi (2012.) nudi dva modela za klasifikaciju postojećih istraživanja o analizi „europskog identiteta“.

Kulturni model temelji se na pristupu „odozgo prema dolje“ u kojem socijalizacija od djetinjstva ima ključnu ulogu u internalizaciji temeljnih europskih vrijednosti. Manje dominantnu perspektivu pruža strukturni model, koji primjenjuje pristup odozdo prema gore u kojem europski identitet proizlazi iz interakcije i povezanosti s drugima.

U potonjem okviru istraživanje je uglavnom usmjereno na učinak mobilnosti studenata u okviru programa Erasmus. Rezultati su neuvjerljivi. Ovisno o iskustvu studenata, mobilnost može ojačati ili oslabiti identifikaciju Europe. Međutim, redoviti društveni kontakti s drugim Europljanima imaju skroman utjecaj na identifikaciju studenata u Europi (Sigalas, 2010.). Nedavna istraživanja među mladima (Mazzoni, 2017.) potvrđuju neizravan pozitivan učinak sudjelovanja u inicijativama EU-a na identifikaciju mladih u EU-u kao

političkog i kulturnog entiteta.

Malo je istraživanja o mobilnosti odraslih u EU-u. Istraživanje provedeno u Bruxellesu (Janssens, 2008., 2013.) pokazuje da je poistovjećivanje s Europom uglavnom povezano s obrazovanjem i položajem ljudi na tržištu rada: što je niža njihova razina obrazovanja i njihov položaj na tržištu rada, to se manje identificiraju s „Europa“. S obzirom na posebnu situaciju u Bruxellesu, većina građana EU-a koji se poistovjećuju s Europom profesionalno je povezana s institucijama EU-a ili njegovim satelitskim organizacijama. Za 70 % njih „biti Europljanin“ znači dijeliti iste kulturne vrijednosti; samo 8 % prepoznaje višejezičnost kao bitnu značajku.

Ilustracije i dokazi

Gornja tablica temelji se na analizi sekundarnih podataka istraživanja u Bruxellesu. Raznolikost stanovništva Bruxellesa omogućuje odabir skupine državljana EU-a i državljana trećih zemalja ($n > 800$) koji žive u gradu. Od ispitanika je zatraženo da procijene koncepte s kojima se najviše mogu identificirati. Odgovori su potom rekodirani u četiri kategorije identifikacije: lokalni, odnosi se na zemlju podrijetla, Europu i međunarodnu. Utvrđivanje identiteta s Europom pozitivno je povezano s razinom obrazovanja i gospodarskom situacijom. Taj jezik ne igra ulogu, iako to čini u smislu lokalne identifikacije (štogovori nizozemski, manjinski jezik u Bruxellesu, čini se da je najsnažnija diskriminacijska varijabla) i identifikacije sa zemljom podrijetla (što odgovara niskom poznavanju lokalnih službenih jezika). Međutim, općenito se smanjuje osjećaj Europe.

Političke implikacije

Rezultati dobiveni u Bruxellesu u skladu su s prethodnim istraživanjima među mladima: razvijaju neku vrstu europskog identiteta na temelju koristi koje uživaju. Međutim, identifikacija s Europom ograničena je na građane EU-a s visokim obrazovnim profilom i međunarodnom mrežom. Stoga bi europski identitet mogao postati elitistički koncept.

Poznavanje lokalnih službenih jezika znatno utječe na pripadnost lokalnoj zajednici, što je ključno za povećanje socijalne uključenosti. Nije slučajno da studenti i mobilni zaposlenici za koje je vjerojatnije da će ispovijedati europski identitet imaju slab kontakt s

lokalnim stanovništvom. Niskokvalificirani građani EU-a bolje su upoznati s lokalnim jezikom/jezicima i imaju više lokalnih kontakata, ali se osjećaju manje „europskima”. Stoga bi u okviru integriranog pristupa mobilnosti i uključenosti diljem Europe više pozornosti trebalo posvetiti (i) ulaganju uvještine stranih jezika među Europljanima s relativno niskim kvalifikacijama (npr. mladima u strukovnom osposobljavanju, a ne sveučilišnom obrazovanju), jačanjem poticaja za učenje jezika putem pojedinačnih projekata mobilnosti; (II) ulaganja u lokalne jezične vještine (domaćin) vrlo mobilnih osoba (npr. „eksplozi”), jačanje poticaja za učenje tih jezika i uključivanje u svoje osobne planove karijere.

Međunacionalno 4,60 % 4,90 % 10,80 % 10,70 %

Reference i produbljenje:

Europska komisija (2012.). Razvoj europskog identiteta/identiteta: Nedovršeni posao. A Policy Review, Glavna uprava za istraživanje & Inovacije, Bruxelles.

Mazzoni, D., Albanesi, C., Ferreira, P.D., Opermann, S., Pavlopoulos, V., & Cicognani, E. (2017.). Prekogranična mobilnost, europski identitet i sudjelovanje među europskim adolescentima i mladim odraslim osobama, *Europski časopis za razvojnu psihologiju*. doi.org/10.1080/17405629.2017.1378089

Sigalas, E. (2010) Prekogranična mobilnost i europski identitet: Učinkovitost međuklubnih kontakata tijekom ERASMUS-ove godine u inozemstvu. *Politika Europske unije*, 11, 241 – 265.

Identifikacija osoba s boravištem u Bruxellesu koje nisu belgijski državljani (izvor: Janssens 2013.)

Identifikacija	2007		2013	
	EU	Izvan EU-a	EU	Izvan EU-a
Lokalno	67,50 %	80,50 %	72,20 %	84,10 %
Zemlja	55,60 %	59,80 %	37,70 %	44,60 %
Europa	60,90 %	23,20 %	53,80 %	6,00 %

28 Koja načela trebamo koristiti za prilagodbu jezičnih politika?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Sveučilište u Augsburgu

Predanost EU-a višejezičnosti odnosi se na važnost jezičnih vještina za mobilnost - naglašavajući potrebu za mobilnom višejezičnom radnom snagom u Europi – i uključivanjem – s naglaskom na socijalnoj integraciji, koheziji i međukulturnom dijalogu (vidi Europska komisija, 2008.).

Kad je riječ o preporukama o politikama, EU je unaprijedio formulu materinskog jezika plus dvije (obrazac 1+2). Prema ovom modelu, svaki građanin mora naučiti dva (strana) jezika uz svoj prvi jezik. Ovaj model implicitno pretpostavlja da pojedinci imaju materinski jezik i odrastaju u jednojezičnom okruženju. Međutim, u Europi sve veći broj pojedinaca živi u vrlo višejezičnim okruženjima u kojima povijesno ukorijenjeni oblici jezične raznolikosti komuniciraju s novim jezicima koji se uvode migracijskim i globalizacijskim procesima. U kojoj se mjeri preporuke EU-a mogu prilagoditi takvim kontekstima složene jezične raznolikosti?

Štonam istraživanje govori?

U posljednjih nekoliko desetljeća različiti migracijski valovi i sve veća važnost engleskog kao jezika komunikacije u međukulturnim i međunarodnim sferama trgovine i suradnje doveli su do pojave novih oblika jezične raznolikosti. U području društvenih znanosti koncept „složenih raznolikosti” naglašava strukturne promjene u urbanim društvima pogođenima migracijom i mobilnošću (Kraus, 2012.). Složena raznolikost podrazumijeva vezu između povijesno ukorijenjene „endogene” višejezičnosti i novijih slojeva nove „egzogene” jezične raznolikosti.

Ta složena jezična raznolikost posebno je važna u tradicionalno višejezičnim zemljama, regijama ili gradovima Europe, koji sada postaju društva domaćini za migrante, izbjeglice i različite vrste mobilnog stanovništva. U takvim kontekstima rješavanje kompromisa između mobilnosti i uključenosti uključuje i prevladavanje ili sprečavanje različitih vrsta segregacije (gospodarske, prostorne, društvene, političke itd.) koje su dio jezične logike. Komparativna istraživanja provedena u okviru projekta MIME pokazuju da pojedinačni odabiri učenja jezika mogu narušiti nesigurnu ravnotežu između povijesno prisutnih jezika. Posebnosti jezične konstelacije, uključujući asimetrični odnos između povijesne manjine i većine jezika i/ili lingua franca, nisu dovoljno uzete u obzir u

postojećim preporukama EU-a, kao što je model 1+2, koji je uglavnom usmjeren na pojedinačne polaznike jezika.

Ilustracije i dokazi

Slučajevi iz Barcelone i Rige pokazuju kako je kompromis između mobilnosti i uključenosti oblikovan posebnim političkim, kulturnim i društvenim čimbenicima. U oba grada promatramo interakciju između autohtonih jezika, katalonskog i latvijskog, koji su revitalizirani nakon razdoblja ugnjetavanja, i jezika koje su u prošlosti nametnuli autoritarni režimi ili hegemonске sile, španjolski i ruski. U slučaju Luksemburga, čak i u nedostatku usporedivog dugotrajnog ugnjetavanja, Luksemburg je morao prevladati dominaciju Njemačke i Francuske. Ta povijesno ukorijenjena višejezičnost posljednjih je desetljeća postala složenija: povećana prisutnost migranata i engleskih jezika kao što je lingua franca u različitim područjima dodala je sloj egzogene jezične raznolikosti.

Kao rezultat toga, jezični repertoari koje građani koriste u svakodnevnom životu postali su heterogeniji i složeniji.

Istovremeno, specifični sociojezični kontekst i obrasci mobilnosti u svakom gradu predstavljaju različite vrste izazova za društvenu, kulturnu, političku i gospodarsku uključenost u društvo. Općenito, Barcelona i Luksemburg suočeni su s velikim priljevom stanovništva, dok je u slučaju Rige iseljavanje najvažnija dimenzija mobilnosti. Te i druge značajke interakcije između endogene višejezičnosti i egzogene višejezičnosti u svakom gradu moraju se uzeti u obzir pri rješavanju napetosti između mobilnosti i uključenosti.

Političke implikacije

Kako bi se uzeli u obzir slučajevi složene jezične raznolikosti, u preporukama EU-a trebalo bi osmisliti društvenu višejezičnost na način koji je osjetljiviji na kontekst. Umjesto formuliranja jedinstvenih rješenja, u tim se preporukama moraju uzeti u obzir povijesni manjinski jezici, kao i dinamika društvene i geografske mobilnosti koja dovodi do posebnih jezičnih konstelacija karakterističnih za određeno područje ili urbano okruženje. S obzirom na to da je individualna

višejezičnost usko povezana s jezičnom konstelacijom na društvenoj razini, uvodimo načelo „samousmjerene višejezičnosti”¹ kako bi se prepoznalo da se pojedinačne i društvene dimenzije trebaju rješavati zajedno. Politikama koje se temelje na tom načelu nastoji se postići ravnoteža između promicanja autohtonih jezika, čije je poznavanje i dalje ključan uvjet za socijalnu uključenost na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, priznavanje jezika migranata i širenje jezika franaka.

Reference i produbljenje:

Europska komisija. (2008). *Višejezičnost: prednost za Europu i zajednička obveza*. Com 2008 (566) završna verzija.

Fehlen, F. & Heinz, A. (2016). *Umrijeti Luxemburger Mehrsprachigkeit. Ergebnisse einer Volkszählung*. Bielefeld: prijepis Verlag.

Janssens R. (2013.). *Urbana višejezičnost. Slučaj Bruxellesa*. Bruxelles: Racine izdanja.

	Barcelona	Luksemburg	Riga
Endogena jezična raznolikost	Katalonski i španjolski	Francuski, njemački i luksemburški	Latvijski, ruski...
Egzogena jezična raznolikost	* Engleski * Arapski, rumunjski, Tamazight..	* Engleski * Portugalski, talijanski...	* Anglais

Kraus, P.A. (2008.). *Unija raznolikosti: Jezik, identitet i izgradnja poljodjelstva u Europi*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kraus, P.A. (2011.). Višejezični grad: Slučajevi Helsinkija i Barcelone. *Nordic Journal of Migration Research*, 1, 25 – 36.

Kraus, P.A. (2012.). Politika složene raznolikosti: Europska perspektiva. *Etničke pripadnosti*, 12, 3 – 25.

Lauze, L. & Kava, G. (2016.). *Valodas situācija Latvijā: 2010 – 2015*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.

1 Posuđujemo pojam „samocentrirane višejezičnosti” od Rafaela Castellóa Cogolloa (Sveučilište u Valenciji), ali mu dodjeljujemo drugačije značenje izvan konteksta visokog obrazovanja (vidi koncept „konvergentne višejezičnosti” u Krausu 2008.: 176 – 179).

29 Bi li države trebale migrantima osigurati obrazovanje materinskom jeziku?

Robert Dunbar, Róisín McKelvey, Sveučilište u Edinburghu

Prisutnost velikog broja migranata iz drugih država članica i zemalja izvan EU-a stvarnost je u većini država članica EU-a, a ti migranti imaju različite vještine na službenom jeziku/službenim jezicima države domaćina. To predstavlja izazov za obrazovne politike države domaćina na svim razinama i u pogledu nastavka obrazovanja odraslih.

Povijesno gledano, obrazovanje uz potporu vlade bilo je usmjereno na pružanje učenicima funkcionalnog ovladavanja službenim jezikom (jezicima) države, a obrazovanje majketog jezika bilo je norma. U posljednjih nekoliko desetljeća međunarodno pravo počelo je rješavati posljedice sve veće jezične raznolikosti. U kojoj se mjeri međunarodnim pravom od država članica zahtijeva da osiguraju obrazovanje na jezicima migranata ili putem njih?

Štonam istraživanje govori?

Međunarodno pravo općenito poštuje jezične politike država. Međutim, nekoliko međunarodnih ugovora sadržava načela koja se odnose na pitanje jezika podučavanja migranata. Različiti programi primjenjuju se na djecu migranata iz drugih država članica EU-a i trećih zemalja. Iako ju je ratificiralo samo šest država članica EU-a, *Europska konvencija o pravnom statusu radnika migranata iz 1977.* predviđa da stranke Konvencije u suradnji organiziraju posebne tečajeve za podučavanje djece radnika migranata na njihovom materinjem jeziku (članak 15.).

Te su odredbe doista preuzete u *Direktivi 77/486/EU* i primjenjuju se na djecu radnika migranata iz svih drugih država članica EU-a: države članice domaćini, u suradnji s državama članicama podrijetla, trebale bi poduzeti odgovarajuće mjere za promicanje poučavanja materinskog jezika i kulture zemlje podrijetla za tu djecu. (Revidirana) *Europska socijalna povelja iz 1996.*, koju je ratificiralo 20 država članica EU-a, također zahtijeva od država članica da promiču i u najvećoj mogućoj mjeri olakšavaju podučavanje materinskog jezika radnika migranta djeci radnika migranata (članak 19. stavak 12.). Ako je jezik migranata i manjinski jezik u državi domaćinu, njihova djeca mogu imati koristi od svih obrazovnih usluga na manjinskom jeziku koje su zajamčene ugovorima kao što su *Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina* ili *Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima*.

Manja je zaštita djece migranata iz zemalja koje nisu

članice EU-a. U *Međunarodnoj konvenciji o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji iz 1990.* navodi se da države moraju osigurati poštovanje kulturnog identiteta radnika migranata i članova njihovih obitelji, iako je nijedna država članica EU-a još nije ratificirala. Međutim, djeca radnika migranata uživaju zaštitu *Konvencije o pravima djeteta iz 1989.*, u kojoj se navodi da je cilj obrazovanja razvijanje poštovanja kulturnog identiteta, jezika i vrijednosti djeteta, kao i nacionalnih vrijednosti zemlje podrijetla djeteta (članak 29.).

Ilustracije i dokazi

U mnogim državama članicama EU-a postoje dobro razvijeni obrazovni sustavi za manjinske jezike za autohtone jezike te države stoga postoje brojni izvrsni modeli.

Pružanje obrazovanja putem neautohtonih/neautohtonih jezika vrlo je rijetko, pri čemu je Švedska važna iznimka. Mnoge su države odgovorile na jezičnu raznolikost svojih škola stvaranjem programa kojima se olakšava stjecanje službenog jezika; međutim, to su obično ad hoc administrativni odgovori koji se ne temelje ni na jednom zakonodavnom ili čak sveobuhvatnom okviru. Istraživanja pokazuju da se *Direktiv 77/486/EU* ne provodi učinkovito.

Relevantna su pitanja koja se odnose na pravo na jednakost. Nepružanje poduke na materinjem jeziku djeci čije je vladanje službenim jezikom neprimjereno, barem na prijelaznoj osnovi do potpunog korištenja službenog jezika, može predstavljati povredu načela jednake zaštite prava (zajamčeno Protokolom 12. EKLJP-a) jer se toj djeci zapravo uskraćuje obrazovanje iste kvalitete kao i studenti koji tečno govore službenim jezikom (vidjeti presudu SAD-a *Lau protiv Nicholasa*, 414 SAD-a 563 (1974.), gdje je to načelo primijenjeno). Budući da razumijemo kako jezik može ometati potpuno i ravnopravno uživanje prava (vidi Piller (2016), UNESCO (2008.)), to načelo može imati značajan utjecaj na jezik pružanja usluga. Nepružanje određenog oblika poduke na materinskom jeziku djeci čije poznavanje službenog jezika nije dovoljno također može predstavljati povredu prava na obrazovanje zaštićenog člankom 2. Protokola 1. EKLJP-a (vidjeti *Cipar protiv Turske*, br. 25781/94, EKLJP 2001 – IV). Naposljetku, ako se osigura neki oblik obrazovanja na materinskom jeziku, odredbe o nediskriminaciji

zahtijevale bi slične odredbe za pripadnike drugih jezičnih manjina.

Političke posljedice

Države članice EU-a *trebale* bi u potpunosti provesti barem Direktiv 77/486/EU te bi trebalo predvidjeti standardizirani pristup: cilj je Direktive promicati prekograničnu mobilnost osiguravanjem da se djeca građana EU-a koji rade u drugim državama članicama EU-a mogu učinkovito integrirati u svoju matičnu zemlju ako se vrate, a sposobnost da to učine ne bi trebala ovisiti isključivo o obrazovnoj politici države domaćina. Ako djeca u osnovnoškolskom ili srednjoškolskom obrazovanju, neovisno o tome dolaze li iz drugih država članica EU-a, nemaju dovoljno znanja službenog jezika države, pitanja jednakosti snažno upućuju na to da bi trebalo osigurati neki oblik prijelaznog jezičnog obrazovanja. Kako bi se izbjegla nedosljedna primjena odredbe, potrebno je razmotriti barem sveobuhvatnu politiku.

Reference i produbljenje

Cholewinski, R. (1997.). *Radnici migranti u međunarodnom pravu o ljudskim pravima: Njihova zaštita u zemljama zaposlenja*. Oxford: Clarendon Press.

Pljačka, I. (2016). *Jezična raznolikost i socijalna pravda: Uvod u primijenjenu sociolingvistiku*. Oxford: Oxford University Press.

Rainey, B., Wicks, E., & Ovey, C. (2014.). *Europska konvencija o ljudskim pravima, šesto izdanje*. Oxford: Oxford University Press.

UNESCO. (2008). *Poboljšanje kvalitete pismenosti i učenja na temelju materinjeg jezika: Studije slučaja iz Azije, Afrike i Južne Amerike*. Bangkok: UNESCO.

Posebni izvjestitelj Ujedinjenih naroda za pitanja manjina. (2017). *Jezična prava jezičnih manjina: Praktični vodič za provedbu*. Ženeva: Ujedinjeni narodi.

30 Je li engleski dovoljan za dopiranje do pridošlica prije nego što nauče lokalni jezik (jezike)?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Sveučilište u Amsterdamu

Lokalne organizacije kao što su općine i pružatelji javnih usluga imaju zadaću olakšati dolazak novih građana EU-a, migranata i mobilnih izbjeglica. Iako je opće poznato da imigranti trebaju naučiti lokalni jezik kako bi se srednjoročno i dugoročno promicala integracija, potrebne su dodatne odredbe za politike prihvata. U mnogim situacijama općine i lokalne organizacije trebaju razviti novu strategiju kako bi doprle do jezično raznolikog stanovništva koje još ne poznaje lokalni jezik. To je posebno važno u situacijama u kojima neučinkovita komunikacija može ugroziti živote pojedinaca ili temeljna ljudska prava (zdravstveni sektor, pravosuđe, obrazovanje). Osim toga, politike prihvata potrebne su za pridošlice.

Što nam istraživanje govori?

Kako bi bile učinkovite, organizacije moraju komunicirati s dolaznim imigrantima na jeziku koji razumiju. Stoga bi informacije o formalnim i neformalnim aspektima svakodnevnog života (o administrativnim postupcima, pristupu tržištu rada, stanovanju, zdravstvu i obrazovanju, objektima te glavnim kulturnim i sportskim objektima) trebalo prevesti na jezike pridošlica. Engleski se često koristi kao zadani jezik za takve svrhe. Međutim, iskustvo pokazuje da engleski jezik nije dovoljan za dopiranje do imigranata. Samo neki od njih govore tečno engleski iz različitih razloga, kao što su rođenje i obrazovanje, budući da su živjeli u zemlji engleskog govornog područja ili zbog svojeg obrazovanja i/ili profesionalnih aktivnosti. Međutim, mnogi nemaju znanje engleskog jezika ili imaju samo ograničeno znanje engleskog jezika koje ne bi bilo dovoljno za učinkovitu komunikaciju.

Studija socijalnih radnika u Bruxellesu pokazuje da se jezične vještine osoblja i migranata upotrebljavaju na engleskom i lokalnom jeziku (francuskom i nizozemskom), ali samo za jednostavnu komunikaciju. „Domaćiprevoditelji” (certificirani za socijalni rad) potrebni su za složenije intervjuje (De Rijk 2016.).

Ilustracije i dokazi

Iz „Lokalne politike dobrodošlice EU-migranti¹”, gradovi Amsterdam, Bruxelles, Dublin, Hamb o urg,

1 www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/ruimte-economie/amsterdam-europa/europees-project

Kopenhagen i Göteborg, znamo nešto više o mobilnim građanima EU-a i komunikacijskim problemima kada stignu u novi grad. U Amsterdamu (Nizozemska) Bugar se smatraju „teškom” skupinom. Često ne govore engleski (*Završno izvješće o politikama dobrodošlice za 2016., Amsterdam, str. 43.*). U Göteborgu (Švedska) "Rumunjski je najčešći jezik koji koriste organizacije koje rade s ranjivim migrantima u EU-u, prije engleskog i švedskog (*Završno izvješće o politikama dobrodošlice za 2016., Göteborg, str. 39.*).

Političke posljedice

Stoga općine i druge organizacije lokalne zajednice koje imaju ključnu ulogu u prihvatu novih imigranata kao što su centri za zapošljavanje, javne službe, stambene udruge, banke, bolnice, škole, sportske i kulturne udruge ne bi trebale ograničiti svoje napore samo na engleski jezik. Svoje jezične politike trebale bi prilagoditi posebnostima pridošlica i pripremiti prijevode prilagođene jezičnim vještinama glavnih skupina. Za to je potrebna osviještenost i poznavanje jezičnog sastava lokalnog konteksta i, prije svega, jezičnih vještina imigranata.

Osim dokumenata na različitim jezicima (jezici komunikacije kao što su engleski, francuski, španjolski, portugalski, arapski i glavni jezici skupine), trebalo bi staviti na raspolaganje i verziju na lokalnom jeziku/jezicima kako bi se osiguralo da su dostavljene informacije dostupne i lokalnom stanovništvu koje bi inače moglo biti zbunjeno u pogledu sadržaja letaka i moglo bi se osjećati isključeno iz postupka komunikacije, a možda i posebnim odredbama i pravima. Relativno je lako obratiti pozornost na izgled kako bi se omogućilo komparativno čitanje istog dokumenta u različitim jezičnim verzijama za one koji ga čitaju na dva (za njih) strana jezika. To ne samo da olakšava komunikaciju sadržaja između migranata i lokalnih službenika (ili prostora u njihovoj društvenoj mreži), nego se i brošure ili letci mogu koristiti kao nastavni materijali u jezičnim tečajevima za stjecanje lokalnog jezika.

Kad je riječ o usmenoj komunikaciji, lokalne organizacije također trebaju podići svijest o vlastitoj jezičnoj raznolikosti. Njime bi trebala poticati sposobnost zaposlenika da komuniciraju na jezicima

koji nisu službeni jezici kako bi se ta sredstva mogla mobilizirati u izvanrednim situacijama. Nacionalni sustav usmenih prevoditelja na daljinu koji se može nazvati telefonom važan je resurs, osobito u zdravstvenom sektoru. Općine i lokalne organizacije (kao što su bolnice) trebale bi udružiti snage kako bi stvorile takav sustav ako on već ne postoji na nacionalnoj razini. U nekim sektorima, posebno u zdravstvenom sektoru, prijelazno razdoblje tijekom kojeg se tumačenje/prijevod smatra potrebnim kako bi se osigurala učinkovita komunikacija i liječenje mnogo je dulje nego u drugim slučajevima jer je za autonomnost pridošlica u tom području potrebna mnogo viša razina jezičnih vještina; potrebno im je više vremena da dosegnu tu razinu.

Reference i produbljenje

- Boix-Fuster, E. (Ed.) (2015.). *Urbane raznolikosti i jezične politike u jezičnim zajednicama srednje veličine*. Bristol: Višejezična pitanja.
- De Ryck, L.-P. (2016.). *Taalcommunicatie in het gebruik van brugfuncties in de Brusselse Hulpverlening*. Bruxelles: TO JE BRIO.
- King, L. & Carson, L. (Eds.) (2016.). *Višejezični grad. Vitalnost, sukob i promjene*. Bristol: Višejezična pitanja.
- Paket alata dobrodošlice u Europi (2016.). *Lokalne politike dobrodošlice za mobilne građane EU-a*. U Amsterdamu.

31 Trebaju li države migrantima pružati usluge na vlastitom jeziku?

Robert Dunbar, RóisínMcKelvey, Sveučilište u Edinburghu

Masovne migracije unutar Europe i u Europu iz inozemstva dovele su do pojave velikog broja osoba koje zakonito borave u državama članicama EU-a s ograničenim znanjem službenih jezika države. Kao i opće stanovništvo, one ovise o nizu usluga, od zdravstvene skrbi i socijalne sigurnosti do registracije vozila i vozača, te su dužne surađivati s državom u različite svrhe, uključujući plaćanje poreza, registraciju birača (ako imaju pravo na to) itd. U kojoj je mjeri država obvezna pružati usluge pismenog i usmenog prevođenja tim osobama? Moraju li državni službenici sami tečno govoriti jezike migranata kako bi mogli pružati te usluge?

Što nam istraživanje govori?

Od početka 1990-ih razvijen je niz međunarodnih pravnih instrumenata, uključujući *Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina i Europsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima*, kojima se od države zahtijeva da u određenim okolnostima pruža određene javne usluge putem manjeg jezika. Ti se instrumenti općenito primjenjuju samo na dugotrajne manjine na državnom području države („autohtonemanjine”), a ne na imigrante („novemanjine”), iako je migrantski jezik ujedno i manji jezik zaštićen tim instrumentima, migrant može imati koristi od takve zaštite. Međutim, nedavna istraživanja upućuju na to da razlika između autohtonih i novih manjina počinje slabiti, među ostalim i u sudskoj praksi Suda Europske unije (Burch, 2010.; Medda-Windischer, 2017.).

Međunarodni ugovori o ljudskim pravima kao što su *Europska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP)* i *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima* uvijek su predviđali da se osobe koje ne razumiju službeni jezik moraju odmah obavijestiti na jeziku da razumiju razlog za njihovo uhićenje i optužnice protiv njih te da u kaznenim stvarima imaju pravo na tumača. Iako ni jedno drugo pravo na usluge manjinskog jezika nije izričito priznato u tim instrumentima, načelo jednake zaštite prava (opisano u Protokolu 12. EKLJP-a) može zahtijevati pružanje takvih usluga u određenim okolnostima, posebno s obzirom na to da danas postoji bolje razumijevanje negativnog utjecaja koji bi odsutnost takvih usluga mogla imati na osobe koje ne govore službeni jezik (Dunbar, 2006.); Pljačka, 2016.). Ako, na primjer, nemogućnost učinkovitog komuniciranja na službenom jeziku utječe na mogućnost dobivanja iste kvalitete zdravstvenih usluga

kao i oni koji to mogu učiniti, od države se može zahtijevati da je ispravi, po mogućnosti pružanjem tumača ili čak pružanjem specijalista koji govori jezik manjine (ako tumačenje može ometati odgovarajuću skrb).

Ilustracije i dokazi

U mnogim državama članicama EU-a država već odgovara na potrebe osoba koje ne mogu učinkovito komunicirati na službenom jeziku: višejezične javne obavijesti, informativne brošure itd. sve su vidljivije u liječnicima, lokalnim upravama i drugim javnim institucijama. Te se mjere općenito ne temelje na zakonodavnom okviru ili sveobuhvatnoj i obvezujućoj politici, već predstavljaju ad hoc odgovore na jezične okolnosti. Stoga postoje znatne razlike u praksi, čak i unutar iste države. Nepostojanje zakonskog okvira ili sveobuhvatne obvezujuće politike stvara uvjete za nedosljednost u opskrbi, pri čemu govornici određenih jezika primaju barem određene usluge na svojem jeziku, čime se potencijalno krši načelo nediskriminacije (npr. kada su određene jezične skupine zanemarene ili nedovoljno poslužene) i jednaka zaštita prava.

Načelo proporcionalnosti, temeljno važan pravni koncept, korisno je za definiranje odgovarajućeg okvira ili politike. S jedne strane, što su teže posljedice nemogućnosti komuniciranja na službenom jeziku, to je veća potreba da država osigura jednako postupanje pružanjem pristupa usluzi putem jezika korisnika. U najtežim okolnostima, na primjer, onima sličnima oduzimanju slobode (što podrazumijeva prethodno navedeno pravo na tumača) obveza pružanja usluge može biti apsolutna. Drugo, u drugim se slučajevima razina opskrbe može odrediti primjenom „mobilne ljestvice”, pri čemu je veća ponuda dostupna kad postoji veća koncentracija ili veći broj govornika određenog jezika koji ne mogu učinkovito komunicirati na službenom jeziku.

Političke posljedice

Državebi trebale uzeti u obzir mjeru u kojoj se javne i administrativne usluge na manjinskom jeziku već pružaju na jezicima koji nisu službeni jezik. Ako se uslugapružaju, pri određivanju razine usluga koje će se pružati i jezika na kojima će se pružati usluge moraju se uzeti u obzir prirodna pružene usluge, broj govornika manjinskih jezika i stupanj ukojem postoje značajne

koncentracijegovornika.

Reference i produbljenje

Burch, E. S. (2010.). Regionalne manjine, imigranti i migranti: The Reframing of Minority Language Rights in Europe (Reframing of Minority Language Rights in Europe), *Berkeley Journal of International Law*, 28, 261 – 312.

Dunbar, R. (2006.). Postoji li dužnost zakonodavstva za jezične manjine? *Časopis za pravo i društvo*, 33., 181.-198.

Medda-Windischer, R. (2017.). Stare i nove manjine: Upravljanje raznolikošću i socijalna usklađenost iz perspektive prava manjina. *Europske i regionalne studije*, 11, 25 – 42.

Pljačka, I. (2016). *Jezična raznolikost i socijalna pravda: Uvod u primijenjenu sociolingvistiku*. Oxford: Oxford University Press.

Posebni izvjestitelj Ujedinjenih naroda za pitanja manjina (2017.). *Jezična prava jezičnih manjina: Praktični vodič za provedbu*. Ženeva: Ujedinjeni narodi.

32 Mogu li jezične politike poboljšati shode zapošljavanja jezika imigrantice ?

Brian Carey, Andrew Shorten, Sveučilište u Limericku

Nazadovoljstvo osobe u zanimljivom radu mogu utjecati njezine jezične vještine, kao i upotreba jezika u društvu i na radnom mjestu. Empirijski dokazi upućuju na to da su imigranti koji nisu kvalificirani govornici većine općenito u nepovoljnom položaju na tržištima rada te da se posebno imigrantice mogu suočiti s drugim preprekama. Time se postavlja pitanje mogu li se jezične politike osmisliti tako da pomognu ukloniti jezične prepreke zapošljavanju koje imaju tendenciju nerazmjernog utjecaja na žene.

Što nam istraživanje govori?

Istraživanje ekonomista pokazalo je da nesposobnost govora lokalnog jezika negativno utječe na prihode imigranata (Chiswick and Miller, 1995.; Dustmann & Van Soest, 2002.). Neke studije upućuju na to da ta pojava također ima rodnu dimenziju. Na primjer, istraživanja u Nizozemskoj pokazala su da, iako imigrantice s niskim nizozemskim vještinama zarađuju manje od imigrantica s boljim nizozemskim vještinama, odnos nije isti za muškarce (Yao i Van Ours, 2015.). To je djelomično posljedica činjenice da se imigranti i imigrantice često suočavaju s različitim vrstama prepreka zapošljavanju. Na primjer, istraživanje afričkih imigranata u Kanadu pokazalo je da, iako imigranti često zadržavaju pristup plavom ovratniku, vjerojatnije je da imigrantice nemaju jezične vještine potrebne za usporediva i tradicionalno ženska zanimanja, kao što su maloprodaja, administracija ili skrb (Creese and Wiebe, 2012.).

Možda nedostaci s kojima se suočavaju imigrantice u usporedbi s muškarcima jednostavno odražavaju šire obrasce rodne nejednakosti na tržištima rada jer žene općenito zarađuju manje od muškaraca iz različitih razloga. Međutim, ako postoje posebne jezične poteškoće s kojima će se migrantice osobito vjerojatno suočiti, morat će ih se razumjeti kako bi ih se uspješno riješilo javnim politikama.

Ilustracije i dokazi

Glavni je jezični razlog zbog kojeg ljudi ne mogu dobiti zadovoljavajući posao taj što nemaju jezične vještine koje traže poslodavci, a taj će se nedostatak pogoršati

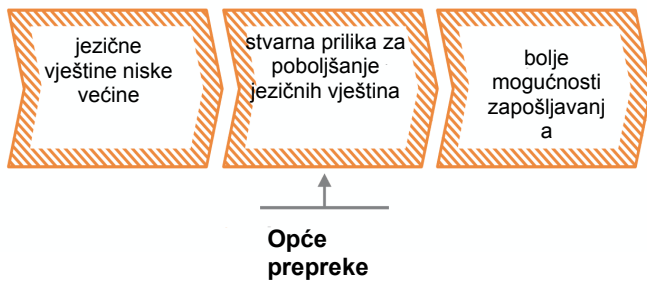
ako ne mogu poboljšati svoje jezične vještine. Iako te okolnosti mogu iskusiti brojne različite društvene skupine, najčešće se javljaju među najsiromašnijim ljudima, a posebno među manje bogatim imigrantima koji stignu bez vladanja dominantnog lokalnog jezika. Razlog tomu je činjenica da manje imućni migranti u prvom redu imaju manje mogućnosti zapošljavanja i zato što prilike za učenje odgovarajućih jezika ne postoje ili im je teško pristupiti, posebno onima koji već imaju posao preživljavanja. Zbog toga imigranti koji nemaju većinu jezičnih vještina mogu biti izloženiji duljim razdobljima podzaposlenosti ako je zaposlenje ispod razine njihove kvalifikacije.

Važno je napomenuti da imigrantice mogu biti posebno u nepovoljnom položaju u stjecanju jezičnih vještina većine. S jedne strane, studija je pokazala da kućanice imaju tendenciju da uče manje brzo od muškaraca na dominantnim jezicima (Pavlenko i Piller, 2001.). To upućuje na to da će neke žene koje trenutačno nisu na tržištu rada biti u posebno nepovoljnom položaju ako u budućnosti traže posao. S druge strane, ženama koje su trenutačno na nezadovoljavajućim poslovima i koje bi mogle imati koristi od dodatnih jezičnih vještina to bi moglo biti teško ako su prisiljene obavljati „ drugi posao ” kod kuće (Hochschild, 2012.).

Političke posljedice

Cilj javnih politika u mobilnim poduzećima trebao bi biti osigurati da svatko ima stvarnu priliku da dobije zadovoljavajući posao. Kako bi se to postiglo, jezične politike moraju se temeljiti na činjenicama o postojećim strukturnim nejednakostima kako ih se ne bi pogoršalo. Na primjer, ako je učenje novog jezika preskupo, koristi od učenja novog jezika bit će ograničene na one koji si ga mogu priuštiti. Zbog toga bi jezične politike usmjerene na promicanje uključenosti poboljšanjem mogućnosti zapošljavanja za imigrante također trebale biti utemeljene na činjenicama o rodnim nejednakostima, a posebno posebnim izazovima s kojima se suočavaju migrantice, kako kod kuće tako i u svijetu rada, u stjecanju vještina na većinskom jeziku.

Reference i produbljenje

- Chiswick, B. R. & Miller, P. W. (1995.). Endogenost između jezika i zarade: Međunarodna analiza. *Časopis za radnu ekonomiju*, 13, 246 – 88.
- Creese, G. & Wiebe, B. (2012.) „Survival Employment”: Rod i dekvifikaciju među afričkim

imigrantima u Kanadi. *Međunarodne migracije*, 50, 56 – 76.

Dustmann, C. & Van Soest, A. (2002.). Jezik i zarada imigranata. *Pregled industrijskih i radnih odnosa*, 55, 473 – 492.

Hochschild, A. (2012.). *Druga promjena: Radni roditelji i revolucija kod kuće* (revidirano izdanje, s A. Machungom). London: Pingvin.

Pavlenko, A. & Piller, I. (2001.). New Directions in the Study of Multilingualism, Second Language Learning, and Gender. U A. Pavlenko, A. Blackledge, I. Piller & M. Teutsch-Dwyer (Eds.) *Multilingualism, Second Language Learning and Gender* (str. 17 – 52). New York: Gruyterova ovca.

Yao, Y. & Van Bear, J.C. (2015). Jezične vještine i uspješnost imigranata na tržištu rada u Nizozemskoj. *Radnička ekonomija*, 34, 76 – 85.

33 Kako jezična politika može poboljšati „motilnost” migranata?

Christopher Houtkamp, Sveučilište u Amsterdamu

„Motilnost” odnosi se na *potencijalnu* mobilnost ljudi. Stupanj pokretljivosti ovisi o lakoći kojom se osoba može kretati s jednog mjesta na drugo, što pak ovisi, između ostalog, o vještinama osobe (uključujući jezične vještine). Pojam pokretljivosti dodaje se analizi migracija iz različitih perspektiva, od socioekonomskog znanja (npr. kako su jezične vještine povezane s uspjehom na tržištu rada) (Koopmans 2010.) ili sociokulturnih/psiholoških (npr. kako su asimilacijske politike povezane s mentalnim zdravljem kulturnih manjina) (Horenczyk 1996, Van Oudenhoven et al. 1998., Arends-Tóth & Van De Vijver 2003.). Jezična politika može utjecati i na pokretljivost (Houtkamp 2017). Olakšavanjem mobilnosti ljudi kako bi se iskoristile bolje mogućnosti drugdje može se očekivati da će pokretljivost biti popraćena poboljšanim socioekonomskim uvjetima.

Što nam istraživanje govori?

Istraživanje pokretljivosti je još uvijek relativno novo. Koncept, izvorno razvijen u biološkim istraživanjima, Kaufmann i dr. (2004.) uveli su u urbanu sociologiju kako bi se osmislio integrirani okvir za proučavanje različitih aspekata potencijala mobilnosti i kapitala koji olakšava mobilnost. U kontekstu projekta MIME upotreba koncepta pokretljivosti proširena je kako bi obuhvatila sociojezična pitanja (Houtkamp 2014.), naglašavajući važnost jezične infrastrukture. U slučaju međunarodne migracije ta infrastruktura uključuje sredstva za podučavanje materinskog jezika i stjecanje jezika domaćina. Važna su i stajališta migranata o vrijednosti njihovih jezičnih vještina, kako u zemlji boravišta tako i u potencijalnim zemljama domaćinima. Osim toga, važna je i procjena jezične politike koju provode migranti u njihovoj trenutačnoj zemlji boravišta.

Ilustracije i dokazi

Kako bi se procijenila interakcija između jezične politike i pokretljivosti, od 2015. do 2017. provedeno je 60 razgovora s turskim i poljskim imigrantima i njihovim potomcima u Nizozemskoj, Francuskoj i Švedskoj. Ispitanicima je postavljeno pitanje o njihovu stavu prema obrazovanju na materinskom jeziku (tj. poučavanju na jeziku ili jeziku zemlje podrijetla) i mogućnostima za stjecanje jezika domaćina. Razgovori su bili usmjereni i na vještine ispitanika na drugim jezicima EU-a te im je postavljeno pitanje koji bi jezici

bili zainteresirani za studiranje kako bi se povećala njihova mobilnost unutar EU-a. Postoje četiri glavna zaključka.

1. *Ispitanici smatraju da je stjecanje jezika u društvu domaćinu iznimno važno, ali kritiziraju njegovu praktičnu primjenu, posebno njegovu snažnu usredotočenost na gramatiku.* Naši ispitanici smatrali su da bi tečajevi bili učinkovitiji jer bi se više usredotočili na vještine usmene komunikacije.

2. *Izglede za obrazovanje materinjeg jezika i višejezičnost općenito se čine problemom klase.* U Nizozemskoj roditelji s niskim socioekonomskim statusom ponekad izražavaju sumnje o dvojezičnom obrazovanju svoje djece ili upisu u dvojezično obrazovanje jer se boje da bi to moglo otežati njihove izgleda za učenje jezika domaćina i time ograničiti njihove socioekonomske mogućnosti.

3. *Neki ispitanici zabrinuti su da politike obrazovanja na materinjem jeziku i multikulturalne politike općenito mogu poticati segregaciju,* a podaci također otkrivaju nelagodu među ispitanicima pri ispitivanju učinaka obrazovnih programa i opremana materinjem jeziku na procese integracije i uključivanja u lokalnom društvenom i jezičnom kontekstu.

4. *Vještine materinjeg jezika relativno se često navode kao pospješivač mobilnosti u EU-u, posebno za etničke zajednice raspršene u mnogim zemljama;* Poljaci i Turci izvješćuju o čestim kontaktima etničkih zajednica diljem EU-a. Kao rezultat toga, dodjela prava na jezično obrazovanje za imigrante povećava njihovu pokretljivost, od koje se općenito može očekivati da će poboljšati njihovu socioekonomsku situaciju.

Ipolitičke implikacije

Naši razgovori o jezičnoj dimenziji potencijalne mobilnosti, ili „pokretljivost”, ukazuju na to da bi kao opći smjer politike nadležna tijela trebala razviti i podržati sveobuhvatni program jezičnog obrazovanja za mobilne osobe. Taj bi program trebao obuhvaćati poučavanje lokalnih (službenih) jezika, ali i imigrantske jezike (nasljednike). Jedna od dimenzija takvog programa trebala bi biti usredotočenost na jezik kao prenosivu kompetenciju koja povećava potencijalnu mobilnost ili pokretljivost ljudi. Pokretljivost je važna jer ljudima olakšava prepoznavanje boljih socioekonomskih prilika i preseljenje na druga mjesta na kojima su te mogućnosti dostupne.

Potreba za učenjem lokalnog jezika općenito je prepoznata kao očita kako bi se olakšao pristup lokalnom tržištu rada i promicala skladna integracija u društvo zemlje domaćina. Međutim, razgovori pokazuju da među korisnicima postoji potreba za praktičnošću. Tečajevi jezika u zemlji domaćinu (posebno za odrasle) trebali bi obratiti posebnu pozornost na usklađivanje sadržaja tečajeva i stvarnih potreba korisnika.

Pristup tečajevima materinskog jezika (ili jezikabaštine) važan je ne samo iz razloga povezanih s ljudskim jezičnim pravima, u kojima se pak poziva na jednak pristup pismenosti, već i zbog toga što olakšavanje kontakata u drugim zemljama EU-a s drugim zajednicama iseljenika ili migranata koji dijele isti jezik također povećava pokretljivost, s pozitivnim socioekonomskim posljedicama.

Neki roditelji imigranti strahuju da će održavanje jezika baštine negativno utjecati na budućnost njihove djece. Međutim, taj strah ne podupire istraživanje društveno-gospodarskih pitanja migranata. Nedovoljno korištenje kurikuluma materinskog jezika zapravo može povećati jaz između raspona jezičnih vještina najsiromašnijih i najbogatijih imigranata, čak i ako imigrantski jezici uživaju velika prava. Stoga bi se tijela putem informativnih kampanja trebala usredotočiti na prednosti dvojezičnosti.

Reference i produbljenje

Arends-Tóth, J., & Van De Vijver, F. (2003.).

Multikulturalnost i akulturacija: stajališta nizozemskog i tursko-nizozemskog. *Europski časopis za socijalnu psihologiju*, 33, 249 – 266.

Horenczyk, G. (1996.). Selidba u sukobu. U predmetu G. Breakwell & E. Lyons (Eds.), *Promjena europskih identiteta* (str. 241.-252.). Oxford: Butterworth- Heinemann.

Houtkamp, C. (2014.). Integracija jezika u teorije o pokretu na daljinu: migracija protiv mobilnosti & koncept pokretljivosti. *A'dam multiling*, 1, 16 – 26.

Houtkamp, C. (u tijeku). Važnost pokretljivosti u istraživanju jezičnih pomaka. *Jezični problemi i planiranje jezika*.

Kaufmann, V., Bergman, M., & Joye, D. (2004.). Pokretljivost: Mobilnost kao glavni grad. *Međunarodni časopis za urbana i regionalna istraživanja*, 28, 745 – 756.

Koopmans, R. (2010.). Trgovina izvan okvira ravnopravnosti i razlike: Integracija imigranata, multikulturalnost i socijalna država u prekograničnoj perspektivi. *Časopis za etničke i migracijske studije*, 36, 1 – 26.

Van Oudenhoven, J., Prins, K. & Buunk, B. (1998.). Stavovi manjinskih i većinskih članova prema prilagodbi imigranata. *Europski časopis za socijalnu psihologiju*, 28, 995 – 1013.

34 Kako bi nacionalne jezične politike trebalo prilagoditi kontekstu pojedinih gradova?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Sveučilište u Augsburgu

U većini europskih zemalja nadležna tijela upotrebljavaju jedan ili, u iznimnim slučajevima, dva službena jezika države za komunikaciju s građanima. Ta je praksa očito u suprotnosti s jezičnim profilom urbanog stanovništva u mnogim velikim europskim gradovima, koji su obično postali mnogo više višejezični od neurbanih regija. Ovaj brzi rast stanovništva različitog podrijetla i odgovarajuća jezična raznolikost osjeća se ne samo „mega—grad”, već i urbanim aglomeracijama s manje od 500 000 stanovnika (Carson & King, 2016: 2). Zbog toga postoje različiti izazovi s kojima se gradovi suočavaju sve više višejezični kad je riječ o upravljanju jezikom i jezičnim politikama.

Ta urbana jezična raznolikost stvara napetosti između dva cilja: cilj je pozdravitidruštvenu i geografsku mobilnost stanovnika i novopridošlih osoba, s jedne strane, i njihovu integraciju u gradsko društvo, s druge strane. Ako cilj visoke mobilnosti zahtijeva vještine na drugim jezicima, cilj uključivog društva povezan je s stjecanjem vještina na lokalnom jeziku ili jezicima. Osim toga, lokalne javne službe nisu uvijek prilagođene potrebama novopristiglih imigranata jer često govore jezik koji nije službeni jezik. Ta situacija može usporiti i eventualno spriječiti uključivanje imigranata u društvo zemlje domaćina.

Što nam istraživanje govori?

U vrlo pojednostavljenom pristupu (ovdje se koristi za kratkoću), upravljanje jezikom može se organizirati u tri područja od posebne važnosti za višejezična urbana okruženja:

- ▶ politike kojima se definira javna uporaba i status jezika,
- ▶ politike za olakšavanje učenja jezika, i
- ▶ politike kojima se uređuje pružanje javnih usluga pismenog i usmenog prevođenja (Skrandies, 2016.: 114).

Ta su područja izravno povezana s ciljevima potpore uključivanju i mobilnosti stanovnika. Međutim, razlikuju se u pogledu moguće prilagodbe određenom urbanom kontekstu.

Ilustracije i dokazi

Kad je riječ o prvoj vrsti upravljanja jezikom, većina

država provela je zakonodavstvo prema kojem se samo službeni jezici i niz regionalnih jezika na državnim područjima na kojima se govore mogu koristiti u javnoj i službenoj komunikaciji. Većina europskih država, posebice Francuska i Njemačka, imaju *de jure* jednojezičnu upravu. Druge države, kao što su Finska i Irska, su *de jure* dvojezične zemlje. Ako brojke to opravdavaju, dvojezičnost također usvajaju njihove općinske vlasti koje se služe službenim ili regionalnim jezicima u komunikaciji sa stanovništvom grada. Općenito, može se reći da je upotreba jezika u službenoj komunikaciji na općinskoj razini često uređena nacionalnim zakonodavstvom.

Kad je riječ o drugom skupu mjera koje se odnose na stjecanje jezika, programi učenja jezika mogu se prilagoditi kako bi bili usmjereni na stjecanje većine i manjinskih jezika prisutnih u gradu.

U nekim državama, kao što je Latvija, općine primaju proračunska sredstva za organizaciju tečajeva jezika prilagođenih potrebama učenja jezika kako se pojavljuju na lokalnoj razini. Međutim, uključivanje određenih stranih jezika u školske kurikulume često regulira Ministarstvo obrazovanja na razini države (ili u regiji nekih saveznih država).

Kad je riječ o trećem od navedenih područja politike, odnosno pružanju javnih usluga na nekoliko jezika, nacionalne jezične politike mogu se lakše prilagoditi kontekstu određenog grada. U tom pogledu lokalne vlasti mogu preuzeti vodeću ulogu u prevladavanju prepreka komunikaciji sa svojim stanovnicima i povećanju integracije jezičnih manjina bez utjecaja na pravni status jezika koje govori stanovništvo. To je vidljivo iz višestruke studije slučaja višejezičnih gradova u Europi, Kanadi i Australiji koja pruža pregled različitih pristupa upravljanju jezikom u urbanim kontekstima (King & Carson, 2016.).

Ti primjeri pokazuju da u vrlo različitim zakonodavnim okvirima na nacionalnoj razini općinska tijela mogu odgovoriti na *de facto* višejezičnost gradskog stanovništva (i od nje bi općenito imala koristi).

Političke posljedice

Ukratko, nacionalne jezične politike trebalo bi dopuniti mjerama na lokalnoj razini koje odgovaraju specifičnom urbanom kontekstu. Podupiranje višejezičnosti politikama i praksama na lokalnoj razini također može proširiti jezične repertoare većine građana

i time im ponuditi više mogućnosti za mobilnost. U suradnji s učenjem lokalnog jezika od strane pridošlica, time se promiče razvoj višejezične etike koja pogoduje osjećaju pripadnosti, a time i uključenosti u (više višejezičnu) zajednicu.

Reference i produbljenje

Carson, L. & King, L. (2016). Uvod: „Višejezičnost živi ovdje”. U L. King & L. Carson (Eds.), *višejezični grad. Vitalnost, sukob i promjena* (str. 1. – 16.). Bristol, Buffalo, Toronto: Višejezična pitanja.

King, L. & Carson, L. (Eds.). (2016). *Višejezični grad. Vitalnost, sukob i promjena*. Bristol, Buffalo,

Toronto: Višejezična pitanja.

Kraus, P.A. (2011.). Višejezični grad: Slučajevi Helsinkija i Barcelone, *Nordic Journal of Migration Research*, 1, 25 – 36.

Marten, H. F. (2016.). *Sprachpolitik. Eine Einführung*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.

Skrandies, P. (2016.). Jezične politike i politika urbane višejezičnosti. U L. King & L. Carson (Eds.), *višejezični grad. Vitalnost, sukobi i promjene* (str. 115. – 148.). Bristol, Buffalo, Toronto: Višejezična pitanja.

PRILAGODBA JEZIČNIH POLITIKA JEZIČNOJ RAZNOLIKOSTI U URBANOM KONTEKSTU

Nacionalna razina

Jezične politike kojima se uređuje javna uporaba i status jezika

Nacionalna razina + dopunska regulacija na regionalnoj razini

Jezične politike za učenje jezika

Nlokalna bjelokost

Politike kojima se olakšava javna služba u području pismenog i usmenog prevođenja

35 Zašto bismo trebali kombinirati različite komunikacijske strategije?

László Marác, Sveučilište u Amsterdamu

Globalizacija povećava učestalost kontakata s jezičnom raznolikošću, što višejezične i transnacionalne komunikacijske strategije čini relevantnijima. Jedna od tih transnacionalnih komunikacijskih strategija odnosi se na komunikaciju lingua franca. Lingua franca (LF) jezik je pristupnika kojim se sugovornici koriste u komunikacijske svrhe; tradicionalno, lingua franca nijematerinski jezik bilo kojeg sugovornika. Mnogi komentatori primjećuju da je engleski u porastu kao svijet lingua franca. Međutim, to otvara dvije vrste problema:

► Ako se širenje odnosi na standardnu varijantu engleskog jezika, možemo se suočiti sa slučajem jezičnog imperijalizma (Phillipson, 2006) sa štetnim učincima na jezičnu pravdu;

► Ako, naprotiv, ovaj proces smatramo širenjem nečega radikalno različitog od engleskog (nešto što njegovi pristaše često nazivaju engleskim kao lingua franca (ELF); vidjeti, na primjer, Hülbauer, 2011.), pojavljuju se i druge vrste problema. U književnosti, engleski kao lingua franca zapravo se ponekad koristi za označavanje engleskog jezika kako ga govore ne-autorski govornici, a koji odstupaju od morfoloških i leksičkih karakteristika standardnog engleskog jezika. Elf zagovornici tvrde da bi te nestandardne značajke trebalo prihvatiti i da bi to demokratiziralo međunarodnu komunikaciju i uklonilo engleski od njegovog potencijalno imperijalističkog karaktera. Međutim, takvo stajalište ne rješava na odgovarajući način zabrinutost zbog dugoročnih učinaka njegova širenja na jezičnu raznolikost i jezičnu pravdu (Gazzola i Grin 2013.).

Ako se želi koristiti engleski jezik, on mora biti dio šire strategije.

Que nam govori istraživanje?

Upotreba engleskog kao globalnog jezika ima ambivalentan učinak na mobilnost i uključenost (Gazzola i Grin, 2013.). On se učinkovito koristi samo od strane viših echelona društva koji su primili obrazovanje koje im omogućuje da razviju vještine bliže standardu izvornog govornika. Međutim, to općenito nije dostupno na nižim razinama društva, kao što je vidljivo iz *Ankete o jeziku ipismenosti odraslih*, koja je prikupila gotovo 200 000 ispitanika (Gazzola, 2016.). S druge strane, promidžba (možda pod engleskom oznakom kao što je lingua franca) nekoliko nestandardnih ili čak idiosinkratičkih varijanti

engleskog jezika može ometati uključivanje u globalne ili lokalne zajednice. Stoga bi uporabu lingua franca (engleski ili drugi) trebalo kombinirati s drugim višejezičnim ili transnacionalnim komunikacijskim strategijama.

Ilustracije i dokazi

Te druge strategije uključuju sljedeće:

1. Uporaba nekoliko jezika šire komunikacije kao alternative engleskom ili „ELF-u“. Kako etnički jezici postavljaju, čak i u manjoj mjeri, probleme slične onima koji su prethodno navedeni za engleski, doprinos planiranih jezika (npr. esperanto) (ili čak, u nekim kontekstima, drevnih jezika kao što je latinski) ne smije se zanemariti.

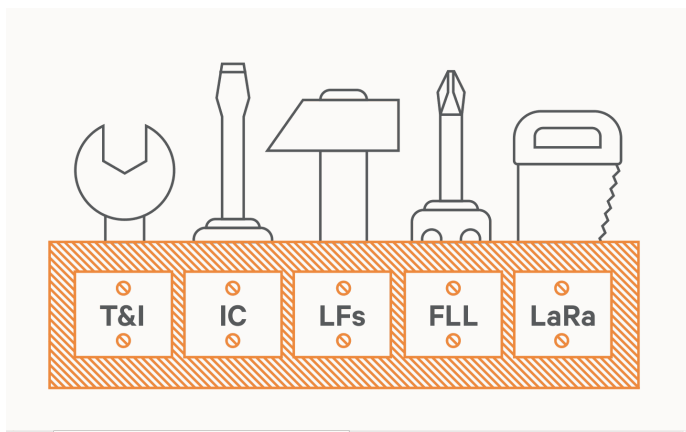
2. Razviti recipročne, ali ne- produktivne receptivne vještine na jeziku sugovornika. Ova je strategija poznata kao *lingua receptiva* (LaRa). *Međurazumijevanje* (IC) može se smatrati jednim od oblika *strategije lingua receptiva usmjerene* na jezike koji su usko povezani s njezinim materinskim jezikom; djeluje unutar jezičnih obitelji kao što su slavenski, germanski ili romanički jezici.

3. Druge strategije kao što su pismeno i usmeno prevođenje (T & I) također su dio paketa komunikacijskih strategija koji se mogu koristiti za promicanje mobilnosti i uključivanja u međunarodnu komunikaciju. Sve te komunikacijske strategije mogu olakšati informacijske i komunikacijske tehnologije, kao što je strojno prevođenje.

4. Konačno, oni koji se trebaju uključiti u dubinsku i trajnu komunikaciju s ljudima koji govore drugi jezik općenito će vidjeti da učenje tog jezika, iako potencijalno skupo u vremenu i trudu, ostaje nezamjenjiva strategija, tj. *strategija učenja stranih jezika* (FLL).

Političke posljedice

Komunikacijski izazovi trebali bi se rješavati u duhu „paketa instrumenata“ za višejezičnu i transnacionalnu komunikaciju (Jørgensen 2011.). Iako je engleski nedvojbeno relevantan alat u kompletu, to nije jedini. Skup alata može uključivati sve druge strategije koje su upravo navedene, s naglaskom na međusobnu komplementarnost među njima.

Reference i produbljenje

Komisija Europskih zajednica (2003.). Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija, 2003. – Promicanje učenja jezika i jezične raznolikosti: Akcijski plan 2004. – 2006. Com(2003) 449 završna verzija.

Komisija Europskih zajednica (2008.). Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija: Višejezičnost: prednost za Europu i zajednička obveza. Com (2008) 566 završna verzija. Bruxelles: 18.9.2008. Gazzola, M. (2016.). Višejezična komunikacija za koga? Jezična politika i pravednost u Europskoj uniji, Politika *Europske*

unije, 17, 546 – 596.

Europska komisija (veljača 2006.). Europljani i njihovi jezici, posebno istraživanje Eurobarometra 243, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/518>

Europska komisija (lipanj 2012.). Europljani i njihovi jezici, posebno istraživanje Eurobarometra 386, ec.europa. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Gazzola, M. & Grin, F. (2013.). Je li ELF učinkovitiji i pošteniji od prevođenja? Ocjena višejezičnog režima EU-a? *Međunarodni časopis za primijenjenu lingvistiku*, 23, 93 – 107.

Hülmbauer, C. & Seidlhofer, B. (2013.). Engleski kao Lingua Franca u europskoj višejezičnosti. In A.-C. Berthoud, F. Grin & G. Lüdi (Eds.), *Istraživanje dinamike višejezičnosti* (str. 387. – 406.). Amsterdam: Tko je John Benjamins?

Jørgensen, J. N. (Ed.) (2011.). Priručnik za transnacionalnu komunikaciju u Europi. Kopenhavska studija dvojezičnosti, 64. Sveučilište u Kopenhagenu, Filozofski fakultet.

Phillipson, R. (2006.). *Engleska-Samo Europa? Izazovna jezična politika*. London: Što se događa? // Francuska verzija: (2019). Dominacija engleskog jezika: izazov za Europu. Pariz: Slobodan i Solidaire.

36 Kako bi općine trebale prikupljati i razmjenjivati podatke o jezičnim profilima svojih zajednica stanovnika?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Sveučilište u Amsterdamu

Lokalna osviještenost i poznavanje lokalnog jezičnog okruženja ključni su za bolje korištenje postojećih jezičnih resursa i boljih usluga. Međutim, statistički podaci na europskoj i nacionalnoj razini općenito nisu relevantni za lokalne situacije jer mobilni građani EU-a, državljani trećih zemalja i izbjeglice nisu ravnomjerno raspoređeni diljem zemlje.

Što nam istraživanje govori?

Dostupni podaci uglavnom se temelje na nejezičnim atributima (kao što su državljanstvo ili zemlja rođenja koja se upotrebljava kao zamjena, u kojem se slučaju za glavni jezik zemlje rođenja i/ili državljanstva često pretpostavlja da je glavni jezik osobe) ili popisna pitanja na materinskom jeziku (kada se provodi popis stanovništva). To je znanje vrlo djelomično i usmjereno je uglavnomna jezik stanovnika, na štetu nijansiranijeg i složenijeg prikaza pojedinačnih jezičnih repertoara. Te statistike često mjere samoprijavljene vještine na službenom jeziku, u kojem se slučaju te vještine na službenom jeziku koriste kao približna mjera integracije i argument za mjere za razvoj upotrebe službenog jezika. Ostale jezične vještine i njihova važnost za socijalnu integraciju, obrazovne putove i/ili mogućnosti na tržištu rada općenito se zanemaruju.

Stoga, kako bi se riješili ti problemi, općine ne bi trebale samo slijediti jezična obilježja stanovništva u njihovoj nadležnosti, već bi trebale obratiti posebnu pozornost na prikupljanje podataka o drugim relevantnim jezičnim varijablama, kao što su vještina drugim jezicima i modeli upotrebe jezika u različitim kontekstima. Jezične vještine mogle bi se pratiti u vezi s anketama o pismenosti (kao i znanjem Internet).

Naposljetku, ta bi istraživanja mogla biti usmjerena na metalingviske vještine. Time bi se povećala svijest o važnosti tih vještina u plovidbi jezično raznolikim društvom. Međutim, prikupljanje ove vrste podataka zahtijeva osjetljivost i oprez: moraju poboljšati kolektivno znanje zajednice bez ugrožavanja osobnog integriteta i privatnosti stanovnika.

Ilustracije i dokazi

To prikupljanje podataka vjerojatno neće biti glavni prioritet za lokalne vlasti, ali postoje nadahnjujući primjeri. *Multilingual Graz* je istraživački projekt

Sveučilišta u Grazu (Austrija) pod vodstvom Dieter halwachs koji je od 2012. godine dokumentirao jezike koje govore stanovnici grada. Cilj mu je poboljšati znanje lokalnih zajednica o kulturnoj raznolikosti koje se temelji na državnom državljanstvu njezinih stanovnika. Stranica prikazuje jezike promatrane u Grazu (pogledajte snimak zaslona). Svaka ćelija u ovoj tablici na koju se može kliknuti omogućuje pristup općim jezičnim informacijama (imena, zvučnici, status i područje, pisani oblik i prijevod standardnih pozdrava), zvučnim fragmentima (s transkripcijom i prijevodom na njemački), kao i jezičnim biografijama i profilima korištenja stanovnika Graza koji govore taj jezik.

Političke posljedice

Kroz nijansiraniju procjenu lokalnih jezičnih repertoara, lokalne vlasti mogu prilagoditi i poboljšati svoje politike prijema i obrazovanja te organizaciju lokalnih kulturnih aktivnosti.

O promjenama glavnih jezika skupina koje stižu u grad moglo bi se izvjestiti ranije; učinkovitost obrazovnih politika mogla bi se poboljšati uzimanjem u obzir podataka o glavnim jezicima koje učenici njihovi roditelji govore kod kuće. Tečajevi jezika za odrasle migrante mogli bi se preciznije usmjeriti. Boljim poznavanjem jezika kojima upravljaju učenici lokalnog jezika i boljim poznavanjem jezičnih vještina pridošlica mogli bi se učinkovitije organizirati tečajevi za stjecanje lokalnog jezika. Na primjer, učenici sa sličnim imenicima i jezičnim vještinama ili koji započinju s istim jezikom mogli bi se grupirati kako bi se usredotočili na specifične probleme (od izgovora do rječnika i pragmatičnih).

Takvo prikupljanje podataka može biti korisno i za podizanje svijesti lokalnog stanovništva o njihovu jezično raznolikom okruženju. Poznavanje jezičnog okruženja korisno je i za organizaciju lokalnih kulturnih aktivnosti. Javne knjižnice mogle bi nuditi knjige i audiovizualne materijale na glavnim jezicima koji se govore u lokalnoj zajednici, a stanovnicima bi mogle ponuditi mogućnost održavanja i proširenja jezičnih repertoara. Aktivnosti Zajednice mogle bi se organizirati kako bi se među (drugim) stanovnicima podigla svijesto lokalnoj jezičnoj raznolikosti i olakšala razmjena između govornika istog jezika ili onih koji ga žele naučiti. Slično tome, socijalna kohezija mogla bi se ojačati povezivanjem lokalnih volontera s kojima se mogu razmjenjivati pouke iz razgovora s migrantima (ta

je formula poznata kao tandemmodel). Lokalne škole mogu otvoriti vrata nakon škole kako bi osigurale potrebnu infrastrukturu za te sastanke (nakon radnog vremena za većinu imigranata i volontera).

Afrikaans Afrikaans	Akan Akan	Arabic Arabic	Arabic Arabic	Bengali Bengali	Burmese Burmese	Cantonese Cantonese
Cebuano Cebuano	Dutch Dutch	English English	Esperanto Esperanto	French French	German German	Hebrew Hebrew
Hindi Hindi	Indonesian Indonesian	Japanese Japanese	Korean Korean	Malay Malay	Polish Polish	Portuguese Portuguese
Russian Russian	Slovak Slovak	Spanish Spanish	Tamil Tamil	Thai Thai	Ukrainian Ukrainian	Vietnamese Vietnamese
Welsh Welsh	Yiddish Yiddish	Zulu Zulu				

Snimka zaslona glavne stranice višejezičnog Graza koja prikazuje jezike promatrane u Grazu (pristupljeno 19. srpnja 2017.).

Reference i produbljenje

Jezična statistika općenito se odnosi na materinski jezik, jezik koji se podučava u srednjoškolskom obrazovanju ili samodeklarirane jezične vještine:

Jeziци u srednjem obrazovanju: Pregled nacionalnih testova u Europi – 2014/15
https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/languages-secondary-education-overview-national-tests-europe-%E2%80%93-201415_fr
 (iako je stranica na engleskom jeziku, izvješća u PDF formatu dostupna su na različitim jezicima)

Ured za nacionalnu statistiku 2013. Jezik u Engleskoj i Walesu (2011.). Jezik u Engleskoj i Walesu:2011.
goo.gl/gm5KJz

Posebno istraživanje Eurobarometra 386 Europljana i njihovi jezici
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Pogledajte Tube Tongues za vizualizaciju na temelju tih podataka popisa stanovništva u Londonu oko postaja podzemne željeznice u Londonu. goo.gl/Dm6wUf

37 Dovodi li mobilnost do sve veće uporabe engleskog jezika na štetu lokalnih jezika?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit Brussel

Jedno od temeljnih načela Europske unije očuvanje je jezične i kulturne raznolikosti. Međutim, ne može se osporiti prevlast engleskog kao najpoznatijeg jezika koji govori 38 % Europljana na različitim razinama nadležnosti (Europska komisija, 2012.). U visokom obrazovanju sve veća upotreba engleskog kao jezika nastave i dominantnog jezika u znanosti smatra se sredstvom internacionalizacije kojim se potiče mobilnost studenata i istraživača. Istodobno, engleski se često koristi kao poslovni jezik u međunarodnom gospodarskom kontekstu. Postavlja se pitanje utječe li ta promjena na položaj lokalnog jezika ili više njih.

Što nam istraživanje govori?

Bruxelles, u kojem 23 % stanovništva ima putovnicu iz druge države članice EU-a i ima više od 10 % državljana trećih zemalja, nudi idealno prirodno iskustvo za proučavanje utjecaja mobilnosti na upotrebu jezika. Istraživanje temeljeno na jezičnim anketama (Janssens, 2013.) pokazuje sve veću uporabu engleskog jezika na radnom mjestu, iako uglavnom u kombinaciji sa službenim jezicima Bruxellesa, francuskog i nizozemskog. To je u skladu s prethodnim istraživanjima koja upućuju na to da su u lokalnim poduzećima stvarne prakse vrlo višejezične (vidjeti Berthoud, Grin & Lüdi 2013.). Upotreba jezika u drugim područjima potvrđuje taj trend. Iako gotovo 90 % stanovnika Bruxellesa tvrdi da tečno govori francuski, zajednička uporaba jezika jasno se kreće prema višejezičnosti. Fleksibilna upotreba različitih jezika s čestom promjenom koda uobičajena je, a prijemčivo znanje jezika dobiva na znanje.

Ilustracija i dokaz

Bruxelles je službeno dvojezičan, s francuskim kao većinskim jezikom i nizozemskim kao manjinskim jezikom. Promjene u znanju engleskog jezika u usporedbi s oba službena jezika prikazane su u tablici 1. Brojke se temelje na samoprijavljenom znanju i odnose se na one koji govore jezike dovoljno da razgovaraju na tom jeziku.

Za sve gore navedene kategorije znanje francuskog jezika kao lokalnog jezika franak smanjuje se tijekom vremena, kao i prosječno znanje nizozemskog i engleskog jezika zacijelu skupinu ne-Belgesa. Međutim, položaj Francuza kao briselskog jezika nije ugrožen. Činjenica da nizozemski zadržava svoje stajalište proizlazi iz ponude besplatnih tečajeva jezika.

Mobilnost u EU- u i useljavanjem državljana trećih zemalja povećavaju utjecaj engleskog jezika, ali se općenito samo jedna trećina stanovništva osjeća ugodna tom jeziku. Nevjerojatno, iako se prosječno znanje engleskog nije promijenilo, mnogo se više koristi. Čini sada poznavanje jezika nije dovoljan uvjet za njegovo izražavanje, čini se da je odlučujući čimbenik stupanj otvorenosti društva prema višejezičnosti.

Učinak navedenih promjena na stvarnu uporabu jezika na radnom mjestu i u lokalnoj trgovini, ograničen na uporabotriju jezika za kontakt i njihovih kombinacija, prikazan je u tablici 2.

Promjene u oba područja slične su; jednojezična komunikacija sve se više zamjenjuje višejezičnom praksom, a engleskine zamjenjuje lokalne jezike.

Političke posljedice

Primjer Bruxellesa ilustrira složenost upotrebe jezika. „Slobodno” jezično tržište, u kombinaciji sa sve većom mobilnošću, odražava se u sve višejezičnijim praksama na terenu. Govor u kojem engleski jezik postaje novi europski jezik franca stoga mora biti relativiziran. Većina stanovnika ne govori engleski tečno, a mobilnost ne ide ruku pod ruku sa zamjenom lokalnih jezika engleskim, već sa sve većom višejezičnošću. Lokalni donositelji odluka mogu utjecati na taj razvoj. Jezičnim zakonodavstvom, obrazovnom politikom i integracijskom politikom prema pridošlicama mogu se poduprijeti lokalni jezici i istodobno stvoriti otvorenost prema višejezičnosti. Time se podupire pretpostavka da se u vrlo raznolikom urbanom kontekstu komunikacija među stanovnicima, a time i uključenostu zajednicu, ne temelji na uporabi lingua franca, već na višejezičnosti. Mobilnost nijenužno prijetnja lokalnim jezicima zemlje domaćina, čak ni manjinskim jezicima.

Reference i produbljenje

Colucci, E., Ferencz, I., Gaebel, M. & Wächter, B. (2014.). *Povezivanje politika i praksi mobilnosti: Opažanja i preporuke o nacionalnim i institucijskim kretanjima u Europi*. Bruxelles: Europsko udruženje sveučilišta.

Europska komisija (2012.). *Europljani i njihovi jezici*. Posebno istraživanje Eurobarometra 386, koje su proveli TNS Opinion & Social na zahtjev Glavne uprave za obrazovanje i kulturu, Glavne uprave za

pismeno prevođenje i Glavne uprave za usmeno
prevođenje, Bru Xelles.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Janssens R. (2013.). *Urbana višejezičnost. Slučaj
Bruxellesa*. Bruxelles: Racine izdanja.

Državljanstvo :	Belgijanac		EU		Izvan EU-a	
	2001	2013	2001	2013	2001	2013
Jezične vještine u						
Francuski	98,80 %	93,20 %	92,10 %	73,90 %	73,90 %	66,40 %
Nizozemski	39,10 %	26,90 %	4,60 %	11,80 %	7,40 %	5,30 %
Engleski jezik	33,20 %	28,70 %	53,90 %	47,10 %	12,10 %	22,10 %
nijedan od prethodnih	0,60 %	4,30 %	0,70 %	15,20 %	23,70 %	28,50 %
% stanovništva	72,70 %	66,90 %	14,80 %	22,90 %	12,50 %	10,20 %

**Tablica 1. Razvoj jezičnih vještina prema državljanstvu
(Izvor: Janssens 2013.).**

većina govornog jezika	mjesto rada		trgovine		TB3	
	2001	2013	2001	2013	2001	2013
Francuski	73,30 %	32,20 %	88,40 %	59,90 %		
Nizozemski	4,30 %	1,70 %	2,70 %	1,00 %		
Engleski jezik	4,80 %	1,70 %	0,10 %	0,50 %		
Francuski/ nizozemski	10,60 %	16,70 %	6,00 %	15,00 %		
Francuski/ engleski	2,40 %	17,00 %	0,80 %	4,00 %		
Nizozemski/ engleski	0,30 %	—	0,10 %	—		
Francuski/ nizozemski/ hrvatski	3,50 %	30,70 %	0,10 %	19,30 %		
Ostali jezici	0,80 %	0,20 %	1,70 %	0,40 %		

**Tablica 2. Upotreba jezika na poslu i tijekom kupnje
(Izvor: Janssens, 2013.).**

38 Može li europska politika poboljšati socijalnu uključenost u lokalnim urbanim kontekstima?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit Brussel

Sloboda kretanja i boravka državljanima EU-a jedno je od temeljnih prava koja proizlaze iz građanstva EU-a. Provedba tog načela podrazumijeva složenu politiku koja obuhvaća pitanja kao što su socijalna sigurnost, pristup javnim uslugama, oporezivanje, zapošljavanje, priznavanje diploma i prava članova obitelji. Pretvorba direktiva EU-a u zakonodavstvo složen je i dugotrajan proces na razini država članica. Rješavanje jezičnog učinka mobilnosti na lokalnoj razini još je složenije jer se pojedinačni nacionalni konteksti uglavnom temelje na jezičnoj homogenosti nacionalne države, dok se europski projekt temelji na načelu potpore jezičnoj raznolikosti. Koje alate EU nudi lokalnim oblikovateljima politika za rješavanje jezičnih aspekata uključenosti?

Što nam istraživanje govori?

Europsko građanstvo dijeli skupine pridošlica među građanima EU-a i državljanima trećih zemalja, od kojih svaki ima različita prava i obveze u različitim zemljama domaćinima. To rezultira različitim, ponekad suprotstavljenim jezičnim politikama iz perspektive EU-a i nacionalnih država. Migracijska politika EU-a (Europska komisija, 2014.) usmjerena je na uvodne i jezične tečajeve kako bi se osigurala snažna predanost društvu domaćinu. Podupiru se mobilnost građana EU-a u kontekstu višejezičnosti, učenja jezika, mobilnosti nastavnika i studenata te inicijativa za prevodenje (Franke & Mennella, 2017.).

Ta se razlika odražava u lokalnim politikama. Komparativna studija među različitim europskim gradovima potvrđuje različite pristupne lokalnoj razini (Ernst & Young, 2014.).

Opći politički okviri uglavnom su usmjereni na migracije izvan EU-a kao dugoročnu pojavu, dok su odabrane politike posebno usmjerene na davanje prednosti mobilnim građanima EU-a u pogledu različitih oblika kratkoročne mobilnosti, uglavnom povezanih sa zapošljavanjem i obrazovanjem. Međutim, u svim gradovima postoji jasna tendencija oslanjanja na usluge i institucije koje se bave svim strancima ili građanima, a ne na pružanje zasebnih usluga mobilnim građanima EU-a. Mobilni građani EU-a često se ne smatraju ciljnom skupinom, iako je poznavanje jezika prepoznato kao jedna od glavnih prepreka u uključivanju u društvo domaćina. Uslučajevima u kojima

EU naglašava politiku potpore organizaciji jezičnih tečajeva za državljane trećih zemalja, pravom EU-a ograničava se mogućnost nametanja jezičnih zahtjeva pružateljima usluga u drugim državama članicama, kao što su odvjetnici, liječnici i medicinske sestre. Primjena testa jezika na osobe s boravištem iz drugih država članica EU-a čak je isključena (vidi van der Jeght, 2015.).

Iako obvezni tečajevi jezika za odrasle europske građane nisu zakoniti, to se razlikuje za školsku djecu koja pohađaju školu pod istim uvjetima kao i državljani. Djeca europskog državljanstva koja se presele u drugu državu članicu EU-a imaju pravo u skladu s pravom EU-a na besplatne tečajeve jezika u novoj zemlji podrijetla kako bi im se pomoglo da se prilagode školskom sustavu (Direktiva 77/486/EE). Iako postoji mnogo istraživanja o uspješnosti studenata EU-a u visokom obrazovanju u drugim državama članicama, manje se istraživanja provode o učincima migracije djece u osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje unutar EU-a.

Osim svladavanja jezika nastave, Heath et al. (2008.) zaključuju da su društveno-gospodarski resursi i razina obrazovanja roditelja ključni čimbenici za akademski uspjeh, iako ne postoje razlike između nacionalnosti učenika, bez obzira na to imaju li djeca državljanstvo države članice EU-a.

Ilustracija i dokaz

U tablici u nastavku prikazan je poseban primjer Bruxellesa i razvoja jezičnih vještina osoba koje nisu belgijski državljani, a koji kao jezik domaćin nisu govorili jednim od službenih jezika. Nijedan od migranata nije bio obavezan pohađati obvezne jezične tečajeve. Jezična politika „slobodna” ili bez ograničenja ne dovodi do većeg stupnja socijalne uključenosti u smislu ovladavanja lokalnim jezikom/jezicima. Budući da je većina osoba koje nisu građani EU-a koncentrirana u gradovima, to može biti problematično.

Političke posljedice

Neovisno o načelu supsidijarnosti, bilo bi vrlo korisno osmisliti opći transeuropski pristup usmjeren na učenje jezika među mobilnim odraslim osobama. S obzirom na socijalnu uključenost, razlika između građana EU-a i državljana trećih zemalja kontraproduktivna je i oba bi trebala biti dio integrirane lokalne politike. Isto vrijedi i za učenje jezika u obveznom obrazovanju. Inicijative kao što je „Integrating Handbook for policymakers and Practitioners” (2010.), istraživanje korisnih praksi usmjerenih na socijalnu uključenost migranata, također bi trebalo proširiti na državljane EU-a te razviti nove elemente za uključivanje.

Reference i produbljenje

Ernst & Young (2014.). Evaluacija učinka slobodnog kretanja građana EU-a na lokalnoj razini – završno izvješće. Ernst & Young, siječanj 2014.

Europska komisija (2014.). Europski moduli za integraciju migranata. Završno izvješće, veljača 2014.

Franke M. & Mennella M. (2017.). *Jezična politika*. Informativni članak koji je objavio Europski parlament. muse.jhu.edu/article/677228/pdf

Heath, A. F., Rother, C. & Kilpi, E. (2008.). Druga generacija u zapadnoj Europi: obrazovanje, nezaposlenost i stjecanje zanimanja. *Godišnji pregled sociologije*, 34, 211 – 235.

van der Jeught, S. (2015.). *Jezično pravo EU-a*. Groningen: Europa Law Publishing.

Jezici	Istraživanje 2001.		Istraživanje 2007.		Istraživanje iz 2013.	
	EU	Izvan EU-a	EU	Izvan EU-a	EU	Izvan EU-a
Francuski	78,80 %	65,20 %	77,50 %	66,20 %	55,80 %	54,30 %
Nizozemski	0,70 %	0,90 %	0,60 %	—	3,90 %	—
Dvojezični	7,30 %	5,00 %	6,20 %	2,70 %	5,40 %	4,60 %
Nema ograničenja	13,20 %	29,00 %	15,70 %	31,10 %	34,90 %	41,10 %

Samodeklarirano znanje („dobro” ili „odlično”) o usmenoj jezičnoj osposobljenosti stranih i nizozemskih govornika nebelgijskog državljanstva u Bruxellesu (izvor: Janssens, 2013.).

39 Kako politike integracije stranih jezika odražavaju preferencije i stavove većine?

François Grin, Sveučilište u Ženevi

Jezične politike europskih nacionalnih država općenito se moraju odnositi na četiri vrste jezika, što dovodi do hijerarhije priznavanja i prava među jezicima. Na primjer, iako pojam „manjine” nije biopredmet mjerodavne definicije u međunarodnom pravu, države općenito razlikuju tradicionalne (autohtone/dugotrajne) manjine od onih koje proizlaze iz novijih migracija. Ta se razlika očituje i u ograničenju, u nekim dokumentima UN-a, pojma „manjine” građanima države. Odražava li ta hijerarhija, koja izražava odnose moći, mišljenje većine? Postoji li socijalni konsenzus o potrebi poticanja stranih stanovnika na učenje lokalnog jezika?

Što nam istraživanje govori?

Kao prvo, sve države formalno ili neformalno usvajaju barem jedan službeni ili državni jezik. Iako je izbor općenito potaknut posebnim osjećajem legitimnosti u usporedbi s drugim jezicima, on također proizlazi iz praktičnih potreba uprave vlade. Drugo, mnoge države priznaju jezik koji govore tradicionalne manjine na svojem tlu; to se materijalizira u širokom rasponu različitih dijela¹; to priznanje (ponekad iskreno, ponekad nevoljko) općenito se smatra legitimnim zbog dugogodišnje povijesne prisutnosti tih manjina. Treće, zbog slobode kretanja koju uživaju građani država članica EU-a, države su počele preuzimati nove odgovornosti prema jezicima drugih država članica EU-a, posebno u pogledu odgojajuće internih migranata EU-a; međutim, građani EU-a općenito su izuzeti od svih općih zahtjeva za učenje jezika (iako je pravo obavljanja određenih profesija formalno uvjetovano određenom razinom stručnosti na službenom jeziku).

Četvrto, europske države suočene su s jezicima državljana trećih zemalja; Obveze država u pogledu tih jezika ograničene su, a kada države preuzimaju obveze u područjima kao što su zdravstvena skrb, postupci azil i sudski postupci, one su općenito utemeljene napitanjima ljudskih prava; odredbe o obrazovanju slabije su i uglavnom proizlaze iz međunarodnih konvencija. One su obvezujuće, ali samo za one države koje su ratificirale². Istodobno je nekoliko država uvelo jezične testove za državljane trećih zemalja koji se žele nastaniti na svojem državnom području ili steći državljanstvo.

- 1 Vidjeti ispravu oratifikaciji država nakon pristupanja Europskoj povelji o regionalnim ili manjinskim jezicima. www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/declarations?p_auth=adpWINPI.
- 2 Vidjeti stavke 29. i 31. ovog priručnika.

Istraživanja u antropologiji i socijalnoj psihologiji sustavno izvještavaju o važnosti, u anketama javnog mnijenja, razlikovanja između skupine i skupine ili između „mi” i „njih”. Ta činjenica sama po sebi nema normativne implikacije jer se otvorenost prema „drugim jezičnim i kulturnim” općenito smatra načelom koje bi trebalo potaknuti društvene interakcije i voditi javnu politiku. Štoviše, oština te razlike može biti uglavnom posljedica loše namjerne političke manipulacije. Međutim, budući da se čini da su takvi stavovi uporna sociološka činjenica, oni su dio konteksta u kojem se politika oblikuje i provodi.

Ilustracija i dokaz

Iako se razlika „mi oni” redovito pojavljuje u anketama o stavovima, podaci su rijetko dovoljno točni da bi se istražila očekivanja većine ispitanika u pogledu jezične integracije „alofona” (tj. govornika drugih jezika). Međutim, gotovo sveobuhvatno i vrlo detaljno istraživanje više od 40 000 mladih švicarskih muškaraca koji su prijavili vojnu službu u Švicarskoj (plus reprezentativni uzorak od 1500 mladih švicarskih žena) otkriva široko rasprostranjeno očekivanje da će alofoni naučiti lokalni jezik (vidi tablicu).

Političke posljedice

Pod pretpostavkom da stavovi mladih ispitanika ukazuju na stavove opće populacije, navedeni rezultati upućuju na opću potporu ideji da odabir stvarivanja prava namobilnost i naseljavanje na drugom mjestu podrazumijeva jezičnu prilagodbu. Važno je napomenuti da, kao što pokazuju dodatni dokazi koji ovdje nisu navedeni, ovo mišljenje ne podrazumijeva očekivanje da će imigranti napustiti svoju jezičnu i kulturnu baštinu. Očekivanje učenja lokalnog jezika odnosi se i na „Amerikance” (upućivanje na „ekspatrijate” općenito, tj. strance koji nemaju arhetipski „migrantski” profil). Ti se rezultati podudaraju s idejom da mobilnost i uključenost moraju uravnotežiti da će politike kojima se nastoji postići ravnoteža između njih u pravilu imati koristi od javne potpore.

Reference i produbljenje

- Capotorti, F. (1991.). *Studija o pravima osoba koje pripadaju etničkim, vjerskim i jezičnim manjinama*. New York: Ujedinjeni narodi.
- Creech, Richard L. (2005.). *Pravo i jezik u Europskoj*

uniji: Paradoks Babela „Ujedinjeni u raznolikosti”. Groningen: Europa Law Publishing.

Smijeh, F., Amos, J., Faniko, K., Fürst, G., Lurin, J. & Schwob, I., 2015.: *Švicarska-kulturno društvo. Što mladi rade s njima danas*. Glarus/Chur: Rüeegger Verlag.

Sam, D. & Berry, J. (2010.). Akulturacija: Kada se susreću pojedinci i skupine različitih kulturnih sredina. *Perspektive o psihološkoj znanosti*, 5, 472 – 481.

Prosječna vrijednost sporazuma s izjavama o jezičnoj integraciji migranata, 2008. – 2009., povećanjem stupnja razumijevanja (izvor: Smin i dr., 2015.)	Stupanj dogovora (skala od 1. do 4.)	
	muškarc i	žene
Niska razina dogovora		
„Školski kurikulumi trebali bi uključivati tečajeve jezika na portugalskom, albanskom, turskom itd. za učenike odgovarajućeg materinskog jezika”	1.82	1.90
„Trebalo bi biti moguće položiti pisani dio vozačke dozvole na glavnim imigracijskim jezicima (npr. španjolski, srpsko-hrvatski, turski itd.)”	1.87	2.10
Prosječni sporazum	muškarc i	žene
Dobroje čuti strane jezike na ulici, u javnom prijevozu itd.	2.49	2.85
Stranim kolegama nije prihvatljivo da razgovaraju jedni s drugima na stranom jeziku pred švicarskim kolegama.	2.72	2.73
Ako je marka kineske trgovine u švicarskom gradu na kineskom, ona također mora biti na francuskom, njemačkom ili talijanskom jeziku (ovisno o regiji)	2.80	2.76
Snažan dogovor	muškarc i	žene
Strancikoji žive u Švicarskoj ne bi trebali očekivati da im se savezna ili lokalna uprava obrati na vlastitom jeziku.	3.36	3.32
Amerikanci koji se nastanjuju u Švicarskoj moraju naučiti jezik svoje nove zemlje.	3.47	3.67
Odključne je važnosti da migranti uče lokalni jezik.	3.52	3.68

40 **Trebaju li općine regulirati uporabu jezika u javnom prostoru?**

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Sveučilište u Amsterdamu

Zbog društvene i političke prirode jezika prisutnost i vidljivost jezika važan je aspekt višejezičnosti. Pri preispitivanju jezične politike (koja ima za cilj reguliranje višejezičnosti) često je primjereno razlikovati tri područja upotrebe jezika:

- ▶ Državni prostor, koji se odnosi na uporabu jednog ili više jezika od strane javnih institucija, bilo internih bilo u internoj suradnji s građanima i stanovnicima;
- ▶ javni prostor, koji uključuje uporabu jezika u poduzećima ili neprofitnim organizacijama;
- ▶ privatni prostor, koji, naravno, razumije korištenje jezika u privatnim prostorima kao što je kuća, ali i privatni razgovor između dva prijatelja.

Kao što to sugerira opis tih područja, ona se preklapaju. Je li školsko dvorište državni prostor ili javni prostor (kada država organizira javno obrazovanje)? I je li privatni razgovor još uvijek privatniji kada prijatelji hodaju u urbanom parku i mogu ga čuti prolaznici?

Iako se formalna pravila komunikacije mogu lako opravdati i individualna sloboda mora prevladati u privatnoj sferi, uporaba jezika u javnom prostoru često se osporava. U javnom prostoru prevladavaju lokalni jezici, ponekad zbog strogih politika kojima je upotreba lokalnog jezika obvezna za komercijalne znakove i oglašavanje. Osim toga, engleski se sve više koristi u mnogim europskim zemljama, ali tradicionalno-Engleski govor, u komercijalne svrhe, bilo za dopiranje do turista ili za evociranje globalnog brenda. Kao rezultat toga, duboka jezična raznolikost mnogih lokalnih konteksta nevidljiva je, a ponekad čak i nečujna u javnom prostoru.

Što nam istraživanje govori?

Uporaba određenih jezika u jezičnim pejzažima osporava se kada se jezične skupine natječu na tom području (Gorter 2006, Shohamy i Gorter 2008). Rasprava o prometnim znakovima u dvojezičnim regijama, od same prisutnosti oba jezika do redoslijeda kojim su označeni na znaku i veličine korištenih fontova, kao i fizičkog položaja na prometnom znaku (koji je na vrhu) i upotrebe različitih veličina fonta, smatra se pokazateljem hijerarhije među jezicima. Kada je sukob žestoki i kada se otvori politički sukob, vandalizam nije neuobičajen: ploče su uklonjene ili uništene; grafiti se upotrebljavaju za uklanjanje jezične verzije kojase smatra neprimjerenom ili za dodavanje jezične verzije za koju se smatra da nedostaje.

Ilustracije i dokazi

Znakovi u višejezičnim gradovima manje su osporavani. Službeni znakovi rijetko su višejezični. Znakovi na nizozemskom i kineskom jeziku na nekoliko ulica Amsterdama za promicanje lokalnog kineskog susjedstva u turističke svrhe nisu kontroverzni (mogli subiti da je susjedstvo etnička četvrt i koncentracija kineskih imigranata smatra se društvenim problemom; njihov bi glavni cilj bio zadovoljiti potrebe korisnika). Ako nacionalne i/ili lokalne države također reguliraju uporabu jezika u trgovinskim znakovima, općenito je riječ o tome da se nacionalni jezik ne pomiče drugim jezikom ili da se smanji kretanje (Flandrija, Quebec, Katalonija, Wales itd.). U 1990-ih, Toubon Zakon je bio obavezan prevoditi engleske slogane na jumbo plakatima na francuski. U rijetkim slučajevima, kao što je periferija Bruxellesa u Flandriji (poznata kao Vlaamse Rand), teritorijalno načelo belgijskog saveznog režima strogo se primjenjuje kako bi se ograničilo kretanje nizozemskog jezika od stranera françaisa.

Taj stav motiviran je strahovima da će se srednja klasa francuskog govornog područja, kao i relativno bogati stranci, koji se često nazivaju „expats”, nastaniti u flamanskim općinama i promijeniti njihov jezični sastav. Osim toga, gradonačelnik i vijećnici zabranjeno je koristiti francuski jezik na sastancima općinskog vijeća. Na drugim mjestima upotreba drugih jezika na izbornim skupovima ili izbornim brošurama nije formalno regulirana, već se snažno osporava, kao što je upotreba turskog jezika od strane Laburističke stranke i Stranke zelene ljevice na nizozemskim općinskim izborima u Amsterdamu, Rotterdamu, Haagu i Leidenu (iako Konzervativna stranka u Amsterdamu nije ni primijetila uporabu engleskog jezika). Naposljetku, prijavljeno je da škole (javne) (u Flandriji) zabranjuju upotrebu materinskih jezika uškolskom dvorištu kako bi se potaknulo stjecanje službenog jezika škole, ali kako bi se de facto marginalizirala jezična raznolikost i višejezični učenici.

Političke posljedice

Gore navedene rasprave ilustriraju dilemu: Korištenje jezika u javnom prostoru potvrđuje da se osjeća dopušteno koristiti ga i da se osjeća „nasvom mjestu”. To može potaknuti društvene odnose u skupinama i različite oblike uključenosti, ali istodobno može ometati individualnu interakciju s nečlanovima skupine i uključivanje u društvo u cjelini, a istovremeno

produbljivati podjele među skupinama koje se koriste različitim jezicima.

Slično tome, isključivanje materinskog jezika iz javne domene može stvoriti osjećaj da je „izvan skupine” i ometati socijalnu uključenost, ali može potaknuti pojedince da prilagode lokalni jezik i dugoročno se osjećaju integriranijima u lokalnu zajednicu. Osim toga, mogućnost da novi jezici prihvate pridošlice u lokalnu politiku, na primjer (francuski u općinskim vijećima Vlaamse Randa, njemački na Balearskim otocima, engleski u Amsterdamu) može ugroziti jezični identitet regije osobama s dugotrajnim boravištem (a može čak biti zabranjen postojećim jezičnim pravilima).

Ako postoje nacionalni zakoni i/ili propisi koji se odnose na uporabu jezika u javnosti, druge lokalne politike mogu ih nadopuniti prilagodbom lokalnoj situaciji. U svakom slučaju, zabrana određenih jezika ili nametanje drugih dviju su krajnosti koje zasigurno neće promicati socijalnu koheziju. Lokalne vlasti moraju razviti nijansiranu politiku koja je osjetljiva na posebnosti lokalnog jezičnog okruženja i složenostvišerazinske kohezije. Odabir službenih dvojezičnih ili višejezičnih znakova u odnosu na jednojezične znakove i/ili poticanje uporabe dvojezičnih ili višejezičnih znakova u javnom prostoru mogao bi biti međusredstvo. U svakom slučaju, lokalne vlasti trebale bi osigurati da njihove politike podupiru stanovnici. Povećana vidljivost novih jezika može potaknuti osjećaj uključenosti među nekim stanovnicima, ali se istodobno može shvatiti kao gubitak statusa od strane drugih navigacija čiji jezik treba napraviti put za druge jezike.

Kampanju "Practice Your Dutch Here" Vlaamse Rand nadopunio je tjedan dana korisnika alofona" kako bi bila uključivija. Ovdje je plakat iz općine Zaventem. Istodobno, znakovi turističkog prijema na engleskom jeziku nakon napada u Bruxellesu 2016. čine se manje problematičnima od znakova na francuskom jeziku (drugi nacionalni jezik neupotrebljavase na prometnim znakovima u Flandriji).

Reference i produbljenje

- Bonfiglioli, C. (2017.). *Živjeti na testu jezika. Jezične i teritorijalne politike na flamanskoj periferiji glavnog grada Bruxellesa*. Doktorski rad. Sveučilište u Reimsu Champagne-Ardenne.
- Gorter, D. (Ed.) (2006.). *Jezični krajolik: novi pristup višejezičnosti*. Clevedon: Višejezična pitanja.
- Shohamy, E. G., & D. Gorter (Eds.) (2008.). *Jezični krajolik: proširenje krajolika*. London: Routledge.

Učenje jezika, poučavanje i učenje

- 41 Kako uključivi školski sustavi najbolje mogu upravljati jezičnom raznolikošću? 116
- 42 Kako se mreže neformalnog i informalnog učenja mogu koristiti za potporu višejezičnosti? 118
- 43 Kako promicati mobilnost i uključenost putem višejezičnosti u visokom obrazovanju? (ES)? 120
- 44 Kako možemo pomoći u razmjeni učenika u učenju jezika zemlje domaćina? 122
- 45 Kako obrazovni sustavi mogu odgovoriti na dinamiku jezično složenih regija? 124
- 46 Koje su vještine nastavnika najpotrebnije za rješavanje jezičnih razlika u uključivim školama? 126
- 47 Kako najbolje procijeniti vještine neformalnog jezika? 128
- 48 Zašto je preporučljivo kombinirati „međunarodnu orijentaciju” i „regionalnu lokaciju” u jezičnu strategiju sveučilišta? 130
- 49 Kako vrednovanje jezika može promicati mobilnost i uključenost? 132
- 50 Kako nadležna tijela mogu podržati održavanje znanja stranih jezika odraslih? 134
- 51 Kako se postojeće jezične vještine migranata mogu iskoristiti kako bi im se pomoglo da nauče jezik zemlje domaćina? 136
- 52 Tko može imati koristi od prijemljivih jezičnih vještina? 138
- 53 Koja je uloga engleskog jezika u višejezičnim i multikulturalnim prostorima za učenje? 140

41 Kako uključivi školski sustavi najbolje mogu upravljati jezičnom raznolikošću?

Gabriele Iannàcaro, Sveučilište u Milanu-Bicocca

„Uključivoškovanje” općenito znači da sva djeca, bez obzira na spol, klasu, etničku pripadnost, fizičku sposobnost i druge značajke, mogu u gotovo jednakoj mjeri imati koristi od vještina i znanja dostupnih u školskom okruženju. Vijeće EU-a obvezalo se na postizanje tog cilja u mnogim političkim izjavama te je postalo temelj nacionalnih obrazovnih politika u većini država članica (EADSNE, 2011.). To je vjerojatno jedan od najisplativijih načina rješavanja mnogih pitanja povezanih sa socijalnom isključenošću (Odjel Ujedinjenih naroda za gospodarska i socijalna pitanja, 2016.). Jezik je jedna od važnih razlika koje je potrebno riješiti u uključivom školskom sustavu. U tom kontekstu pojam „uključivanje” znači omogućiti svim studentima pristup nacionalnim jezicima i osigurati da se svi studenti, kao i njihove obitelji, osjećaju uključenima i mogu uspjeti, bez obzira na njihovo jezično podrijetlo, usklađivanjem uključenosti i mobilnosti. Koji su najpovoljniji uvjeti za poticanje i pomaganje školskom sustavu da funkcionira na taj način?

Što nam istraživanje govori?

Širok raspon izvješća agencija kao što su OECD i *Europska agencija za razvoj obrazovanja za studente s posebnim potrebama (EADSNE)* te neovisni projekti kao što je Indeks politike integracije migranata ukazuju na to da obvezni obrazovni sustavi u EU-u imaju mali utjecaj na različite aspekte jezične uključenosti s obzirom na definiciju uključenosti koju primjenjuju te agencije. U pravilu, nacionalnim obrazovnim politikama predviđen je jedan glavni jezik poučavanja za sve godine te se nastavnicima i učenicima ograničava ili obeshrabruje upotreba drugih jezika. To se oduvijek smatralo putom prema socijalnoj uključenosti usredotočujući se na pristup dominantnom političkom i gospodarskom jeziku.

Međutim, u uvjetima sve veće mobilnosti ograničenja tog pristupa sve su očitija: učenici iz drugih jezičnih sredina ne suočavaju se samo s kratkoročnim preprekama u učenju i socijalizaciji u učionici, nego općenito imaju manje koristi od školovanja u smislu socijalne integracije, mogućnosti zapošljavanja i pristupa kontinuiranom obrazovanju (OECD, 2015.).

Istraživanje MIME-a usmjereno je na utvrđivanje ključnih elemenata uključivijih obrazovnih modela koji bi kratkoročno i dugoročno mogli znatno smanjiti te

troškove i time poboljšati kompromise između uključenosti i mobilnosti za europska društva općenito. Temeljna je filozofija izgradnja kapaciteta na razini lokalnih škola i školskih sustava te uzimanje u obzir jezične raznolikosti u kontekstu širih političkih okvira za obrazovanje i socijalnu uključenost.

Ilustracije i dokazi

Primjer odgovora jezične politike na makrorazinu na uključivi obrazovni mandat švedsko je jamstvo nastave na prvom jeziku za učenike s drugim jezikom koji se govori kod kuće, zajedno s drugim jamstvom podučavanja švedskog kao drugog jezika ako je potrebno, čime se omogućuje integracija u švedski. Kao rezultat toga, svaka švedska škola mora biti spremna procijeniti potrebe učenika, zaposliti odgovarajuće nastavnike i planirati vrijeme tečajeva kako bi se bolje prilagodili učenicima migrantima i manjinama. Međutim, provedba politike na lokalnoj razini ima znatna ograničenja (Cabau, 2014.), što upućuje na to da je potreban višerazinski strateški pristup.

Primjer političkog pristupa uključivom školovanju nalazi se *ukatalonskim lokalnim obrazovnim planovima* (planovi *Educatusd'entorn*) koji su uvedeni 2004., a otad ih je izradilo 88 općina Katalonije. Međutim, u katalonskom se okviru u okviru poštovanja i uvažavanja jezične raznolikosti upućuje samo na druge jezike osim katalonskog i španjolskog. Širi pristup obuhvatio bi širi raspon aktivnosti na nacionalnim jezicima studenata, uključujući formalno, neformalno i informalno obrazovanje. Intervencije na mikrorazini na razini učionice proučavane su u akademskoj literaturi. Konsenzus je da je najvažniji doprinos poboljšanju na toj razini učinkovito početno osposobljavanje i osposobljavanje na radnom mjestu za uključivanje nastavnika; to se odnosi i na jezične dimenzije uključivog obrazovanja.

Uspješne inicijative uključuju zapošljavanje i potporu manjinskim nastavnicima, obvezu uključivanja posebnog sadržaja u programe početnog osposobljavanja nastavnika, zahtjev da podnositelji zahtjeva steknu iskustvo u različitim školskim okruženjima, uspostavu učinkovitih programa za razvoj nastavnika na radnom mjestu i jačanje kapaciteta škola za pružanje potpore nastavnicima i učenicima zapošljavanjem stručnjaka sa specijaliziranim znanjem i vještinama (EADSNE, 2011.).

Ipolitičke implikacije

Optimalnim okvirom jezične politike, u kontekstu uključivog školovanja, na integriran bi se način obuhvatila barem sljedeća tri područja:

► Macro: Jasni i univerzalni mandati, uz jamstva financiranja, kako bi se osigurao pristup nacionalnom jeziku uz istodobno priznavanje i poučavanje obiteljskih jezika, uz provedbu delegiranu na više lokalnih razina uprave škole;

► Métakot: Uključivanje lokalnih/općinskih vlada, školskih okruga, organizacija zajednice itd. u razvoj lokalnih obrazovnih planova za ispunjavanje tih jezičnih mandata na makrorazini, osiguravajući njihovo uključivanje u druge mjere socijalne uključenosti;

► Mikrovalna: Jasan skup zahtjeva koji se primjenjuju na sve akreditirane programe osposobljavanja nastavnika, u kojima se navodi razvoj sposobnosti nastavnika da se nose s jezičnim razlikama, istodobno omogućujući različite pristupe osmišljavanju kurikuluma.

Poduka na materinjem jeziku u Švedskoj

	prihvatljiva		sudionici	
	Broj	%	Broj	%
Ukupno	250399	25,4	140959	56,3
Arapski jezik	52822	5,4	34664	65,6
Somalija	20026	2	15096	75,4
Engleski jezik	15506	1,6	8075	52,1
Bosanski/ hrvatski/ srpski	15360	1,6	7946	51,7

Perzijski/ (Farsi)	13172	1,3	7360	55,9
Španjolski	13011	1,3	6781	52,1
Kurdski jezik	11750	1,2	6622	56,4
Finski jezik	8900	0,9	4256	47,8
Albanski jezik	8516	0,9	5273	61,9
Poljski	8309	0,8	4952	59,6
Ostalo	83027	8,4	39934	48,1

Reference i produbljenje

Cabau, B. (2014.). Politika i planiranje obrazovanja manjinskog jezika u Švedskoj. *Aktualna pitanja u jezičnom planiranju*, 15, 409 – 425.

EADSNE (2011.). Osposobljavanje nastavnika za uključivanje u Europu - Izazovi i mogućnosti. Europska agencija za razvoj obrazovanja osoba s posebnim potrebama. <https://www.european-agency.org/sites/default/files/TE4I-Synthesis-Report-FR.pdf>

OECD (2015.). Pregledi OECD-a o osposobljavanju migranata, https://www.oecd-ilibrary.org/education/examens-de-l-ocde-sur-la-formation-des-migrants_20776845

Odjel za gospodarska i socijalna pitanja (2016.). Nitko ne smije biti zapostavljen: imperativ uključivog razvoja. Izvješće o svjetskoj socijalnoj situaciji 2016. Ujedinjeni narodi. www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/full-report.pdf

42 Kako se mreže neformalnog i informalnog učenja mogu koristiti za potporu višejezičnosti?

Mark Fettes, Sveučilište u Milanu-Bicocca

U trenutačnim pristupima obrazovanju odraslih Europska unija usredotočuje se na politike „samostalnih učenika”. Ipak, većina ljudi u mobilnosti zapravo nije „autonomna”-ovise o potpori raznih društvenih i institucionalnih mreža, najčešće usklađenih s jezicima i kulturama koje su već dio njihovog repertoara. Osim toga, socijalna priroda jezika znači da se nove sorte zapravo stječu samo ako ih učenik uspije koristiti za pristup novim mrežama, što je ključni aspekt razvoja višejezičnog identiteta. Politički okviri stoga moraju odgovoriti na to kako se osobe u mobilnosti stvarno organiziraju i doživljavaju te tražiti partnerstva u formalnom, neformalnom i informalnom kontekstu učenja.

Što nam istraživanje govori?

Studije kao što su nedavna izvješća OECD-a o studentima useljenika u školi (2015.) i zapošljavanje radnika migranata (2016.) snažno se zalažu za višejezičnost u kontekstu socijalne integracije. Poticanjem mobilnosti na održavanje jezika baštine sudjelovanjem u neformalnim mrežama, istodobno s razvojem novih jezičnih vještina u društvu domaćinu, može se poboljšati njihova sposobnost učenja, zapošljivost i razumijevanje drugih kultura.

Međutim, priroda neformalnih i neformalnih mreža dostupnih odraslim učenicima znatno se razlikuje od jedne države članice do druge (vidjeti sliku i Cedefop, 2009.) ili čak od mjesta do mjesta te od jedne zajednice do druge unutar određene države. Te se mreže uglavnom razvijaju u skladu s lokalnom percepcijom potreba i prilika, a ne u kontekstu nacionalne ili europske politike.

To znači da su resursi dostupni za potporu i poticanje jezične integracije vrlo raznoliki i integrirani u lokalne kulture i tradicije.

Ilustracije i dokazi

Terensko istraživanje za projekt MIME ilustrira neke od načina na koje mreže neformalnog/neformalnog učenja jezika mogu nadopuniti putove formalnog obrazovanja.

Intervjui sa studentima koji sudjeluju na „ljetnim sveučilištima” koje organizira AEGEE (Udruga općih država studenata Europe) pokazuju kako mreža neformalnog učenja može steći prepoznatljivu kulturu višejezičnosti: u tom slučaju pozitivni stavovi prema

učenju jezika i jezičnoj raznolikosti, naglasak na vrijednosti neformalnog jezičnog kontakta i česta uporaba nesavršenog engleskog jezika u praktične svrhe. Iako longitudinalni podaci nisu dostupni, vjerujemo da su te karakteristike prilično stabilne i lako se prenose novim članovima mreže.

Naša studija o migrantima iz bivše Jugoslavije u Južnom Tirolu ilustrira različite vrste mreža učenja. Sudionici su predstavljali stjecanje talijanskog i njemačkog jezika kako se općenito odvija na različitim mjestima i na različite načine: Talijanski uglavnom u neformalnim kontekstima, njemački jezik putem tečajeva jezika. Činilo se da su ti programi povezani sa zajedničkim mišljenjima o jezicima i njihovim govornicima. Sudionici su izrazili osjećaj da je talijanski pristupačniji od njemačkog te se činilo da se osjećaju ugodnije govoriti o jezicima koje su stekli uglavnom ili u neformalnim kontekstima.

Kao i u studiji AEGEE, čini se da u tim društvenim mrežama postoje dosljedna jezična uvjerenja i stavovi, koji su u nekim aspektima bili slabo prilagođeni ponuđenim mogućnostima učenja jezika.

Grupne rasprave u Vaasi u Finskoj sa stručnjacima izvan Skandinavije također su pokazale zajednički skup stavova i uvjerenja o učenju lokalnog jezika. Svi sudionici smatraju da je finski vrlo težak, težak i nezahvaljujući jezik povezan s stereotipom tradicionalnog i konzervativnog finskog državljanina; s druge strane, švedski se smatrao mnogo bližim, lakšim i zadovoljavajućijim jezikom za učenje, dok su se švedski građani Vaase smatrali ljepšim, uspješnijim, privlačnijim i otvorenijim. Ti su stavovi bili povezani s odabirom jezika za učenje u formalnom, neformalnom i informalnom kontekstu. Također treba napomenuti, a to se odnosi i na druge studije slučaja, opći nedostatak interesa za poboljšanje znanja engleskog jezika osim onih koje su dovoljne za svakodnevnu komunikaciju.

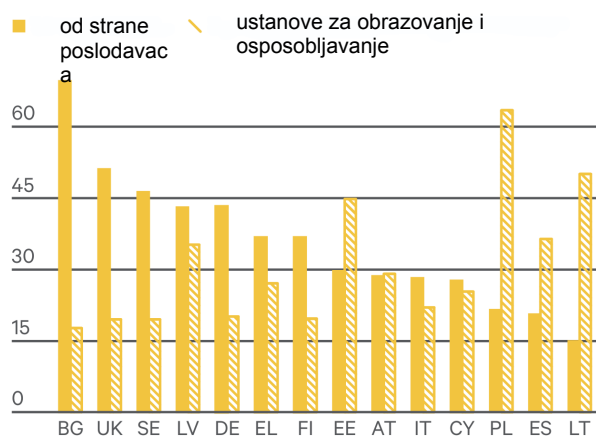
Političke implikacije

Potpora za učenje jezika odraslih obično se pruža pružanjem tečajeva ili drugim prilikama za učenje na jezicima koji su odabrani u okviru postupka „odozgo prema dolje”. Međutim, podaci pokazuju da, bez obzira na to gdje se te mogućnosti nalaze (škole, vladini centri, knjižnice, poslodavci, udruge građana itd.), lokalne društvene mreže imaju ključnu ulogu u određivanju načina njihova korištenja. Sredstva se mogu učinkovitije dodjeljivati i imati veći dugoročni učinak

na jezičnu uključenost ako su migranti i druge osobe u mobilnosti izravno uključeni u osmišljavanje i provedbu programa. To mogu biti inicijative usmjerene na promjenu percepcije određenih jezika i kultura, kako unutar zajednica migranata tako i u zajednicama domaćinima. Mjere za vrednovanje jezičnih vještina stečenih neformalnim i informalnim učenjem mogu biti važan način za povećanje motivacije i poboljšanje percepcije važnosti i nagrađivanja tih napora.

SEKTORI UKLJUČENI U NEFORMALNO OBRAZOVANJE, PREMA ANKETI O OBRAZOVANJU ODRASLIH

(izvor: Cedefop, 2009.)

Reference i produbljenje

Cedefop: Europski centar za razvoj strukovnog osposobljavanja (2009.). Tko zapravo nudi mogućnosti neformalnog učenja? goo.gl/2Mrzmc

Vijeće Europske unije (2012.). Preporuka Vijeća od 20. prosinca 2012. o vrednovanju neformalnog i informalnog učenja. goo.gl/3kFPW4

OECD (2015.). [Studenti imigranata u školi: Olakšavanje putovanja prema integraciji](#). Izdavačka kuća OECD-a.

OECD (2016.). [Zapošljavanje radnika imigranata: Europa 2016.](#) Izdavačka kuća OECD-a.

43 Kako promicati mobilnost i uključenost putem višejezičnosti u visokom obrazovanju? (ES)?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso, Neuza Costa, Universidade do Algarve

U visokom obrazovanju (ES) jezici se općenito koriste u odvojenim situacijama i na način koji se može nazvati segregativnim načinom. To se može promatrati u poučavanju i učenju, istraživanju i upravljanju, čak i na dvojezičnim ili trojezičnim sveučilištima. Razdvajanje jezika narušava mobilnost i uključenost. Međutim, visoka učilišta mogu razviti inovativne politike za promicanje mobilnosti i istodobno osiguravanje uključenosti. Opća je ideja potaknuti studente, istraživače i administrativno osoblje da bolje upravljaju, razvijaju i koriste različite jezike u svom repertoaru.

Što nam istraživanje govori?

Neke nedavne teorije pretpostavljaju da vještine na različitim jezicima nisu odvojeni sustavi, već jedinstveni integrirani sustav, poznat i kao višejezična kompetencija. Pojedinci moraju upravljati znanjem različitih jezika u skladu s komunikacijskim kontekstom (npr. sprečavanjem određenih jezika i korištenjem onih koji su potrebni u određenoj situaciji). To je konceptualizirano u projektu MAGICC kao "komunikacijski interaktivni imenik pojedinca, koji se sastoji od nekoliko jezika i različitih jezika, uključujući prvi jezik (jezike) na različitim razinama kompetencija, te različite vrste kompetencija koje su sve međuovisne. Imenik u cjelini predstavlja resurs za djelovanje u različitim situacijama uporabe. Razvija se tijekom vremena i cjeloživotnog iskustva te uključuje međukulturnu svijest i sposobnost prilagodbe i sudjelovanja u multikulturalnim kontekstima sveučilišta i radnog života" (MAGICC Konceptualni okvir 2013.: 5).

Uzimajući U OBZIR da je „nedostatak jezičnih vještina jedna od glavnih prepreka sudjelovanju u europskim programima obrazovanja, osposobljavanja i mladih” (Erasmus+ 2017 Guide: 9)¹ Lako se može zaključiti da je sposobnost korištenja cijelog jezičnog repertoara i razvoja višejezične kompetencije dodana vrijednost za studente, istraživače i osoblje. To im može pomoći da steknu veću motivaciju i lakše sudjeluju u programima mobilnosti. Osim toga, stječu korisne profesionalne vještine. Razvoj višejezičnih vještina od strane aktera visokog obrazovanja može podupirati i poboljšati njihova osobna, akademska i profesionalna postignuća, čime se poboljšava njihova potencijalna mobilnost. Istodobno, široka uporaba jezičnih repertoara u visokom obrazovanju može olakšati jezičnu

uključenost. Mogućnost korištenja različitih jezičnih imenika studenata, istraživača i osoblja čini jezično okruženje visokog obrazovanja otvorenim za prijem i prihvaćanje jezične raznolikosti. U tom smislu, korištenje i razvoj višejezičnih vještina primjeren je odgovor na kompromis između mobilnosti i uključenosti, čime se doprinosi rješavanju napetosti među njima.

Ilustracije i dokazi

U visokom obrazovanju višejezične vještine mogu se poticati na nekoliko načina. Studije provedene u okviru projekta MAGICC² pružaju relevantne i praktične alate koji pružaju međunarodni skup kategorija za opisivanje i procjenu višejezičnih i multikulturalnih vještina.

Studija slučaja u učionici Sveučilišta u Algarveu u Portugalu primjer je kako se višejezična kompetencija može promicati i kako ona može pomoći u rješavanju kompromisa između mobilnosti i uključenosti.

Studija je usmjerena *najezične i komunikacijske politike*, tečaj na razini BA-a. Sudionici ovog tečaja su i lokalni studenti i studenti programa Erasmus iz različitih jezičnih sredina. Instruktor omogućuje sudionicima da govore svoj željeni jezik (pod uvjetom da ga razumiju ili se mogu prevesti na različite jezike kako bi ga svi mogli razumjeti). Materijal kolegija uključuje znanstvene tekstove na engleskom jeziku koji se čitaju, analiziraju i raspravljaju na različitim jezicima. Uključeni su različiti elementi pojedinih studentskih direktorija, a iz kolektivnog repertoara razreda proizlazi okruženje za zajedničko učenje. Kao rezultat toga, u ovom tečaju koriste se mnogi jezici, uključujući portugalski, engleski, francuski, talijanski i španjolski.

Osim toga, studenti su morali napraviti završnu prezentaciju koristeći tri jezika koje su odabrali: jezik za prezentaciju u PowerPointu, jezik za usmenu prezentaciju i jezik za odgovaranje na pitanja instruktora i studenata. Ova vrsta zadatka je kreativna, ali i strukturirana metoda razvoja višejezičnih vještina.

Potonji zadatak i upotreba mnogih jezičnih imenika

2 MAGICC – Modularizacija višejezičnih i multikulturalnih akademskih komunikacijskih kompetencija
www.magicc.eu

1 Vodič programa Erasmus+. Verzija 3 (2017.).

studenata tijekom tečaja, koji su također povezani s upotrebom engleskih tekstova, doveli su do niza metajezičnih promišljanja o sadržaju i povezanim jezičnim pitanjima.

To je omogućilo veću jednakost u učionici i veće sudjelovanje svih sudionika, kako domaćih tako i stranih.

Političke posljedice

S obzirom na višejezični kontekst u kojem je visoko obrazovanje integrirano, postoje različiti razlozi za promicanje višejezičnih kompetencija. Poboljšava mobilnost i olakšava ulazak u višejezični profesionalni svijet; istodobno doprinosi podizanju svijesti i prihvaćanju postojeće jezične raznolikosti.

Politike za promicanje višejezične kompetencije mogu provoditi pojedinačni instruktori (kao u prethodno navedenoj studiji slučaja). Može se promicati i na institucionalnoj razini, primjerice putem višejezičnih i multikulturalnih tečajeva koji su otvoreni za cijelu sveučilišnu zajednicu. Primjer su tečajevi o komunikacijskoj izobrazbi u višejezičnim kontekstima na Sveučilištu u Baselu (Švicarska) (Gekeler i dr., 2013.) i na temu „*Interaction Multilingual*”. *Koristite svoje jezike* na Sveučilištu Jyväskylä, Finska (Kyppö i dr., 2015.).

Jezici koji se koriste u nastavi tijekom tečaja		
	Jezici koji se koriste za pisanje (bijela ploča ili prezentacija slajdova)	Jezici koji se koriste usmeno
Učiteljica	Engleski, francuski, portugalski	Engleski, francuski, portugalski
Studenti	Engleski, francuski, portugalski	Engleski, francuski, talijanski, portugalski, španjolski

Reference i produbljenje

- Gekeler, P., Manger S., Meyer, S., & uRank, D. (2013). Višejezičnost, višejezičnost i internacionalizacija u Europskom prostoru visokog obrazovanja: Izazovi i perspektive na švicarskom sveučilištu. *Učenje jezika u visokom obrazovanju*, 2, 405 – 425.
- Kyppö, A., T. Natri, M. Pietarinen, & P. Saaristo. (2015). Koristite svoje jezike! Od jednojezične do višejezične interakcije u jezičnom razredu. U J. Jalkanen, E. Jokinen, & P. Taalas (Eds.), *Glasovi pedagoškog razvoja – Proširenje, poboljšanje i istraživanje učenja jezika visokog obrazovanja* (str. 319. – 335.). Dublin: Istraživanje-publishing.net

44 Kako možemo pomoći u razmjeni učenika u učenju jezika zemljedomaćina

Cyril Brosch, Sabine Fiedler, Sveučilište Leipzig

Programi razmjene nude studentima priliku da ostanu u inozemstvu za dugo vremena. To je često prva prilika u njihovim životima može biti osobito akutna u Europi, gdje je poznavanje jezika ključan čimbenik mobilnosti i uključenosti. Međutim, ako studenti nemaju prethodno znanje jezika zemlje domaćina, te su razmjene prekratke da bi se osiguralo odgovarajuće učenje jezika. Iako upotreba engleskog jezika ublažava većinu problema mobilnosti, to može otežati uključivanje na sveučilištu i u svakodnevni život, osim ako pojedini studenti posebno ustraju u učenju lokalnog jezika.

Što nam istraživanje govori?

U studiji tima iz Leipziga MIME istražilo se korištenje jezika za oko 500 studenata na razmjeni, koji su sudjelovali u razmjenama u Njemačku i iz nje (Brosch 2017.). Predložio je da zemlje s popularnim jezicima, osobito engleskim i francuskim, budu vrlo uspješne u poboljšanju jezičnih vještina i promicanju uključivanja pozvanih studenata, dok su se rezultati za druge zemlje, posebno one s manje prestižnim jezicima, znatno razlikovali.

Naše istraživanje ukazuje na to da je većina studenata razmjene zainteresirana za učenje jezika zemlje domaćina, ali imaju malo mogućnosti da to učine u slučaju „malih“ jezika. To upućuje na to da projekti kao što je Erasmus+ još nisu ostvarili svoj puni potencijal za potporu višejezičnosti. Učenici narazmjene, uključujući one koji svoj boravak u okviru programa Erasmus+ provode u jezičnim manjim zemljama, u kojima je jezik nastave općenito engleski, zainteresirani su za učenje lokalnog jezika (vidjeti sliku suprotna).

Ilustracije i dokazi

U praksi, studenti često nailaze na prepreke. Zbog nedostatka tečajeva jezika ne mogu početi učiti jezik domaćina prije razmjene, a za vrijeme boravka rijetko se održavaju odgovarajući tečajevi. Zajednički smještaj, konferencije i rekreacijske aktivnosti omogućuju studentima da većinu svog vremena provedu s drugim učenicima na razmjeni.

Većina informacija koje prime prije ili tijekom boravka nalazi se samo na engleskom jeziku.

Sudionici našeg studija često su se žalili na nedostatak kontakta s lokalnim studentima i lokalnim stanovništvom zbog jezične barijere, kao i zbog

nedovoljnog stupnja organizacije programa razmjene:

Zamislio sam to drugačije, u kojoj mjeri bih ovladao mađarskim na kraju svog boravka. Stvarno sam namjeravao – Pitao sam se ako moram ići intenzivniji tečaj, ali u stvari nije bilo jednog, a ja mogu samo napraviti osnovni tečaj [...] Bilo je prilično loše.

Imamalo prije trijaže. Postoji katalog tečajeva Erasmus i katalog sveučilišnih tečajeva. I to je prilično ograničeno, ono što možete i ne možete odabrati. [...] Mislim da je glupo, pogotovo u općem kontekstu, jer živim u studentskom smještaju ovdje, i oni to rade na isti način ovdje." [tj. oni pozdravljaju Erasmus+ studente odvojeno od lokalnih studenata]

Kao rezultat toga, neki su se studenti tijekom boravka pridružili samo malom krugu drugih studenata na razmjeni, nakon što su stekli samo minimalno znanje lokalnog jezika. To ih je spriječilo da maksimalno iskoriste svoje boravke.

Političke posljedice

Preporučljivo je studentima pružiti više mogućnosti ne samo da studiraju jezik zemlje domaćina, nego i, prije svega, da se koriste jezikom. Stoga nije preporučljivo organizirati studije dolaznih studenata na način koji im omogućuje da se tijekom razmjene oslanjaju isključivo na engleski jezik. Iako učenici nikada ne bi trebali biti prisiljeni naučiti određeni jezik, trebala bi postojati mjerljiva prednost govora lokalnog jezika.

Neke posebne smjernice su sljedeće.

1. Početna sveučilišta studenata na razmjeni trebala bi, u mjeri u kojoj je to moguće, ponuditi više poticaja i mogućnosti za svoje studente da uče ono što se naziva „mali“ jezici pružanjem tečajeva na lokalnim jezicima svojih partnerskih sveučilišta i pružanjem potvrđenih jezičnih tečajeva prije i tijekom razmjene.
2. Koordinator programa Erasmus+ trebali bi učenje lokalnog jezika učiniti glavnim prioritetom za boravak učenika. Trebalo bi šire upotrebljavati primjere dobre prakse, kao što su novine senzibilizacije jezika i Tandem učenje.
3. Internetski testovi i tečajevi programa Erasmus+ trebali bi uključivati jezike svih zemalja sudionica kako bi učenici mogli početi učiti lokalni jezik prije razmjene.
4. Sveučilišta domaćini trebala bi udvostručiti svoje

napore kako bi se izbjegla segregacija studenata u zamjenu za lokalno stanovništvo. Sveučilišna upravna tijela ne bi trebala nuditi svoje usluge na engleskom jeziku kao samo jednom jeziku ili prema zadanim postavkama, nego i na lokalnim jezicima kako bi potakla studente programa Erasmus da se njima koriste.

Sveučilišta domaćini trebala bi udvostručiti svoje napore kako bi se izbjegla segregacija studenata na razmjenu od lokalnog stanovništva. Sveučilišna upravna tijela ne bi trebala nuditi svoje usluge na engleskom jeziku kao samo jednom jeziku ili prema zadanim postavkama, nego i na lokalnim jezicima kako bi potakla studente programa Erasmus da se njima koriste.

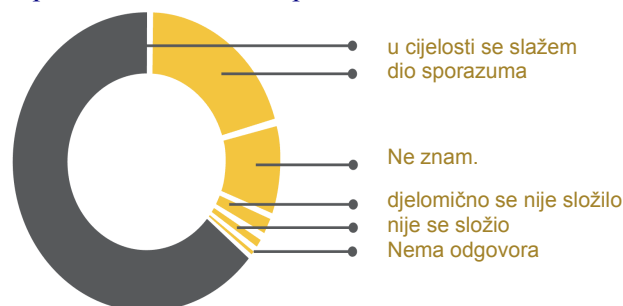
Reference i produbljenje

Brosch, C. (2017.). *Inwiefern fördert das Erasmus+ Programm Mehrsprachigkeit?* (Razgovor na kolokviju „Jezične vještine za gospodarsku i socijalnu uključenost“, Berlin, 12. listopada 2017.).

Harrison, N. (2015.). Praksa, problemi i moć u 'međunacionalizaciji kod kuće: kritička razmišljanja

o nedavnim istraživačkim dokazima. *Nastava u visokom obrazovanju*, 20, 412 – 430.

Mitchell, R., McManus, K. & Tracy-Ventura, N. (Eds.) (2015.). *Društvena interakcija, identitet i učenje jezika tijekom boravka u inozemstvu*. Europsko udruženje za drugi jezik eprints.soton.ac.uk/id/eprint/381255

UČENJE JEZIKA VAŽNA JE MOTIVACIJA ZA MOJ BORAVAK U INOZEMSTVU.

45 Kako obrazovni sustavi mogu odgovoriti na dinamiku jezično složenih regija?

Gabriele Iannàccaro, Sveučilište u Milanu-Bicocca

Europski jezični krajolik pokazuje zapanjujući stupanj varijacije zbog povijesnih, političkih, društvenih i gospodarskih okolnosti – ne samo od države do države, već i unutar država. To otežava osmišljavanje politika uključivanja jer je potrebno uzeti u obzir ne samo političke i kulturne tradicije države u cjelini, nego i lokalne i regionalne razlike, kao i aktualna kretanja zbog različitih obrazaca imigracije i iseljavanja.

Što nam istraživanje govori?

Tri vrste razlika imaju velik potencijalni učinak. Prvi je raspon jezičnih varijacija. Kada većina ljudi govori jezik iste jezične obitelji, to promiče mogućnost međusobnog razumijevanja (npr. u Skandinaviji ili u prostoru zapadnoslavenskog jezika). Time se općenito smanjuju ukupni troškovi višejezičnosti. Drugo, postojeća državna ili regionalna tradicija višejezičnosti važan je čimbenik u utjecaju na stambenost prema miješanju kodova i stjecanju jezika regije (Iannàccaro 2010), kao i na odnose mobilnih ljudi sa svojim izvornim i novostečenim repertoarima. Treće, različiti demografski sastav urbanih i ruralnih okruženja (uključujući detaljne lokalne obrasce naseljavanja, npr. koncentracija migranata u određenim četvrtima) ima važnu ulogu u jezičnoj integraciji. Ta su tri čimbenika jasno vidljiva u istraživanju MIME.

Ilustracije i dokazi

U studiji slučaja u Andori utvrdili smo da portugalski radnici migranti u kontaktu sa španjolskim, katalonskim i francuskim uglavnom ovise o materinjem jeziku i strategijama međurazumijevanja. Međutim, prevladavajući društveni stavovi prema tim različitim jezicima znatno se razlikuju, pod utjecajem političke i društvene situacije. Katalonski, kao jedini službeni jezik, povezan je s mobilnošću prema gore; Francuskisesmatra obrazovnim jezikom koji, kao i katalonski, potječe iz Andore; Španjolskisesmatra „nametljivim” jezikom koji se tolerira u neslužbenim kontekstima; Portugalskisesmatra stranim i povezan je s nedostatkom socijalne mobilnosti. Ti stavovi ometaju uspjeh i širenje međusporazumnih strategija, posebno između portugalskog, španjolskog i katalonskog. Istovremeno, službena jezična politika Andore nudi malo prostora za prepoznavanje jezične raznolikosti. Kao rezultat toga, iako čine do 16 % stanovništva, portugalski mobilni radnici i njihove obitelji izražavaju zamjeranje percipiranom nejednakošću u postupanju.

U drugoj studiji slučaja prikupili smo jezične biografije

migranata iz bivše Jugoslavije koji trenutačno žive u službeno dvojezičnoj talijanskoj pokrajini Bolzano/Bozen (Južni Tirol). U ovom slučaju, migracija se odvijala izvan granica između različitih jezičnih obitelji (Tradicionalni jezici Južnog Tirola uključuju Ladin, High German, Germanic dialects i talijanski, dok imigranti iz bivše Jugoslavije govore srpski/Bosnački, albanski i rumunjski).

Jezični obrasci povezani s integracijom razlikuju se ovisno o jezičnim registrima koje migranti nose sa sobom (jednojezični, dvojezični maloljetnici itd.) i ciljnoj zajednici domaćinu. U Južnom Tirolu njemačka zajednica, s obzirom na svoju autohtonu višejezičnost i stavove koji su povoljniji za jezične razlike, fleksibilnija je od one talijanskog jer prihvaća nestandardne oblike i nepotpune faze stjecanja jezika; međutim, za potpunu integraciju potrebni su njemački i germalekti. Za one koji su više orijentirani prema talijanskoj grupi, stjecanje standardnog talijanskog jezika može biti dovoljno.

Političke posljedice

Obrazovne politike moraju uzeti u obzir tradicije i stavove određenih regija, inače može postojati jaz između onoga što se nudi i onoga što ljudi traže. Istodobno, svi jezični identiteti i repertoari moraju biti priznati kao dio raznolikosti društva. Višejezične regije, koje se često nalaze na granicama među državama, nude uvjete koji mogu utrti put boljem razumijevanju dinamike složenih repertoara. To podrazumijeva usvajanje obrazovnih politika koje:

- ▶ integriraju poučavanje regionalnog jezika, povijesti i Landeskunde (u biti „kultura”), obuhvaćajući susjedne prekogranične regije, kako za učenike školske dobi tako i za odrasle;
- ▶ višejezičnost pozicionira kao normalnu situaciju i za autohtone stanovnike i za mobilno stanovništvo, koristeći se svakim kako bi pomogli razumjeti druge;
- ▶ naglašavaju kulturne i obrazovne prednosti kontakta između jezičnih zajednica i ulogu manjinskih zajednica kao mostova između različitih kulturnih i jezičnih tradicija.

Te preporuke predstavljaju poziv *nameđukulturno obrazovanje o građanstvu* (Byram et al., 2016.), koje uključuje pozornost na regionalne i lokalne razlike kao sastavni dio politika jezične uključenosti.

Reference i produbljenje

Byram, M., Golubeva, I., Hui, H., & Wagner, M. (Eds.) (2016.). *Od načela do prakse u obrazovanju za međukulturno građanstvo*. Clevedon: Višejezična pitanja.

Iannàccaro, G. (2010.). *Ling di minoranza e scuola. Dieci anni dalla legge 482/99. Plurilinguismo scolastico nelle comunità di minoranza della Repubblica Italiana*. Quaderni della Direzione Generale per gli Ordinamenti Scolastici e per l'Autonomia Scolastica 1. Romi: Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca.

Mar-Molinero, C. & Stevenson, P. (Eds.) (2006.). *Jezične ideje, politike i prakse: Jezik i budućnost Europe*. London: Palgrave Macmillan.

Naljepnice koje potiču upotrebu katalonskog u trgovini u Andori la Vella.

46 Koje su vještine nastavnika najpotrebnije za rješavanje jezičnih razlika u uključivim školama?

Gabriele Iannàcaro, Sveučilište u Milanu-Bicocca

Nastavnici imaju ključnu ulogu u provedbi politika jezičnog obrazovanja. Ta je uloga aktivnija i složenija nego što se čestomisli, što zahtijeva raznolik skup sposobnosti koje su opsežno istražene u istraživanju osposobljavanja nastavnika za uključivanje (tj. priprema nastavnika za rad u uključivim školama, gdje se koristi ravnomjerno dijele među svim učenicima, bez obzira na pojedinačne ili kolektivne razlike). Nadahnuće smo iz tog istraživanja izvukli kako bismo donijeli zaključke o ulozi nastavnika u uzimanju u obzir jezične raznolikosti u tim školama, u kojima se mogu pomiriti proturječni zahtjevi za mobilnost i uključenost.

Što nam istraživanje govori?

Studije i konferencije koje sponzoriraju dvije velike međunarodne organizacije jasno su utvrdile razmjere izazova, što zahtijeva promjene u načinu na koji nastavnici rade na individualnoj razini, razredu, školi i društvu. Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD) sažela je trenutačno stanje u dva ključna izvješća, *Teachers Matter* (2005.) i *Educating Teachers for Diversity* (2010.). Nedavno je Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) objavila niz „Vodiča za zastupanje” o uključivom osposobljavanju nastavnika (Kaplan i Lewis, 2013.).

U europskom kontekstu najveći politički orijentirani projekt koordinirala je Europska agencija za razvoj obrazovanja za posebne potrebe (EADSNE), uz sudjelovanje stručnih skupina tvoraca politika, predavača općih i specijaliziranih nastavnika iz 25 zemalja. Jedan od rezultata tog rada bio je profil uključivih učitelja na temelju dokaza (EADSNE,

2012.) u kojem su utvrđene sposobnosti koje nastavnici moraju učinkovito raditi u različitim učionicama.

Ilustracije i dokazi

Pogledajte tablicu na sljedećoj stranici.

Političke posljedice

Program osposobljavanja nastavnika u svim državama članicama trebalo bi pozvati da ispune strože zahtjeve u pogledu razvoja sposobnosti nastavnika za rad s jezičnim razlikama u uključivim školama. Te sposobnosti uključuju niz međusobno povezanih stavova i uvjerenja, znanja i razumijevanja, vještina i sposobnosti koje nadopunjuju one koje je identificiralo cjelokupno istraživanje obrazovanja koje uključuje nastavnike.

Reference i produbljenje

EADSNE (2012.). *Obrazovanje nastavnika za uključivanje: Profil inkluzivnog učitelja*. Cijeli tekst european-agency.org/sites/default/files/Profile-of-Inclusive-Teachers.pdf

OECD (2005.). Ključna uloga nastavnika <https://www.oecd.org/fr/education/scolaire/34990974.pdf>

OECD (2010.). *Edukacija Učitelja za raznolikost*. Sažetak <https://www.oecd.org/fr/education/cei/44837540.pdf>

Kaplan, I. & Lewis, I. (2013.). *Promicanje uključivog obrazovanja nastavnika: Vodiči za zastupanje*. UNESCO. Poveznice na cijelu seriju goo.gl/8ywS7v

Vještine potrebne nastavnicima za rješavanje jezičnih razlika u uključivim školama.

	Stavovi i uvjerenja	Znanje i razumijevanje	Vještine i sposobnosti
Povećanje raznolikosti učenika			
Dizajn jezika u uključivom obrazovanju	Učenje jezika i upotreba jezika u poučavanju moraju biti smisljeni za sve učenike	Učenje i korištenje više od različitih jezika pristup je za sve učenike, a ne samo za neke koji se smatraju različitim.	Kritičko ispitivanje vlastitih uvjerenja i stavova prema različitim jezičnim sortama temelj je uzajamnog poštovanja
Perspektiva nastavnika o jezičnoj razlici među učenicima	Učenici na više jezika dodaju vrijednost školama, lokalnim zajednicama i društvu	Učenici su izvor za učenje jezične raznolikosti za sebe i svoje vršnjake.	Sposoban učiti od učenika o jezičnim razlikama i pomoći školama da slave te razlike
Potpora svim učenicima			
Promicanje školskog, socijalnog i emocionalnog učenja za sve	Ima velika očekivanja za sve učenike i nastoji uključiti roditelje i obitelji, bez obzira na njihovo jezično podrijetlo.	Poznavanje višejezičnih razvojnih obrazaca i putova, kao i različitih modela učenja jezika	Naglasak je na komunikaciji, prijenosu vještina na jezicima koji se govore kod kuće i u zajednici te sudjelovanju roditelja i obitelji u procjeni.
Učinkovito poučavanje u heterogenim razredima	Odgovoran za učenje svih studenata; jezične razlike smatraju se vrijednim resursima za učenje	Utvrđiti prednosti svakog učenika; diferencijacija kurikuluma za uključivanje raznolikosti jezika i kultura	Radi s pojedinačnim učenicima, mješovitim skupinama; pronalaženje načina za produktivno korištenje drugih jezika u učionici
Rad s drugima			
Rad s roditeljima i obiteljima	Poštovanje različitih kulturnih, socijalnih i jezičnih konteksta; učinkovita komunikacija i suradnja. učinkovita komunikacija i suradnja	Razumije važnost pozitivnih vještina i međuljudskih odnosa za suradnju kroz jezične razlike	Učinkovito komunicira s različitim obiteljima, oslanjajući se na jezične resurse zajednice općenito
Rad s nizom drugih obrazovnih stručnjaka	Vrijednosti suradnju, partnerstva i timski rad kroz i s više jezika	Zna kako nastavnici u uključivim razredima mogu surađivati s drugim stručnjacima i osobljem kako bi podijelili svoju jezičnu stručnost	Izgradnja višejezične zajednice u učionici kao dijela šire školske zajednice; pomaže u upravljanju jezičnom raznolikošću na razini škole
Osobni profesionalni razvoj			
Učitelji kao promišljeni praktičari	Rad s različitim jezicima podrazumijeva rješavanje problema na temelju prakse utemeljene na dokazima i osobnog osposobljavanja	Zna metode istraživanja-djelovanja i kako poduzeti rješavanje problema, promišljanje i samoprocjenu	Procjenjuje vlastite prakse i surađuje s drugima kako bi se procijenilo kako se u cijeloj školi rješavaju jezične razlike
Trajno stručno usavršavanje i usavršavanje	Shvaća da su kontinuirano učenje, promjene i razvoj ključni za rješavanje jezične raznolikosti	Svjestan je višejezičnog, pravnog i političkog konteksta; obvezuje se na razvoj znanja i vještina za uključivu praksu	Teži inovacijama i osobnom učenju, koristi kolege i druge modele kao izvore učenja i inspiracije

47 Kako najbolje procijeniti neformalne jezične vještine?

Mark Fettes, Sveučilište u Milanu-Bicocca

Ocjenjivanje jezičnih vještina grana je šireg područja znanja, alidacije i akreditacije kompetencija odraslih (ACR), što je važan fokus UNESCO-ova Instituta za cjeloživotno učenje i OECD-a te tema koja se ponavlja u izjavama EU-a o politikama u području obrazovanja odraslih. Kao i druge sposobnosti odraslih, jezične vještine često se stječu neformalno, a programi procjene razvijeni za formalna okruženja kao što su škole i sveučilišta mogu se slabo prilagoditi potrebama manjina i migranata. Napredak u tom području ključan je za poboljšanje ravnoteže između mobilnosti i uključenosti višejezičnog europskog građanina.

Što nam istraživanje govori?

Vijeće Europske unije (2012.) preporučilo je da države članice do 2018. provedu mjere za vrednovanje vještina stečenih na neformalan i informalan način kako bi se uskladile s Europskim kvalifikacijskim okvirom. Međutim, izvješća UNESCO-a (Singh, 2015.) i OECD-a (2015., 2016.) pokazuju da to može biti težak proces koji zahtijeva temeljitu prilagodbu postojećih pristupa uvjetima za povećanu mobilnost i raznolikost vještina i znanja o kojima je riječ. To se odnosi na jezik: informalne jezične vještine češće su usmene i rijetko su u skladu sa standardima gramatičke korekcije koji se očekuju u pisanim testovima. U našim studijama slučaja, doušnici su često bili spremni priznati da su njihove vještine na određenom jeziku bile manjkave, ali su ipak izrazile povjerenje i stručnost u njegovoj upotrebi. Dobri alati i postupci za evaluaciju obuhvatili bi prednosti i ograničenja tih inventara.

Slika prikazuje relativnu težinu procesa stjecanja formalnih (sivih), neformalnih (sivih) i neformalnih (žutih) jezika u mobilnom životu. Čini se da se informalne jezične vještine stječu čak i u relativno kasnim fazama, tj. obično nakon dobi u kojoj se ljudi ocjenjuju u školi.

Ilustracije i dokazi

Kao i kod ostalih aspekata jezične uključenosti, VAR ima makro, mezo i mikrodimezionalne dimenzije. Na makrorazini najčešći je model za ocjenjivanje jezika Zajednički europski referentni okvir za jezike, u kojem neke države određuju nacionalne centre za ispite, dok druge akreditiraju niz ustanova, uključujući kulturne centre i visoka učilišta. Općenito, ne radi se o istim

institucijama koje se bave obrazovanjem migranata, a postupak evaluacije ZEROJ-a (Zajednički europski referentni okvir za jezike) smatrao bi se previše formalnim i nedostupnim za mnoge odrasle polaznike u uvjetima mobilnosti. Međutim, sličan organizacijski model mogao bi izravno uključiti organizacije migranata u ispitivanje jezičnih vještina stečenih neformalno. Razinaje ključna. Uključiva jezična procjena temelji se na utvrđivanju postupaka i standarda u kontekstu regionalnih višejezičnosti. Primjerice, u našoj studiji slučaja u Andori standardi poznavanja jezika trebali bi se odnositi na različite funkcije francuskog, katalanskog, španjolskog i portugalskog jezika kako bi se odrazila njihova stvarna i potencijalna uloga u repertoaru učenika.

Evaluacija u takvom okviru također može imati obrazovnu ulogu podizanjem svijesti o vlastitim jezičnim stavovima, navikama, sposobnostima i potencijalu za rast.

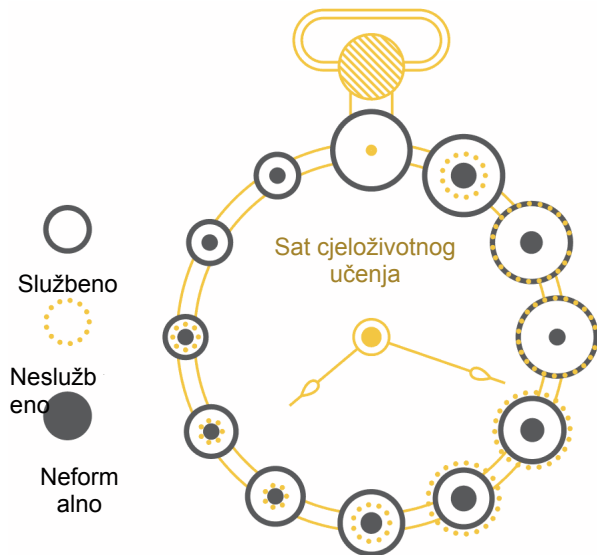
Na mikro razini potrebno je definirati posebne alate i prakse za evaluaciju (Cedefop, 2015.). Umjesto tradicionalnih testova i ispitivanja, koji mogu biti zastrašujući i koji nisu usko povezani s kontekstima uporabe, trebalo bi koristiti druge metode, kao što su razgovor (razgovori), izvješćivanje (samoprocjena), promatranje, simulacija ilisvjedočanstva trećih strana. Međutim, kako bi bili pouzdani, mnogi zahtijevaju visokokvalificiranog i iskusnog ocjenjivača.

Više obećavajući za široku primjenu je autentična neformalna i kontinuirana procjena, koja je suštinski povezana s problemom učenika - rješavanjem i komunikacijskim vještinama, a može se dokumentirati korištenjem luke folios.

Političke posljedice

Razvoj postupaka, standarda i organizacijskih okvira za inkluzivnu evaluaciju jezika dugoročno je poduzeće, ali s potencijalno značajnim dividendama. Kao i drugi koraci prema uključivom višejezičnom obrazovanju, usmjeren je na izgradnju kapaciteta na razini zajednice. Kao prvi korak, stručnjaci na terenu odabrali bi odgovarajuće metode vrednovanja i vodili postupak vrednovanja u suradnji s lokalnim kulturnim centrima, organizacijama migranata i drugima. Tijekom vremena, potonjiće preuzeti kontrolunadprocesom. Sustav koji iz toga proizlazi poboljšao bi socijalnu integraciju i istodobno poboljšao prenosivost neformalnih, priznatih, vrednovanih i akreditiranih jezičnih vještina.

Reference i dubine

Cedefop: Europski centar za razvoj strukovnog osposobljavanja (e (2012)). *Europske smjernice za vrednovanje neformalnog i informalnog učenja*. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije. Referentne serije Cedefop; Br. 104. <http://dx.doi.org/10.2801/50647>

OECD (2015.). *Studenti imigranata u školi: Olakšavanje putovanja prema integraciji*. Izdavačka kuća OECD-a.

OECD (2016.). *Zapošljavanje radnika imigranata: Europa 2016.*. Izdavačka kuća OECD-a.

Singh, M. (2015.) *Globalne perspektive o priznavanju neformalnog i informalnog učenja: Zašto je priznanje važno*. UNESCO Institut za cjeloživotno učenje, Springer Open.

48 Zašto je preporučljivo kombinirati „međunarodnu orijentaciju” i „regionalno mjesto” u jezičnu strategiju sveučilišta?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso; Neuza Costa, Universidade do Algarve

Ako (podnacionalna) regionalna politika usmjeravanja prevladava u visokom obrazovanju (ES), jezična uključenost studenata ili osoblja koji dolaze nije nužno zajamčena i mobilnost može biti otežana. Naime, politika međunarodne orijentacije obično uključuje uporabu jedne jezične franake, obično engleskog lingua franca. To ugrožava uključivanje osoba koje ne govore lokalni jezik, osim ako to ne rezultira stvaranjem lokaliziranog anglofonskog balona iz kojeg će biti isključeni lokalni govornici engleskog jezika. Stoga politika koja naglašava uspješnu kombinaciju „regionalnog mjesta” i „međunarodne orijentacije” može biti odgovor na kompromis između mobilnosti i uključenosti.

Što nam istraživanje govori?

Prema vodiču programa Erasmus+ (2017.: 318)¹), internacionalizacija „odnosi se na sve mjere koje uključuju najmanje jednu zemlju koja sudjeluje u programu i barem jednu partnersku zemlju”. U ES, internacionalizacija zapravo znači „Anglicisation”. Engleski se sada smatra „međunarodni jezik znanosti” i „lingua franca održan-za stjecanje visokog obrazovanja”, kao što je navedeno, na primjer, u Mazak i Herbas-Donoso (2015). Kao što Phillipson (2009.) ističe, dominantna uloga engleskog nepovoljnog položaja ne-engleskih govornika, što jasno pokazuje da ne postoji ništa suštinski znanstveno o prevlasti engleskog nad korištenjem bilo kojeg drugog jezika. Međutim, kao rezultat mobilnosti, lingvistički imenici studentskog tijela te nastavnog i istraživačkog osoblja visokih učilišta sve su raznolikiji; kad je riječ o postupanju s znanjem, sve se smanjuje uporaba jednog jezika franaka.

U tom smislu, primjerice², europski projekt IntlUni nudi rezultate u pogledu izazova i mogućnosti međunarodne klase u visokom obrazovanju u višejezičnim i multikulturalnim prostorima za učenje.

Internationalizacija se bolje razumije u usporedbi s dvama drugim konceptima, odnosno internacionalizacijom doma i virtualnom mobilnošću. Zapravo, „fizička mobilnost nije sama po sebi cilj; umjesto toga, to je jedan od načina internacionalizacije”

(Lauridsen i dr., 2015.: 14). Internacionalizacija kod kuće uključuje upotrebu i razvoj međunarodnog kurikulumu i, kako je naglašeno u Uredbi (EU) br. 1288/2013 (172³), „ne samo da može biti alternativa fizičkoj mobilnosti, već se može smatrati i pripremom za daljnju fizičku mobilnost”. Kad je riječ o virtualnoj mobilnosti, ona se definirao „skup aktivnosti koje se podupiru informacijskim i komunikacijskim tehnologijama, uključujući e-učenje, kojima se provode ili olakšavaju međunarodna suradnička iskustva u kontekstu poučavanja, osposobljavanja ili učenja” (Vodič Erasmus+ 2017.: 322)⁴.

Ilustracije i dokazi

Brojčano se broj nastavnih programa na engleskom jeziku (ETP) na europskim sveučilištima posljednjih godina znatno povećao (Wächter and Maiworm, 2014.): brojstovjetnih ETP-ova povećao se s 725 programa 2001., na 2389 u 2007. i na 8 089 u ovoj studiji. ETP-ovi u Europi uglavnom se nude tijekom drugog ciklusa (master level). Četiri petine svih programa (80 %) pripadaju ovoj kategoriji. Međutim, samo 10 – 20 % europskih studenata studira u inozemstvu i 80 do 90 % studenata nalazi se u svojoj matičnoj zemlji (Com (2013) 499 final: 6).

Stoga bi internacionalizaciju trebalo ocjenjivati ne samo u smislu bruto mobilnosti studenata, već i prirode uključenih procesa, kao što je internacionalizacija kurikulumu, čime bi se osigurali međunarodni/međukulturni ishodi učenja za sve studente (Leask, 2015.). Ovo nije „anglicijev” negoprijedlog Europske komisije (2013., 499 završna verzija: 6) kao „uključivanje globalne dimenzije u oblikovanje i sadržaj svih kurikulumu i procesa poučavanja/učenja (ponekad se naziva ”domaća internacionalizacija,“), kako bi se osiguralo da velika većina učenika, 80 – 90 % onih koji nisu međunarodno mobilni za stjecanje diplome ili mobilnost bodova, ipak može steći potrebne međunarodne vještine u globaliziranom svijetu.”

Istodobno, kako bi se osigurala veća uključenost studenata, istraživača ili mobilnog osoblja te „kako bi seostvario njihov potencijal za uspješnu integraciju u

1 Vodič programa Erasmus+. Verzija 3 (2017.)

2 IntlUni – Izazovi višejezičnog i multikulturalnog prostora za učenje u međunarodnom sveučilištu.

3 Uredba (EU) br. 1288/2013.

4 Vodič programa Erasmus+. Verzija 3 (2017.)

zemlji domaćinu, mobilnim studentima, istraživačima i nastavnom osoblju potrebna je posebna potpora za učenje jezika, uključujući mogućnost učenja lokalnog jezika, bez obzira na to je li riječ o jeziku poduke ili istraživačkoj skupini” (COM(2013) 499 final: 6)¹.

Političke posljedice

Kako bi se istodobno postigla lokalna i međunarodna orijentacija, visoka učilišta trebala bi usvojiti strategije za promicanje lokalne kulture i jezika te promicanje međunarodne dimenzije svih aspekata visokog obrazovanja, kako je predloženo u Odluci (1298/2008/EZ: 96²) "aktivnosti (...) kao što su promicanje, pristupačnost, osiguranje kvalitete, priznavanje bodova, priznavanje europskih kvalifikacija u inozemstvu i uzajamno priznavanje kvalifikacija s trećim zemljama, razvoj kurikuluma, mobilnost, kvaliteta usluga itd. Strategije za promicanje internacionalizacije u visokom obrazovanju, uključujući međunarodne kurikulume, s posebnim naglaskom na lokalnu kulturu i jezike, stoga mogu biti sredstvo promicanja međukulturnog i višejezičnog obrazovanja.

Reference i produbljenje

Lauridsen, K. et al. (Eds.) (2015.). *Prilike i izazovi u višejezičnom i multikulturnom prostoru za učenje. Završni dokument projekta akademske mreže IntlUni Erasmus 2012 – 15*. Aarhus: IntlUni.

Leask, B. (2015.). *Internacionaliziranje kurikuluma*. Abingdon: Routledge

Mazak, C. & Herbas-Donoso C. (2015). Translanguaging prakse na dvojezičnom sveučilištu: studija slučaja znanstvene učionice. *Međunarodni časopis za dvojezičnu edukaciju i dvojezičnost*, 18, 698 – 714.

Phillipson, R. (2009.). Engleski jezik u visokom obrazovanju: Panaceja ili pandemija? U predmetu Peter Harder (Ed.), *Angles o svijetu engleskog govornog područja: Politika engleskog jezika, internacionalizacija i sveučilišna nastava* (str. 29. – 57.). Kopenhagen, Danska: Muzej Tusculanum Press.

Wächter, B. & Maiworm, F. (Eds.). (2014). *Engleski programi u europskom visokom obrazovanju. Trenutačno stanje 2014*. (dokumenti ACA-a o međunarodnoj suradnji u obrazovanju). Što je to? Lemmens.

-
- 1 Com (2013) 499 završna verzija. Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Europsko visokoobrazovanje u svijetu.
  - 2 Odluka br. 1298/2008/EZ.

49 Kako vrednovanje jezičnih vještina može promicati mobilnost i uključenost?

Gabriele Iannàccaro, Sveučilište u Milanu-Bicocca

Mnogi čimbenici utječu na odluke mobilnih ljudi na međunarodnoj razini u pogledu učenja jezika. Obrazovna i jezična pozadina svake osobe igra ulogu, kao i njihovi stavovi i motivacije prema društvu domaćinu: namjeravaju li ostati, jesu li tamo isključivo za rad ili obrazovanje, koja je važnost kontakata i lokalnih odnosa itd.? Međutim, na mnoge od tih čimbenika može utjecati politika. Konkretno, svijest o jeziku, promicanje mogućnosti učenja (posebno izvan formalnog sustava) i službeno priznavanje jezičnih vještina stečenih u takvim kontekstima tri su pristupa kojima se mogu potaknuti koraci prema uključivanju uz istodobno podupiranje mobilnosti.

Što nam istraživanje govori?

U mnogim kontekstima osobe u mobilnosti nisu dovoljno svjesne prednosti dodatnog učenja jezika. Lingua francas (i, općenitije, širi jezici komunikacije) često se koristi na instrumentalni i interaktivan način, što omogućuje neposredne potrebe, ali ne omogućuje daljnju integraciju unutar predmetnih ciljnih društava. Ti oblici jezične komunikacije često se upotrebljavaju u praktične komunikacijske svrhe koje ne uključuju osobne odnose između govornika, a možda i tijekom radnog vremena. To potvrđuje nekoliko studija slučaja MIME. Na primjer, portugalski radnici koji se nastanjuju u Andori vrlo često koriste uobičajeno razumljiv jezik o kojem već imaju neko znanje (u ovom slučaju španjolski) umjesto da uče katalonski kao lokalni jezik. Međunarodni bijeli ovratnici u Vaasi, Finska, obično su zadovoljni svojim postojećim vještinama, donekle ograničenim na engleskom jeziku, kao radnim jezikom i zadovoljavanjem svakodnevnih potreba, umjesto da dobro vladaju švedskim, a kamoli finskim.

U takvim slučajevima mobilno stanovništvo (tj. mobilnost) može razviti skup zajedničkih stavova koji ograničavaju uključenost.

U isto vrijeme, naša istraživanja pokazuju da visokoobrazovani i višejezični ljudi pokazuju pozitivnije stavove prema učenju novog jezika. Na primjer, naš kvalitativni studij europskih sveučilišnih studenata upisanih u ljetne programe u različitim zemljama pokazuje da se oni obično slažu da engleski kao lingua franca nije promicao kulturno razumijevanje i učenje; iako su cijenili svoje znanje engleskog jezika, pogodovali su i učenju i upotrebi dodatnih

jezika. Ti i drugi sudionici studije slučaja usredotočili su se na informalno i neformalno učenje jezika iz različitih razloga. Najatraktivniji put prema većoj jezičnoj uključenosti jest priznavanje, vrednovanje i evaluacija neformalnih jezičnih vještina, kao i veće mogućnosti za stjecanje takvih vještina.

Ilustracije i dokazi

Složenost individualne situacije ilustrira suprotna slika, koja ilustrira raspon jezičnih sorti koje je stekla i koristila jedna srpska žena koja živi u Južnom Tirolu – kao primjer niza doušnika intervjuiranih tijekom našeg istraživanja MIME na terenu. Valja napomenuti da se, prema njezinu iskustvu, jezici stečeni na sveučilištu općenito koriste samo u formalnijim kontekstima, dok su jezici koji se neformalno stječu, kod kuće i u zajednici, relevantniji za svakodnevni život.

Ta sejezična stvarnost može riješiti na srednjoj političkoj razini, tj. na razini regije kao što je južni Tirol ili urbanog područja kao što je Vaasa, a ne na razini susjedstva ili zemlje u cjelini.

Učinkovita jezična integracija zahtijeva partnerstvo između škola, poslodavaca i zajednica kako bi se promicali različiti načini učenja jezika i učinkovito vrednovanje stečenih neformalnih/informalnih vještina. Vrednovanjem se može poduprijeti integracija tržišta, (ponovno) pohađanje škole ili jednostavno socijalna uključenost. Osposobljavanje i zapošljavanje članova zajednice u procjeni i vrednovanju jezičnih vještina bio bi važan doprinos tom procesu. Još jedna važna prednost bila bi poboljšanje procjene prethodnih jezičnih vještina djece tijekom njihovog sudjelovanja u lokalnim školama.

Političke posljedice

Među ostalim čimbenicima, tvorci politika moraju uzeti u obzir uvjerenja o različitim jezicima i njihovim govornicima, koja su raširena u društvu domaćinu (tj. među pridošlicama i lokalnom stanovništvu).

Prijeko je potrebno promijeniti percepciju javnosti kako bi se prikazao pluralizam jezika kao poželjan rezultat mobilnosti, a ne ometajući, već podržavajući uključivanje. To upućuje na to da bi, osim promicanja priznavanja i vrednovanja jezičnih vještina stečenih izvan formalnog sustava, politike obrazovanja u Mesou također trebale:

► integrirati poučavanje regionalnog jezika, povijesti i kulture (uključujući susjedne prekogranične regije) za učenike školske dobi i odrasle osobe u formalnom, neformalnom i informalnom kontekstu;

► pozicioniranje višejezičnosti kao normalne situacije za autohtono i mobilno stanovništvo, koristeći se jednim za međusobno razumijevanje;

► naglašava kulturne i obrazovne prednosti kontakata između jezičnih zajednica i ulogu manjinskih zajednica kao mostova između različitih kulturnih i jezičnih tradicija.

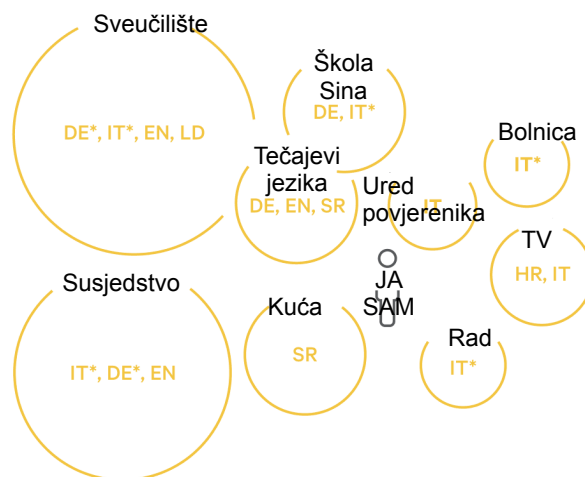
Reference i produbljene

Cedefop: Europski centar za razvoj strukovnog osposobljavanja (e (2012)). *Europske smjernice za vrednovanje neformalnog i informalnog učenja*. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije. Referentne serije Cedefop; Br. 104. <http://dx.doi.org/10.2801/50647>

Herzog-Punzenberger, B., Le Pichon Vorstman, E., & Siarova, H. (2017) *Višejezično obrazovanje u svjetlu raznolikosti: Stečena iskustva*, izvješće NESET II, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije.

OECD (2015.). *Studenti imigranata u školi*:

Olakšavanje putovanja prema integraciji. Izdavačka kuća OECD-a.

JEZIČNO OKRUŽENJE MLADE SRPSKE ŽENE IZ JUŽNOG TIROLA KOJE JE SAMA VIDJELA

Mentalna karta Marta Lupica Spagnolo. OD: Njemački; U: Engleski jezik; HR: Hrvatski jezik; IT: Talijanski; LD: Ladin; TEMATSKO IZVJEŠĆE: Srpski jezik.

* može se koristiti u različitim lokalnim sortama.

50 Kako nadležna tijela mogu poduprijeti održavanje znanja stranih jezika odraslih?

François Grin, Sveučilište u Ženevi

Višejezično društvo je u kojem ljudi s različitim jezičnim profilima žive i rade zajedno. Iako se putem jezične politike poduzimaju odgovarajuće mjere kako bi se osiguralo da sve jezične skupine uživaju odgovarajuća prava i mogućnosti, višejezičnost na razini društva ne zahtijeva nužno da svi pojedinci budu višejezični. Međutim, društvena višejezičnost obično je fluidnija i učinkovitija ako je velik dio stanovništva također dvojezična ili višejezična. Osim toga, u zemljama ili regijama u kojima su već dugo prisutna dva ili tri jezika i dio su nacionalnog ili regionalnog identiteta, društvena višejezičnost bolje funkcionira ako je uravnotežen napor za stjecanje drugog ili čak trećeg jezika, a ne uvijek na članove jedne zajednice, odnosno ako članovi svih jezičnih skupina povijesno prisutnih u društvu nastoje naučiti jezik (jezike) drugih. Međutim, to se ne događa nužno samostalno, a potrebna je i određena potpora države. U pravilu Ministarstvo obrazovanja države ili dvojezične regije obvezuje na učenje drugog lokalnog jezika: Španjolski i katalonski dio su školskog kurikulumu u Kataloniji; baš kao i španjolski i baskijski u Baskiji, finski i švedski u Finskoj, ili francuski i engleski u Quebecu. Međutim, učenje stranih jezika samo je dio problema. Nakon stjecanja potrebno je održavati jezične vještine, a potpora države u tu svrhu može biti vrlo korisna. Ta potpora može biti dio usklađenog plana jezične politike.

Što nam istraživanje govori?

Znamo da je podučavanje stranih jezika u klasičnom školskom sustavu neujednačeno.

Ako su dostupni, kvantitativni podaci o vještinama stranih jezika odraslih i doprinos školskih i neškolskih načina učenja njihovim vještinama pričaju zanimljivu priču: oni ukazuju na to da neškolski kanali često nadmašuju tradicionalno školsko obrazovanje. Relativna važnost različitih neškolskih kanala razlikuje se ovisno o materinskom jeziku (L1) i jeziku koji uče (L2). Međutim, nakon navršene pete godine života šest mjeseci ili više u okruženju u kojem je dominantan cilj jezik i dalje se čini glavna odrednica vještina, kao što je prikazano u tablici na suprotnoj stranici, u kojoj se koriste podaci prikupljeni iz reprezentativnog uzorka od 1600 odraslih osoba (u dobi od 18 do 65 godina) u Švicarskoj. Kao što ove brojke pokazuju, život u okruženju u kojem se govori ciljnim jezikom uvijek dobiva visoku ocjenu i stiče u tvrdoglavosti.

Međutim, nemaju svi priliku živjeti u okruženju stranog jezika, a ne može se uvijek očekivati da odrasli, unatoč

njihovom interesu za učenje stranog jezika, umjesto toga pohađaju večernju nastavu. Drugo istraživanje provedeno u Švicarskoj (od više od 40 000 mladih odraslih osoba u dobi od 19 godina) pokazuje da su troškove prijavili 55,3 % i 61,6 % muških i ženskih ispitanika (Grin i dr., 2015.: 550) i trebalo bi ga smatrati glavnom preprekom ulaganju odraslih u učenje ili održavanje stranih jezika. To snažno opravdava potporu nadležnih tijela u učenju održavanju znanja stranih jezika. Izazov je razviti sustav koji nudi jezičnu izloženost (umjesto tradicionalnog obrazovanja) i jeftin i privlačan odraslima.

Ilustracije i dokazi

Takav sustav razvijen je pod pokroviteljstvom Foruma dvojezičnosti službeno dvojezičnog grada Biel/Bienne, koji zaobilazi francusko-njemačku jezičnu granicu u Švicarskoj. Od 2000. *Forum dvojezičnosti*, privatna zaklada koja prima javne potpore, olakšao je stvaranje dvoosobnih tandema, uključujući izvornog njemačkog govornika i izvornog govornika francuskog jezika, koji se sastaju jednom tjedno tijekom šest mjeseci radi jednosatnog razgovora, s jednim jezikom koji se obično koristi 30 minuta, a drugi 30 minuta. *Forum* pruža priliku za sastajanje, redovito praćenje procesa i pružanje praktične podrške u obliku oglednog sporazuma među članovima tandema, potvrde o sudjelovanju i brošure za bilježenje napretka ili problema. Sudjelovanje je besplatno. Tandemi *trenutačno* (prosinac 2017.) uključuju 400 sudionika, ali su nainscrits i imaju popis čekanja. Iako korespondencija uglavnom uključuje njemačko-francuske parove, *Forum* također nudi tandeme koji uključuju engleski, talijanski i španjolski.

Političke posljedice

Javna potpora Forumu dvojezičnosti očito je dio jezične politike. Iako sudionici uglavnom dolaze iz dvojezičnog grada Biel/Biennea u kojem je pokrenuta inicijativa, *Forum* sunaručile i vlasti francuskog govornog grada Neuchâtel i grad Bern koji govori njemački jezik, udaljeni su 40 km i nisu na jezičnoj granici, kako bi se razvila ponuda tandema posebno usmjerena na stanovniketih dvaju gradova. Sudionici u tandemu redovito se sastaju u bilo kojem gradu i nadoknađuju im se troškovi prijevoza.

Osim što nudi jeftin i fleksibilan način održavanja i razvoja jezičnih vještina, tandem pristup nudi i mogućnosti za međukulturne susrete i razmjene među

jezičnim zajednicama.

Smijeh, F., Amos, J., Faniko, K., Fürst, G., Lurin, J., & Schwob, I. (2015.). *Švicarska-kulturno društvo. Što mladi rade s njima danas*. Glarus/Chur: Rüeegger Verlag.

Reference i produbljenje

Smijeh, F. (1999) *Vještine i nagrade. Vrijednost jezika u Švicarskoj*. Fribourg: Akademska izdanja.

www.bilinguisme.ch/Tandem/Tandems-linguistiques

DOPRINOS VJEŠTINAMA STRANIH JEZIKA TRIJU ODABRANIH KANALA ZA STJECANJE DRUGOG JEZIKA (OD SEDAM). Izvor: prilagođeno iz Grina (1999.: 129).

L1	Njemački		Francuski		Talijanski		
L2	Francuski	Engleski jezik	Njemački	Engleski jezik	Njemački	Francuski	Engleski jezik
L2 školsko obrazovanje (prilagođeno za godine studija)	1	4	2	3	1	2	4
Žive u okruženju L2 6 mjeseci ili više nakon navršenih 5 godina	2	2	3	2	2	1	1
Izloženost L2 kod kuće, tijekom djetinjstva i adolescencije	3	3	1	1	3	—	—

51 Kako se postojeće jezične vještine migranata mogu iskoristiti kako bi im se pomoglo da nauče jezik zemlje domaćina?

Sabine Fiedler, Cyril Brosch, Sveučilište Leipzig

Velik broj migranata koji dolaze u Europu već govori strani jezik. Te se vještine moraju uzeti u obzir u njihovom jezičnom osposobljavanju. Tečajevi lokalnog jezika često su strogo jednojezični i stoga ne koriste „propedeuski učinak”, tj. pozitivan učinak koji znanje jednog ili više stranih jezika ima na učenje novog stranog jezika. Nekorištenje tog učinka gubitak je vremena i intelektualnog potencijala, bez obzira na to radi li se o ekonomskim migrantima, tražiteljima azila ili osobama kojima je dodijeljen status izbjeglice.

Što nam istraživanje govori?

Osobe koje migriraju u Europu često imaju znanje engleskog jezika. Primjerice, statistički podaci za Njemačku 2015. pokazuju da 28,1 % tražitelja azila ima određeno znanje engleskog jezika (Rich 2016: 9). U anketi o izbjeglicama u Berlinu 49 % ispitanika izjavilo je da imaju određeno znanje engleskog jezika, a 13 % ispitanika izjavilo je da su njihove jezične vještine gripe/savršene (Hochschule für Medien, Kommunikation und Wirtschaft 2016., str. 20.).

Utvrđeno je da učenici njemačkog jezika kao L3, primjerice, mogu koristiti svoje prethodno stečeno znanje engleskog jezika kao L2 jer su ta dva jezika tipološki povezana. To je osobito korisno ako materinski jezik govornika nije povezan s njemačkim jezikom. Na primjer, velika skupina imigranata koji govore arapski kao prvi jezik, koji također imaju neko znanje engleskog kao stranog jezika, mogu imati koristi od njega kada studiraju njemački.

Kako bi se taj nalaz uspješno proveo u programima poučavanja jezika, posebno u kontekstu migracije, potrebno je imati podatke o prethodnom jezičnom repertoaru svakog učenika kako bi se mogla kombinirati homogena nastava.

Nastavnici će tada moći učinkovitije raditi, posebno ako se njihovo poučavanje podupire odgovarajućim nastavnim materijalima.

Međutim, s obzirom na to da ljudi imaju vrlo različite razine na engleskom jeziku, bilo bi korisno odrediti razinu jezične sposobnosti potrebnu za učinkovitost prethodnog znanja. Naravno, takva procjena trebala bi uzeti u obzir ulogu drugih čimbenika, kao što je pismenost (ili njezina odsutnost), kako na prvom tako i na drugim jezicima u njihovu repertoaru. Učenici mogu imati koristi od znanja latinske abecede i moraju biti upoznati s vokabularom i sličnim gramatičkim

elementima na engleskom i njemačkom jeziku, dok ih se upozorava na postojanje „lažnih prijatelja” između ta dva jezika i međujezičnog miješanja engleskog jezika.

Ilustracije i dokazi

Uobičajena metoda podučavanja stranog jezika samo na ciljnom jeziku, bilo iz pedagoških razloga (blizinauranjanja) ili praktične svrhe (nepostojanje zajedničkog jezika nastave), dovodi do vrlo sporog napretka, posebno u početnim tečajevima, kao što su izvijestili neki sudionici naših studija (Fiedler/Wohlfarth treba objaviti, tekstualni transkript; @ simbolizira smijeh):

Njemački@ S njemačkim učiteljima, mislim, čak i razine A, oni samo govore njemački. Dakle, to je stvarno teško za mene zamisliti, nemate pojma jezik i onda idete u razred s izvornim govornikom.

Istraživanje o tečajevima jezika za izbjeglice pokazalo je da se učenici ipak koriste postojećim jezičnim vještinama, bez obzira na to prevode li se na materinski jezik za druge studente ili prebacuju šifru na engleski, kako je navedeno u sljedećem izlomku naših intervjuā:

Naprvoj razini, poput razine B1, učitelj je ponekad koristio i engleski jezik kako bi objasnio. Ali to je malo zabranjeno jer naš Direktor, kao što je naš redatelj kaže da nije dopušteno koristiti engleski u našem razredu. Ali ne možemo razumjeti, ona to mora učiniti.

Kao što vidimo, nastavnici ponekad koriste engleski kao lingua franca kako bi olakšali razumijevanje učenika, ali postupak se ne usvaja dosljedno ili uvijek uz pomoć odgovarajućih nastavnih materijala, iako se ti materijali počinju pojavljivati, kao što je prikazano na slici. Homogenizacija skupina učenika na temelju njihovih prethodnih znanja sustavno bi se oslanjala na te metode.

Političke posljedice

Moguće smjernice su sljedeće.

1. Pri razvijanju jezičnih tečajeva za migrante na lokalnom jeziku uvijek se mora uzeti u obzir prethodno znanje jezika. To bi trebalo pomoći da skupine učenika postanu homogenije i tako sposobnije surađivati.
2. Trebalo bi razviti i provesti nastavni materijal koji uzima u obzir jezične imenike učenika, posebno njihovo znanje engleskog jezika.

Reference i produbljenje

Aronin, L. & Hufeisen, B. (2009.). *Istraživanje višejezičnosti: Razvoj istraživanja o L3, višejezičnosti i stjecanju višestrukih jezika*. Amsterdam: Što je bilo?

Fiedler, S. & Wohlfarth, A. (2018.). Deutsch oder Englisch? Zur Sprachenwahl von Migranten u Leipzigu. U predmetu S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration – sprachliche Herausforderungen* (str. 13 – 31.). Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.

Hochschule für Medien, Kommunikation und Wirtschaft (2016). *Flüchtlinge 2016.: Studie der HMKW zu Demokratieverständnis und Integrationsbereitschaft von Flüchtlingen veröffentlicht 2016.* www.hmkw.de

de/news/artikel/studie-fluechtlinge-2016/
www.tagesspiegel.de/downloads/14016204/1/studie-hmkw.pdf

Rich, A.-K. (2016.) Asylantragsteller im Jahr 2015: Sozialstruktur, Qualifikationslevel und Berufstätigkeit. *Kurzanalysen od Forschungszentrums Migration, Integracija und Asyl des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge* 3. goo.gl/np4KuT

Schneider, D. L. (2018.). Umrijet ée Verwendung des Englischen unter Geflüchteten Personen im Laufe des Deutschspracherwerbs. U predmetu S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration – sprachliche Herausforderungen* (str. 47. – 67.). Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.

Koristite engleski za podučavanje njemačkog jezika. Izvadak iz: Menschen jučer. Deutsch als Zweitsprache. Arbeitsbuch A1.2. München: Hueber, 2013.

5 Ergänzen und vergleichen Sie.

Deutsch	Englisch	Meine Sprache oder andere Sprachen
der Norden	the north	
der O _____	the east	
der S _____	the south	
der W _____	the west	
Norddeutschland	Northern Germany	
Süddeutschland	Southern Germany	

52 Tko može imati koristi od prijemljivih jezičnih vještina?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Sveučilište u Reimsu Champagne-Ardenne

Osobe mogu biti osposobljene za stjecanje jezičnih vještina koje su posebno prijemljive (ili međusobno razumljive). To znači da ljudi mogu naučiti razumjeti ono što je rečeno ili napisano na stranom jeziku, a da pritom ne moraju nužno moći govoriti ili pisati taj jezik, pod uvjetom da je usko povezan s barem jednim jezikom koji već poznaju. Ova vrsta treninga je predložena po prvi put od strane matematičara i ^{filologa iz 17.} stoljeća Pierrea Besniera, koji je smatrao da se jezici trebaju smatrati kontinuumom, te je tvrdio da su stoga bolje učeni usporedbom. Danas se osposobljavanje za međusobno razumijevanje i dalje uvelike temelji na iskorištavanju jezičnih sličnosti među povezanim jezicima: ciljjerazviti sposobnost učenika da pojasne značenje poluprozirnih riječi (vidjeti tablicu).

Danas je dostupan niz pedagoških resursa, uključujući udžbenike i audio materijale, za osposobljavanje među razumijevanjem na romaničkim jezicima (posebno francuskom, talijanskom, portugalskom, španjolskom, rumunjskom i katalonskom), germanskom (posebno nizozemskom, njemačkom, švedskom, norveškom, islandskom, uxembourgeois i ferocienim) slavenskom (posebno češkom i slovačkom). Međutim, njihova upotreba u školama i dalje je vrlo marginalna i, kada se upotrebljavaju, obično je posljedica snažne osobne predanosti nekolicine nastavnika. To može biti posljedica činjenice da je međusveobuhvatni pristup općenito predstavljen ili kao dodatak općem poučavanju jezika ili kao podvrsta integrirane jezične poduke koristeći dokumente napisane na nekoliko usko povezanih jezika (vidi Escudé 2008), a da pritom ne utvrdi tko može najviše imati koristi od nje i koje posebne potrebe može zadovoljiti.

Što nam istraživanje govori?

Za mobilne osobe koje se sele u novu zemlju učenje jezika važan je korak prema uključivanju, iako je to obično teško i dugotrajno iskustvo. Razvoj prijemljivih jezičnih vještina ne može biti cilj sam po sebi, ali može biti koristan korak prema sveobuhvatnijem učenju jezika, uključujući *produktivne* usmene i pismenevještine.

Budući da stjecanje prijemljivih vještina zahtijeva mnogo manje vremena nego učenje govora, ovaj pristup omogućuje učenicima da brzo napreduju i zadrže motivaciju za nastavak učenja. Osim toga, pružanje učenicima skupa korisnih alata za razumijevanje novog jezičnog okruženja omogućuje im da u kratkom

vremenu postanu relativno neovisni, ovisno o jezičnoj udaljenosti između jezika i jezika domaćina. To može dovesti do osjećaja osnaživanja, što je posebno važno kada postoji manjesamopoštovanje zbog statusa ovisnosti učenika. Međusobno razumijevanje također olakšava skladnu i progresivnu integraciju u novi jezik i društvo, odgađajući stres koji se često povezuje sa stranim jezikom.

Ilustracije i dokazi

Razgovarali smo s deset talijanskih posvojiteljskih obitelji koje su bile domaćini djeteta koje nije govorilo talijanski. Roditelji su naglasili važnost davanja djecijezičnih „indicija i doprinosa”ne samo za promicanje razvoja jezika domaćina, već i kako bi im se pomoglo da se upoznaju s novim okruženjem. Mnogi roditelji naglasili su kako je nepotrebno, a ponekad kontraproduktivno, prisiliti dijete da govori talijanski.

Nekoliko roditelja čak je smatralo školu preprekom jezičnoj i socijalnoj uključenosti jer je bila usmjerena isključivo na nedostatak djetetovih produktivnih jezičnih vještina, nesvjesno da su neka djeca govorila jezik koji omogućuje međusobnu razumljivost (kao što je španjolski i talijanski) i mogla pohađati kurikulum u svojoj dobi.

Stavili su ga u prvu godinu unatoč činjenici da je imao osam godina, a onda sam ostao u mom položaju, i rekao sam: Ne, ne, tiuđešu drugugodinu, i rekli su: Ne možemojer on ne može govoriti, a on ne možepisati.

Jedan roditelj je objasnio kako je njegova kćerka koja govori španjolski tri mjeseca šutjela u školi jer je mislila da je školsko osoblje ne može razumjeti. Takva se situacija lako mogla izbjeći da je nastavnik uzeo u obzir međusobnu razumljivost djetetova materinskog jezika i školskog jezika.

Učitelji su razumjeli, ali nisu se potrudili da shvatimo, pa se naša kći osjećala malo izgubljenom.

Naša je studija pokazala da su se intersveobuhvatne vještine spontano upotrebljavale u privatnom okruženju kako bi se ublažio kulturni šok uzrokovan mobilnošću, dok su često zanemarene u javnom i profesionalnom okruženju, kao što su škole.

Političke posljedice

Potrebno je razmotriti sljedeće mjere.

1. Započnite jezično osposobljavanje i testiranje za

dolazne mobilne učenike s naglaskom na prijemljive vještine, uz prihvaćanje i produktivan pristup.

2. Nastavnicima i socijalnim radnicima koji sudjeluju u primanju alofona nude jezično osposobljavanje u području prijemnih vještina, omogućujući im da razviju približno razumijevanje šireg raspona jezika s kojima se susreću, umjesto da temeljito uče samonekolikoj jezika.

3. Poticati nastavnike i kolege da cijene jezične vještine dolazne djece Allophone, što može poboljšati vlastitu jezičnu svijest.

4. Pomoći djeci koja dolazeda se integriraju u lokalne škole potičući ih da koriste znanje koje već posjeduju na stečenom jeziku (npr. putem pristupa koji podučavaju putem stranog jezika nastave kao što je integrirano razumijevanje).

Reference i produbljenje

Castagne, E. (2007.). Leksička transparentnost između susjednih jezika. U E. Castagne (Ed.) *Pitanja međusobnog razumijevanja* (str. 155.-166.). Zb. ICE 2, Reims: EPURE.

Escudé, P. (2008.). *Euro-manija*, „Učim po jezicima, 8 – 11 godina”, *metoda disciplinskog učenja u međusobnom razumijevanju romaničkih jezika*, EACEA/CNDP/LIDEL/HUMANITAS.

Fiorentino, A. (2017.). Strategije za održavanje jezika u transnacionalnom usvajanju: koja uloga roditelja? *Časopis za istraživanje jezika*, 2, 5 – 22.

Hufeisen, B. & Marx, N. (2007.). *EuroComGerm – Umri sieben Siebe: Germanische Sprachen lesen Lernen*. Aachen: Tresilica.

Od TRANSPARENCE do OPACITY (prema Castagne, 2007.: 161)

Izravna transparentnost	Neizravna transparentnost		Neprozirnost	
	Podtip 1.	Podtip 2.	Podtip 1.	Podtip 2.
Il postoji prepoznatljiv ekvivalentni leksički ekvivalent u L1	predlaže leksički element u L1 čije je značenje neprecizno, ali dovoljno slično da olakša razumijevanje	Postoji leksički element istovjetan L1, ali njegov oblik možda nije odmah prepoznatljiv	Ne sugerira da nema leksičkih elemenata na L1	Predlaže leksički element u L1 čije značenje dovodi u zabludu
Universidade (PT) Universidad (ES) Sveučilište (IT) Sveučilište (FR) Sveučilište (GB) Sveučilište (NL) Sveučilište (DE)	Kišobran (GB) kišobran (F)	Miljoen (NL) *mlijek milijuna (F)	Zolder (NL) potkrovlje (F)	alkuna (I) nema ograničenja netko(F)

53 Koja je uloga engleskog jezika u višejezičnim i multikulturalnim prostorima za učenje?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso, Neuza Costa, Universidade do Algarve

U cijeloj Europi visoko obrazovanje (ES) postaje sve više višejezičnije te često kombinira lokalni ili nacionalni jezik s lingua franca i drugim jezicima. Međutim, formalno obrazovanje i istraživanje često postaju jednojezični jer gravitiraju prema uporabi jedne jezične franake. Pod krinkom internacionalizacije, engleski jezik kao lingua franca (ili lingua akademska) često se koristi kao brzo rješenje za privlačenje studenata iz inozemstva ili za pripremu studenata da djeluju kao globalni akteri i u različitim kontekstima, uz pretpostavku da se engleski nužno koristi u svim tim različitim kontekstima.

Što nam istraživanje govori?

Kao prostori za učenje kampusi visokog obrazovanja postaju sve više višejezični i multikulturalni¹. Studenti, profesori, istraživači i drugo osoblje putuju u okviru različitih vrsta programa mobilnosti. Postoji ogroman, u velikoj mjeri skriven kapital jezične i kulturne raznolikosti koji se ne koristi u tim višejezičnim i multikulturalnim sustavima učenja, pa čak i zaboravljen od strane institucija kada nastoje promovirati mobilnost i uključenost.

Upotreba lokalnog ili nacionalnog jezika često je ograničena na lokalne/nacionalne studente, ali nije trebala poticati mobilnost i međunarodni studenti. Uporaba vanjskog jezika lingua franca može ostaviti dojam da potiče uključivanje. Međutim, to nije nužno slučaj, osobito kada je razina kompetencija studenata i osoblja niska ili čak prosječna. Korištenje jedinstvenog i dominantnog jezika također se može smatrati promicanjem mobilnosti, što korisnicima daje osjećaj samopouzdanja i daje im dojam da su prihvaćeni u širokom rasponu novih konteksta.

Međutim, stvarna poboljšanja u mobilnosti i uključivanju zahtijevaju uključivanje nekoliko jezika, uključujući vlastiti jezik, kao i lokalnih/nacionalnih jezika na koje se nailazi u programima međunarodne mobilnosti.

Ilustracije i dokazi

Zasigurno je potreban zajednički jezik između novopristiglih međunarodnih studenata i njegova okruženja, odnosno prije nego što bude moguće komunicirati na lokalnom ili nacionalnom jeziku. To je

1 Za pojedinosti o višejezičnim i multikulturalnim sustavima učenja vidjeti IntlUni www.intluni.eu

također potrebno za međunarodnu interakciju. Njegove funkcije, međutim, moraju biti pažljivo kalibrirane. Pri objavljivanju rezultata istraživanja potrebno je objaviti za međunarodno čitateljstvo; istodobno je važno objavljivati na lokalnim/nacionalnim jezicima kako bi znanstveni i tehnološki rezultati mogli doprijeti do zajednice koja ih financira i, ovisno o temi, imati kontekstualni učinak. Osim toga, to je jedini način da se izbjegne gubitak domene za dotične jezike, imajući na umu da gubitak domene može biti preteča djelomičnog gubitka jezika.

Čest nesporazum često dovodi administratore visokog obrazovanja da odluče da međunarodne aktivnosti poučavanja i istraživanja uvijek trebaju biti na engleskom jeziku, općenito pod pretpostavkom da im to daje status. Poznati slučaj „sve na engleskom” pravilo Milana Politecnico ilustrira ovaj trend, a mnogi drugi primjeri mogu se naći na web stranicama sveučilišta u zemljama koje ne govore engleski koje promoviraju programe na engleskom jeziku². Campus France agencija promiče francuskivisoko obrazovanje rekavši: „Stogaviše nije potrebno govoriti tečno francuski kako bi studirao u Francuskoj”³. Ova tvrdnja otkriva gdje je pravi problem: visokaučilišta, „prodaju” ideju da su jezici zamjenjivi kodovi.

Međutim, znanje se stječe, gradi i prenosi putem jezika. Sveučilišne učionice često se umjetno čine jednojezičnim. Lokalni/nacionalni jezici i jezici baštine općenito se ne smatraju znanstveno relevantnima, a učinak aktivnosti visokog obrazovanja na lokalni kontekst često se podcjenjuje ili zanemaruje. Evo primjera onoga što Skutnabb-Kangas (1988): 13) naziva „jezik”, skup „ideologija, struktura i praksi koje se koriste za legitimizaciju, realizaciju, reguliranje i reprodukciju nejednake raspodjele moći i resursa (materijalnih i nematerijalnih) među skupinama definiranim na temelju jezika”.

Uzimajući u obzir jezične imenike različitih aktera putem višejezičnih konferencija, međusveobuhvatnih pristupa i/ili strategija prevodenja, u kojima se u

2 Međutim, 29. siječnja 2018. talijanski Consiglio di Stato presudio je da je plan Politecnica da ponudi određene tečajeve samo na engleskom jeziku neustavan; vidjeti www.giustizia-amministrativa.it/cdsintra/cdsintra/AmministrazionePortale/DocumentViewer/index.html?ddocname=6RRRYBGTYVS7DABC5SMN-SYVZUQ&q

3 www.campusfrance.org/en/page/programs-taught-English

razgovoru upotrebljavaju riječi ili fraze s drugih jezika, omogućuje se upotreba različitih jezika u skladu s posebnim potrebama i ciljevima konteksta (nastava i učenje, lokalno i nacionalno širenje, međunarodna komunikacija itd.). Upotreba različitih jezika olakšava pristup konceptima i znanju jer je jezična osposobljenost uvjet za kompetencije sadržaja. To je prikazano, na primjer, Dukhan et al. (2016) u proučavanju utjecaja materinskog jezika na uzimanje bilješki tijekom predavanja i školskih rezultata u prvoj godini studija.

Povećanje upotrebe jezične potpore na internetu (OLS) u okviru programa Erasmus prvi je mogući korak prema poboljšanju višejezičnih kompetencija. S tom se kompetencijom može savjetovati i ojačati primjenom konceptualnog okvira razvijenog u okviru projekta MAGICC (www.magicc.eu) u kojem se predlaže ne samo raspon kompetencija (u obliku skupa deskriptora), već i scenariji za izgradnju višejezičnih vještina.

Nekoliko studija slučaja provedenih u okviru projekta MIME pomaže u razumijevanju utjecaja upotrebe različitih jezika u postupku stjecanja znanja. Njihovi rezultati pokazuju da se, kada se rad u učionicama ili istraživačkim laboratorijima obavlja u stvarnim MML-ovima (npr. uporabom različitih jezika u radnim skupinama za rješavanje problema), znanje razvija i lako stječe u različitim perspektivama, što je verbalna različitim jezicima.

Političke posljedice

Visoko obrazovanje mora biti višejezično jer je jezična

raznolikost prednost i istinski multikulturalno obrazovanje ne smije se svesti na jednojezičnu praksu. Višejezične kompetencije trebalo bi promicati u okviru jezičnih politika visokog obrazovanja (HELP) osmišljenih u pristupima usmjerenima na kontekst i uključujući strategije za održavanje ravnoteže između jezika franca (uključujući poučavanje na engleskom) i poučavanja na lokalnim/nacionalnim jezicima, čime bi se studentima i osoblju omogućio pristup vlastitim jezičnim repertoarima.

Reference i produbljenje

- Skutnabb-Kangas, T. (1988.). Višejezičnost i obrazovanje male djece. In Skutnabb-Kangas, T. & Cummins, J. (Eds.), *Minority education: od srama do borbe* (str. 9 – 44.). Clevedon, Avon: Višejezična pitanja.
- Dukhan S., Cameron A., & Brenner E. (2016). Utjecaj materinskog jezika na izradu bilješki i prve godine akademskih rezultata. *Južnoafrički časopis za znanost*, 112. doi.org/10.17159/sajs.2016/20160037
- Preisler, B. et al. (Ed.) (2011.). *Jezik i učenje na međunarodnom sveučilištu. Od engleske ujednačenosti do raznolikosti i hibridnosti*. Bristol: Višejezična pitanja
- Ushioda, E. (2017.). Utjecaj globalnog engleskog na motivaciju za učenje drugog jezika. Prema idealnom višejezičnom sebi. *Časopis modernog jezika*, 101, 469 – 482.

Prevođenje, jezične tehnologije i alternativne strategije

- 54 Hoće li strojno prevođenje zamijeniti ljudske prevoditelje? 144
- 55 Što je međurazumijevanje i čemu služi? 146
- 56 Umanjuju li se uslugama pismenog i usmenog prevođenja poticaji za učenje jezika domaćina? 148
- 57 Trebamo li promovirati planirani jezik kao što je Esperanto kao međunarodni lingua franca? 150
- 58 Treba li se strojno prevođenje koristiti u javnim službama? 152
- 59 Treba li engleski, kao lingua franca, biti dostupan u nekoliko sorti? 154
- 60 Koji su odgovarajući jezični pristupi kako bi se zadovoljile jezične potrebe mobilnih umirovljenika? 156
- 61 Kako se međusobno razumijevanje može koristiti u profesionalnom kontekstu? 158
- 62 Koji su najbolji načini rada s strojnim prevođenjem? 160
- 63 Tko bi trebao raditi kao prevoditelj ili prevoditelj? 162
- 64 Kako i kada treba pružiti usluge pismenog i usmenog prevođenja novopristiglim migrantima? 164

54 Hoće li strojnoprevođenje zamijeniti ljudske prevoditelje?

Anthony Pym, Sveučilište Rovira i Virgili

Kako se kvaliteta strojnog prevođenja poboljšava, bi li naše politike trebale biti bez ljudskih prevoditelja? Neki komentatori predviđaju dolazak „singularnosti”, što bi bio trenutak kada će računala zamijeniti ljudski mozak. Sam pojam „jedinstvenosti” osporava se, ali ako se to dogodi, hoće li to biti vrijeme kada će se naša politika morati oslanjati na strojeve, a ne na ljude? Postoji nekoliko razloga zašto se to vjerojatno neće dogoditi uskoro. Ali popularni razlozi nisu najtočniji.

Štonam istraživanje govori?

Kao prvo, s čisto tehničke točke gledišta, problem trenutačnih sustava strojnog prevođenja nije toliko njihov kapacitet obrade kao baze podataka na kojima djeluju. U vrlo uskim područjima kao što su priručnici za velike strojeve, nema problema s održavanjem popisa pojmova i odnosa stabilnim i čistim. Međutim, usvim otvorenim domenama vrlo je teško osigurati pouzdanost baza podataka, posebno kada korisnici objavljuju rezultate strojnog prevođenja kao da je riječ o ljudskom prijevodu, a pogreške se zatim ponovno unose u otvorenu bazu podataka. Slabo informirani korisnici mogu smanjiti strojnu inteligenciju.

Kao drugo, postavlja se pitanje tržišne potražnje. Svjetsko tržište za profesionalno prevođenje stalno raste, zajedno s ukupnim povećanjem međukulturne mobilnosti ljudi i proizvoda. To unatoč porastu engleskog jezika kao lingua franca, dostupnosti strojnog prevođenja i povećanoj upotrebi dobrovoljnog prevođenja („crowdsourcing”). S obzirom na to da globalizacija povećava ukupnu potražnju za prijevodima, strojno prevođenje upotrebljava se za niskorizične situacije u kojima koristi ne opravdavaju troškove prevoditelja.

Trenutačno strojevi ne uklanjaju rad prevoditelja; oni rade posao za koji su prevoditelji preskupi. Čini se da se slična pojava primjenjuje na tumačenje: međutim, nema dokaza da se usmenim strojnim prevođenjem koje se upotrebljava u predmetu Skype Translator, primjerice, profesionalnim usmenim prevoditeljima uskraćuje njihov rad. U svim tim slučajevima tehnologije samo povećavaju količinu prijevoda.

Treće, mijenja se priroda profesionalnog prevođenja jer se nova vrsta pružanja jezičnih usluga udaljava od la carte prijevoda. Prevoditelj za ljude (ili usmeni prevoditelj) postaje jamac kvalitete u visokorizičnim situacijama. Prevoditelji se kreću ne samo na određenu količinu post-editinga, već i na usluge prepisa i međukulturnog savjetovanja, gdje mogu pružiti razinu pouzdanosti i prilagodbe za koju strojno prevođenje nikada nije osmišljeno.

Jedini nedostatak je relativno ograničen raspon jezika za koje su dostupne elektroničke baze podataka i drugi resursi ili barem dostupni na razini koja omogućuje strojno prevođenje. Veliki kolonijalni jezici su dobro služili, a oko 90 su trenutno imenovani kao dostupni za glavne online sustave, ali mnogi mali jezici imigracijejednostavno nemaju elektroničke resurse potrebne za strojno prevođenje, u nekim slučajevima od kodificiranog pisanja. Govornici manjih jezika stoga su obvezni raditi na većem jeziku, zapravo kombinirajući strojno prevođenje s posredovanjem putem lingua franca.

Ilustracija i dokaz

Možemo se zabaviti strojnim prevođenjem. Kao što se može vidjeti u nastavku, Luis Fonsi'spjesma Despacito, donesena na engleskom jeziku od strane sustava koji se temelji na prijenosu 2014. godine, vjerojatno neće pomoći zvesti nikoga, ali sustav temeljen na neuronima 2017. mogao bi.

Iako strip pogreške običnose koristekakobi sugerirali da strojevi nikadaneće prevoditi poputljudi, na al prijevod sustav koji je pokrenut od veljače 2017 je mnogo bolje, a usmeno renderiranjetakođer poboljšava na Skype Prevoditelj. Dakle, možemo se zabaviti, ali strojno prevođenje sada zahtijeva ozbiljnu pozornost.

Političke posljedice

Politike za poboljšanje višejezičnosti stoga mogu integrirati strojno prevođenje na sljedeći način.

1. Osigurati da se upotreba i ograničenja strojnog prevođenja podučavaju u okviru općeg osposobljavanja stranih jezika.
2. Poticati osposobljavanje prevoditelja u komunikacijskim tehnikama koje integriraju strojno prevođenje, uključujući ne samo preduređivanje i

poslije obrazovanja, već i vještine kojima se promiče pouzdanost.

3. Podupirati razvoj elektroničkih resursa na manje rasprostranjenim jezicima.

Reference i produbljenje

Turovsky, B. (2016). *Deset godina Google Translate*. goo.gl/TjnUWk. Pristupljeno u svibnju 2017.

van Rensburg, A., Snyman, C. & Lotz, S. (2012.). Primjena Google Translate u okruženju visokog obrazovanja: Ocijenjeni prevoditeljski proizvodi. *Južnoafrička lingvistika i primijenjene jezične studije*, 30, 511 – 524.

Wilks, Y. (2009.). *Strojza prevođenje. Njegovo područje primjene i ograničenja*. New York: Što je sa Springerom?

Originalna pjesma	Altavista Babelfish (2014)	Google Prevedi (2017)	Drugi prijevod?
Despacito	Polako	Polako	
Quiero desnudarte besos despacito	Želim se skinuti na ljubljenje polako	Želim te poljubiti polako.	
Firmo in las paredes de tu laberinto	Potpisano na zidovima vašeg labirinta	Znak na zidovima labirinta	
Y Hacer de tu cuerpo todo rukopis	I napraviti svoje tijelo kroz rukopis	I napravi cijelo tijelo rukopisom.	

55 Što je međusobno razumijevanje i čemu služi?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Sveučilište u Reimsu Champagne-Ardenne

Međusobno razumijevanje (također *nazvano receptivna višejezičnost ili linguareceptiva*) nastaje kada ljudi komuniciraju jedni s drugima, govore svoj jezik, dok međusobno razumiju jezik. To je moguće kada su govornici naučili drugi jezik u određenoj mjeri ili kada su jezici međusobno razumljivi, tj. kada su dovoljno slični da omoguće određeni stupanj spontanog međusobnog razumijevanja (Gooskens & van Heuven 2017). Općenito, međusobno razumijevanje najbolje funkcionira kada su materinski jezici govornika bliski jedni drugima u smislu vokabulara, morfologije i sintakse, kao što su talijanski, francuski ili češki i slovački. Međusobno razumijevanje široko je rasprostranjeno i dobro se proučava u stabilnom dvojezičnom ili višejezičnom kontekstu, kao što su imigrantske obitelji ili pogranična područja (npr. Skandinavija). Međutim, kad je riječ o interakcijama s mobilnim građanima ili među njima, njegov je potencijal još daleko od iskorištavanja.

Što nam istraživanje govori?

Prema Braunmülleru i Ferraresiju (2003.), porast monojezične nacionalne države doveo je do rjeđeg korištenja međurazumijevanja ineznanja od strane šire javnosti. Međutim, može se očekivati da će međusobno razumijevanje postati češće u višejezičnom kontekstu europskog društva te se sumnja da je njegova spontana uporaba mnogo češća nego što se općenito pretpostavlja.

Međurazumijevanje se pokazalo jednim od *najpravednijih višejezičnih načina komunikacije* jer omogućuje svima da govore svoj jezik.

S obzirom na to da je potrebno manje vremena za stjecanje prijemljivih, a ne produktivnih vještina (posebno na jeziku koji pripada istoj jezičnoj obitelji), međusobno razumijevanje također je racionalan izbor posredovanja za osobe koje često putuju ili se sele iz jedne zemlje u drugu; razvoj vještina čitanja često je na prvom mjestu, čime se potiče napredak u drugim kompetencijama. Osim toga, međusobno razumijevanje omogućuje istinski međukulturne interakcije, kako se oba govornika prilagođavaju jedni drugima.

Ilustracija i dokaz

Tijekom posljednjih 20 godina nekoliko istraživačkih projekata, uključujući neke koje je financirala Europska komisija (npr. EuRom4, EuroCom), ispitalo je mnoge aspekte međusobnog razumijevanja i dovelo do razvoja specijaliziranih nastavnih materijala za učitelje jezika ili

učenike jezika. Međutim, potrebno je dodatno razmotriti nekoliko pitanja, kao što su uvjeti za spontano korištenje međurazumijevanja od strane vrlo mobilnih građana bez ikakvog posebnog jezičnog osposobljavanja. Zbog toga je projekt MIME usmjerio svoje empirijske studije na međusobno razumijevanje u dva vrlo specifična višejezična konteksta.

Naša glavna studija bila je usmjerena na talijanske obitelji koje su posvojile dijete koje nije govorilo talijanski jezik. Promatranje dviju talijanskih obitelji koje su usvojile dijete iz Čilea pokazalo je da su svi članovi obitelji spontano koristili međusobno razumijevanje. Na pitanje o tome, roditelji su izjavili da preferiraju međusobno razumijevanje u odnosu na druge strategije jer im to omogućuje da se točno izraze.

Otac: Ja sam ova vrsta osobe koja voli govoriti mislim govoriti moj jezik [...] jer to čini da se osjećam kao da razumijem.

Naravno, točnost se može priopćiti samo ako jezici omogućuju dovoljan stupanj uzajamne razumljivosti, kao što je slučaj sa španjolskim i talijanskim. Osim toga, potrebna je dobra suradnja kako bi usmeno međusobno razumijevanje funkcioniralo. Roditelji su spomenuli da su prvi put prilagodili svoj govor kako bi olakšali međusobno razumijevanje i usvojili uključiv stav. U kontekstu posvojenja djece, međurazumijevanje omogućuje jednako sudjelovanje svih članova obitelji, čime se jačaju obiteljske veze.

Još jedna studija jezika koje koriste međunarodni nogometni profesionalci u Francuskoj pokazuje da se uporaba međusobnog razumijevanja često razmatra sa sumnjom. Na primjer, argentinski nogometni trener Marcelo Bielsa, koji koristi uzastopno prevođenje na tiskovnim konferencijama, novinar je ispitao svoje vještine međusobnog razumijevanja, sugerirajući da njegove djelomične jezične vještine pokazuju nedostatak želje za francuskim jezikom.

Novinarka (na francuskom): Kako ponekad razumijete pitanja na francuskom bez našeg jezika? (Prijevod na španjolski)

Marcelo Bielsa (španjolski): Jer se bojim smiješno i ismijavao sebe. (Prijevod na francuski)

Novinarka (na francuskom): Iduće sezone bolje ćeš

govoriti francuski. (Prijevod na španjolski)

Marcelo Bielsa (španjolski): Vidjet ćemo. (Francuski prijevod)

Iako je međusobno razumijevanje široko rasprostranjeno i vrlo cijenjeno u neformalnim kontekstima, ono je i dalje manje prihvaćeno u profesionalnom kontekstu. Srećom, studije profesionalnih konteksta pokazuju da što se više međurazumijevanja koristi, to je prihvaćenije (Berthele & Wittlin 2013).

Političke posljedice

Snažna politička potpora ključna je za prelazak s potencijalne uzajamne razumljivosti na stvarni međusporazum govornika. Mogu se predložiti sljedeće inicijative.

1. Podići svijest o tome da brojne formalne sličnosti između povezanih jezika omogućuju izravan pristup informacijama.
2. Uvjeriti ljude o njihovim spontanim vještinama međusobnog razumijevanja i potaknuti ih da ojačaju te vještine kroz praksu ili obuku.
3. Poticati govornike koji sudjeluju u interakcijama licem u lice da se izražavaju jezicima koje najbolje poznaju, kad god se mogu dovoljno razumjeti (bilo zato što svladavaju usko srodan jezik ili zato što imaju

određeno pasivno znanje jezika drugoga ili njihovu kombinaciju).

Reference i produbljenje

- Berthele, R. & Wittlin, G. (2013.). Receptivna višejezičnost u švicarskoj vojsci. *Međunarodni časopis za višejezičnost*, 10(2), 181 – 195.
- Blanc-Benveniste, C. (Ed.) (1997.). *EuRom4: Metoda simultanog poučavanja romaničkih jezika*. Firenze: Nuova Italia.
- Braunmüller, K. & Ferraresi, G. (2003.). *Aspekti višejezičnosti u europskoj jezičnoj povijesti*. Amsterdam: Tko je John Benjamins?
- Escudé, P. & Janin, P. (2010.). *Točka o međusobnom razumijevanju, ključ za višejezičnost*. Pariz: Cle International.
- Gooskens, C. & van Heuven, V. (2017.). Mjerenje međujezične razumljivosti u germanskim, romanskim i slavenskim jezičnim skupinama. *Govorna komunikacija*, 89, 25 – 36.
- Klein, H. G., I. Galinska-Inacio, D. Rutke, T. Stahlhofen & K. Wegner (2004.). *EuroComOnline – Internetskurs zum Erwerb rezeptiver Kompetenzen in Italienisch – Rumänisch – Spanisch*. eurocom.httc.de/index.php

56 Smanjuju li usluge pismenog i usmenog prevođenja poticaje za učenje jezika domaćina?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza v Ljubljani

S porastom imigracije, javna rasprava u nekim zemljama domaćinima počela je povezivati usluge pismenog i usmenog prevođenja s nemogućnošću uključivanja pridošlica u dominantni lingvistički trend. Ovo uvjerenje je otkriveno u SAD-u (Schuck 2009: 162, 170) i Ujedinjena Kraljevina (Schäffner 2009.). Slični argumenti protiv pismenog i usmenog prevođenja mogu se pronaći u političkom diskursu. Na primjer, britanski državni tajnik za zajednice i lokalne vlasti Ruth Kelly (2007.) tvrdio je 2007. da je pružanje usluga pismenog i usmenog prevođenja negativno utjecalo na poticaje imigranata da uče engleski jezik jer služi kao oskudica koja produljuje njihovu ovisnost o materinjem jeziku. U 2015-u, britanski tajnik zajednica Eric Pickles rekao je da bi "vijećatrebala prestati trošiti novac poreznih obveznika prevođenjem na strane jezike. Lprijevod sprječava ljude da se integriraju u britansko društvo" (prijavljeno u Daily Mail Online, 10. siječnja 2015.).

Nijedna od tih tvrdnji ne temelji se na empirijskim dokazima i nikada nije utvrđena uzročna veza između pružanja usluga usmenog i pismenog prevođenja i odbijanja učenja jezika domaćina.

Što nam istraživanje govori?

Longitudinalna studija provedena je u Sloveniji među skupinom nedavnih imigranata sa slobodnim usmenim i prevoditeljskim uslugama, kao i besplatnim tečajevima slovenskog jezika. Upitnik je upotrijebljen za utvrđivanje jezičnih profila 127 osoba s boravištem u centrima za tražitelje azila, dok su kvalitativni podaci dobiveni polustrukturiranim razgovorima s 38 tražitelja azila.

Rezultati u nastavku opovrgavaju hipotezu da prevođenje i tumačenje ometaju uključivanje.

► Prevođenje i usmeno prevođenje nisu preferirane komunikacijske strategije. Nedavni migranti ili pridošlice radije koriste druge komunikacijske strategije, najčešće engleski, kao što su lingua franca ili lokalni jezik, nakon štoga svladaju. Samo 10 % ispitanika nije imalo drugog izbora nego se služiti usmenim prevoditeljima u svakodnevnom životu u zemlji domaćinu. Međutim, većina ispitanika (87 %) naglasila je da im je potrebna potpora usmenih i pismenih prevoditelja u visokorizičnim situacijama u pravnim, policijskim, administrativnim i zdravstvenim

zajednicama.

► Migranti percipiraju pismeno i usmeno prevođenje kao privremeno rješenje. Većina (61 %) zapravo vidi pismene i usmene prevoditelje kao prepreku, čime se ograničava njihova neovisna komunikacija s novim okruženjem. Zapravo, kada se od njih traži da zamisliju scenarij u kojem uvijek mogu dobiti pomoć kvalificiranog tumača kad su htjeli, svi su rekli da bi radije naučili jezik domaćina.

► Osim osjećaja neugodnosti i ovisnosti pri korištenju posrednika, neki migranti (31 %) izjavili su da ne vjeruju uvijek usmenim prevoditeljima i prevoditeljima da prenesu sve što žele izraziti.

► Naša studija nije pokazala povezanost između pružanja usluga pismenog i usmenog prevođenja od strane države i bilo kakvog odvratanja od učenja jezika domaćina. Oko 95 % ispitanika izjavilo je da je važno poznavati lokalni jezik pri traženju zaposlenja i izgradnji odnosa.

Od onih koji su bili u Sloveniji više od šest mjeseci, svi su pohađali tečaj slovenskog jezika koji financira država, a trećina je dostigla točku na kojoj su mogli sudjelovati u slovenskom intervjuu.

Ilustracija i dokaz

Stoga nismo utvrdili negativan odnos između pružanja usluga pismenog i usmenog prevođenja i motivacije tražitelja azila da uče dominantan jezik zemlje domaćina.

Političke posljedice

Tvorci politika stoga bi trebali imati na umu sljedeće točke.

► Posebne politike prevođenja mogu se osmisliti za različite skupine migranata.

► Države bi trebale pružati visokokvalitetne usluge pismenog i usmenog prevođenja novopristiglim migrantima, posebno u visokorizičnim situacijama i na početku njihova boravka.

► Visokokvalitetno osposobljavanje usmenih prevoditelja potrebno je za glavne jezične kombinacije.

► Potrebno je osigurati kontinuirane i besplatne

tečajev je jezika domačina.

Reference i produbljenje

Kelly, R. (2007.). Transkript razgovora s Ruth Kelly, državnom tajnicom za zajednice i lokalnu upravu, Jon Sopel o Političkom showu, BBC VIJESTI, nedjelja, 10. lipnja 2006. Pristupljeno 6. travnja 2018.

news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/programmes/politics_show/6725673.stm

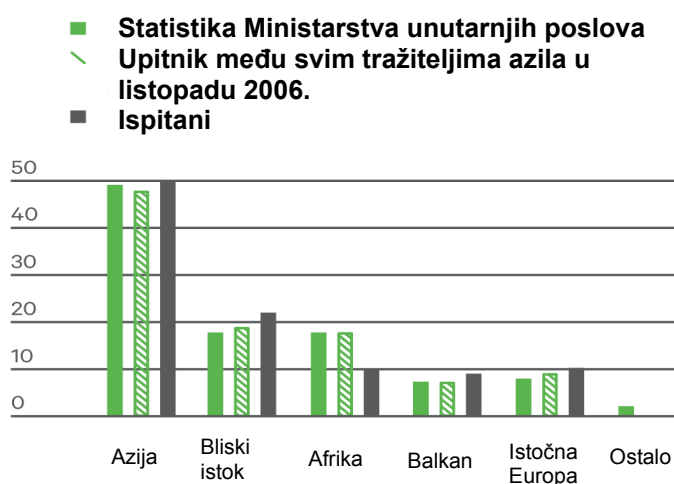
Pokorn, N. K. & J. Čibej (2017.). Usmeno prevođenje i jezična uključenost – prijatelji ili neprijatelji?

Rezultati terenskog istraživanja. *Prevodilac*. (Online publ.: 24. studenoga 2017.), [doi:10.1080/13556509.2017.1396406](https://doi.org/10.1080/13556509.2017.1396406)

Schäffner, C. (2009.). Da li Prijevod Hinder integracija? *Forum*, 7., 99.-122.

Schuck, P. H. (2009.). Osnivanje imigranata u SAD-u nakon 9/11: Dva koraka naprijed, jedan korak natrag. U predmetu J. L. Hochschild, J. H. Mollenkopf (Eds.): *Dovođenje izvana u: Transatlantske perspektive o imigrantskom političkom osnivanju* (str. 158. – 175.). Itaka i London: Cornell University Press.

Zemljopisno podrijetlo intervizualizacije UODNOSU NA GLOBALU POPULACIJE ASILE DEMANERA U REPUBLICI SLOVENIJE (2013. – 2016., N=1585, podaci koje je dostavilo Ministarstvo unutarnjih poslova) **I POPULATION IN SLOVENE ASILE DEMANDORS IN OCTOBRE 2016** (podaci prikupljeni na upitniku 107 tražitelja azila, koji čine 47 % od 243 osoba s boravištem u slovenskim centrima za azil)

57 Trebamo li promovirati planirani jezik kao što je Esperanto kao međunarodni lingua franca?

Sabine Fiedler, Cyril Brosch, Sveučilište Leipzig

Sociojezični status međunarodnog jezika Esperanto ukazuje na to da planirani jezik može biti učinkovito sredstvo komunikacije kao i svaki etnički jezik (ili „prirodni”). Unatoč 130 godina povijesti, Esperanto nije predmet jezičnog istraživanja jednako ozbiljno kao i drugi jezici, a njegovo stjecanje nije ohrabreno istim intenzitetom.

Što ćemo istraživati?

Prema etnologu, često korištenoj referenci o suvremenim jezicima, Esperanto je drugi jezik od 2 milijuna ljudi (vidi i Wandel 2015); ostale procjene sugeriraju samo 100 000 govornika. Od svibnja 2015. više od 1,6 milijuna ljudi počelo je učiti jezik na internetskoj platformi Duolingo. Iskustvo pokazuje da je zbog transparentnosti svoje morfosintaktičke strukture Esperanto mnogo lakše učiti od drugih stranih jezika (vidi, na primjer, Piron 2006: 2489), iako je to teško potvrditi u kontroliranim ispitivanjima. Proučavali smo upotrebu Esperanta kao lingua franca u slučajevima dugoročne i srednjoročne mobilnosti (s naglaskom na obitelji koje govore esperanto) i njegovu upotrebu kao poslovnog jezika u međunarodnoj nevladinoj organizaciji u Slovačkoj (vidi Fiedler & Brosch 2018). Naši rezultati upućuju na to dalanificirani jezik može funkcionirati kao učinkovito i izražajno sredstvo međukulturne komunikacije, omogućujući visok stupanj uključenosti. Sudionici naše studije o nevladinim organizacijama (uglavnom pripravnici i volonteri koji rade za Europsku volontersku službu) potvrdili su jednostavnost učenja jezika u relativno kratkom vremenu.

Dok su neki od volontera koji rade u nevladinoj organizaciji poznavali Esperanto prije 6 ili 12 mjeseci stažiranja, drugi ga nisu počeli učiti dok nisu odlučili raditi to.

Još jedan zanimljiv rezultat bio je da je profesionalni okvir NVO-a, koji je uključivao zaposlenike i pripravnike šest različitih materinskih jezika, obilježen višezjezičnim praksama koje su se promijenile u skladu s komunikacijskom situacijom i sudionicima: Esperanto se koristio u oko 80 % svih interakcija na radnom mjestu, kao i u osobnoj komunikaciji tijekom pauze za ručak, dok su se u ostatku vremena koristili lokalni jezik, slovački i engleski kao lingua franca. Osim toga, u našim je intervjuima utvrđeno da su brojni govornici izjavili da doživljavaju propedeutski učinak esperanta,

odnosno daim je uspješno stjecanje esperanta pomoglo da uče druge strane jezike. Ti rezultati pokazuju da usvajanje planiranog jezika ne znači nužno devalorizaciju drugih jezika.

Ilustracije i dokazi

Poznavanje planiranog jezika olakšalo je naknadno stjecanje drugih jezika, uključujući učenje lokalnog jezika nakon naseljavanja u novoj zemlji domaćinu s obitelji na španjolskom jeziku:

E spéRantoje puno pomogao potaknuti moju sposobnost da govorim [...] u cjelini, ne bih ni pokušao naučiti mađarski da nisam imao esperanto udžbenik za učenje mađarskog, što mi je olakšalo.

Esperanto se pokazao živim jezikom s velikim potencijalom kao učinkovitim sredstvom komunikacije u različitim područjima. Koristi se u svakodnevnom razgovoru, kao jezik za specifičnu uporabu i kao medij izvorne i prevedene književnosti. To je najuspješniji jezik među više od 1000 izgrađenih jezičnih projekata. Razlog tomu djelomično su njegova strukturna svojstva: produktivni sustav sformiranja riječi, fleksibilna sintaksa i smanjenje složenosti i iznimaka, sve bez gubitka izražajnosti. No uspjeh Esperanta uglavnom je posljedica ekstralingvističkih čimbenika: jezik je pronašla dovoljno raznolik i kreativnu zajednicu govornika kako bi se osigurao njezin održivi razvoj i širenje. U travnju 2012. godine, Esperanto je dodan na jezike Google Translate, a u tijeku je razvoj Wikipedio (Esperanto Wikipedija), s više od 240.000 članaka u prosincu 2017. Malobrojni izvorni govornici Esperanta (oko 1000 ljudi) ne nameću jezične standarde, što znači da svi govornici mogu ravnopravno komunicirati.

Iz tih razloga obrazovni sustavi ne bi trebali zanemariti esperanto, već razmotriti njegov potencijal kao jezik komunikacije jednak jeziku prirodnih jezika. Moglo bi se uložiti napore u pružanje nastave na planiranom jeziku zajedno s drugim tečajevima stranih jezika.

Političke posljedice

1. Planirani jezici i međujezični jezik (studija planiranih

jezika) trebali bi se definirati kao područja poučavanja i istraživanja na sveučilištima.

2. Potrebno je izraditi stručne materijale za podučavanje esperanta u školama.

3. Esperanto bi trebao biti ponuđen kao strani jezik u odabranim školama diljem Europe kao dio koordiniranog pristupa određivanju njegove dugoročne vrijednosti u velikim razmjerima. Za to bi bili potrebni tečajevi osposobljavanja nastavnika za svaku školu koja sudjeluje u programu uz standarde kojima se jamči kvalitetno poučavanje, kao i za druge strane jezike.

Reference i produbljenje

Brosch, C. (2018.). Esperanto als Mittlersprache bei längerfristiger Mobilität. In S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration – sprachliche Herausforderungen*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, 69 – 90.

Brosch, C. & Fiedler, S. (2017.). Der spezifische Beitrag des Esperanto zum propädeutischen Effekt beim fremdsprachenlernen (mit Schwerpunkt auf der

Erwachsenenphase). C. Brosch & S. Fiedler (Eds.), *Jahrbuch der Gesellschaft für Interlinguistik*, 11 – 38.

Fiedler, S. & Brosch, C. (2018.). Esperanto – lingua franca u uporabi: Studija slučaja o obrazovnoj nevladinoj organizaciji. *Jezični problemi & Jezično planiranje*, 42, 194 – 219.

Pereltsvaig, A. (2017.). *Esperantske studije: Trenutačno stanje u skladu s člankom*. On-line publikacija: www.esperantic.org/en/research/state-of-the-art/

Piron, C. (2006.). Odabir službenog jezika/Wahl einer Amtssprache. In U. Ammon et al. (Eds.), *Sociolingvistika/Soziolingvistik. Međunarodni priručnik znanosti jezika i društva/Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft* Vol. 3/3. Teilband (str. 2484.-2493.). Berlin/New York: od Gruytera.

Wandel, A. (2015.). Koliko ljudi govori esperanto? *Esperanto na internetu. Interdisciplinarni opis složenih sustava*, 13, 318 – 321.

58 Treba li strojno prevođenje upotrebljavati u javnim službama?

Anthony Pym, Sveučilište Rovira i Virgili

Strojno prevođenje (TA) obično je dostupno u besplatnim online formatima, od kojih najvažnije upravljaju najveće svjetske IT tvrtke, sa sjedištem u Sjedinjenim Američkim Državama. Postoji široko stajalište da su prijevodi tih sustava manjkavi i nepouzdana te da ih treba izbjegavati u svim okolnostima. Međutim, mnogi ljudi dosljedno koriste te internetske usluge i znaju kako integrirati rezultate u druge komunikacijske strategije. Nije pitanje može li se strojno prevođenje koristiti, već kako i kada se može koristiti.

Što nam istraživanje govori?

Istraživanje o upotrebi tehničke pomoći u javnim službama pokazuje dvije vrste situacija i one su u osnovi različite.

U prvom scenariju fiksni tekst (službeni tekst ili možda web-mjesto) pokreće se besplatnim sustavom za strojno prevođenje na internetu ili se gumbi pružaju na internetu kako bi korisnici to sami mogli učiniti. Rezultat je pisani prijevod koji sadrži pogreške. Te pogreške nećete vidjeti ako ne znate jezik; pogreške ne smiju biti smrtonosne; alionje ovdje. U mnogim slučajevima, korisnik će moći razumjeti sadržaj web stranice ili dokumenta, ali gotovo sigurno će biti negativnih posljedica.

1. Korisnik će osjetiti da se njegov jezik ne poštuje, što može imati negativne posljedice za njegov osjećaj socijalne uključenosti.
2. Postoje negativni učinci na imidž dotične javne usluge.
3. Iako se opće ideje dijele, korisnik nastoji razviti racionalno nepovjerenje u detalje, što znači da sve ključne ili visokorizične informacije često jednostavno nisu sirove ili ih trebaju slijediti drugi kanali.
4. U najnepovoljnijim situacijama, među ostalim upogleduzdravstvenih usluga, moglo bi se vjerovati i djelovati u skladu s visokorizičnim informacijama, što bi moglo imati katastrofalne posljedice.

U drugom scenariju korisnici sami odabiru strojno prevođenje na jeziku koji inače nije dostupan i upozoreni su na povezane rizike. Internetske stranice zdravstvenih usluga mogle bi to učiniti, na primjer,

kako bi se predstavio popis telefonskih brojeva koji se mogu koristiti za pomoć u praćenju (vidi Liddicoat i Hale 2015), što je niskorizična situacija u kojoj je strojno prevođenje sigurno bolje od ničega.

Ilustracije i dokazi

Kada se strojno prevođenje primjenjuje na specijalizirane situacije kao što su liječnička savjetovanja, može se nastaviti dijeljenjem dijaloga na zatvorene scenarije, s ograničenim brojem mogućnosti u svakom koraku. To može funkcionirati prilično dobro, sve dok dijalog ostaje u scenariju, kao što se može vidjeti u specijaliziranom medicinskom prevoditelju koji se može besplatno preuzeti. Čim napustimo zatvorenu skriptu, potrebna su i druga rješenja.

Naše MIME studije slučaja u Tarragoni, Leipzigu i Ljubljani pokazale su da nedavni imigranti i tražitelji azila koriste online strojno prevođenje kako bi se pripremili za važne događaje kao što je posjet liječniku.

Oni tako dolaze u razgovorski barem nekim razumijevanjem pojmova koji će se koristiti i vrsta stvari koje će se reći. U takvim situacijama strojno prevođenje nije jednostavno „bolje od ničega”. To je stvarna pomoć za korištenje u kombinaciji s drugim strategijama posredovanja: Lingua franca, međusobno razumijevanje, korištenje jezika domaćina. U takvoj situaciji, korištenje strojnog prevođenja nije samo legitimno, već zaslužuje njegovanje i posebno osposobljavanje.

Političke posljedice

Političke implikacije su sljedeće.

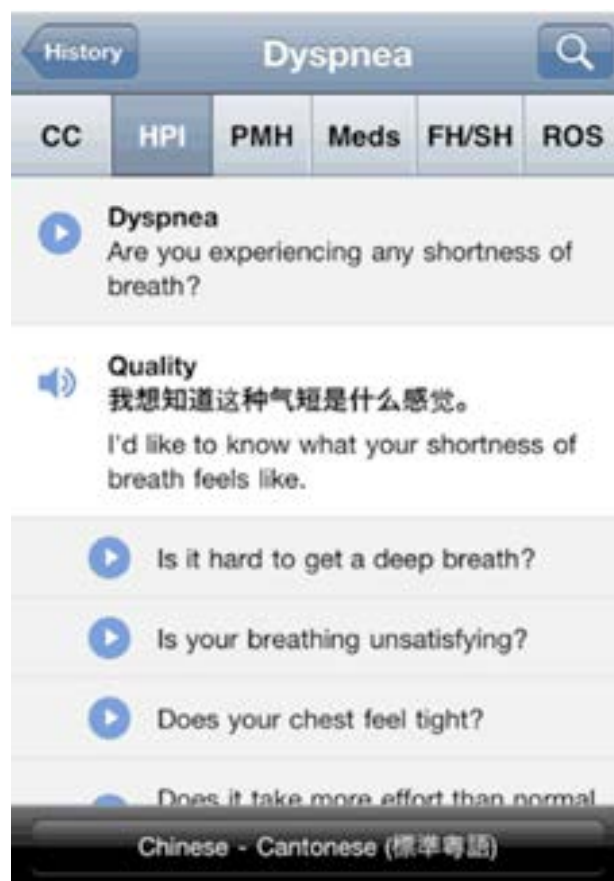
1. Općenito, pružatelji usluga ne bi trebali upotrebljavati strojno prevođenje, osim ako je povezano s drugim komunikacijskim strategijama (prije uređivanja, nakon uvođenja). To posebno vrijedi za visokorizične situacije.
2. Istodobno, poveznice na strojno prevođenje koje je odabrao korisnik mogu se upotrebljavati za niskorizične situacije i za jezike na kojima se vjerojatno neće osigurati prijevod za ljude. Strojno prevođenje ni u kojem se slučaju ne smatra zamjenskim prijevodom od strane kvalificiranog stručnjaka.

3. Pružatelji usluga trebali bi prepoznati da mnogi njihovi klijenti koriste strojno prevođenje tako što su u potpunosti svjesni njegovih ograničenja i uspješnim kombinacijama s drugim rješenjima za posredovanje. Ne bi trebalo biti pokušaja da se takve prakse zabrane.

4. Osposobljavanje za inteligentnu upotrebu strojnog prevođenja trebalo bi biti dio općih programa osposobljavanja za posredovanje, koji su priznati kao osnovna jezična kompetencija.

Pojava neuronskog strojnog prevođenja iz 2016. godine poboljšala je kvalitetu rezultata za mnoge jezične parove, a nema sumnje da su mlađi korisnici, to više znaju kako integrirati strojno prevođenje u skupove komunikacijskih strategija.

Reference i produbljenje

García, I. (2010.). Je li strojno prevođenje spremno? *Meta*, 22, 7 – 21.

Liddicoat, A. & Hale, S. (2015). Značenje točnosti i kulture, te uspon stroja u tumačenju i prevođenju. *Cultus: Časopis za međukulturno posredovanje i komunikaciju*, 8, 14 – 26.

59 Treba li engleski jezik, kao lingua franca, biti dostupan u nekoliko sorti?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Sveučilište Katholieke Leuven

Posljednjih godina nekoliko političkih filozofa ponovno je ispitalo upotrebu engleskog jezika kao svjetskog jezika franca, uključujući je li ta dominantna uloga u skladu s načelima pravde. Tijekom istog razdoblja pojavila se nova rastuća rasprava u lingvistici o korištenju engleskog kao lingua franca, sugerirajući da, kada ga koriste ne-autori, engleski je zapravo zamijenjen drugim različitim idiomom, pomalo poput drugih komentatora koji govore o „Glorblish” zarazliku od standardnog engleskog u jednoj od svojih mnogih autohtonih sorti (vidi, na primjer, Seidlhofer 2011, Jenkins 2014). Neki tvrde da se vrsta engleskog jezika koji se koristi kao lingua franca ne bi trebala smatrati „u vlasništvu” izvornih govornika engleskog jezika. Umjesto toga, engleski jezik kao lingua franca (ELF) mora se sam po sebi smatrati legitimnim, a ne manjkavim oblikom engleskog jezika.

Što nam istraživanje govori?

Jezični interes za ELF i interes političkih filozofa za jezičnu pravdu razvijali su se istodobno, ali dvije literature dosad nisu pristupile (osim, primjerice, Gazzole i Grina 2013.). Van Parijs (2011.), snažan zagovornik upotrebe engleskog jezika na međunarodnoj razini, kao i nekoliko njegovih sljedbenika, pretpostavljaju da se engleski koji se koristi na međunarodnoj razini ne razlikuje od engleskog kao materinskog jezika (ENL). Elf navijači, naprotiv, smatraju ih bitno različitim. Međutim, osim nekoliko referenci, nijebio zainteresiran za pitanja političkih filozofa zainteresiranih za jezičnu pravdu. Taj nedostatak pažnje problematičan je jer može dovesti do ozbiljnih pogrešaka u dijagnosticiranju predmetnih pitanja.

Na primjer, tvrdnja da strani engleski govornici više nisu u nepovoljnom položaju u odnosu na izvorne govornike kada se engleski govori u lingua franca (u smislu „ELF”; vidjeti Jenkins 2014.: 39 – 40; Seidlhofer 2011.: 16) ostaje nejasna. Kako bismo potkrijepili takvu tvrdnju, prvo bismo trebali jasno razumjeti što čini nepravdu ili nepovezani nedostatak kako je ELF rješava ili smanjuje. Samo će jedan od njih moći dati odgovarajuće mišljenje o najvećem pravosuđu ELF-a.

Istodobno, ako se upotreba engleskog jezika od strane izvornih govornika može odvojiti od upotrebe engleskog jezika od strane izvornih govornika, to bi

trebalo potaknuti filozofe da ponovno razmotre tvrdnju da je uporaba engleskog kao globalnog jezika sporazumijevanja nepoštena. Neke značajke argumenta ELF-a potom bi trebale ući u normativnu raspravu o globalnoj jezičnoj pravdi, što bi dovelo do preraspodjele trenutačnih stajališta i preusmjerenja prevladavajućih argumenata.

Istraživanjem su utvrđena četiri izvora globalne jezične nepravde u svijetu u kojem bi se engleski jezik koristio kao globalni jezik franak.

1. **Komunikacijska nepravda:** govornici koji nisu engleski jezik imat će relativno niže komunikacijske vještine, što može otežati njihovu komunikaciju.
2. **Neravnopravnost resursa:** govornici koji nisu izvorni govornici moraju uložiti znatna sredstva u učenje engleskog jezika, dok izvorni govornici to ne moraju činiti.
3. **Nepravda svijeta života:** neengleski jezici su prepušteni periferiji, dok se govornici tih jezika proživljavaju sve veći dio svog života u okruženju engleskog govornog područja i referencama (što politički filozofi nazivaju „svijetom života”).
4. **Nepravda dostojanstva :** viši status engleskog jezika podrazumijeva, korelativno, niži status za druge jezike i manji stupanj dostojanstva i prestiža za njih.

Ilustracije i dokazi

Rekonceptualizacija engleskog jezika kao ELF-a ne uklanja jezičnu nepravdu. Prvo, ulaganja u resurse i dalje su u osnovi neujednačena. Kao drugo, s obzirom na to da ELF nije stabilan i intrinzično dinamičan, govornicima nije jasno koja je komunikacijska svrha, što može dovesti do komunikacijske nesigurnosti. Osim toga, u većini slučajeva još uvijek postoji jaz u kompetencijama između izvornih govornika i stranih govornika. Treće, iako je teoretski moguće „dekulturalizirati” engleski jezik i „re-kulturalizirati” kao istinski zajednički i neutralan jezik, to nije uvjerljivo, osobito u svjetlu temeljne nestabilnosti ELF-a, što je u oštroj suprotnosti sa snažnim kulturnim korijenom ENL-auzemljama odvelike gospodarske, političke i demografske važnosti kao što su Britanija, Sjedinjene Američke Države, Australija itd. (Mackenzie, 2014.). Kao četvrto, upravo zbog razlike

između nestabilnog ELF-a i dugogodišnjeg ENL-a sa snažnim književnim i nacionalnim tradicijama, nije vjerojatno da će ugled ELF-a odgovarati ugledu ENL-a.

Političke posljedice

Jedna od mogućih alternativa, s obzirom na to da engleski ima znatan utjecaj i da se trenutačno koristi više od bilo kojeg drugog jezika u međunarodnoj komunikaciji, jest tražiti drugu strategiju u pogledu upotrebe engleskog jezika. To se posebno može koncipirati kao policentrična lingua franca, kao što su *materinski jezici* poput njemačkog, nizozemskog (i samog engleskog!) također su policentrični. Sudjelovanje koje iz toga proizlazi ne prenosi se izravno u mjere politike, ali se njime može proširiti opseg razmatranja povezanih s ciljevima jezične politike.

Ako se sama lingua franca smatra policentričnom, uporaba engleskog jezika u međunarodnoj komunikaciji trebala bi obuhvaćati način na koji se govori engleski na temelju L1, što jezik čini interno raznolikijim. Taj pristup pruža jasniji komunikacijski standard kako bi se zaštitilo od nesigurnosti nadležnosti (kao što bi bio slučaj ako bi se FLE smatrao ciljem učenja). Kao što to De Schutter (unaprijed) pokazuje, omogućuje prijenos karakteristika i izraza L1 na engleski jezik, čime se osigurava stabilnija re-kulturalizacija, čime se vraća ravnopravnije dostojanstvo prisvajanjem jezika,

postavljanjem standarda za njega i davanjem povjerenja neautohtonim engleskim korisnicima da je ono što govore (dobar) engleski, u skladu s lokalnim pravilima, čija standardizacija daje govorniku vjerodostojniju protutežu ENL standardima od volatilnosti ELF-a.

Reference i produbljenje

Koju je podnio Schutter, H. (u pripremi). Globalna lingvistička pravda i engleski kao Lingua Franca. U F. Grin & P. Kraus (Eds.), *Politika višejezičnosti. Jezično upravljanje, globalizacija i europeizacija*. Amsterdam: Tko je John Benjamins?

Gazzola, M. & Grin, F. (2013.). Je li ELF djelotvorniji i pravedniji od prevođenja? Evaluacija višejezičnog režima EU-a. *Međunarodni časopis za primijenjenu lingvistiku*, 23, 93 – 107.

Jenkins, J. (2014.). *Engleski kao lingua franca na međunarodnom sveučilištu: Politika akademske politike engleskog jezika*. Oxford: Što se događa?

Mackenzie, I. (2014.). *Engleski kao Lingua Franca. Teoretiziranje i podučavanje engleskog jezika*. Oxford: Što se događa?

Seidlhofer, B. (2011.). *Razumijevanje engleskog kao Lingua Franca*. Oxford: Oxford University Press.

Van Parijs, P. (2011.). *Jezična pravda za Europu i svijet*. Oxford: Oxford University Press.

60 Koji su odgovarajući jezični pristupi kako bi se zadovoljile jezične potrebe mobilnih umirovljenika?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Sveučilište Uppsalau

Migracija relativno bogatih umirovljenika iz sjeverne Europe na odredišta za umirovljenje duž sredozemnih obala dovodi do prepoznatljivih sociojezičnih konteksta. Mnogi umirovljeni migranti ne uče jezik zemlje domaćina, barem ne u dubini. Umjesto toga, migranti i drugi lokalni akteri koriste se nizom jezičnih strategija kako bi zadovoljili svoje komunikacijske potrebe. Koje su te strategije i kako bi se lokalni donositelji odluka trebali kretati složenim jezičnim krajolikom međunarodne migracije u mirovini?

Što nam istraživanje govori?

Mogu se utvrditi dvije normativne perspektive o mobilnosti i jezičnoj raznolikosti u Europi. Prvo, jezična pitanja imaju važnu ulogu u raspravama o integraciji imigranata. Često se smatra ključnim da imigranti uče jezik zemlje domaćina kako bi stekli pristup tržištu rada i sudjelovali u političkim procesima, kao i iz kulturnih razloga povezanih s pripadnošću i identitetom. S tog stajališta, najpoželjniji je rezultat višejezičnost na individualnoj razini, tj. imigranti osim materinskog jezika uče jezik zemlje domaćina.

Drugo, postoje i europske i nacionalne politike o pravima na manjinski jezik, koje se ponekad primjenjuju i na migrante. Ta prava podrazumijevaju da bi osobe koje zakonito borave na materinskom jeziku koji nije većinski ili službeni jezik u određenim okolnostima trebale imati mogućnost koristiti se svojim materinskim jezikom. S tog je stajališta najpoželjniji rezultat višejezičnost na društvenoj razini: društvo domaćin pruža informacije ne samo na većinskom jeziku, već i na relevantnim manjinskim jezicima, a u određenim situacijama dostupno je i usmeno ili pismeno prevođenje.

Kadase suočavaju s jezičnim potrebama mobilnih umirovljenika, tvorcima politika moraju postići ravnotežu između tih dviju perspektiva.

Ilustracije i dokazi

U slučaju međunarodne migracije umirovljenika, istraživanjem MIME-a utvrđen je niz jezičnih strategija kojima se koriste mobilni umirovljenici.

1) Mnogi umirovljenici – barem oni iz manjih jezičnih zajednica – u početku pokušavaju naučiti jezik zemlje domaćina. Lokalne vlasti mogu imati ulogu u pružanju jezičnih tečajeva prilagođenih potrebama stranih

umirovljenika, osim ako drugi akteri to ne učine. Na primjer, umirovljenici su skloniji usmjeravanju na komunikacijske vještine, a ne gramatičkoj korekciji, a internetski tečajevi mogu biti korisni u odredištima u kojima mnogi sezonski migranti ne mogu pohađati redovite tečajeve na licu mjesta.

Međutim, učenje jezika nije dovoljno. Starijim osobama često je teško naučiti novi jezik te imaju manje mogućnosti i poticaja nego mladi da uče lokalni jezik. MIME istraživanja pokazuju da umirovljenici koji migriraju iz „životnog stila” razloga čestodobivaju malo znanje jezika svoje nove matične zemlje.

2) Umjesto toga, umirovljeni migranti često mogu koristiti svoj materinji jezik. Istraživanjem MIME-a utvrđena su četiri načina na koje se to može učiniti. Prvo, mnoga odredišta umirovljenika doživjela su pojavu iseljeničkih zajednica u kojima umirovljeni migranti mogu živjeti velik dio svog svakodnevnog života na materinjem jeziku.

Drugo, umirovljenici mogu koristiti usluge usmenog ili pismenog prevođenja koje su često lako dostupne na mjestima gdje su se nastanili mnogi strani umirovljenici. Međutim, studijom MIME utvrđeno je da te jezične usluge često pružaju prijatelji, poznanici ili usmeni prevoditelji bez formalnih kvalifikacija. U osjetljivim situacijama to može biti problem. Treće, u nekim je kontekstima prijavljeno međusobno razumijevanje (uzajamno razumijevanje među korisnicima bliskih jezika). Četvrto, migranti se mogu privremeno vratiti u svoju (bivšu) matičnu zemlju kako bi izvršili određene aktivnosti, primjerice kako bi se savjetovali sa svojim liječnikom. Ova se strategija može opisati kao „izlaz”.

3) Konačno, engleski se sve više koristi kao lingua franca u umirovljeničkim destinacijama, jer i umirovljenici i lokalni stanovnici stječu bolje znanje engleskog jezika. Mnogim umirovljenim migrantima to olakšava život ako mogu komunicirati na engleskom jeziku, a ne na lokalnom jeziku. No, prevladavanje engleskog također uključuje pitanja moći i statusa koja mogu biti osjetljiva u interakciji između domorodaca i stranaca, a time i za socijalnu koheziju. Osim toga, čini se da lokalne vlasti ponekad imaju previše povjerenja u engleski jezik i vjeruju da su informacije na engleskom jeziku dostupne svim strancima.

To nije slučaj jer ne razumiju svi mobilni umirovljenici

engleski, pa čak i oni koji općenito mogu bolje razumjeti ako primaju informacije na materinjem jeziku. Engleski je često koristan za svakodnevnu komunikaciju i širenje općih informacija, ali je potrebno usmeno ili pismeno prevođenje na materinski jezik kako bi se nadopunile određene skupine i pojedinci te u posebno osjetljivim situacijama.

Političke posljedice

Umirovljeni migranti koriste se širokim rasponom jezičnih strategija za upravljanje svakodnevnom komunikacijom. Tvorci politika moraju prepoznati i prilagoditi se toj raznolikosti, izbjegavati rješenja „size-one” i biti spremni koristiti različite jezične pristupe ovisno o situaciji. To može uključivati jezično obrazovanje prilagođeno migrantima, suradnju s etničkim udrugama, kvalitetne javne usluge usmenog i pismenog prevođenja te promišljeno korištenje engleskog jezika kao jezika franca. Ako tijela zemlje domaćina mogu i žele pružati usluge usmenog prevođenja u područjima koja nisu sudski postupci, ako se to zahtijeva pravom EU-a, prednost bi trebalo dati zdravstvenoj skrbi.

Reference i produbljenje

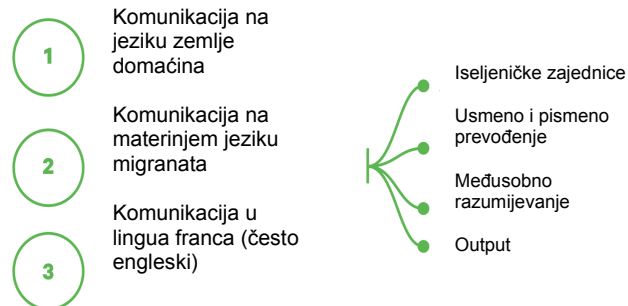
Casado-Díaz, M. A. (2006.). Odlazak u Španjolsku:

Analiza razlika među državljanima sjeverne Europe. Časopis za etničke i migracijske studije, 32, 1321.-1339.

O'Reilly, K. (2008.). *Razgovori o Costa*. Objavljuje Lulu.com

Torkington, K., David, I., & Sardinha, J. (Eds.). (2015). *Vježbanje dobrog života: Migracija načina života u praksi*. Newcastle na Tyneu: Cambridge Scholars.

JEZIČNE STRATEGIJE U MEĐUNARODNOJ MIGRACIJI UMIROVLJENIKA

61 Kako se međusobno razumijevanje može koristiti u profesionalnim kontekstima?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Sveučilište u Reimsu Champagne-Ardenne

Jedan od glavnih izazova s kojima se suočavaju javne i privatne institucije u Europi jest kako upravljati različitim višejezičnim komunikacijskim kontekstima, uključujući rad. Istraživanja u području jezične ekonomije pokazuju da visoka razina engleskog jezika nije nužno dovoljna i da se vještine na drugim stranim jezicima mogu uvelike nagraditi jer nude dodatnu konkurentsku prednost (npr. Grin, Sfreddo i Vaillancourt 2010.). Alternativna rješenja za poduzeća koja posluju u višejezičnom kontekstu uključuju zapošljavanje izvornih govornika, korištenje profesionalnih prevoditelja i prevoditelja te pružanje internog jezičnog osposobljavanja. Usporedno s tim dobro poznatim strategijama, potencijal za međurazumijevanje i dalje je uglavnom nedovoljno iskorišten, bilo u usmenom ili pisanom obliku.

Što nam istraživanje govori?

U profesionalnom kontekstu, uporaba usmenog međusobnog razumijevanja uočena je na sastancima licem u lice, kako između bliskih suradnika (Ribbert & deset Thije 2007) tako i neformalnih sastanaka (Klaveren & De Vries 2012). Za ovu metodu mirenja zatražene su brojne prednosti, posebnu kontekstu timskog rada. Kad god kolege govore (ili imaju dovoljno znanja) povezanih jezika (tj. relativno bliskih), te zajedničke jezične vještine mogu se koristiti za uštedu vremena, izbjegavanje mentalnog umora i prenošenje uzajamnog kulturnog razumijevanja.

U profesionalnim kontekstima koji uključuju dokumente napisane na stranim jezicima, međusobno razumijevanje prilično je rašireno, osobito u kombinaciji s upotrebom rječnika ili alata za prevođenje. Pisane receptivne vještine vrlo su isplative zbog dva glavna razloga.

Prvo, oni nude maksimalnu fleksibilnost, jer uz malo obuke, sasvim je moguće ne samo postići kvalitetno razumijevanje povezanih jezika, već i dohvatiti informacije iz dokumenata napisanih na manje srodnim jezicima, ali i iz kontaktnih jezika (Castagne 2007). Drugo, ne podrazumijevaju izravne troškove i mogu smanjiti potrebu za uslugama usmenog i pismenog prevođenja. Simulacija unutarnje komunikacije između europskih institucija i država članica upućuje na to da bi se provedbom međusobnog razumijevanja između

zastupnika u Europskom parlamentu i europskih dužnosnika, kao alternativa modelu koji se temelji isključivo na usmenom i pismenom prevođenju između svih službenih jezika EU-a, znatno smanjio broj prevoditeljskih parova, čime bi se državama članicama uštedjelo nekoliko milijuna eura (Grin 2008.) uz istodobno promicanje višejezičnih praksi.

Ilustracije i dokazi

Kako bismo istražili međusobno razumijevanje u profesionalnim krugovima, proveli smo studij 10 bivših diplomanata Sveučilišta u Reimsu Champagne-Ardenne koji su dvije godine trenirali u receptivnim vještinama na najmanje tri romanička jezika (talijanski, španjolski, portugalski) i tri germanska jezika (njemački, engleski i nizozemski). Devet od deset sudionika izvijestilo je da je najčešće koristilo pisano međusobno razumijevanje u kombinaciji s upotrebom rječnika. Međutim, samo je nekoliko sudionika izvijestilo o upotrebi svojih vještina međusobnog razumijevanja za usmene dokumente samo u privatnom kontekstu.

Stoga čak ni stručnjaci osposobljeni za prijemljivu višejezičnost obično ne koriste te vještine u usmenom kontekstu.

To upućuje na to da se profesionalna upotreba usmenog međusobnog razumijevanja još ne smatra stvarnom alternativom strategijama kao što je *lingua franca*. Jedno od mogućih rješenja moglo bi biti poticanje stručnjaka da se izričito dogovore o strategijama posredovanja kojima se mogu koristiti, primjerice kratkom raspravom o svojim jezičnim repertoarima kada počnu surađivati.

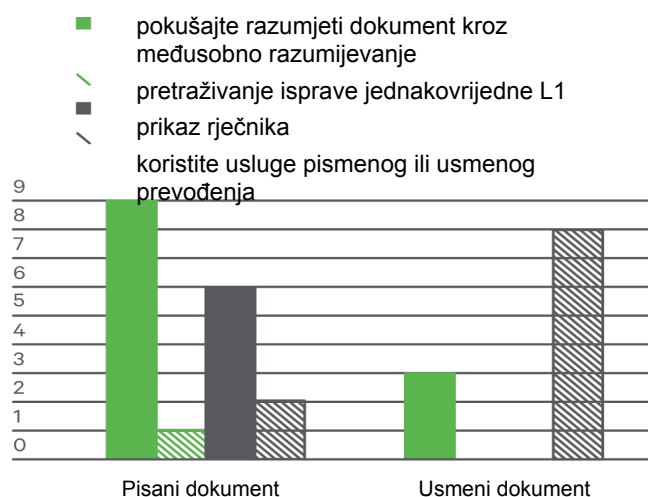
Političke posljedice

S obzirom na navedeno, tvorci politika mogli bi razmotriti sljedeće mjere.

1. Poticati profesionalne organizacije i pomagati im u provedbi pilot-projekata kojima se promiče uporaba međusobnog razumijevanja, kako za obradu pisanih dokumenata tako i za interakciju licem u lice unutar timova.
2. Strukovne organizacije trebale bi osigurati individualno osposobljavanje u području interaktivnih vještina međusobnog razumijevanja za osoblje uključeno u višejezične timove i vještine pisane prijemljivosti za članove osoblja koji se često suočavaju

s dokumentima izrađenima na međusobno razumljivim ili već djelomično poznatim jezicima.

3. Uključiti osposobljavanje u vještinama međusobnog razumijevanja za profile radnih mjesta s višejezičnom imeđukulturnom orijentacijom.

ODGOVORI ISPITANIKA NA PITANJE: „U LICE DOKUMENTA STRANOG JEZIKA, KOJU STRATEGIJU KORISTITE?“

Reference i produbljenje

Castagne, E. (Ed.) (2007.). *Pitanja međusobnog razumijevanja*. Zb. ICE 2, Reims: EPURE.

Smiješak, F. (2008.). Međusobno razumijevanje, učinkovitost i pravednost. U V. Conti & F. Grin (Eds.). *Sláže se između susjednih jezika: na međurazumijevanje* (str. 79. – 109.). Ženeva: Što je to?

Smiješak, F., Sfreddo, C. & Vaillancourt, F. (2010.). *Ekonomija višejezičnog radnog mjesta*. New York: Što se događa?

Klaveren, S. & De Vries, J. (2012). *Praksa i potencijali međusobnog razumijevanja. Istraživanje učinkovitosti međusobnog razumijevanja s obzirom na tijek rada u Glavnoj upravi za pismeno prevođenje Europske komisije*. Sveučilište u Utrechtu.

Ribbert, A. & deset Thije, J. D. (2007.). Receptivna višejezičnost u nizozemsko-njemačkoj međukulturnoj suradnji. U J. D. deset Thije & L. Zeevaert (Eds.), *Receptivna višejezičnost: jezične analize, jezične politike i didaktički koncepti* (str. 73. – 101.). Amsterdam: Tko je John Benjamins?

62 Koji su najbolji načini rada s strojnim prevođenjem?

Anthony Pym, Sveučilište Rovira i Virgili

Lako je dobiti besplatan online prijevod, biti šokiran pogreškama i proglasiti da su sustavi beskorisni, a ljudi će uvijek bolje prevesti. No, kada usluge internetskog strojnog prevođenja privlače više od 500 milijuna korisnika i dostupne su na više od 100 jezika (Turovsky 2016), jasno je da ih ljudi smatraju korisnima, posebno u situacijama intenzivne mobilnosti. Izazov je znati točno što je strojno prevođenje ispravno i kada ga koristiti.

Što nam istraživanje govori?

Budući da se strojno prevođenje koristi u mnogim različitim područjima, istraživači mogu odabrati područja koja najbolje odgovaraju rezultatima koje žele postići. Istraživanja koja su proveli programeri i njihove tvrtke stoga imaju tendenciju precjenjivati ukupnu učinkovitost, jednako lako kao i potragaza otporom tradicionalnih prevoditelja maloprecjenjuje slabe rezultate. Anketa Suda o tome kako se strojno prevođenje zapravo upotrebljava u javnim službama identificira nekoliko vrlo različitih scenarija.

Strojno prevođenje u zatvorenim područjima: iako je ograničen broj stvari povezan na ograničen broj načina, na primjer u strojnim priručnicima ili posebnim računalnim proizvodima, neobrađena kvaliteta strojnog prevođenja može biti vrlo visoka, čak i ako se rezultati moraju provjeriti („post-edited“) u slučaju visokorizične komunikacije. Kada se na taj način koriste interni strojevi za strojno prevođenje, oni funkcioniraju kao velike prijevodne memorije.

Strojno prevođenje za komunikaciju niskog rizika: usvim situacijama u kojima su troškovi pogrešaka minimalni i korisnici ih razumiju, uobičajeno je osigurati strojno prevođenje na inicijativu korisnika za jezike koji inače ne bi primali prijevode.

To se može dogoditi na općinskim internetskim stranicama, primjerice na kojima korisnik mora kliknuti na dotični jezik i mora biti obaviješten da prijevod može biti netočan. Isto se načelo primjenjuje u situacijama u kojima dijaloška povratna informacija omogućuje verbalnu provjeru prijevoda, primjerice u liječničkim savjetovanjima. U takvim situacijama strojno prevođenje obično je jedno od rješenja koje koriste mobilni ljudi.

Post-editing u otvorenim ili visokorizičnim domenama: budućida se prethodno navedeni kriteriji ne primjenjuju, strojne prijevode treba ispraviti („post—edited“) od strane čovjeka, možda na nekoliko različitih načina. U mnogim područjima, post-uređivanje strojno prevođenje proizvodi prijevode slične kvalitete kao i

potpuno ljudski prijevodi uz neke uštede vremena.

Neprevoditelji kao postizdavači: mnogim tehničkim područjima, terenski stručnjaci koji ne znaju početni jezik mogu uspješno post-urediti izlazni strojni prijevod. Oni mogu biti zainteresirani volonteri, kao u slučaju „participativne nabave“. Njihov rad zatim mogu provjeriti profesionalni prevoditelji, ovisno o potrebnoj kvaliteti.

Prije uređivanja kada je potrebno više ciljnih jezika: glavna alternativa post-editionu je „pre-edition“, gdje je početni tekst napisan pojednostavljenim i kontroliranim jezikom prije nego što ga pokreće sustav strojnog prevođenja. Kvaliteta može biti vrlo visoka, a učinkovitost povećava sa svakim dodatnim ciljnim jezikom koji je potreban. U pravilu, ako prevodite na više od pet ciljnih jezika, onda će prethodno uređivanje biti bolje od post-editinga.

Ilustracije i dokazi

Postoji mnogo načina za integraciju strojnog prevođenja u tijekove rada. Model maksimiziranja je priložen dijagram Carson-Berndsen et al. (2009.). Tekst ulazi u gornjem lijevom kutu, gdje su prevodivi elementi izvađeni i automatski se segmentiraju (obično u rečenicama) za obradu u prijenosnim memorijskim sustavima. Segmenti se zatim uvode sustav strojnog prevođenja, koji daje verziju koju mogu revidirati volonteri stručnjaci ili ciljani jezični stručnjaci u predmetnom području. Stručni prevoditelji zatim revidiraju rezultat, zatim provode stilsku reviziju i reviziju ciljnih jezika. Prevodivi elementi zatim se unose u izvorni oblik („rekonstrukcija“) s bilo kojim grafičkim materijalom, a prijevod je spreman za isporuku. Očito nije potrebno imati sve ove korake u svim projektima, ali svake može razmotriti prema potrebama. Inje potrebno slijediti ovaj posebni redoslijed: Na primjer, Temizöz (2013.) utvrdio je da je kvaliteta veća kada su inženjeri na ciljnom jeziku pregledali objavljivanje prevoditelja nego u drugom smjeru. Važno je napomenuti da nitko u profesionalnom području ne predstavlja sirovo strojno prevođenje kao konačni proizvod.

Političke posljedice

Tvorci politika uključeni u strojno prevođenje trebali bi uzeti u obzir sljedeće smjernice:

► strojno prevođenje može se integrirati u radne procese koji uključuju naknadno uređivanje i/ili prethodno uređivanje;

► Strojno prevođenje za sirovine trebalo bi biti predstavljeno u niskorizičnim situacijama samo ako korisnik preuzme inicijativu, ako su granice razumljive i jezik se inače ne bi preveo. Bruto strojno prevođenje sam po sebi stoga ne može ispuniti zahtjeve koji se temelje na jezičnim pravima;

► Osposobljavanje prevoditelja trebalo bi uključivati post-editing prije -editing, a stručnjaci s tim vještinama trebali bi biti zaposleni.

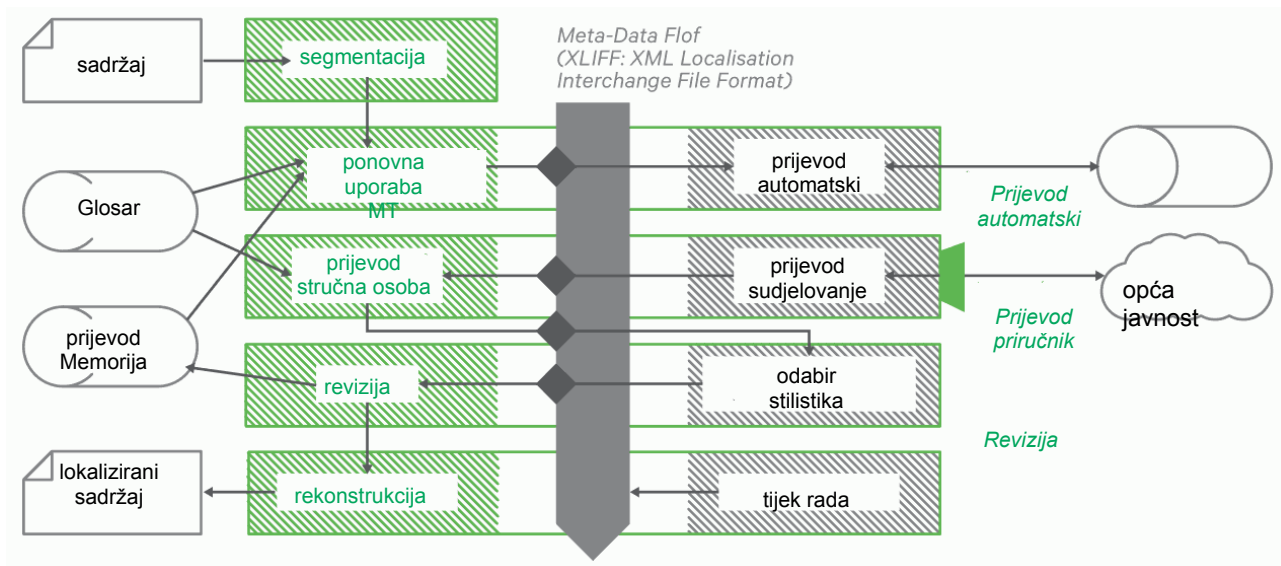
(2009.). Integrirana jezična tehnologija kao dio lokalizacije sljedeće generacije. Usmjerenost na lokalizaciju: *Međunarodni časopis za lokalizaciju*, 8, 53 – 66.

Temizöz, Özlem (2013.). *Postediting stroj-prijevod izlaz i njegova revizija*. Doktorski rad. Sveučilište Rovira i Virgili. tdx.cat/handle/10803/128204

Turovsky, B. (2016). *Deset godina Google Translate*. goo.gl/TjnUWk. Pristupljeno u svibnju 2017.

Reference i produbljenje

Carson-Berndsen, J., Somers, H., Way, A., & Vogel, C.

63 Tko bi trebao raditi kao tumač ili prevoditelj?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza v Ljubljani

Novopristigli migranti, dvojezični članoviobitelji, stručnjaci u drugim područjima (npr. medicinske sestre) i dvojezični zaposlenici (npr. čistači u zdravstvenim ustanovama) često rade kao posrednici u kulturi u vrlo osjetljivim kontekstima povezanim sa zdravstvenom skrbi, pravnim službama, policijom i školom, uz malo ili nikakvo osposobljavanje za te poslove. Te improvizirane usmene i pismene prevoditelje redovito zapošljavaju država i drugi dionici u različitim državama članicama EU-a. Dakle, trebamo li obučavati prevoditelje i prevoditelje, ili možemo koristiti dvojezične i neuvježbane stručnjake za te komunikacijske svrhe?

Što nam istraživanje govori?

U nekoliko studija analizirane su situacije u kojima su usmeno prevođenje obavljali stručnjaci koji nisu bili osposobljeni za usmeno prevođenje. Onipokazuju da stručnjaci često prenose pogrešne informacije koje dovode do loše komunikacije. Na primjer, Elderkin-Thompson et al. (2001) analizirao je 21 pacijenta španjolskog govornog područja koji su kontaktirali svog liječnika uz pomoć medicinskih prevoditelja. Otkrili su da je oko polovice sastanaka rezultiralo ozbiljnim komunikacijskim pogreškama, ugrožavajući razumijevanje liječnika o simptomima i potkopavajući vjerodostojnost zabrinutosti pacijenta. Slično tome, Berg-Seligson (2011.) proučavao je policijske službenike koji djeluju kao usmeni prevoditelji tijekom ispitivanja osumnjičenika i otkrio da je njihovo posredovanje dovelo do prijenosa netočnih informacija koje su dovele do ozbiljnih komunikacijskih pogrešaka.

Druga istraživanja pokazuju da postoje znatni rizici povezani s upotrebom improviziranih usmenih prevoditelja i prevoditelja, uključujući netočnost prijenosa (propuštanja i dopune) te nedostatak nepristranosti i povjerljivosti.

Improvizirani usmeni prevoditelji često iznose vlastita mišljenja, osporavaju izjave osobe koja tumači izjavu, usmjeravaju odgovore ili odgovaraju na pitanja u ime osobe koju tumače te često sudjeluju u drugim zadacima izvan usmenog razgovora (Cambridge 1999, Flores et al. 2003, Martínez-Gómez 2014; Lesch i Saulse 2014.).

Ilustracije i dokazi

Improvizirani usmeni i pismeni prevoditelji također mogu dovesti do znatnog nepovjerenja u komunikaciju.

Istraživanje MIME-a o tražiteljima azila u Sloveniji 2016. pokazalo je da migranti koji se moraju koristiti usmenim prevoditeljima u komunikaciji s nadležnim tijelima znaju da se u usmenoj komunikaciji često koriste neuvježbani usmeni prevoditelji te da taj nedostatak osposobljavanja dovodi do loše komunikacije. 33-godišnji čovjek iz Irana rekao je:

Službeni prevoditelji i tumači koji prevode dokumente, da, kvalificirani su. Ali ostali koji su samotumači... Neki od njih, nisu proučavali, većina njih, nisu studirali u ovom području, pa su... Zato što znaju jezik, dolaze na posao. Ponekadjedošlo do nesporazuma između ljudi, ili pogrešnog prijevoda među ljudima.

Ta niskokvalificirana radna snaga dovodi do frustracije, kao što je 22-godišnji afganistanski čovjek rekao:

Često sam primijetio davećinaprevoditelja nije u stanju razumjeti ono što želite razumjeti... ili oni nisu u stanju razumjeti, ili oni nisu sposobni, neznam... ili možda ne možete objasniti kako želite, znate. I na taj način, informacije su izgubljene na putu prema trećoj osobi.

Istraživanja pokazuju da korištenje neobučanih dvojezičnih osoba može dovesti do kvara u komunikaciji i povećati frustraciju među sudionicima.

Političke posljedice

Kako bi se izbjegli propusti u komunikaciji zbog usmenog ili pismenog prevođenja neuvježbanih usmenih i/ili pismenih prevoditelja, tvorcima politika trebali bi razmotriti sljedeće:

1. subvencioniranje osposobljavanja stručnjaka, s naglaskom na stjecanje vještina u području usmenog i pismenog prevođenja;
2. osigurati osposobljavanje dvojezičnih učitelja s naglaskom na stjecanje tematskih vještina (tj. poznavanje područja), vještine usmenog i pismenog prevođenja te profesionalnu etiku;
3. razviti cjenovno pristupačne mogućnosti osposobljavanja kako bi migranti mogli pristupiti profesiji tumača i prevoditelja uzajednici.

Reference i produbljenje

- Berk-Seligson, S. (2011.). Pregovarački i komunikacijski smještaj u dvojezičnim pitanjima fontova: kritička sociojezična interakcija. *Međunarodni časopis za sociologiju jezika*, 207, 29 – 58.
- Cambridge, J. (1999.). Gubitak informacija u dvojezičnim medicinskim razgovorima putem neuvježbanog tumača. *Prevoditelj*, 5, 201 – 219.
- Elderkin-Thompson, V., Silver R. C., & Waitzkin, H. (2001.). Kada se medicinske sestre udvostručuju kao usmeni prevoditelji: Studija pacijenata španjolskog govornog područja u američkoj primarnoj skrbi. *Socijalna znanost i medicina*, 52, 1343 – 1358.
- Flores, G. et al. (2003.). Pogreške u medicinskoj interpretaciji i njihove potencijalne kliničke posljedice u pedijatrijskim susretima. *Pedijatrija*, 111, 6 – 14.
- Lesch, H. M. & Saulse, B. (2014.). Preispitivanje usluge usmenog prevođenja u zdravstvenom sektoru: opisni pregled. *Outlook*, 22, 332 – 348.
- Martínez-Gómez, A. (2014.). Kriminalci koji tumače za kriminalce: kršenje ili oblikovanje normi? *Časopis za specijalizirano prevođenje*, 22., 147.-193.
- Weisskirch, R. S. (Ed.) (2017.). *Posredovanje jezikom u imigrantskim obiteljima: Teorije i konteksti*. London: Što se događa?

64 Kako i kada treba pružiti usluge pismenog i usmenog prevođenja novopristiglim migrantima?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza v Ljubljani

Nedavni migracijski tokovi otežali su pružanje potpore pismenom ili usmenom prevođenju u kontekstu građanskih, društvenih, gospodarskih i političkih aktivnosti. Te su usluge često zastupljene u medijima kao znatan i nepotreban odljev javnih sredstava. U različitim jezičnim politikama navedeno je kada je potrebno osigurati pismeno i usmeno prevođenje. U EU-u su postupcima azila zajamčeni Direktivom 2013/32/EU, a u kaznenim postupcima Direktivom 2010/64/EU. Međutim, ne postoji zakonodavstvo EU-a kojim bi se posredovao pristup javnim institucijama (škole, sveučilišta, društveni centri itd.), ljudskim i socijalnim službama (centri za izbjeglice, centri za samopomoć), zdravstvenim ustanovama, vjerskim organizacijama ili hitnim službama.

Koji su konteksti u kojima je potpora za pismeno i usmeno prevođenje ključna i koju bi država trebala pružati i po kojoj cijeni?

Što nam istraživanje govori?

Nekoliko studija o upotrebi neobrazovanih usmenih prevoditelja na sudovima pokazalo je da je visokokvalitetno usmeno prevođenje ključno za osiguravanje pravednog sudskog postupka (Hertog 2015.). Druge studije pokazuju važnost visoke kvalitete usmenog i pismenog prevođenja u zdravstvenim organizacijama.

U kontekstu zdravstvene skrbi nedostatak odgovarajuće jezične podrške može dovesti do neodgovarajuće dijagnoze ili loše dijagnoze, kašnjenja ili neispravnog liječenja, prečestih termina s liječnikom, duljeg trajanja bolničkog boravka i dvostrukih testova. Lindholm et al. (2012.) analizirao je dosjee 3,071 pacijenta u bolnici u Sjedinjenim Američkim Državama između 2004. i 2007.

Trajanje boravka u bolnici za pacijente s ograničenim znanjem engleskog jezika bilo je znatno kraće kada su se profesionalni usmeni prevoditelji koristili pri prijemu ili na prijemu i na izlasku. Bolesnici bez profesionalnog usmenog prevođenja imali su prosječni boravak od 0,75 do 1,47 dana dulji od bolesnika koji su imali tumača na prijemu i na izlasku. Osim toga, manje je vjerojatno da će pacijenti koji primaju usluge usmenog prevođenja pri prijemu i/ili izlasku biti ponovno prihvaćeni nakon 30 dana. Uštede su prilično jasne s obzirom na to da je

prosječni trošak jednog dana hospitalizacije u SAD-u u 2013-u bio u rasponu od \$ 1,791 (za profitne bolnice) do 2,289 \$ (neprofitne bolnice), dok je prosječna plaća prevoditelja ili tumača u američkoj bolnici iznosila 22,90 dolara po satu. To znači da bi usmeni prevoditelj trebao provesti oko 80 sati s pacijentom prije nego što troškovi usmenog prevođenja premašuju troškove ušteđenog vremena u bolnici.

Nemogućnost pružanja kvalitetnog usmenog i pismenog prevođenja u području zdravstvene skrbi također može dovesti do prituzbi i sporova. Quan i Lynch (2010.) izvijestili su da je u četirima Sjedinjenim Američkim Državama između 2005. i 2009. bilo 35 zahtjeva u ukupnom iznosu od 2 289 000 USD za štetu ili nagodbu i 2.793.800 dolara u sudskim troškovima zbog nedostatka odgovarajućih jezičnih usluga u zdravstvenim ustanovama.

Ilustracije i dokazi

Studija koju je provelo Sveučilište u Ljubljani intervjuirala je 38 tražitelja azila i stavila poseban naglasak na korištenje prevoditelja i tumača (vidi Pokorn & Čibej 2017.).

Rezultati pokazuju da, čak i kada su migranti mogli naučiti jezik domaćina, često im nedostaju vještine za interakciju u specijaliziranim kontekstima kao što su razgovori za postupke azila i imenovanja s odvjetnicima i liječnicima, o čemu svjedoči 26-godišnji ispitanik iz Irana koji povremeno tumači zdravstvenu skrb:

Da, vani ili u liječničkoj ordinaciji. Od fArsi na engleski. Ali ne razumijem puno riječi za liječnika, za tijelo, ali učim vrlo glasno.

Sličnu je točku istaknula 22-godišnja afganistanska osoba koja je u vrijeme intervjuja boravila u Sloveniji pet godina:

Isprva samkoristio prevoditelje i prevoditelje, kada nisam poznavao slovenski. Uglavnom sam ih trebao za službene odnose kao što su intervjui ili druge obveze, ili u bolnici kad sam razgovarao s liječnikom, uvijek mi je trebao netko tko može objasniti što sam mislio.

Pismeno i usmeno prevođenje stoga imaju važnu ulogu na početku postupka uključivanja i pružaju potporu u nekim od najugroženijih situacija s kojima se migranti suočavaju.

Političke posljedice

S obzirom na te nalaze, tumačenje i prevođenje javnih službi trebala bi financirati država i trebala bi se osigurati novopristiglim migrantima u visokorizičnim situacijama, posebno u pravnim, policijskim i zdravstvenim strukturama. Takva potpora pridonijela bi ubrzanju postupka uključivanja uz istodobno smanjenje troškova, posebno u području zdravstvene skrbi.

Reference i produbljenje

Ertl, A. & Pöllabauer (2010.). Osposobljavanje (medicinskih) konferencijskih prevoditelja – ključ dobre prakse. Medijant: Zajednička europska perspektiva osposobljavanja. *Časopis za specijalizirano prevođenje*, 14, 145 – 164.

Hertog, E. (2015.). Direktiva 2010/64/EU Europskog parlamenta i Vijeća o pravu na tumačenje i prevođenje u kaznenim postupcima: strategije prenošenja u pogledu usmenog i pismenog prevođenja u kaznenim postupcima. *Monti*, 7, 73 – 100.

Lindholm, M., Hargraves J.L., Ferguson W. J., & Reed, G. (2012.). Usmeno prevođenje na profesionalnom jeziku i stopa bolničkog boravka i ponovnog prihvata. *Časopis za opću internu medicinu*, 27, 1294 – 99.

Pokorn, N. K. & J. Čibej (2017.). Usmeno prevođenje i jezična uključenost – prijatelji ili neprijatelji? Rezultati terenskog istraživanja. *Prevodilac*. (Online publ.: 24. studenoga 2017.). doi.org/10.1080/13556509.2017.1396406

Quan, K. & Lynch J. (2010.). *Visoki troškovi jezičnih barijera u medicinskoj zloupotrebi*. Sveučilište u Kaliforniji: Škola javnog zdravstva, Nacionalni zdravstveni program. www.healthlaw.org/publications/the-high-costs-of-language-barriers-in-medical-malpractice#.Vj78naR-QhY

Posebne teme

- 65 Kako primijeniti koncept uključivanja na mobilne umirovljenike? 168
- 66 Jesu li višejezični ljudi kreativniji? 170
- 67 Kako zaštita višejezičnosti funkcionira u zakonodavstvu EU-a o zaštiti potrošača? 172
- 68 Kako možemo spriječiti manipulaciju etničkim podjelama u geopolitičke svrhe? 174
- 69 Da li jednojezičnost u svjetskoj trgovini utječe na podučavanje i praksu financija? 176
- 70 Uključuje li romski pristup učenju jezika korisne lekcije za politiku poučavanja jezika? 178
- 71 Što se može učiniti kako bi se pomoglo mobilnim umirovljenicima kojima je potrebna institucionalna skrb? 180
- 72 Kako promicati višejezičnost u europskom zakonodavstvu o zaštiti potrošača? 182

65 Kako primijeniti koncept uključivanja na mobilne umirovljenike?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Sveučilište Uppsalau

Okvir MIME, kao i aktualne političke i znanstvene rasprave o integraciji imigranata, bave se uključivanjem u društvo zemlje domaćina. Međutim, u slučaju međunarodne migracije u mirovinu (MIR = MRI), uključivanje se često odvija u iseljeničkim zajednicama, koje su definirane zajedničkim državljanstvom i jezikom, a ne u odnosu na društvo domaćina. Mnogi umirovljeni migranti nisu upoznati s jezikom zemlje domaćina. Kako bi lokalni tvorci politika trebali pristupiti specifičnoj konstelaciji mobilnosti i uključenosti koju predstavljaju relativno privilegirani stariji unutar Europe migranti?

Što nam istraživanje govori?

„Međunarodna mirovinska migracija” odnosi se na umirovljenike iz zapadnog svijeta koji se trajno ili privremeno presele u novu zemlju u potrazi za boljom kvalitetom života. Čimbenici povezani s klimom, zdravljem i drugim načinima života često su važni čimbenici za migrante, kao i gospodarski čimbenici.

Međunarodna mirovinska migracija razlikuje se od drugih vrsta migracija jer otežava socijalnu, kulturnu i jezičnu uključenost u društva domaćine. Teško je naučiti novi jezik u starijoj dobi, a osobe koje migriraju nakon umirovljenja imaju manjemogućnostinego radnici migranti da se upoznaju s lokalnim stanovništvom. Mobilni umirovljenici često sezonski migriraju između svojih starih i novih zemalja te stoga dio godine odsutni iz svojeg novog boravišta. Osim toga, mnogi umirovljeni migranti žive u podjelama koje su izgrađene i prodane izravno stranim kupcima. Svi su ti čimbenici prepreke učenju jezika i socijalnoj uključenosti.

Niska razina uključenosti umirovljenika u društva domaćina odražava i posebne sociojezične krajolike koji su se razvili u važnim odredištima IR-a. Odlikuju ih velike iseljeničke zajednice (etnički klubovi, crkve, poduzeća i društvene mreže), raširena upotreba engleskog jezika kao lingua franca i preklapanje između MIR -a i turizma. Ti jezični krajolici omogućuju mnogim mobilnim umirovljenicima da postignu dobru kvalitetu života i visok stupanj uključenosti u iseljeničkim okruženjima bez učenja jezika zemlje domaćina.

Ipak, znanstvena je literatura zabrinuta zbog toga što uključivanje u etničke enklave, a ne u većinsko društvo, može ugroziti opću socijalnu koheziju. Postoje i primjeri lokalne zabrinutosti i frustracije u MIR destinacijama zbog neuspjeha integracije umirovljenika imigranata. Međutim, ozbiljni ksenofobni ili protuumigrantski osjećaji općenito nisu prijavljeni s tom kategorijom imigranata.

Ilustracije i dokazi

Istraživanja provedena u okviru projekta MIME pokazuju niz načina na koje vlasti zemlje domaćina mogu pokušati olakšati uključivanje umirovljenih imigranata. Njime se mogu poticati susreti, interakcije i razmjene između umirovljenih imigranata i autohtonih naroda. Mogu podupirati i surađivati s lokalnim iseljeničkim organizacijama, organizirati zajedničke festivale i proslave te pokrenuti razne društvene i edukativne sastanke.

Mogu se organizirati razmjene između stranih umirovljenika koji žele prakticirati jezik zemlje domaćina i domorodaca koji žele poboljšati svoj engleski (ili druge strane jezike), primjerice pozivanjem umirovljenih imigranata u lokalne škole. Općenito, lokalne vlasti mogu stranim stanovnicima staviti na raspolaganje informacije o kulturnim i drugim događanjima na vlastitom jeziku kako bi se osjećali dobrodošlima. Etnički klubovi, udruge i crkve mogu biti korisni partneri u suradnji i širenju relevantnih informacija.

Razvoj stambenih objekata u važnim obalnim odredištima MIR-a očito je bio štetan za uključivanje. Mnoge stambene jedinice izgrađene za strane stanovnike smještene su izvan gradskih središta, s ponekad malim pristupom javnom prijevozu. Ta su područja velike enklave iseljenika izolirane iz četvrti s autohtonim stanovnicima. Boljim urbanim planiranjem može se kontrolirati etnička segregacija u stambenim jedinicama i olakšati interakcija između autohtonih naroda i imigranata.

Međutim, istraživanja provedena u okviru projekta MIME upućuju na to da potpuna uključenost u društvo zemlje domaćina zapravo nije opcija u određenim socijalnim i jezičnim okruženjima koja trenutačno karakteriziraju važna europska odredišta u okviru MIR-

a. Umjesto toga, uključivanje se odvija uglavnom u iseljeničkim zajednicama. Istovremeno, migracija unutar Europe mnogim mobilnim umirovljenicima omogućuje bolju kvalitetu života. Ako ti umirovljenici ispune veće zahtjeve za prilagodbu jezika, vjerojatno će biti manje vjerojatno da će migrirati. Štoviše, djelomično zbog povezanosti s turizmom i relativne povlastice, migracijau mirovljenika općenito ne dovodi do ozbiljnog neprijateljstva, prosvjeda ili drugih ksenofobnih reakcija u društvima domaćinima.

Španjolskoj. *Etničke i rasne studije*, 31, 451 – 475.

King, R., Warnes, T., & Williams, A. (2000.). *Zalazak sunca: Britanska mirovinska migracija na Sredozemlje*. Oxford: Što je to?

ČIMBENICI KOJI UTJEČU NAUČENJE JEZIKA UKLJUČIVANJE U MEĐUNARODNU MIGRACIJU U MIROVINU

Političke posljedice

Društva domaćini mogu poticati lokalne međukulturne susrete i poduzeti mjere za borbu protiv rezidencijalne segregacije kako bi se poboljšala uključenost. Međutim, uključivanje umirovljenih migranata, barem u glavnim odredištima MIR-a, uglavnom će se odvijati u iseljeničkim zajednicama temelju nacionalnog podrijetla i zajedničkog jezika. Rezultati studije MIME-a upućuju na to da lokalni donositelji odluka ne bi trebali očekivati ili zahtijevati široku jezičnu integraciju umirovljenih migranata, već razviti institucijske i jezične pristupe za upravljanje trenutačnom situacijom.

Reference i produbljenje

Betty, C., & Durán, R. (2008.). Povukli su britanske iseljenike s obzirom na važnost društvenih klubova i integracije u lokalnom španjolskom društvu: Studija slučaja. Malaga: Observatorio Europeo de Gerontomigraciones, Sveučilište u Malagi. hdl.handle.net/10630/7279

Gustafson, P. (2008.). Transnacionalnost u migraciji u mirovini: Slučaj sjevernoeuropskih umirovljenika u

66 Jesu li višejezični ljudi kreativniji?

Guillaume Fürst, François Grin, Opservatorij financija Sveučilišta u Ženevi

Često se tvrdi da raznolikost stvara kreativnost. Međutim, riječ je o širokom pitanju koje dovodi do znatne rasprave. Konkretno pitanje višejezičnosti i kreativnosti dio je ove rasprave. S obzirom na to da je višejezičnost pozitivno povezana s kreativnošću, to bi moglo opravdati promicanje učenja i upotrebe nekoliko jezika u različitim kontekstima – od obrazovanja do poslovnog i osobnog života.

Ovo pitanje predstavlja konceptualni i empirijski izazov te otvara niz povezanih pitanja: Što je kreativnost? Kako ga možemo mjeriti i kvantificirati njegov odnos s višejezičnošću? Možemo li se posebno usmjeriti na jezičnu raznolikost i razlikovati je od drugih oblika osobnog iskustva povezanih s kulturnom raznolikošću? Mogu li se pojedinačni rezultati generalizirati na drugim razinama (kao što su male grupe ili cijela poduzeća)?

Što nam istraživanje govori?

U osnovi, kreativnost se može promatrati kao složena kognitivna sposobnost: integracija nekoliko sposobnosti (npr. različito razmišljanje, rasuđivanje, opće znanje i znanjespecifično za određeno područje) koje zajedno dovode do stvaranja novih ideja, njihove evaluacije, odabira i razvoja. Mnogi drugi čimbenici, kao što su osobine osobnosti ili prilike za okoliš, usko su povezani s kreativnošću. Međutim, definicija usmjerena na kognitivne aspekte kreativnosti svakako odražava mnoge njezine bitne dimenzije. Studije o utjecaju dvojezičnosti na spoznaju *pokazale* su da je dvojezičnost, koja se očituje promjenom jezika, pozitivno povezana s kognitivnim procesima kao što su fleksibilnost pažnje i sposobnost filtriranja informacija kojenisu relevantne.

Osim toga, čini se da su prednosti dvojezičnosti za takve kognitivne procese općenite u odnosu na druge kognitivne procese, i verbalne i neverbalne (Bialystok, 2017.).

Međutim, posebna studija o povezanosti *kreativnosti* (zasebne od spoznaje) i *višejezičnosti* (za razliku od *dvojezičnosti*) dosad nije privukla veliku pozornost. Neke pionirske studije upućuju na to da dvojezičnost doista pogoduje kreativnosti, no mnoge od njih usmjerene su isključivo na određene populacije poput imigranata, djece ili dvojezičara na visokoj razini. Osim toga, u tim je studijama često teško utvrditi pridonose li jezične vještine same po sebi kreativnosti ili cjelokupnom multikulturalnom iskustvu koje je često povezano s višejezičnošću.

Ilustracije i dokazi

Izvorno empirijsko istraživanje provedeno u okviru projekta MIME dodatno je ispitalo hipotezu višejezičnosti-kreativnosti, izbjegavajući navedena ograničenja. Podaci prikupljeni iz četiri međusobno kompatibilne studije (s ukupnim uzorkom od 592 osobe) korišteni su za testiranje različitih modela primjenom naprednih statističkih metoda.

U ovoj studiji višejezičnost je konceptualizirana kao skup vještina, kombinirajući ukupan broj poznatih jezika, kao i produktivne i prijemljive sposobnosti na drugom, trećem i četvrtom jeziku (procjenjuje se standardnim instrumentom koji se temelji na *Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike*).

Kreativnost je ocijenjena s pomoću dvije skupine varijabli: 1) upitnici o kreativnosti, koji kombiniraju osposobljavanje o globalnom stvaranju ideja i sposobnosti odabira ideja, kao i informacije o kreativnim aktivnostima i postignućima u nekoliko područja (npr. vizualne umjetnosti, glazba, znanost); i 2. zadaće kreativnosti, u kojima se kombiniraju rezultati dobiveni za tri različite zadaće (te su se ocjene temeljile napostupcima uzajamnogocjenjivanja i objektivnogocjenjivanja).

U sažetom prikazu tih rezultata, priloženi grafikon pokazuje da, za oba skupa mjera kreativnosti, nasumično odabrana osoba u populaciji ima 50 % šanse da dobije nadprosječnu ocjenu kreativnosti, dok ako je ta osoba višejezična, ta se vjerojatnost povećava na oko 60 %. To su prosječne vrijednosti, a što je osoba višejezičnija, veća je vjerojatnost da će biti kreativna.

Višejezičnost je također povezana sa stranim iskustvom. Višejezični ljudi u prosjeku su češće putovali i živjeli u inozemstvu, a druge analize pokazuju da je to iskustvo također pozitivno povezano s kreativnošću. Iako se uzimaju u obzir ti i drugi čimbenici kao što su dob, spol ili obrazovanje, učinak višejezičnosti i dalje je pozitivan i značajan, posebno na kreativne zadatke.

Političke posljedice

U ovoj fazi možemo reći da je vrlo uvjerljivo da na individualnoj razini višejezičnost promiče kreativnost – izravno, ali i neizravno kroz multikulturalno iskustvo.

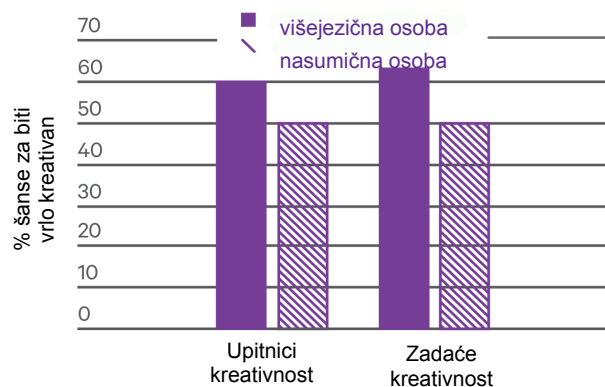
Drugim riječima, oblikovanje politika za povećanje višejezičnosti trebalo bi dovesti do veće kreativnosti. Posebno:

► učenje stranih jezika može se zagovarati zbog

njegova vjerojatno korisnog utjecaja na kreativnost i opću spoznaju, a zbog „kick” učinka koje daje multikulturalnom iskustvu, koje je pak povezano i s kreativnošću;

► Ovaj je učinak jasniji za vještine u širem rasponu jezika, što upućuje na to da je izloženost više od jednog stranog jezika posebno korisna.

Iako je na individualnoj razini pronađena pozitivna korelacija između višejezičnosti i kreativnosti, prenošenje tih rezultata u skupine (a time i na cijelo društvo) nije jednostavno. Međutim, istraživanja književnosti upućuju na to da su višejezičnost i, općenitije, kulturna raznolikost također pozitivno povezani s kreativnošću na razini skupine te da stoga mogu pogodovati inovacijama. Doprinosi za socijalnu psihologiju pokazali su da su skupine bez unutarnje raznolikosti vrlo osjetljive na kolektivno promišljanje; ljudi u tim skupinama često žele konsenzus, što dovodi do preranih i često neoptimalnih odluka. S druge strane, čini se da su skupine s najmanje jednim članom manjine kreativnije, vjerojatno zato što manjine potiču različite misli i višestruke perspektive.

Reference i produbljenje

- Bialystok, E. (2017.). Dvojezična prilagodba: Kako umovi prilagoditi iskustvo. *Psihološki bilten*, 143(3), 233262.
- Fürst, G. & Grin, F. (2017.). Višejezičnost i kreativnost: Višenamjenski pristup, *Časopis za višejezični i multikulturalni razvoj*. doi.org/10.1080/01434632.2017.1389948
- Kharkhurin, A. V. (2012.). *Višejezičnost i kreativnost*. Bristol, Ujedinjena Kraljevina: Višejezična pitanja.
- Paulus, P. B., & Nijstad, B.A. (Eds.) (2003.). *Kreativnostskupine: Inovacije kroz suradnju: Inovacije kroz suradnju*. Oxford University Press, SAD.

67 Kako zaštita višejezičnosti funkcionira u zakonodavstvu EU-a o zaštiti potrošača?

Christine Kaddous, Laura Marcus, Sveučilište u Ženevi

Višejezičnost je čest problem napetosti između gospodarske integracije Europske unije i suverenosti država članica. Potonji imaju nadležnost nad jezičnim režimom koji se primjenjuje na njihovim državnim područjima, što znači da građani moraju upotrebljavati određeni jezik ili ga poznavati. U većini slučajeva utvrđuju se pravila za zaštitu jednog ili više nacionalnih ili službenih jezika. Takvi nacionalni zahtjevi mogu biti u suprotnosti s primarnim i/ili sekundarnim pravom Unije kojim se zabranjuje svaka nacionalna odredba koja predstavlja ograničenje njegove primjene, osim na temelju opravdanih razloga.

Što nam istraživanje govori?

Pravo o zaštiti potrošača područje je u kojem je zakonodavac EU-a donio zakonodavstvo kojim se uređuje uporaba različitih jezika. Međutim, tim se zakonodavstvom ne usklađuju u potpunosti jezični aspekti odnosa između trgovaca i potrošača. Razlog tomu je nedostatak opće nadležnosti EU-a u tom području.

Stoga su uredbe koje je donio zakonodavac EU-a uglavnom upućene državama članicama i odnose se na posebna područja. Propisima se gospodarskim subjektima općenito ne nameću izravne obveze korištenja određenog jezika. Umjesto toga, one sprečavaju države članice da ograniče odluke koje ti akteri mogu donijeti pri odabiru jednog ili drugog jezika kada uspostavljaju gospodarski odnos s potrošačem. Zakonodavac EU-a stoga primjenjuje kriterije širokog jezika (bez jezičnih vještina kao takvih EU ne može tražiti od gospodarskih subjekata da se koriste određenim jezikom).

Države članice EU-a morat će u skladu sa svojim pravnim odredbama provesti direktive EU-a o zaštiti potrošača, a gospodarski subjekti morat će poštovati posebne jezične zahtjeve nacionalnog zakonodavstva koje je u skladu s tim doneseno (vidjeti sliku).

Ilustracije i dokazi

Uzmimo primjere jezičnih zahtjeva na razini EU-a u području robe, na primjer u vezi s označavanjem i stavljanjem na tržište, koji se mogu smatrati „načinima prodaje”. U nekim se propisima od gospodarskih subjekata zahtijeva da upotrebljavaju „jezik kojipotrošač lako razumije”, dok se u drugima zahtijeva upotreba „službenog jezika (s) država

članica”. Kada se primjenjuju na nacionalnoj razini, ti zahtjevi imaju određeno značenje: „službeni jezik države članice” u Francuskoj bit će francuski; „jezik kojipotrošač lako razumije” bit će francuski i nizozemski u Belgiji.

U slučaju usluga ili ugovora ne postoji posebno pravilo o jeziku EU-a, već opći zahtjev jezične dosljednosti za sklapanje i provedbu ugovora. Na nacionalnoj razini taj zahtjev podrazumijeva da gospodarski subjekti potrošačima moraju pružiti odgovarajuće informacije o jezicima na kojima se može sklopiti ugovor ili na kojem se pruža usluga, a transakcija se tada mora obaviti na dogovorenom jeziku.

Političke posljedice

Opće jezične zahtjeve donesene na razini EU-a može tumačiti Sud Europske unije. Sudskom praksom Suda EU-a utvrđuju se jezični zahtjevi EU-a, čime se smanjuje fleksibilnost država članica pri donošenju jezičnih zahtjeva. Na primjer, „jezik kojipotrošač lako razumije” u većini slučajeva službeni jezik dotične države članice, osim ako postoji drugi jezik koji je lako razumljiv i jedan ili više drugih jezika koje gospodarski subjekt može dodati (uz „jezik lako razumljiv” ili „službeni jezik”).

Iako pravosudni sustav dobro ispunjava prethodno navedene jezične kriterije u slučaju spora, potrebno je, međutim, poboljšati jezične zahtjeve u skladu s ciljevima koji se žele postići zakonodavstvom EU-a. Trenutačno ne postoje jasni kriteriji na temelju kojih bi zakonodavac EU-a mogao primijeniti izbor jednog ili drugog jezičnog zahtjeva pri donošenju novog zakonodavstva. Razvoj takvih kriterija svakako bi bio koristan.

Reference i produbljenje

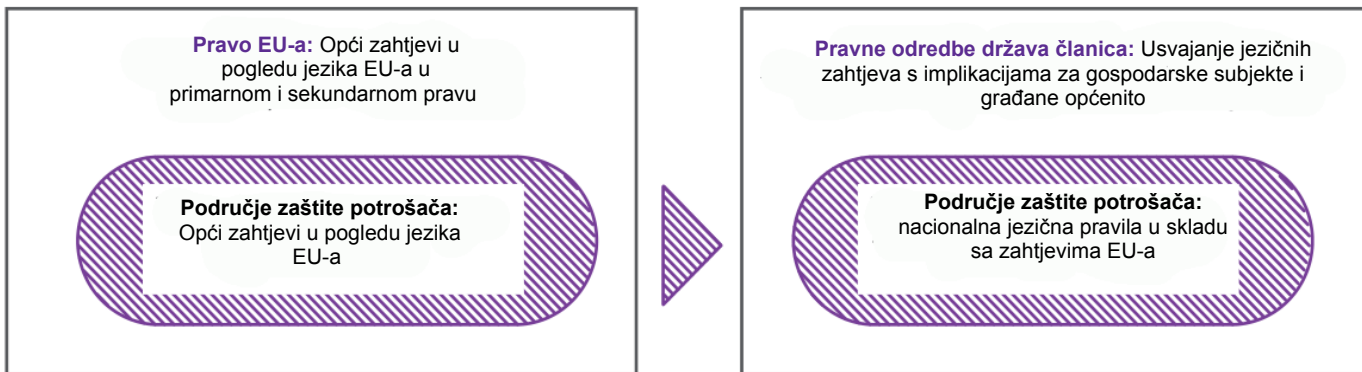
Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom i socijalnom odboru i Odboru regija, *Višejezičnost: prednost za Europu i zajednička obveza*, COM (2008) 566 final, 18. rujna 2008.

Van Hamme, J. (2007.). Jednakovrijednost jezika na unutarnjem tržištu: doprinos Suda, *Dokumenti europskog prava*, 43, 359 – 380.

De Witte, B. (2014.). Pravo unutarnjeg tržišta i nacionalne jezične politike. U predmetu K. Purnhagen & P. Rott (Eds.), *Sorte europskog gospodarskog prava i Uredbe* (str. 419.-435.).

Berlin: Što je sa Springerom?

EUROPSKO ZAKONODAVSTVO O ZAŠTITI POTROŠAČA I UREDBA O VIŠEJEZIČNOSTI U EU-U – „VERTIKALNA”

68 Kako možemo spriječiti manipulaciju etničkim podjelama u geopolitičke svrhe?

Žaneta Ozolida, Rihards Bambals, Latvijas Sveučilište

Velika sila EU-a leži u velikoj kulturnoj, povijesnoj i jezičnoj raznolikosti njegovih članica. Međutim, treće strane, bez obzira na to jesu li državne ili nedržavne, mogu iskoristiti višejezično okruženje s negativnim društvenim i političkim posljedicama. Takve mjere mogu ugroziti geopolitičku sigurnost na razini EU-a ili njegovih različitih država članica ili unutar nekih od njihovih konstitutivnih etnojezičnih manjina. Poduzimanjem posebnih mjera za jačanje društvene otpornosti svih jezičnih skupina, posebno manjina koje dijele slična obilježja s potencijalom treće strane, može se pomoći EU-u njegovim partnerima u izbjegavanju napetosti, održavanju stabilnosti i jačanju sigurnosti. Ovim unosom u Priručnik razmatra se slučaj najvećeg susjeda EU-a, Ruske Federacije, imajući na umu da ta situacija nije jedinstvena.

Što nam istraživanje govori?

Od pripojenja Krimskog poluotoka i vanjskog uplitanja u ukrajinske unutarnje poslove, akademici i tvorcii politika diljem EU-a posvetili su posebnu pozornost studiji i potrazi za rješenjima nove „hibridne prijetnje“ (Racz: 2015.; Pobjednik: 2014). Koristeći se raznim alatima „meke sile“ i „tvrde sile“, kao što su dezinformacije ili obavještajne operacije, treće strane mogu, kako bi promicale vlastite interese, pokušati utjecati na unutarnje poslove druge zemlje neposredno ispod praga otvorenog sukoba. Višejezičnost je ključni element hibridnih strategija. Koristeći multietničko-jezičnu pozadinu manjina koje dijele povijesnu, etničku ili jezičnu vezu strećom stranom, nacionalne zajednice mogu se okrenuti protiv svojeg nacionalnog političkog osnutka.

Ruska Federacija izričito je dala prednost zaštiti ruskih govornika u inozemstvu u svojoj vanjskoj politici, sigurnosnoj politici i vojnoj doktrini. Zbog nasljeđa sovjetskog doba i migracijskih tokova 20. stoljeća, unutar EU-a (Estonije, Latvije, Litve) i zemalja Istočnog partnerstva s bliskim povijesnim, kulturnim i jezičnim vezama s Ruskom Federacijom postoje važne zajednice ruskog govornog područja. EU je donio nekoliko mjera politike za sprečavanje potencijalno destabilizirajućih inicijativa kojima se može manipulirati prisutnošću tih zajednica u proturječne svrhe. U svibnju 2015. svi ministri vanjskih poslova EU-a složili su se da će izraditi prijedloge za rješavanje hibridnih prijetnji i poticanje otpornosti¹. Iste je godine osnovana Radna skupina East StratCom (ESVD) s izričitim mandatom za utvrđivanje i pobijanje

dezinformacija diljem EU-a². *Europski centar izvrsnosti za suzbijanje hibridnih prijetnji* (Helsinki, Finska) također je pomogao u pronalaženju praktičnih rješenja³.

Izgradnja otpornosti, posebno na društvenoj razini, jedan je od mogućih odgovora na hibridne prijetnje. Na državnoj razini otpornost se sastoji od snažnih i stabilnih političkih i vojnih institucija, borbe protiv korupcije i prevladavanja drugih velikih ranjivosti među svim etnolingvističkim zajednicama. Također treba uzeti u obzir veličinu manjinske zajednice, njezinu geografsku blizinu trećoj strani i utjecaj medija koje ona nadzire, s obzirom na to da su to ključne dimenzije u suočavanju s geopolitički osjetljivim situacijama. Unutar države otpornost društva posebno ovisi o osjećaju pripadnosti ljudi, stupnju uključenosti gospodarstva, percepciji rizika, jezičnih vještina i drugih sposobnosti u etnolingvističkim zajednicama većine i manjina.

Ilustracije i dokazi

Primjer baltičkih država primjer je uspješnog otpora hibridnim prijetnjama. Latvija i Estonija uspjele su održati visoku razinu nacionalne sigurnosti integracijom s EU-om i NATO-om, uz gotovo potpuno izbjegavanje bilo kakvog velikog sukoba između etnolingvističkih zajednica. Na državnoj razini, te baltičke zemlje ne ispunjavaju nužno sve uvjete potrebne da bi se oduprle hibridnim prijetnjama: geografski susjed Rusiji, imaju velike manjinske jezične skupine i suočavaju se sa snažnom prisutnošću medija koje kontroliraju ruske vlasti. Ruska jezična zajednica Latvije pokazala je znatnu jezičnu i kulturnu vitalnost u okviru integracijske politike u Latviji nakon ponovne uspostave neovisnosti (1991.). Međutim, ankete, intervjui i statistički podaci pokazuju da se tisuće govornika ruskog jezika još uvijek ne prijavljuju za latvijsko državljanstvo; suosjećanje za sovjetsko doba još uvijek se čini raširenim u velikom dijelu ruskog

- 2 Radna skupina East StratCom objavljuje tjedne časopise o dezinformacijama; vidjeti www.euvsdisinfo.eu
- 3 Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Latvija, Litva, Nizozemska, Norveška, Poljska, Španjolska, Švedska, Ujedinjena Kraljevina i Sjedinjene Američke Države. Sudjelovanje u Centru otvoreno je državama članicama EU-a i saveznicima NATO-a. EU i NATO pozivaju se da se pridruže aktivnostima Centra. www.hybridcoe.fi/about-us

1 Conseil of the EU, 18. svibnja 2015. (8971/15).

govornog područja; mnogi žale zbog pristupanja Latvije NATO-u, a velik dio zajednice želi ojačati svoje veze s Rusijom. Istodobno, istraživanja javnog mnijenja pokazuju snažnu odanost ruskog govornog područja Latviji. Samo je mali dio te zajednice već čuo za nevladine organizacije koje podupire ruska vlada u Latviji (ili njihovi čelnici) koje podupiru koncept „ruskog svijeta”; malo tko želi živjeti u Rusiji ili je sklon sudjelovati u velikim prosvjedima za potporu takvom programu. Istraživanja u susjednoj Estoniji pokazuju slične trendove unutar ruskog govornog područja.

Političke posljedice

Ravnoteža između nacionalne sigurnosti, uključenosti i otpornosti svih etnojezičnih skupina u zemljama unutar EU-a i u njegovu nacionalnom kontekstu može se ojačati sljedećim politikama:

► Uspostava sustava mjerljivih pokazatelja društvene otpornosti kao praktičnog analitičkog alata koji bi pomogao u mjerenju učinkovitosti politika uključivanja manjinskih zajednica donesenih na razini EU-a i nacionalnoj razini;

► naručila paneuropsku studiju o hibridnim kampanjama i prijetnjama te mogućim rješenjima za poticanje otpornosti zajednica većine i manjinskih jezika u državama članicama EU-a i partnerskim zemljama;

► Jačanje suradnje između različitih specijaliziranih agencija koje proučavaju hibridne prijetnje i načine za

poticanje otpornosti i borbu protiv propagande, troliranje na internetu, lažne vijesti i dezinformacije;

► Promicanje medijske pismenosti među svim jezičnim skupinama, posebno u postsovjetskom zemljopisnom području, koje je, prema tjednim izvješćima EU-a protiv dezinformiranja, često usmjereno kampanjama dezinformiranja (posebno na ruskom). To bi moglo biti popraćeno stvaranjem paneuropskog medijskog kanala ruskog jezika u smislu upravljanja resursima i sadržajem na BBC-u ili CNN-u kao alternativnog izvora informacija za rusko govorne zajednice koje žive u EU-u.

Reference i produbljenje

Ozoliđa Ž. (ED.) (2016.). *Društvena sigurnost: Inkluzija-isključivanje Dilema. Portret zajednice koja govori ruskim jezikom u Latviji*. Riga: Tko je to? -Zinātne.

Kallas K. (2016.) Pozivanje na dijasporu: Ruska sunarodnjačka politika i njezino primanje od strane estonsko-ruskog stanovništva. *Časopis o etnopolitičkim i manjinskim pitanjima u Europi*, 15, 1 – 25.

Racz A. (2015.). *Ruski hibridni rat u Ukrajini: Razbijanje neprijateljske sposobnosti otpora*. Finski institut za međunarodne odnose.

Winnerstig M. (Ed.) (2014.). *Alati za destabilizaciju: Ruski meka snaga i nevojni utjecaj u baltičkim državama*. Objavljuje FOI.

69 Utječe li jednojezičnost u svjetskoj trgovini na podučavanje i praksu financija?

Marc Chesney, Paul H. Dembinski, Philippe Rudaz, Financijski opservatorij

S obzirom na njihove povijesne korijene u sjevernoameričkom istraživanju, većina dominantnih financijskih teorija uzima američke zakone i institucije kao „normalnu” okolinu, čiji pristaše očekuju da će se proširiti na kraju prevladati diljem svijeta. Kao rezultat toga, engleski je postao dominantan jezik financija kako u tvrtkama tako i u konferencijskim dvoranama u kojima se podučava ekonomija i poslovna administracija. Na primjer, mnogi strani govornici koriste engleski jezik u svom svakodnevnom radu. Iako mogu ovladati profesionalnim i tehničkim žargonom povezanim s njihovim svakodnevnom radom, nisu uvijek u stanju u potpunosti uzeti u obzir implicitnu i implicitnu normativnu poziciju trenutne teorije financija. To se posebno odnosi na integrirana stajališta o institucijskim i pravnim pitanjima.

Istodobno, financijska poduzeća u zemljama engleskog govornog područja postala su globalna. To prvo otvara probleme zapovijedanja i izvješćivanja, u kojima se višejezičnost smatra preprekom. Engleski (ili više vrlo engleski...baziran profesionalni žargon) postupno je postao lingua franca menadžment mnogih multinacionalnih tvrtki koje posluju na globalnoj razini. Drugo pitanje odnosi se na dimenziju korporativnog upravljanja poduzeća i njihove napore da razviju jedinstvene unutarnje i vanjske komunikacijske kanale.

Što nam istraživanje govori?

Jedna od uvjerljivih posljedica promatranih trendova jest sve veća homogenizacija jezika i svjetonazora u financijskim krugovima. Istraživanje provedeno u okviru projekta MIME otkriva u kojoj mjeri ta homogenizacija utječe na vrijednosti koje reguliraju profesionalnu praksu.

Globalna financijska kriza otkrila je neke slabosti u etici financijskih i korporativnih kultura. Podaci upućuju na nekoliko neuzajamnih objašnjenja: (a) važnost tehničkih pristupa financijskom obrazovanju i upravljanju, s malim interesom za etičke implikacije; (B) općenito uočeni jaz između profesionalnog konteksta rada u financijama i „stvarnog života”; posljedica je toga da subjekti koji djeluju u apstraktnom profesionalnom okruženju teško prepoznaju dalekosežne praktične posljedice svojih odluka; (C) nedostatak alata za brzo prepoznavanje etičkih dilema koje se mogu pojaviti. Stoga se problemi pristupaju i

tretiraju kao isključivo tehnička pitanja, dok institucije ne rješavaju njihove etičke dimenzije i povezane dileme. Stoga se postavlja pitanje doprinosi li raširena jednojezičnost u poučavanju i praksi financija toj situaciji poticanjem etičke sljepoče.

Ilustracije i dokazi

Intervjuirane su dvije skupine ispitanika (studenti i praktičari) i od njih je zatraženo da odgovore na dva skupa pitanja. Prvi skup pitanja ispituje opseg i dubinu njihove višejezičnosti u smislu vještina i upotrebe. Drugi skup pitanja usmjeren je na sposobnost ispitanika da se bave složenim etičkim pitanjima na engleskom jeziku, u usporedbi s drugim jezicima koji su dobro informirani. Rezultati upućuju na to da su njihovo razumijevanje etičkih dilema i njihova osjetljivost na te dileme slabiji na engleskom nego na drugom jeziku – često materinjem jeziku ispitanika. Kao što je prikazano na slici, postotak ispitanika koji imaju etičke dileme niži je među onima čiji engleskinije materinji jezik i koji rade na engleskom (40 %) od onih koji rade na svojem materinskom jeziku, uključujući engleski, i koji se mogu lakše nositi s etičkim pitanjima.

Taj rezultat ima dvije velike implikacije. Prvo, uloga engleskog jezika kao lingua franca u financijama općenito je ograničena na tehnička pitanja „poslovanjakao i obično”. Činjenica da su vještine engleskog jezika koje nisu izvorne pristrane prema tehničkom sadržaju čini komunikaciju na engleskom jeziku o „mekim” pitanjima, kao što su etičke dileme, problematičnom u mnogim multinacionalnim tvrtkama. To može dovesti do općeg pada etičke svijesti među stručnjacima, kao što je prikazano na slici.

Političke posljedice

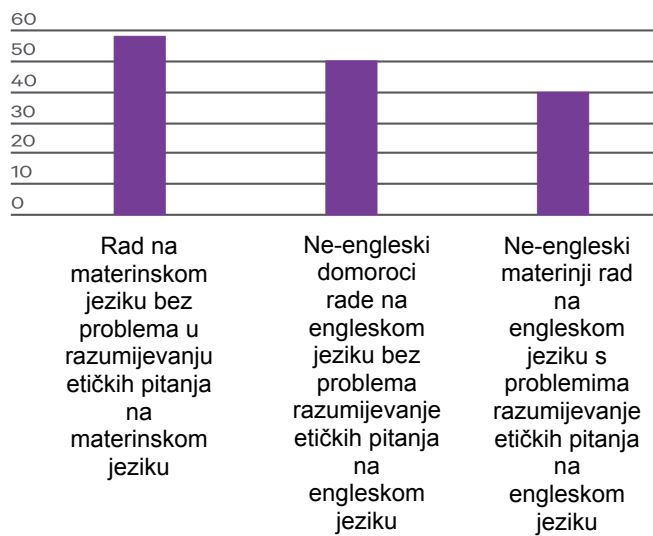
Iako je engleski postao lingua franca financija i poslovanja, to još nije lingua franca u kojoj su ljudi najugodniji u prepoznavanju i raspravljanju etičkih pitanja i povezanih vrijednosti. Time se povećava asimetrija između tehničkih i etičkih izazova. Sprječavajući da se etičke dileme riješe kada se pojave, ovaj paradoks može sijati sjeme budućih financijskih kriza. Promicanje „duboke” višejezičnosti (što podrazumijeva bolje razumijevanje jezika, osim tehničkih jezičnih vještina) stoga je važan element odgovornosti poduzeća.

Taj nalaz dodatno upućuje na to da višejezičnost može doprinijeti jačanju etičkih okvira i okvira odgovornosti koji se upotrebljavaju u Europi, kao što je predstavljeno u Vodiču za prakse korporativnog upravljanja u Europskoj uniji (IFC 2015.), te dodaje važnost višejezičnom pristupu predloženom u jezičnom vodiču za europska poduzeća (Europska komisija 2011.). Prepoznato je da je etička korporativna kultura ključna, ali je teško regulirati „tvrdim zakonima”. Međutim, kao što je predloženo u politici korporativnog upravljanja u Europskoj uniji – kroz prizmu ulagača (Pitt-Watson & Dallas, 2016.), EU može zahtijevati dosljednije informacije o socijalnom upravljanju i upravljanju okolišem. Promicanje višejezičnosti unutar poduzeća zatim se može uključiti u ekološke, socijalne i upravljačke okvire. Naposljetku, veću pozornost trebalo bi posvetiti jezičnoj raznolikosti u gospodarskim i poslovnim školama kako bi se izbjegla rastuća anglicizacija gospodarskih i financijskih disciplina te kako bi se na odgovarajući način uravnotežile jezične vještine učenika.

Reference i produbljenje

- Dembinski, P. H. (2017.). *Etika i povjerenje u financije*. Routledge: U Londonu.
- ECODA (2015.). Vodič za prakse korporativnog upravljanja u Europskoj uniji. ECODA, IFC. goo.gl/E3kf5K
- Europska komisija (2011.). *Jezični vodič za europska poduzeća*. goo.gl/Z3LkTk
- Geipel, J., Hadjichristidis, C. & Surian, L. (2015). Kako strani jezik oblikuje moralnu prosudbu. *Časopis za eksperimentalnu socijalnu psihologiju*, 59, 8 – 17.
- Gural, S. K. & Smokotin, V.M. (2014.). Jezik svjetske komunikacije te jezične i kulturne globalizacije. *Jezik i kultura*, 1, 4 – 13.
- Pitt-Watson, D. & Dallas G. (2016). *Politika korporativnog upravljanja u Europskoj uniji – putem ulagačevog objektiva*. CFA Institut. goo.gl/GjYBkw

POSTOTAK ISPITANIKA SUOČIO SE S ETIČKIM DVOJBAMA

70 Sadržava li romski pristupučenju jezika korisne lekcije zapolitiku poučavanja jezika?

Lia Pop, Mona Stănescu, Sveučilište din Oradea

Romsko stanovništvo u Europi često je siromašno i marginalizirano te često ima ograničen pristup formalnom obrazovanju, a kamoli obrazovanje putem svog glavnog jezika zajednice, romskog jezika. Štoviše, nomadska tradicija Roma podrazumijeva stalni susret i sučeljavanje s drugim jezicima, posebno onima koje govori većina sjedeće populacije diljem Europe. Kao odgovor na te izazove Romi su razvili isključivo usmenu, fleksibilnu i neformalnu metodu stjecanja stranih jezika. To jedinstveno iskustvo može sadržavati vrijedne elemente za inovativne pristupe jezičnoj politici u kontekstu sve veće mobilnosti.

Što nam istraživanje govori?

Istraživanje o višejezičnim Romima u Bihoru, Rumunjska, ukazalo je na pristup učenju jezika koji se može opisati kao „učenje svih”. Ovaj pristup je ukorijenjen u zajednici, gdje se gradi i prenosi na društvenoj razini. Pedagoške studije ne opisuju konkretno takvu metodu, ali imaju sličnosti s metodom učenja jezika Michela Thomasa, koja je usmjerena na usmenost, povjerenje u jednostavnost prijenosa znanja i utvrđivanje jezičnih sličnosti i pojednostavljenja¹. Također zadovoljava neke od karakteristika metode Marije Montessori, koja se usredotočujeta ugodno okruženje za učenje u više dobnih skupina.

Pristup Roma i dalje je neuobičajen jer se njime nastoji pomoći tradicionalnim romskim skupinama da se prilagode jezičnim implikacijama mobilnosti, oslanjajući se na vlastita sredstva, neovisno o bilo kojem formalnom obrazovnom sustavu.

Osim što je isključivo usmeni, njegove ključne značajke su fleksibilnost i stalna prilagodba kontekstu, otvorenost prema improvizaciji i poboljšanje talentiranih članova te uključivanje cijele grupe. Ima dva glavna cilja: (I) osigurati neposrednu jezičnu interakciju s romskim negovornicima što je moguće više klijenata za romske proizvode i usluge te ii. omogućiti Romima da brzo prepoznaju nove mogućnosti. Međutim, to se pitanje može riješiti u smislu standardnih aspekata obrazovnog procesa, a to su: (I) nastavni i obrazovni sadržaj;)uloge učitelja i studenata; (III) pedagoške tehnike.

Ilustracije i dokazi

Ciljani nastavni i obrazovni sadržaj: pristupisuusmjereni na elemente lexicaux i učinkovito koriste približnu fonetiku, dok se generativne strukture – redoviti predmeti formalnog učenja – ne smatraju značajnima. Vokabular se odabire kako bi bio učinkovit u kontekstu i za određene korisnike. Kvalitetu zajedničkog sadržaja jamči Pakiv (Romska čast), a spremnost na njegovu pravilnu i učinkovitu razmjenu proizlazi iz Phralipa (Romsko bratstvo).

Fleksibilne uloge nastavnika i učenika: usredotočenostnaulogu, a ne na status, omogućuje pametnoj djeci, mladima ili ženama da djeluju ravnopravno kada dijele znanje s uglednim starješinama. Na primjer, 13-godišnja djevojčica, jedini pismeni član obitelji, postala je obiteljski prevoditelj i „učitelj” u Francuskoj. Pristup novim tehnologijama olakšava prijelaz sa statusa na ulogu.

Tehnike učenja temelje se na kolektivnom poticanju stavova, postupaka i evaluacija kojima se promičenapredak u učenju.

Stavovi imaju ključnu ulogu, a Romi su vrlo svjesni potreba za učenjem jezika skupine, tražeći prilike da što bolje iskoriste sve resurse idobiju potporu skupine u tom pogledu. Nove akvizicije su cijenjene, ali i najavljene i podijeljene s drugim članovima grupe. Osim što stvaraju ugled unutar skupine, ti stavovi promiču pozitivno učenje ili iskustva jezične prilagodbe u različitim kontekstima.

Tradicionalni romski pristup „učenje od svih” je grupna metoda usmjerena na potrebe grupnog i grupnog učenja. Njegova jednostavnost, kao i bez stresa i jeftin karakter, preporučuju ga drugim skupinama koje se suočavaju sa sličnim društvenim, kulturnim i gospodarskim uvjetima. Stoga se čini da tu metodu uglavnom koriste siromašni u mobilnosti, uključujući društveno-ekonomski ranjive odrasle osobe na tržištu rada, kao što su radnici u tranzitu u poljoprivredi, koji su često imali slab pristup pismenosti.

Političke posljedice

Potporom EU-a razvoju jezičnih vještina kao praktičnog prednosti za skupine u nepovoljnom položaju mogle bi se istražiti mogućnosti prijenosa romskog iskustva na te druge kategorije potencijalnih korisnika.

Višejezični Romi, koji su upoznati s pristupom

¹ www.michelthomas.co.uk/how-it-works.php, pristupljeno u svibnju 2017.

„LearnEveryone”, kao i obrazovani članovi romske zajednice koji su također imali koristi od formalnih tehnika u vlastitom iskustvu učenja jezika, očiti su pomagači. Mogli bi se pokrenuti pilot-projekti u kojima sudjeluju romski aktivisti, uz potporu EU-a i pod kontrolom lokalnih ili regionalnih vlasti, kako bi se ispitala učinkovitost prijenosa, uz praćenje razvoja jezičnih vještina, ali i drugih socioekonomskih pokazatelja.

Reference i produbljenje

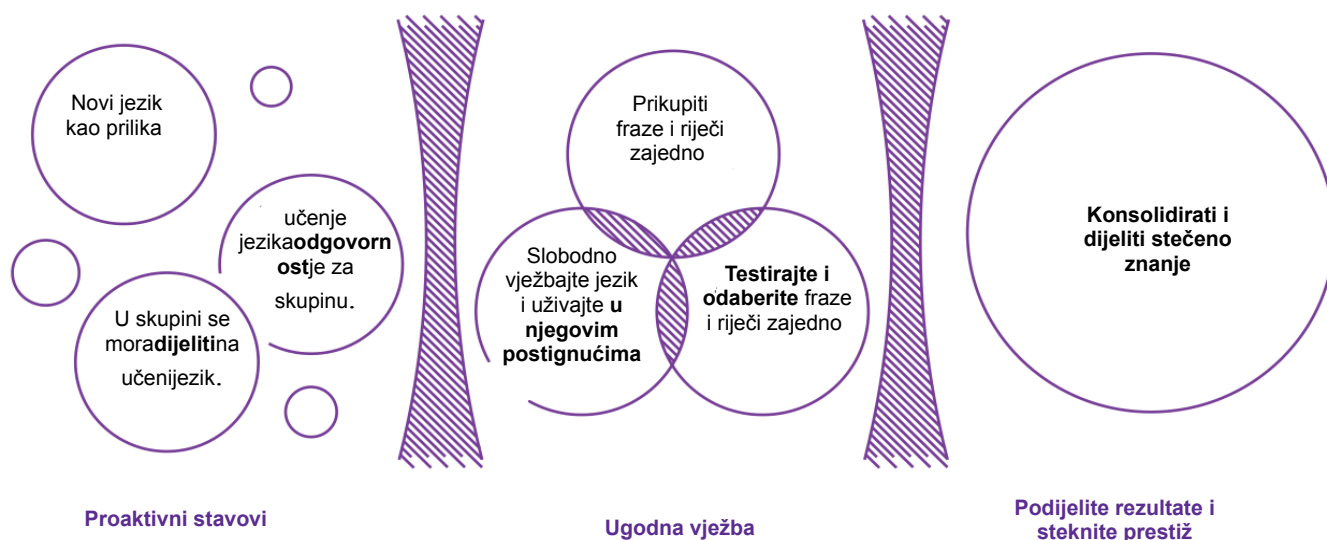
Grigore, D., Neacsu, M., et al. (Eds.) (2009.). *Evaluarea politicilor publice educaționale pentru romi* [Procjena javne politike za obrazovanje

Roma], Bukurešt, Editura ALPHA DND.

Hancock, I.F. (2003.). Jezik korpus i jezična politika: Slučaj standardizacije romskog jezika. U F. Daftary & F. Grin (Eds.), *Nation-Building, Ethnicity and Language Politics in Transition Countries* (str. 267 – 286). Flensburg: Europski centar za manjinska pitanja & Budimpešta: LGI knjige.

Marác, L. (2016.). *Važnost jezika i višejezična komunikacija za socijalnu Europu?* Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo Universiteta. *Kul'turologia i Iskusstvovedenie*, 22, 83 – 98.

NAUČITE SVE OD SVIH

71 Što se može učiniti kako bi se pomoglo mobilnim umirovljenicima kojima je potrebna institucionalna skrb?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Sveučilište Uppsalau

Najozbiljniji problemi u kontekstu međunarodne migracije u mirovinu odnose se na umirovljenike kojima je potrebna skrb i koji ne govore dovoljno lokalni jezik i koji nemaju ekonomska sredstva za boravak u privatnoj bolnici ili domu za starije i nemoćne gdje se mogu služiti svojim materinskim jezikom. To su starije osobe s ozbiljnim fizičkim ili mentalnim bolestima. Što tvorcima politika mogu učiniti da pomognu tim ljudima?

Što nam istraživanje govori?

Migracija divljih životinja unutar Europe uglavnom je relativno privilegirani oblik mobilnosti. Umirovljenici u sjevernoj Europi sele na odredišta za umirovljenje gdje mogu živjeti od umirovljenja i gdje toplija klima i drugi objekti omogućuju im da udobno žive. Nekoliko studija pokazuje da umirovljenici često ne uče mnogo jezika zemlje domaćina, ali da se općenito slažu da dobro koriste ili materinski ili engleski jezik. Međutim, s obzirom na starenje i pogoršanje zdravlja, njihova situacija može postati problematična.

U takvim slučajevima društva domaćini općenito mogu nuditi javnu skrb samo u ustanovama za lokalni jezik, dok bivše matične zemlje ili općine umirovljenika možda neće htjeti pomoći ako su umirovljenici službeno emigrirali i više nisu upisani u njihov sustav socijalne sigurnosti. Za teško bolesne starije osobe kojima je potrebna skrb u bolnici ili domu za starije osobe, nemogućnost govora lokalnog jezika može biti ozbiljan problem, posebno u slučajevima sluha i demencije. Nedovoljna komunikacija zbog jezičnih ograničenja može dovesti do izolacije i pogoršanja tjelesnih i mentalnih zdravstvenih problema. Takvi uvjeti također mogu doprinijeti smanjenju jezičnih vještina.

Skrb za dom, usluge pomoći kod kuće i podrška roditeljima bolesnih također mogu biti teški za one koji ne govore lokalni jezik.

Ilustracije i dokazi

Studija slučaja skandinavskih umirovljenika koji žive u pokrajini Alicante u Španjolskoj, provedena u okviru projekta MIME, naglašava situaciju starijih migranata u lošem zdravstvenom stanju. Javna skrb za starije osobe u Španjolskoj slabije je razvijena nego u skandinavskim

zemljama, a umirovljeni migranti kojima je potrebna pomoć ili institucionalna skrb uglavnom se oslanjaju na privatne pružatelje usluga. Bilo je nekih privatnih umirovljeničkih domova za skandinavske umirovljenike kojima je bila potrebna pomoć u svakodnevnom životu, sa skandinavskim govornim osobljem, pristupom skandinavskim televizijskim kanalima te obrocima i drugim dnevnim rutinama prilagođenim skandinavskim navikama. Usluge kućne njege s osobljem na skandinavskom jeziku također su bile dostupne. Međutim, privatne su alternative skupe, posebno za one kojima je potrebna dugotrajna institucionalna skrb.

Umirovljenici koji nisu govorili španjolski, koji se nisu mogli brinuti o sebi i koji nisu mogli platiti privatnu njegu, mogu biti u nevolji u vlastitom domu ili socijalno izolirani u španjolskoj ustanovi. Socijalni radnici iz skandinavske crkve ili volonteri iz skandinavske zajednice mogli bi posjetiti i pružiti pomoć, ali najbolje rješenje u takvim slučajevima često se činilo kao povratak u bivšu matičnu zemlju umirovljenika.

„Stalni izlazak” zapravo se čini važnom jezičnom strategijom. Mnogi umirovljenici ne žele biti ovisni o institucionalnoj skrbi u stranoj zemlji u kojoj se ne mogu služiti svojim materinskim jezikom.

Odlučili su se preseliti u inozemstvo pod pretpostavkom da će se moći vratiti „kući” ako se ozbiljno razbole.

Ključni doušnici su rekli da oni koji se žele vratiti općenito to čine. Skandinavski konzulati i crkve te međunarodne bolnice ponekad su doprinijeli repatrijaciji. Međutim, umirovljenici koji ne mogu organizirati vlastiti povratak zbog, na primjer, teške bolesti, demencije ili alkoholizma – ili koji se ne žele vratiti – možda neće pronaći zadovoljavajuće rješenje.

Formalni problemi s pristupom zdravstvenoj zaštiti i socijalnim naknadama u prijašnjoj zemlji podrijetla mogu se pojaviti i ako su umirovljenici registrirani kao rezidenti u Španjolskoj. Prijašnje zemlje podrijetla imaju različite prakse u tom pogledu, koje djelomično ovise o tome kako primjenjuju postojeće europske propise o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti.

Političke posljedice

Nacionalna tijela u zemljama podrijetla i odredišta trebala bi, ako je potrebno na bilateralnoj osnovi, razviti postupke za pružanje odgovarajuće skrbi za umirovljene teško bolesne migrante koji ne govore lokalni jezik. Jedan od primjera može biti razvoj suradnje između domova za starije i nemoćne u društvima domaćinima i visokim učilištima u zemljama podrijetla kako bi se budućim liječnicima, medicinskim sestrama i drugim zdravstvenim radnicima u glavnim odredištima IR-a olakšalo pripravnništvo i strukovno osposobljavanje. Neke takve inicijative već postoje u Španjolskoj.

Međutim, u nekim slučajevima, repatrijacija je očito najbolja opcija. Repatrijacija može biti politički osjetljivo pitanje u društvima podrijetla ako je migracija u mirovinu povezana s „traženjem” poreznih i socijalnih naknada, posebno u slučajevima kada društva domaćini provode različite povoljne porezne sustave kako bi privukli imućne strane umirovljenike. Ta fiskalna pod-trgovina može potkopati unutareuropsku koheziju i solidarnost općenito. Konkretno, to može ugroziti

napore za stvaranje zakonitih mogućnosti izlaska za mobilne umirovljenike koji bi se u kasnoj fazi života morali vratiti u svoju bivšu matičnu zemlju.

Reference i produbljenje

- Blaakilde, A. L. (2015.). Gdje je „mjesto” u starenju na mjestu? Transnacionalna pitanja danske države i njezinih umirovljeničkih migranata u inozemstvu. *Časopis za starije osobe*, 29, 146 – 163.
- Centar za buduće studije. (2009). *Skrb u Španjolskoj: Proučavanje trenutačnih i budućih potreba za skrbi britanske ex-Service zajednice sa stalnim boravištem u Španjolskoj*. Canterbury: Centar za buduće studije.
- Hall, K., & Hardill, I. (2016). Povlačenje migracija, „druga” priča: Briga za krhke starije britanske državljanke u Španjolskoj. *Dob i društvo*, 36, 562 – 585.

72 Kako se višejezičnost može promicati u pravu EU-a o zaštiti potrošača?

Christine Kaddous, Laura Marcus, Sveučilište u Ženevi

Ne postoji jedinstveni pristup EU-a jezičnim zahtjevima za države članice u odnosima između poduzeća i potrošača („B2C“). Ta situacija može dovesti do pravne nesigurnosti.

Što nam istraživanje govori?

Jezični zahtjevi razlikuju se ovisno o zakonodavstvu EU-a i nisu nužno dosljedni. Čak se mogu pojaviti neke nelogične situacije. Na primjer, u području označavanja čini se da je jezični zahtjev koji se primjenjuje na označavanje hrane namijenjene životinjama (koji zahtijeva uporabu „službenog jezika države članice“) stroži od jezičnog zahtjeva koji se primjenjuje na označavanje hrane za „ljudе“ (što zahtijeva samo uporabu „jezikakoji potrošač lako razumije“). Nema sumnje da „službeni jezik države članice“ pruža bolju zaštitu potrošačima u određenoj državi, zbog čega je teško razumjeti zašto zakonodavac EU-a pruža veću zaštitu životinjama nego ljudskoj hrani.

Ilustracije i dokazi

Trenutačna situacija predstavlja niz jezičnih pravila koja se primjenjuju na različita područja potrošačkog prava uređena pravom EU-a. Raznolikost u tom području može dovesti do pravne nesigurnosti jer se države članice, gospodarski subjekti i potrošači ne mogu osloniti na dosljedan pristup. Umjesto toga, čini se da se u zakonodavstvu EU-a primjenjuje pristup od slučaja do slučaja. Jezični kriteriji ne odabiru se iz određenog razloga, kao što su ranjivost dotičnih potrošača, područje prodaje robe ili usluge itd. Ta pravna dvosmislenost može stvoriti nesigurnost i neučinkovitost.

Političke posljedice

Mogu se predvidjeti poboljšanja jezičnih zahtjeva EU-a s obzirom na to da osnivački ugovori ne uključuju posebne nadležnosti koje EU-u omogućuju reguliranje upotrebe jezika u državama članicama. Potrebno je zadovoljiti dvije posebne potrebe kako bi se promicala višejezičnost u zakonodavstvu EU-a o zaštiti potrošača.

Prva potreba odnosi se na prilagodbu jezičnih pravila za zaštitu potrošača kako bi se osigurala opća dosljednost. To se uglavnom odnosi na područje robe inačine prodaje. Mogao bi se primjenjivati i na usluge, ali je

trenutačni zahtjev jezične dosljednosti koji se primjenjuje u većini slučajeva u tom području (kao i zabrana nepoštene poslovne prakse) dovoljan za rješavanje svih jezičnih problema. Nametanje posebnih kriterija ponekad bi spriječilo gospodarske subjekte i potrošače da odaberu jezik koji nije „službeni jezik“ ili „lakorazumljiv jezik“. U nekim slučajevima to ne bi koristilo ugovornim strankama jer ima više prostora za pregovore u području usluga nego u području robe. Stoga bi se uvođenjem posebnih jezičnih kriterija smanjila ta margina pregovora i slobodno kretanje usluga; procjena kada je to ograničenje korisno i kada nije korisno pitanje je koje je potrebno dodatno razmotriti, pri čemu se posebna pozornost posvećuje načelu proporcionalnosti.

Što se tiče ugovora o robi i prodaji, potrebno je prilagoditi postojeći sustav, ali ne i u potpunosti ga zamijeniti. Malo je sporova između (1) gospodarskih subjekata i potrošača i (2) država članica.

Od 1990-ih vrlo malo jezičnih zahtjeva nametnutih državama članicama i gospodarskim subjektima dovelo je do spora pred Sudom Europske unije. Čak i u takvim slučajevima, snažna sudska praksa Suda EU-a omogućila je njihovo rješavanje (većina pitanja odnosila se na označavanje).

Međutim, čak i ako ta sudska praksa postoji i rješava većinu problema, zakonodavac Unije i dalje treba bolje kategorizirati jezične zahtjeve.

► Kao prvo, u području robe i prodajnih aranžmana korisno je stvoriti razmjere u pogledu jezičnih zahtjeva, ovisno o cilju koji želi postići zakonodavac Unije i situaciji o kojoj je riječ. Kriteriji „jezikakoji potrošač lako razumije“ kako ih tumači Sud Europske unije (što u većini slučajeva znači službeni jezik, osim ako prosječni potrošač uz jedan ili više drugih jezika lakše razumije drugi jezik) trebali bi postati opće pravilo jer se time stvara ravnoteža između potrebe za odgovarajućim informiranjem prosječnog potrošača (ako je potrebno i kao krajnje rješenje, pomoću piktograma i simbola, kako ih tumači Sud) i potrebe da se osigura učinkovito slobodno kretanje robe unutar Unije.

► Drugo, ako je potrebno ojačati zaštitu (npr. za određene skupine potrošača kao što su djeca), „trebaju se primjenjivati nacionalni jezici država članica“. Taj kriterij obično odobravaju Komisija i države članice jer se informacije u načelu bolje pružaju potrošaču na

njegovom nacionalnom jeziku („jezik koji je jako razumljiv” može se razlikovati od službenog jezika regije u kojoj se potrošač nalazi).

► Treće, a kako bi se izbjeglo potpuno usklađivanje jezičnih zahtjeva zakonodavstva EU-a o zaštiti potrošača koje bi moglo dovesti do prekomjerne krutosti, čime bi se spriječila prilagodba nepredviđenim situacijama, zakonodavcu EU-a trebalo bi dopustiti da se nosi s posebnim situacijama koje možda ne spadaju u dvije prethodno navedene kategorije (npr. turisti, „istražene” ili jezične manjine za koje pravilo kao što je službeni jezik država članica nije vrlo korisno).

Druga potreba odnosi se na opće promicanje višejezičnosti u svim politikama EU-a, uključujući u području zaštite potrošača. U tom bi pogledu institucije EU- atrebale primjenjivati članke 21. i 22. luke temeljnih prava Europske unije, kojima se EU poziva na poštovanje jezične raznolikosti. Morat će se

razmotriti u vezi s člankom 3. (poštovanje kulturne i jezične raznolikosti) i člankom 4. (poštovanje nacionalnih identiteta država članica) Ugovora o Europskoj uniji kako bi se promovirala višejezičnost i jezična raznolikost kao međusektorski cilj koji se kao takav treba uključiti u svaku politiku EU-a, a ne samo kao pomoćni gospodarski cilj, kako je trenutno predviđeno sudskom praksom EU-a.

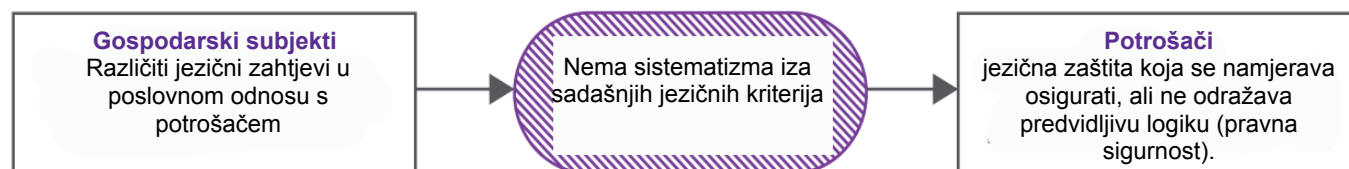
Reference i produbljenje

Touijer, K. (2016.). Jezična raznolikost i zaštita potrošača. *Pregled europskih poslova*, 3, 381 – 390.

van der Jeught, S. (2015.). *Jezično pravo EU-a*. Groningen: Zakon o Europi.

Weerts, S. (2014.). Jednakost jezika? Razvoj jezičnog režima Unije u svjetlu sudske prakse, *Journal of European Law*, 6, 234 – 241.

ZAKONODAVSTVO EU-A O POTROŠNJI I JEZIKU: HORIZONTALNE IMPLIKACIJE ZA ROBU

Popis doprinositelja

Rihards Bambals

Latvijas Universitāte

Ćiril Brosch

Sveučilište u Leipzigu

Astrid von Busekist

Znanost Po Pariz

Brian Carey

Sveučilište u Limericku

ELISA Caruso

Universidade do Algarve

Marc Chesney

Promatračka skupina za financije

Jaka Čibej

Univerza v Ljubljani

Marco Civico

Sveučilište u Ženevi

Vicent Climent-Ferrando

Sveučilište u Augsburgu

Manuel Célio Conceição

Universidade do Algarve

Neuza Costa

Universidade do Algarve

Helder De Schutter

Sveučilište Katholieke Leuven

Paul H. Dembinski

Promatračka skupina za financije

Edgár Dobos

MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont, Budimpešta

Robert Dunbar

Sveučilište u Edinburghu

Nesrin el Ayadi

Sveučilište u Amsterdamu

Mark Fettes

Sveučilište u Milanu-Bicocca

Sabine Fiedler

Sveučilište u Leipzigu

Alice Fiorentino

Sveučilište u Reimsu
Šampanjac-Ardenne

Melanie Frank

Sveučilište u Augsburgu

Guillaume Fürst

Promatračka skupina za financije

Núria Garcia

Sveučilište u Augsburgu

Michele Gazzola

Humboldt-Sveučilište u Berlinu

Jean-François Grégoire

Znanost Po Pariz

François Grin

Sveučilište u Ženevi

Po Gustafsonu

Sveučilište Uppsalau

Christopher Houtkamp

Sveučilište u Amsterdamu

Gabriele Iannàccaro

Sveučilište u Milanu-Bicocca

Rudi Janssens

Sveučilište u Bruselu

Christine Kaddous

Sveučilište u Ženevi

Peter A. Kraus

Sveučilište u Augsburgu

Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo

Sveučilište Uppsalau

Virginia Mamadouh

Sveučilište u Amsterdamu

László Marác

Sveučilište u Amsterdamu

Laura Marcus

Sveučilište u Ženevi

Róisín McKelvey

Sveučilište u Edinburghu

Machteld Meulleman

Sveučilište u Reimsu

Šampanjac-Ardenne

Sergi Morales-Gálvez

Sveučilište Katholieke Leuven

Žaneta Ozoli'a

Latvijas Universitāte

Nike K. Pokorn

Univerza v Ljubljani

Lia Pop

Sveučilište u Oradei

Anthony Pym

Sveučilište Rovira i Virgili

Philippe Rudaz

Promatračka skupina za financije

Andrew Shorten

Sveučilište u Limericku

Mona Stănescu

Sveučilište u Oradei

Nenad Stojanović

Sveučilište Katholieke Leuven

Torsten Templin

Humboldt-Sveučilište u Berlinu

Balázs Vizi

MTA Társadalomtudományi

Kutatóközpont, Budimpešta

Bengt-Arne Wickström

Humboldt-Sveučilište u Berlinu